

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİYE PROGRAMI

TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLER MALİYESİ

VE SİYASİ PARTİLERE YAPILAN

DEVLET YARDIMLARININ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan ACİNÖROĞLU

Ocak - 2010

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANA BİLİM DALI

MALİYE PROGRAMI

TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLER MALİYESİ

VE SİYASİ PARTİLERE YAPILAN

DEVLET YARDIMLARININ ANALİZİ

Serkan ACİNÖROĞLU

Karadeniz Teknik Üniversitesi*Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Maliye)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 16/01/2010

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 08/02/2010

Tezin Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Tayyip YAVUZ

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Metin BERBER

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Birol KARAKURT

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Haydar AKYAZI

Ocak 2010

Trabzon

0.SUNUŞ

00. Önsöz

Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasi partiler, iktidarı kazanarak ülke yönetiminde kendi projelerini uygulamaya koymak isterler. Bu amaç doğrultusunda siyasi faaliyetlerde bulunurlar. Faaliyetlerini gerçekleştirebilmek içinse, belirli miktarlarda gelir sahibi olmaları gerekmektedir. Gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda siyasi partilerin harcama yapma olgusunun ortaya çıkması da doğal olacaktır. Tüzel kişiliğe sahip siyasi partiler bir hesap birliğine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu hesap birliği içerisinde; bütçelerinin hazırlanması, dönem içi gelir elde edilmesi ve harcamaların yapılmasındaki usul ve esaslar ile dönem sonu kesin hesap cetvellerinin çıkarılması bununla birlikte hesap denetiminden geçmeleri genel muhasebe esaslarının gereğidir. Siyasi partilerle ilgili Anayasa, Kanun, Tüzük, Yönetmelik ve İç yönetmelik maddeleri dikkate alınmak suretiyle hazırlanan bu çalışmanın amacı, var olan sistem içerisindeki mali konuların ne şekilde işlediğidir. Bu konular yanında, partilerin toplam gelirleri içinde en önemli paya sahip ve siyasi partilere hazineden yapılan devlet yardımının tarihsel gelişimi, partilere uygulanan yardımdan yoksun bırakma cezası inceleme konusu olmuştur.

Okuyucular için yararlı olabilecek bir kaynağın ortaya çıkmış olması mutluluğuyla yaptığım tez çalışmam sürecinde CHP Trabzon Milletvekili Sayın Akif HAMZAÇEBİ, AK Parti Trabzon Milletvekili Sayın Prof. Dr. Cevdet ERDÖL, Ankara'da bulunan parti genel merkezlerinde konu ile ilgili istatistikî bilgi veren parti genel muhasiplerine, yine bu çalışma sürecinde desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen hocalarım Sayın Prof. Dr. Metin BERBER, Sayın Prof. Dr. Osman PEHLİVAN, Sayın Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN, Sayın Yrd. Doç Dr. Birol KARAKURT ve son olarak tezimin ortaya konulmasında bilgi birikimini ve tecrübesini bu çalışma üzerine yoğunlaştırmış danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Tayyip YAVUZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Trabzon, Ocak 2010

Serkan ACİNÖROĞLU

01. İçindekiler

	<u>Sayfa Nr.</u>
0.SUNUŞ	III
00. Önsöz	III
01. İçindekiler.....	IV
02. Özet	IX
03. Summary	X
04. Tablolar Listesi	XI
05. Grafikler Listesi	XIII
06. Kısaltmalar Listesi	XIV
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİYASİ PARTİ KAVRAMI, TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN TEŞKİLATLANMASI, DİĞER ÜLKELERDE SİYASİ PARTİLER VE TARİHSEL GELİŞİMİ	3-22
10.Siyasi Parti Kavramı, Siyasi Partilerin Teşkilatlanması	3
101. Siyasi Parti Kavramı.....	3
102. Diğer Ülkelerde Siyasi Partilerin Gelişimi	4
11. Türkiye’de Siyasi Partiler ve Tarihsel Gelişimi.....	7
110. Türkiye’de Siyasi Parti Kavramı.....	7
111. Osmanlı Döneminde Siyaset ve Siyasi Teşkilatlanma	9
112. Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Siyasallaşma ve Teşkilatlanma	10
12. Türkiye’de Siyasi Partilerin Teşkilatlanması.....	11
120.Genel Bakış.....	11
121. 2820 Sayılı Kanuna Göre Türkiye’de Siyasi Teşkilatlanma	12
1210. Siyasi Partilerin Kurulması	13
1211. Siyasi Partilerin Merkez Teşkilat	15

12110. Büyük Kongre	15
12111. Genel Başkan.....	17
12112. Merkez Karar ve Yönetim İcra Kurulları.....	18
1212. Siyasi Partilerin İl ve İlçe Teşkilatı.....	18
1213. TBMM Siyasi Parti Grupları	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİYASİ PARTİLER MALİYESİ	23-82
20. Genel Bakış.....	23
21. Siyasi Partilerin Gelirleri.....	24
210. Partiye Giriş ve Üyelik Aidatı.....	26
211. Milletvekili Aidatı ve Milletvekili Aday Adaylığı Aidatı	28
212. Satış Bedelleri	29
213. Balo, Eğlence ve Konser Faaliyetlerinden Sağlanan Gelirler.....	29
214. Parti Mal Varlığından Sağlanan Gelirler	29
215. Bağışlar	30
2150. Genel olarak.....	30
2151. 2820 sayılı Kanuna Göre Siyasi Partilere Bağışta Bulunabilecek Kurum ve Kuruluşlar.....	31
2152. Yıllar İtibariyle Partilerin Topladıkları Bağışlar ve Toplam Gelirlerine Oranı.....	33
2153. Bağışlar İçin Getirilen Yasaklara Uygulanan Yaptırımlar	35
216. Devlet Yardımları	36
217. Siyasi Partiler için Ticari Faaliyet, Kredi ve Borç Alma Yasağı	40
218. Siyasi Partilerin Taşınmaz Mal Edinme Hakkı.....	41
219. Gelirlerin Elde Edilmesinde Usul	43
22. Siyasi Partilerin Giderleri.....	44
23. Siyasi Partilerce Tutulacak Yasal Defterler	48
230. Üye Kayıt Defteri	48
231. Karar Defteri	49
232. Gelen ve Giden Evrak Kayıt Defteri	49
233. Gelir ve Gider Defteri	49

234. Demirbaş Eşya Defteri.....	50
235. Diğer Defterler	51
236. Siyasi Partilerde Bilanço.....	52
237. Defterlerin Tasdiki.....	53
238. Kayıtlara Dayanak Olan Belgeler.....	54
239. Defter ve Belgelerin Tahrifi, Yok Edilmesi veya Gizlenmesi Karşısındaki Yaptırımlar.....	54
24. Siyasi Partilerin Bütçeleri.....	55
240. Genel Olarak	55
241. Siyasi Partilerin Bütçelerinin Hazırlanması.....	56
242. Siyasi Partilerde Kesin Hesabın Hazırlanması	58
243. Siyasi Partilerde Mali Denetim	61
2430. Denetim Süreci	62
2431. İlk İnceleme Süreci	63
2432. Esastan İnceleme Süreci.....	64
2433. Karar Verme Süreci	65
244. Siyasi Partilerde Mali Denetim, Sonuçları Uygulanan Yaptıırımlar.....	66
2440. Denetim Sonuçları	66
2441. Uygulanan Yaptıırımlar.....	70
245. Siyasi Partilerde Tüzel Kişiliğın Son Bulması Durumu, İşlemleri ve Mali Denetim	73
25. Siyasi Partilerin Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu.....	74
250. Genel Olarak	74
251. Gelir Vergisi Kanunu Açısından Siyasi Partiler	76
252. Siyasi Partilerin Vergi Sorumluluğı	78
253. Harçlar Kanununa Göre Siyasi Partilerin Ödeyecekleri Harçlar	79
254. Siyasi Partilerin KDV Yükümlülüğü	79
255. Siyasi Partilerin Ödedikleri MTV, ÖTV ve Benzeri Diğer Mali Yükümlülükler	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİYASİ PARTİLERE DEVLET TARAFINDAN YAPILAN

YARDIMLAR	83-148
30. Devlet Yardımları	83
300. Genel Olarak	83
301. Siyasi Partiler Devlet Yardımı Türleri.....	84
3010. Doğrudan Devlet Yardımı.....	85
3011. Dolaylı Devlet Yardımı	86
31. Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımının Amaçları.....	88
32. Siyasi Partilerin Kamu Kaynaklarıyla Desteklenmesinin Olumlu Yönleri.....	89
33. Siyasi Partilerin Kamu Kaynaklarıyla Desteklenmesinin Olumsuz Yönleri.....	90
34. Diğer Ülkelerde Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları	92
340. ABD’de Siyasi Partilere Devlet Yardımı	93
341. İngiltere’de Siyasi Partilere Devlet Yardımı	96
342. Fransa’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı	96
343. Almanya’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı	98
344. İsveç’te Siyasi Partilere Devlet Yardımı	102
345. İtalya’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı.....	102
346. Avusturya’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı	104
347. İspanya’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı.....	105
348. Yunanistan’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı	107
349. Finlandiya’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı	107
3410. Portekiz’de Siyasi Partilere Devlet Yardımı.....	107
3411. Çek Cumhuriyeti’nde Siyasi Partilere Devlet Yardımı	108
3412. Polonya’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı.....	109
3413. Japonya’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı.....	110
3414. İsrail’de Siyasi Partilere Devlet Yardımı.....	111
3415. Hollanda’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı	112
35. Türkiye’de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı ve Tarihsel Gelişimi.....	116
350. Genel Bakış.....	116
351. 1924 Anayasası’nın Uygulandığı Dönemde Devlet Yardımlarının Gelişim Süreci.....	117

352. 1961 Anayasası'nın Uygulandığı Dönemde Devlet Yardımlarının Gelişim Süreci.....	117
3520. 1961 Anayasasında İlk Düzenleme	117
3521. 648 sayılı SPK' da Devlet Yardımı.....	117
3522. 1017 sayılı Kanunla 648 Sayılı Kanun'da Yapılan Düzenleme.....	119
3523. 1219 sayılı Kanunla 648 Sayılı Kanun'da Yapılan Düzenleme.....	120
3524. 1421 sayılı Kanunla Anayasa'da Yapılan Düzenleme	123
3525. 1699 sayılı Kanunla Anayasa'da Yapılan Düzenleme	124
3526. 1802 sayılı Kanunla 648 Sayılı Kanun'da Yapılan Düzenleme.....	125
353. 1982 Anayasası'nın Uygulandığı Dönemde Devlet Yardımlarının Gelişim Süreci.....	127
3530. 3032 sayılı Kanun İle SPK'da Yapılan Yasal Düzenleme.....	129
3531. 3349 sayılı Kanunla SPK'nın Geçici 11. Maddesinin Düzenlenmesi.....	130
3532. 3470 sayılı Kanunla SPK'nın Ek 1. Maddesine Yeni İbareler Eklenmesi	131
3533. 3470 sayılı Kanunun İptali İstemi	132
3534. 3673 sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler	132
3535. 3765 sayılı Kanunla Devlet Yardımının İki Katına Çıkarılması.....	135
3536. 3789 sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler	135
3537. 4121 sayılı Kanunla Anayasa'da Yapılan Düzenleme	136
3538. 4445 sayılı Kanunla Anayasa'da Yapılan Düzenleme	139
3539. 4709 sayılı Kanunla Devlet Yardımından Yoksun Bırakma	139
35310. 4748 ve 4778 sayılı Kanunlar ve Yeni Düzenlemeler	140
35311. 5341 sayılı Kanun İle Yapılan Düzenlemeler	142
354. Günümüzde Siyasi Partilere Devlet Yardımı.....	145
355. Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımının Kullanılması	147
356. Siyasi Partilere Yapılan Yardımdan Yoksun Bırakma Cezası.....	148

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SİYASİ PARTİLERE UYGULANAN YAPTIRIMLAR VE HAZİNE

YARDIMINDAN YOKSUN BIRAKMA	149-158
40. Genel Bakış	149
41. 2820 sayılı Kanuna Göre Siyasi Partilerin Yaptırım Gerektiren Eylem ve	

Uygulamaları	150
410. Bir Siyasi Partinin Yasak Eylemlere Odak Haline Gelmesi	150
42. Siyasi Partileri Devlet Yardımından Yoksun Bırakma	151
420. Genel Bakış.....	151
421. Devlet Yardımından Yoksun Bırakma Eyleminin Dayanağı 4709 Sayılı Kanun.....	152
422. 2820 sayılı SPK'da Düzenleme	153
43. Hazine Yardımından Yoksun Bırakma Uygulamasına AK Parti Örneği.....	155
430. Genel Bakış.....	155
431. Açılan Davanın Hukuki Dayanağı	156
432. Anayasa Mahkemesinin Kararı	157

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SİYASİ PARTİLERDE MALİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	159-191
50. Genel Bakış.....	159
51. Denetim Sürecindeki Sorunlar ve Sorunlara Çözüm Önerileri	159
52. Kayıt Dışı Elde Edilen Gelirlerle Siyasetin Yozlaştırılması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri.....	162
520. Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması.....	164
521. Bağış Kaynakları ve Miktarları İçin Getirilen Sınırlandırmalar	168
522. Etkin Bir Denetim ve Sonuçlarının Kamuoyuna Bildirilmesi	169
53. Genel Olarak Muhasebe Sorunları ve Sorunlara Çözüm Önerileri	170
530. Tek Düzen Hesap Planının Uygun Koşullarda Kullanılmaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri	170
531. Kullanılan Gelir Gider Cetveli Farklılıkları	171
532. Taşra Teşkilatındaki Muhasebe Sorunları ve Sorunlara Çözüm Önerileri	176
533. Gelir ve Gider Kalemlerinin Sair Gelirler Adı Altında Kaydedilmesi Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri.....	177
54. Siyasi Partilerin Vergilendirilmesi Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri	177
55. Mali Yaptırımlar Açısından Para Cezalarının Günümüz Koşullarına Uygun	

Olmaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri	178
56. Edinilen Taşınır Malların Bildirim Sınırının Günümüz Koşullarına Uymaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri	179
57. Üye Aidatlarının Toplanamaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri.....	179
58. Devlet Yardımı Alacak Partiler İçin Fırsat Eşitliği Olmaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri.....	181
59. Kamusal ve Özel Kitle İletişim Araçlarından Yararlanılması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri.....	182
510. Devlet Yardımlarının Ülkemiz Ekonomisine Etkileri.....	188
6. SONUÇ	190
YARARLANILAN KAYNAKLAR	200
ÖZGEÇMİŞ.....	211

02. Özet

Ülkemizde demokratik sistem içerisinde birden çok parti faaliyet göstermektedir. 1983 yılında yürürlüğe giren Siyasi Partiler Kanunu bu siyasi birliklerin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir. Kuruluş ve örgütlenmeleri yanında mali konularda da hükümler ifade eden Kanun, partilerin elde edecekleri gelir ve yapacakları harcamaların hangi durumlarda ne şekilde gerçekleşmesi gerektiğini de düzenlemektedir. Dernek sayılmayan, ticari kâr amacı gütmeyen partilerin bir mali hesap birliğine ihtiyaç duymaları onların faaliyetlerinin siyasi amaçları doğrultusunda gerçekleştirdiklerinin takibini sağlamaktadır. Siyasi partiler farklı gelirlere sahiptirler. Bu gelir kalemlerinden biride devlet yardımlarıdır. Devlet yardımları genel bütçe gelir tahmininin belirli oranlarında hazine tarafından yapılmaktadır. 1965’li yıllardan günümüze gelen devlet yardımları bu süreç içerisinde siyasi iradenin uygulamış olduğu birçok değişikliğe uğramıştır. Günümüzde siyasi partilere uygulana mali yaptırımlar içinde en önemlisi ise devlet yardımından yoksun bırakma cezasıdır. Bu ceza ilk olarak AK Parti’ye uygulanmıştır. Uygulama ile cezanın uygulanış şekil ve şartları da belirgin hale gelmiştir. Siyasi partilerin hazineden almış olduğu bu pay nedeniyle kamuoyuna bir hesap verme zorunluluğu bulunmaktadır. Çünkü hazineden yapılan yardım, ülke vatandaşlarının ödediği vergi, resim, harç vb. gelirlere ödenmektedir. Bundan dolayı partilerin mali denetimi yasal açıdan zorunluluk arz etmektedir.

Siyasi partiler örgütlenmelerinin sonucu olarak, bütçelerini hazırlarlar, gelir-gider ile ilgili hesaplarını ilgili defterlere kaydederler ve denetim için dönem sonu kesin hesaplarını hazırlar. Kamu yararına çalışan dernek hükümlerine haiz olmayan partiler içinse belirli vergi istisna ve muafiyetleri de diğer vergi kanunlarında belirtilmiştir. Partilerin ticari faaliyette bulunmaları kanunca yasaklanmış ve belirli gerçek veya tüzel kişilerden borç almasına izin verilmemiştir. Kâr amacı gütmemeleri nedeniyle vergi kanunlarından arındırılmış, belirli faaliyetleri vergi uygulamalarının konusu içerisinde yer alsa da bu birliklere muafiyet hakkı tanınmıştır.

03. Summary

In our country, a lot of political parties display activity. The law of Political Parties, which was put into action in 1983, regulates those political organizations work procedures and fundamentals. It states the rules related to parties' financial issues besides the rules about their foundation and organization. The law, also, regulates the ways of gaining income and the kinds of expenditures for political parties. Political parties which are considered as non-profit associations need financial account unity, and this situation allows us to follow whether their political activities to be done target-oriented or not. Political parties have got different kinds of incomes. One of them is government aid. Government aids are done in certain proportion of overall budget income estimate by the Treasury. Government aids have been changed a lot within the period from 1965 up to now by the implications of political will. Today one of the most important financial sanctions for political parties is the penalty of depriving them of government aid. This penalty was imposed to AK Parti for the first time. With the imposition of the penalty the ways and the circumstances of it were determined.

Political parties plan their budgets, put their income-expenditures on the books, and prepare end-of-period final accounts as a result of being an organization. Tax exemptions for political parties which do not pertain to the law related to non-profit associations are specified within other tax laws. For political parties commercial activities are forbidden by the law and they are not allowed to borrow money from corporate entities. They are exempted from paying tax for being non-profit organization; although some of their activities are in the domain of tax applications, these organizations are eligible for exemption.

04. Tablolar Listesi

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Yıllar İtibariyle Bağış Sınırı.....	33
2	AK Parti Yıllar İtibariyle Bağış Tutarları.....	34
3	Saadet Partisi Yıllar İtibariyle Bağış Tutarları.....	34
4	CHP Yıllar İtibariyle Bağış Tutarları.....	34
5	MHP Yıllar İtibariyle Bağış Tutarları.....	35
6	Örnek Hazine Yardımı Uygulaması.....	38
7	2003-2007 Yıllarında Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları.....	39
8	2008-2009 Yıllarında Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları.....	39
9	Taşınmaz Mal Bildirim Formu.....	42
10	Yıllar İtibariyle Belgesiz Yapılabilecek Gider Sınırı.....	47
11	Örnek Bilanço.....	53
12	İl Kesin Hesap Cetveli.....	60
13	Kesin Hesap Cetveli.....	60
14	İller ve Genel Merkezi Kapsayan Birleşik Kesin Hesap Cetveli.....	61
15	Cumhuriyet Halk Partisi Usulsüz Ödeme Örneği-1-.....	69
16	Cumhuriyet Halk Partisi Usulsüz Ödeme Örneği-2-.....	69
17	2008 Seçim Sonuçlarına Göre İtalya'da Siyasi Partiler.....	104
18	Diğer Ülkelerde Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları.....	113
19	Diğer Ülkelerde Siyasi Partilere Yapılan Düzenli Devlet Yardımı....	114
20	Diğer Ülkelerde Siyasi Partilere Seçim Dönemlerinde Yapılan Devlet Yardımları.....	115
21	Siyasi Partilere Devlet Yardımı Uygulamasının Anayasaların Uygulandığı Dönemlerde Geçirdiği Evreler.....	116
22	648 Sayılı Kanun'la Siyasi Partilere Yapılacak Hazine Yardımı Miktarları.....	118
23	1965-67 Yılları Arası Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı.....	119
24	1968-70 Yılları Arası Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı.....	123

25	14 Ekim 1973 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçim Sonuçları	125
26	1973-80 Yılları Arası Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı	127
27	6 Kasım 1983 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları	128
28	26 Mart 1984 Mahalli İdareler Seçim Sonuçları	128
29	1984-94 Yılları Arası Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı	134
30	2001 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları	135
31	1995-2009 Yılları Arası Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı.....	138
32	Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımının Yasal Düzenleme Süreci	144
33	Partilerin 2009 Yerel Seçimleri İçin Yaptıkları Seçim Harcamaları..	163
34	AK Parti Tarafından Kullanılan Gelir-Gider Cetveli	172
35	MHP Tarafından Kullanılan Gelir-Gider Cetveli	173
36	Saadet Partisi Tarafından Kullanılan Gelir-Gider Cetveli	174
37	CHP Tarafından Kullanılan Gelir-Gider Cetveli	175
38	Ülkemiz Son Beş Yılında Temel Ekonomik Göstergeler	190

05. Grafikler Listesi

<u>Grafik Nr.</u>	<u>Grafiğin Adı</u>	<u>Sayfa Nr</u>
1	AK Parti 2008 Yılı Gelir Kalemlerinin Yüzde Dağılımı.....	27
2	CHP 2005 Yılı Gelir Kalemlerinin Yüzde Dağılımı.....	27
3	MHP 2007 Yılı Gelir Kalemlerinin Yüzde Dağılımı.....	27

06. Kısaltmalar Listesi

AP	: Adalet Partisi
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
AY	: TC Anayasası
AYMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BP	: Birlik Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
CGP	: (GP) Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CS	: Cumhuriyet Senatosu
CSTD	: Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
ÇTV	: Çevre Temizlik Vergisi
DM	: Danışma Meclisi
DMTD	: Danışma Meclisi Tutanak Dergisi
DEP	: Demokrasi Partisi
DP	: Demokratik Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü (TÜİK/Türkiye İstatistik Kurumu)
DYP	: Doğruyol Partisi
E.	: Esas Sayısı
E.T.	: Erişim Tarihi
EV	: Emlak Vergisi
EVK	: Emlak Vergisi Kanunu

FP	: Fazilet Partisi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GBG	: Genel Bütçe Gelirleri
GP	: Genç Parti
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
HEP	: Halkın Emek Partisi
HP	: Halkçı Parti
HK	: Harçlar Kanunu
İGMS	: İl Genel Meclisi Seçimleri
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İHAS	: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
KT	: Kabul Tarihi
K.	: Karar Sayısı
KDV	: Katma Değer Vergisi
KDVK	: Katma Değer Vergisi Kanunu
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
md.	: Madde
MM	: Millet Meclisi
MGS	: Milletvekili Genel Seçimleri
MMTD	: Millet Meclisi Tutanak Dergisi
MP	: Millet Partisi
MGS	: Milletvekili Genel Seçimleri
MSP	: Milli Selamet Partisi
MÇP	: Milliyetçi Çalışma Partisi
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
MYKOM	: Milletvekili İzleme Komitesi
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
RP	: Refah Partisi
RG	: Resmi Gazete

RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
SP	: Saadet Partisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SPK	: Siyasi Partiler Kanunu
SODEP	: Sosyaldemokrasi Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SHP'	: Sosyaldemokrat Halk Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TMTD	: Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YDH	: Yeni Demokrasi Hareketi
YDO	: Yeniden Değerleme Oranı
YP	: Yeni Parti
YTL	: Yeni Türk Lirası
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
YP	: Yurt Partisi
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

Bir ülkede demokrasinin yerleşmesi siyasi partiler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Onları iktidara getiren seçmenleridir. Siyasi partiler aracılığıyla vatandaşlar, ülke yönetiminde söz sahibi olabilmektedirler. İktidar olmak isteyen siyasi partiler ise, ideolojilerini parti programlarıyla birlikte anlatmak isterler. Faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için örgütlenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Örgütlenen siyasi partiler ise gelir elde edecekler ve harcama olgusu ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla gelir elde eden harcama yapan siyasi partiler için bütçeleme, dönem içi mali hareketlerin kaydedilmesi ve son olarak yapılan mali hareketlenmelerin denetlenmesi olgusu ortaya çıkacaktır.

Günümüzde siyasi partilerin kurulması, örgütlenmesi, faaliyetleri ve mali konularla birlikte yasaklanmış eylemleri gerçekleştirmeleri halinde ne gibi yaptırımlarla karşı karşıya kalacağı gibi birçok konu 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda (SPK) düzenlenmiştir. Daha öncesinde bu düzenlemeler 648 sayılı Kanun'la mümkün kılınmıştır. Ayrıca siyasi partiler ile ilgili belirli durumlar Anayasa'da da güvence altına alınmış, değişen ekonomik şartlarla birlikte yeni yasal düzenlemeler getirilmiştir.

Tüzel kişiliğe haiz olan ve özel bir kanunla faaliyetleri düzenlenen siyasi partiler demek sayılmayan özel birliklerdir. Bu birlikler yıllık faaliyetlerinin finansmanı sağlayacak düzeyde gelir ihtiyacı duymakta bu durumu merkezi ve taşra teşkilatları ile her yıl bütçe hazırlama suretiyle belirlemektedirler. Taşra teşkilatı bütçeleri ilgili birimlerce onaylandıktan sonra merkezi konsolide bütçe hazırlanarak gelir ve gider tahminleri gerçekleştirilmektedir. Siyasi partilerin gelirleri Kanun'da belirlenmiş ve bu gelirlerden en önemlisi devletçe sağlanan yardımlardır. Sağlanan devlet yardımları ilk olarak 1965 yılında uygulanmış ve birçok değişiklikle günümüze kadar süregelmiştir. Avrupa Birliği müktesebatına uyum süreci içerisinde siyasi partilerin kapatılmasının demokrasi anlayışına ters düştüğü gerekçesiyle kapama yerine devlet yardımından yoksun bırakma cezasının uygulanması durumu öngörülmüştür. Bu durum bir başka mali durumun gelişmesine neden olmaktadır.

Siyasi partilerin elde edecekleri bu gelirler için faaliyetleri dışında harcama yapamayacakları da ayrıca hükmedilmiştir. Yapmış oldukları bu faaliyetlerin kayıt altına alınması için de belirli belgelerin düzenlenmesi ve defterlerin tutulması emredilmiştir. Tutulacak defterler her bir teşkilat için onaylanması zorunlu tutulmuştur. Bu defterler siyasi faaliyetleri kayıt altına alan defterler olduğu gibi mali hareketlilikleri de kayıt altına alan belgelerdir.

“Güven iyidir, ancak denetim ondan daha iyidir” anlayışı ile faaliyetlerde bulunan siyasi partiler için de denetim öngörülmüştür. Siyasi faaliyetleri sonucunda uyulması emredilen konulara aykırı davranışlar sergileyen partiler için Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Anayasa Mahkemesi’ne kapatma veya mali destekten yoksun bırakma davaları açılabilmektedir. Diğer taraftan mali konularda ise denetim; yıllar itibariyle hesapların belirlenen tarihlerde Anayasa Mahkemesi’ne partilerce verilmesi sonucunda gerçekleşmektedir. Yani mali denetim kanunlarda da belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde diğer ülkelerde ve ülkemiz Türkiye’de siyasi parti kavramı, siyasi partilerin teşkilatlanması ile ilgili genel bilgiler verilmektedir.

İkinci bölümde; siyasi partiler maliyesi incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; siyasi partilere devlet tarafından yapılan yardımların tarihsel gelişimi kanunlarda yapılan düzenlemeler itibariyle açıklanmıştır.

Dördüncü bölüm de siyasi partilere uygulanan mali yaptırımlar ve hazine yardımından yoksun bırakma konusu AK Parti örneği ile birlikte incelenmiştir.

Çalışmanın beşinci ve son bölümü ise siyasi partilerdeki mali sorunlar tespit edilmeye çalışılmış, bu sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur. Bu bölüm siyasi partilerin kamu maliyesinin şekillendirilmesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİYASİ PARTİ KAVRAMI, TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN TEŞKİLATLANMASI, DİĞER ÜLKELERDE SİYASİ PARTİLER VE TARİHSEL GELİŞİMİ

10. Siyasi Parti Kavramı, Siyasi Partilerin Teşkilatlanması

101. Siyasi Parti Kavramı

Siyasi hayat içerisindeki en önemli aktörlerden biri siyasi partilerdir. Siyasi Partiler için akademik çevreler de yapılan birçok tanımlama bulunmaktadır. Siyasi partilerin değişik özelliklerini ön plana çıktığı bu tanımlamalar içinde bazıları şu şekilde sıralanabilir. Federal Almanya Siyasi Partiler Kanunu’na göre siyasi partiler; devamlı olarak veya uzun zaman için federasyon veya bir federe devlet ülkesi içinde siyasi iradenin oluşumunu etkileme ve federal mecliste veya federe meclislerde milletin temsiline katılmak isteyen, fiili durumu, özellikle teşkilatının genişliği ve sağlamlığı, üye sayısı ve kamuoyundaki görünüşü bakımından amacıyla bağdaşır ciddiyette olduğu konusunda yeter derecede itimat uyandıran vatandaş birlikleridir (PERİNÇEK, 1967, s.2). Başka bir tanımda ise siyasi partiler, belli siyasi düşünceler çevresinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları kuruluşlar olarak ele alınmaktadır (YANIK-ÖZCAN, 2007, s 1). Diğer bir tanımlamada ise, siyasi parti, belli bir siyasal program üzerinde birleşmiş kişilerin, bu programı normal seçim yoluyla gerçekleştirme amacını güderek kurmuş oldukları bir topluluktur (TUNAYA, 1982, s. 246). Diğer taraftan siyasi partileri, belirli bir ülkede devlet iktidarını ele geçirmek ve bu yolla düşünce ve çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla örgütlenen ve demokratik bir rejim içinde faaliyet gösteren insanlar topluluğu (PAYASLIOĞLU, 1952, s.13) olarak da tanımlayan çalışmalar vardır.

“Süreklilik”, “bölgesel örgütlerin varlığı”, “iktidarı ele geçirme amacı” ve “halk desteğini aramayı ilke edinme” biçimindeki dört unsur, La Palambora ve Weiner için siyasi

parti tanımını oluşturur (KOTİL, 1983, s. 2000; YÜKSEL, 2007, s.8). “Siyasi parti, yurt düzeyine yayılan örgütlü grupların birleşmeleriyle ortaya çıkan bir kurumdur.” tanımı Maurice Duverger’ye, “düzenli ve devamlı bir örgüt içinde kişilerin, iktidar olmak, yani onu elde etmek ve korumak amacıyla birleşmesi” tanımı da Raymond Aron’a aittir (YÜKSEL, 2007, s.8).

102. Diğer Ülkelerde Siyasi Partilerin Gelişimi

Modern anlamdaki siyasi partiler, Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkmıştır. Önce Avrupa’da, sonra da dünyanın diğer bölgelerinde çeşitli siyasi görüşlere sahip kişiler resmen bir araya gelerek örgüt kurmaya ve yapılan seçimlerde ülkelerinin yönetiminde söz sahibi olma hakkını kazanmışlardır. Günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş en eski partiler arasında 1790’lı yıllarda ABD’de kurulmuş Demokrat Parti ile 1830’lu yıllarda İngiltere’de kurulmuş Muhafazakâr Parti sayılabilir (ERKAN, 2008, s. 61).

Avrupa ülkelerinden çok farklı koşullara ve tarihsel geçmişe sahip bulunan ABD’de, federalistler ile anti-federalistlerin parti halinde örgütlenmeleri XVIII. yüzyılın sonlarında ve birçok Avrupa ülkesinden daha önce gerçekleşmiştir. Bunun nedeni, Avrupa’daki gibi bir feodalite-burjuvazi çatışmasının ABD’de yaşanmaması ve burjuvaziye ayak bağı olan bir feodalitenin bulunmaması nedeniyle endüstri devriminin bu yeni kıtada daha önce gerçekleştirilmesidir. Ayrıca, Amerikan toplumunda toplumsal sınıflar belirgin biçimde ayrılmamış ve seçme hakkı üzerindeki kısıtlamalar Avrupa ülkelerinden daha önce ve belirli ölçülerde kaldırılmıştı. XIX. yüzyılın başından itibaren atılan bazı adımlar (seçme hakkı üzerindeki servet esasına dayalı kayıtlamaların hafifletilmesi, beyaz ırktan olan erkeklere oy hakkı tanınması, seçim uygulamalarının bu ülkedeki yaygınlığının seçim komitelerinin rolünü artırması) sayesinde siyasi partiler giderek güçlenmiştir (PERİNÇEK, 1985, s.25; YÜKSEL, 2007, s. 10).

XVIII. yüzyıl sonu İngiltere’indeki iki büyük parti etkin kişilere dayanmakta ve Parlamento dışında örgütleri bulunmamaktaydı. 1832 seçim reformu sonrasında bu ülkedeki partiler örgütlerini tüm ülkeye yaygınlaştırmaya yönelmişlerdi. Siyasi partileri geliştiren ve niteliklerini değiştiren bir etken olarak, demokratik düşüncelerin yayılmasını

ve yeni toplumsal sınıfların siyasal mücadeleye katılmasını da belirtmek gerekir (YÜKSEL, 2007, s. 10).

Oy hakkının genişlemesi sonrasında, siyasi partiler, geniş yığınları örgütleyebilen, sürekli olarak ve gitgide bütün ülke çapında faaliyet gösteren kuruluş niteliğine bürünmüşlerdir. Bu, siyasal mücadelenin belirli sınıf ve zümrelerin tekelinde olan bir uğraş olmaktan çıkması ve kitlelerin sorunu olması anlamına geliyordu. Siyasi iktidarı etkileme olanağına kavuşan toplumsal sınıflar arasında politikaya katılma konusunda-hukuksal planda da olsa-bir eşitliğin sağlanması, büyük yığınların partilerde örgütlenmesine imkân tanıyan gelişme olmuştur (PERİNÇEK, 1985, s.26; YÜKSEL, 2007, s. 10–11).

XIX. yüzyılın başından bu yana geçen iki yüzyıllık sürede siyasi partilerin toplumdaki işlevlerinin artmasına, parlamento içinde ve dışında güçlenmelerine ve giderek daha geniş bir örgüte sahip hale gelmelerine karşın, yasa koyucu, önceki bölümde de vurgulandığı gibi, siyasi partileri uzunca bir süre tanımamış ve onlara hukuk düzeninde yer vermemekte direnmiştir. Siyasi partilere karşı takındıkları tavır bakımından iki tip devlet söz konusuydu: liberal devlet ve partiler devleti. Klasik temsili rejimi benimseyen liberal devletin temelinde yatan anlayış, ulus istencinin (irade) onun temsilcileri yoluyla açıklanabileceği, ulusal istenci ancak bu temsilcilerin ortaya çıkarabileceği ve kullanabileceği idi. Bu nedenle, seçim ile seçilen arasında hiç bir aracı organa, yani partiye gerek bulunmamaktaydı. Bu anlayış, liberal devleti, siyasi partiyi hukuk düzeninde yok saymaya götürmüştür. Oysa siyasi partiler, liberal devleti değiştirebilecek kadar güçlenmişlerdi ve liberal devlet bunlardan zarar dahi görmekteydi (YÜKSEL, 2007, s.11).

Siyasi partilere hukuk düzeninde yer verilmesi, ilkin siyasi partilerin Cemiyetler Yasasına girmesi ile olmuş, asıl tanıma ise, anayasalarda partilere ilişkin düzenleme yapılması (devletin partileri tanınması) ile gerçekleşmiştir. Siyasi partileri sıradan derneklerden hukuken ayırıp anayasalarda onlara yer vermekle ve kendi yasalarına kavuşturmakla, “partiler devleti” aşamasına geçilmiştir (PERİNÇEK, 1985, s.30; YÜKSEL, 2007, s. 11-12).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi partilere ilişkin hükümlere anayasalarda yer verilmiş ve partilere özgü yasalar çıkarılmıştır. 1947 tarihli İtalyan Anayasasınının 49.

maddesinde partilerin siyasi iradenin oluşumuna katılma işlevleri belirtilmiş, 1949 tarihli F. Almanya (Bonn) Anayasasının 21. maddesinde de, siyasi partiler, demokratik düzenin vazgeçilmez unsuru sayılmış ve siyasi partilere ilişkin yasa çıkarılması öngörülmüştür. Arjantin’de 1956 yılında partilere ilişkin yasa çıkarılmıştır. Portekiz’de ise, siyasi partiler, 1974 tarihli bir yasa gücünde kararname ile düzenlemiştir. Siyasi partilere devletçe yardım yapılmasını öngören yasalar İsveç, Finlandiya, Norveç ve İtalya’da sırasıyla 1965, 1969, 1970 ve 1974’te çıkarılmıştır. Federal Alman Partiler Yasası da, partilere devletçe yardım yapılmasına ilişkin bir madde içermektedir. Görüldüğü üzere, siyasi partilerin hukukun düzenleme alanına girmeleri ve partilerin gelir kaynakları arasında devlet yardımının sayılmaya başlanması, XX. yüzyılın ikinci yarısına özgü bir gelişmedir (GENÇKAYA, 2002, s.137; YÜKSEL, 2007, 12).

XX. yüzyılın ikinci yarısında siyasi partilerin yasalarda düzenlenmesi bakımından iki yaklaşım söz konusu olmuştur. Siyasi partilerin yasalarda ki düzenlenmelerde ortaya çıkan ilk yaklaşım, bazı ülkelerin zorunluluk olmadıkça siyasi parti olgusunu yasal düzenleme konusu yapmaktan kaçınmaları olmuştur. Partilerin hukuk tarafından tanınmamış olduğu Belçika’nın en aşırı ucu temsil ettiği bu grup ülkelerin anayasalarında siyasi partilere yönelik bir hükme yer verilmemekte ve siyasi partiler dernekler hukuku kapsamında değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımın ağır bastığı ülkelerde siyasi partilere ilişkin yasal düzenlemeler, partilerin siyasal ya da toplumsal olarak önem ve ağırlık kazandığı alanlarda çıkarılan çeşitli yasalarda bu önem ve ağırlık derecesine göre dağıntık bir biçimde yer almaktadır. Almanya, İspanya, Portekiz ve Avusturya dışında kalan Batı Avrupa ülkeleri bu modeli benimsemişlerdir. Siyasi partilere özgü bir yasanın çıkmaması, o ülkede partilere ilişkin yasal düzenlemelerin bulunmadığı anlamına gelmez. Partilere ilişkin kurallar çeşitli yasalara dağılmış durumdadır. Siyasi partilere devletçe yapılacak mali yardımı düzenlemeye yönelik yasalarda veya seçim yasalarında partiler konusunda bazı düzenlemelere yer verildiği gözlemlenmektedir (SAĞLAM, 1999, s. 27-28; YÜKSEL, 2007, s. 12-13).

İkinci yaklaşım ise, siyasi partilere ilişkin düzenlemelerin, tıpkı Almanya örneğinde olduğu gibi, özel bir yasada toplanmasıdır. Bu tür yasaya sahip ülkeler sınırlı sayıdadır. Özel bir yasa çıkarılmasına yönelmenin nedenlerinden biri, Almanya ve Türkiye’de olduğu gibi, anayasanın siyasi partilere özgü bir yasa çıkarılmasını öngörmüş olmasıdır.

Anayasalarında böyle bir öngörü olmamakla birlikte, İspanya ve Portekiz gibi bazı ülkeler, diktatörlük döneminin acı tecrübelerinden aldıkları derslerle, demokrasiye geçiş süreçlerinde partilerin bu sürece uygun kuruluş, iç düzen ve etkinliklerini sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç duymuşlardır. Ayrıca, siyasi partilerin demokratik siyasal yaşam içindeki işlevleri arttıkça, bu işlevlere uygun koşulların hazırlanması zorunluluğu ortaya çıkmakta ve bu durum partilere dair konuların düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Özel bir siyasi partiler yasasına sahip olmak bu yasanın partilere ilişkin her konuyu (örneğin, seçimleri) içereceği anlamına gelmez. Özel siyasi partiler yasaları belirli düzenlemelerle de sınırlı kalabilmektedir. Diğer taraftan siyasi partiler yasalarının içeriği ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir (SAĞLAM, 1999, 37-39; YÜKSEL, 2007, 13-14).

11. Türkiye’de Siyasi Partiler ve Tarihsel Gelişimi

110. Türkiye’de Siyasi Parti Kavramı

Türkiye’de siyasi parti kavramı Anayasa’da ve kanunlarda yapılan düzenlemelerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Ülkemiz 1982 Anayasası siyasi partileri 68. madde ikinci bendinde “demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır” şeklinde bir tanımlanmıştır. Ülkemizde siyasi partiler hakkında yapılmış olan iki düzenleme 648 ve 2820 sayılı kanunlarda ise siyasi partilere yapılan tanımlamaları da incelemek mümkündür.

648 sayılı Kanun’a göre, “siyasi partiler; toplum ve devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ve özel kanunlarına göre mahalli idareler seçimleri yolu ile ve belirli görüşleri yönünde yönetmek, denetlemek ve etkilemek için sürekli çalışma amacını güden ve propagandaları açık olan kuruluşlardır.”

Siyasi partilerin kurulmaları, teşkilatlanmaları, faaliyetleri, görev, yetki ve sorumlulukları, mal edinimleri ile gelir ve giderleri, denetlenmeleri, kapanma ve kapatılmalarıyla ilgili hükümleri kapsayan (SPK, md. 2) 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’na göre ise siyasi partiler; “Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine

ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır”.

Kanunlarda yapılan tanımlamalar dışında başkaca tanımlamalar da yapılmıştır. Tuna (TUNAYA, 1982, s.245)’ya göre; siyasi partilerin sosyal bilimlerde içinde yerini geç almış bulunmasından dolayı, tam bir tanıma kavuşturulamamış olduğu belirtilerek, bunlar için “müessese”, “organizma” ve “örgüt” kavramları kullanılmıştır. Siyasi partiler hakkında yapılan bir diğer çalışmada ise şu açıklamalara yer verilmiştir (BERBEROĞLU, 1997, s.30-31): “Devlet kurumu içinde yer alan siyasi partiler, aynı zamanda devlet gücünü elinde tutan organizasyonlardır. Bireylerin üstünde, toplumun tamamını kapsayan bir etki alanına sahiptirler. Esas amaçları da iktidarı ve devlet gücünü ele geçirmek yoluyla, ülkede kendi ideolojisi ve yöntemlerini yerleştirmektir. Siyasi partiler hizmet sektörü içinde yer alır ve üretim konusunu, siyasi görüş ve uygulamalar oluşturur. Müşterileri ise siyasi yandaşları ve üyeleridir. Temel sermayeleri de insan ve onun siyasi yeteneğidir”.

Özkan (ÖZKAN, 2002, s.64)’a göre ise, siyasi partiler; hizmet sektörü içinde faaliyette bulunan, sermayesi insan ve onun yeteneğinden oluşan esas amacı siyasi iktidarı ele geçirmek ve onu kullanmak olan, tüzel kişiliğe sahip kar amacı taşımayan organizasyonlar olarak nitelendirilebilir.

Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları siyasi partilerin kuruluşu, organlarının seçimi, işleyişi, faaliyetleri ve kararları Anayasa’da nitelikleri belirtilen demokrasi esaslarına aykırı olmamalıdır.

Siyasi parti kurma, üye olma üyelikten çekilme hakları 2820 sayılı SPK ile düzenlenmiştir. Siyasi partiler kanununun beşinci maddesine göre; siyasi partileri vatandaşlar kurabilirler. Bu durum siyasi partilerin, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde, önceden izin almaksızın sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları tarafından serbestçe kurulabileceği durumunu hüküm altına almıştır. Diğer bir ifadeyle yabancı uyruklu kişilerin Türkiye’de parti kurma ve üye olma hakkı bulunmamaktadır.

Her Türk vatandaşı, kanunda ve parti tüzüğünde gösterilen şartlara ve usullere göre siyasi partilere üye olma ve dilediği anda üyelikten çekilme hakkına sahiptir. Kanun,

vatandaşların aynı anda birden fazla siyasi partinin üyesi olmasına izin vermemektedir. Aksi halde üyelik sıfatının bu siyasi partilerin hepsinde sona ereceğini belirtmektedir. Yine Kanun'a göre kişiler bir partinin birden fazla teşkilat birimine de üye olamaz. Üye bulunduğu durumda son kayıt tarihinden önce yapılmış olan üyelik kayıtları geçersiz kılınacaktır. Örnek olarak siyasi parti organlarından olan il genel meclisi ve belediye meclisi gruplarından her ikisine üye olabilme durumu sınırlandırılmaktadır. Üye olma durumu gerçekleşmesi durumunda ise yani belediye meclis grubuna üye olan partili bir kişinin il genel meclisi grubuna üyelik kayıt tarihinden itibaren belediye meclisi grup üyeliği düşmektedir.

111. Osmanlı Döneminde Siyaset ve Siyasi Teşkilatlanma

19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda, Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük, Meshepçilik ve Sosyalizm ana başlıkları altında toplanabilecek fikir akımları görülür. Bu akımların temsilcileri, devleti içinde bulunduğu durumdan kurtarmak ve eski görkemli günlerdeki durumuna getirmek amacıyla çaba sarf etmiş olmaları onların ortak noktalarıdır. Aynı gaye ile hareket eden bu fikir akımları, yönetim açısından farklılaştıkça birbirlerinden uzaklaşmış ve bazen de çatışma içine girmişlerdir. Buna rağmen bu dönemdeki fikirleri kesin çizgilerle birbirlerinden ayırmak çok zordur. Ancak düşünürlerinin etrafında toplandıkları yayın organları vasıtasıyla bir ayrıma gidilebilmektedir.

18. yüzyılın ikinci yarısının başlarında resmi sayılmamakla birlikte Osmanlı devletinde faaliyet gösteren bir kısım cemiyetler bulunmaktaydı. Bunların ilki 1859 yılında kurulan Fedailer Cemiyeti, bir diğeri ise 1865 yılında kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti'dir.

1876 Kanun-i Esasi'sinde cemiyet kurma hürriyetine yer verilmemişti. Ancak Kanun-i Esasi'sinden sonrada bir kısım cemiyetlerin kurulduğu ve bu cemiyetlerin faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. 1878 yılında kurulan Ali Suavi (Üsküdar) Komitesi, Kleanti Skalyeri-Aziz Bey Komitesi ve 1889 yılında Kurulan Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti bunlardan birkaç tanesidir.

II. Meşrutiyetin ilanından sonra, 1909 yılında Kanun-i Esasi'nin 120. maddesinin de yapılan bir değişiklikle, yasada gösterilecek sınırlamalara uyulması kaydıyla, cemiyet kurma hürriyeti tanınmıştır. Cemiyetler ve birer cemiyet sayılan siyasi partiler, gizli ve milli olamayacaklar ve kavim esasına dayanamayacaklardı. Getirilen bütün bu sınırlamalara karşın, II. Meşrutiyetin ilanından 1920 yılına kadar çok sayıda siyasal fırka (parti) veya siyasal amaçlı cemiyet kurulmuştur. 1909 yılında kurulan İttihad-ı Muhammedi Fıkrası, İslahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fıkrası, 1910 yılında kurulan Ahali Fıkrası, Osmanlı Sosyalist Fıkrası bu siyasal gelişimlerden bazılarıdır. Mütareke döneminde İstanbul'da kurulan ve çoğunlukla Osmanlı Devletini kurtarmayı amaçlayan partilerin sayısı 30'a ulaşmaktaydı (ABADAN, 1966, s. 20; YÜKSEL, 2007, s.14).

112. Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Siyasallaşma ve Teşkilatlanma

1924 Anayasasının (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) 70. maddesinde dernek kurma hürriyeti düzenlenmişti. 4.10.1926 tarihli Türk Kanun-u Medenisi 1909 yılında, II. Meşrutiyetin ilanından sonra çıkarılmış olup 1938 yılına dek yürürlükte kalacak olan Cemiyetler Kanunun'da en önemli değişiklik cemiyetlere devlet müdahalesi "kanuna ve ahlaka aykırılık" durumu ile sınırlandırılmıştır. 1938 yılında çıkarılan 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nun 9. maddesiyle, cemiyetlere yönelik bazı yasaklar getirmiştir. Cemiyetin kurulmuş sayılmasını, Dâhiliye Vekâletinden, "tescil olduklarına dair belge alma" koşuluna bağlamıştır (3512 sayılı Kanun md. 4). Cemiyetler Yasasını değiştiren 10.6.1946 tarih ve 4019 sayılı Kanun, 3512 sayılı Kanunun partiler için getirmiş olduğu bazı yasakları, örneğin sınıf ve cins esasına dayanma yasağını kaldırmıştır. Yasakların kaldırılmasından 1950 yılına kadar geçen sürede, aralarında çeşitli sosyal demokrat ve sosyalist partilerin de yer aldığı 20'yi aşkın sayıda parti kurulmuştur (ABADAN,1966, s. 22; YÜKSEL, 2007, s.15).

Cemiyetler Yasası değişikliğinden sonra, siyasi partiler için kuruluş serbestisi söz konusuydu ve siyasi partiler medeni hukuk hükümlerine tabi birer tüzelkişi sayılıyordu. Yasa, siyasi partilerin derneklerden farklı olarak, birden fazla sayıda amaca sahip olabilmelerine izin vermişti. 1947 yılında, TBMM İçtüzüğünde yapılan değişiklikle, parti grupları TBMM organı sayılarak hukuk düzeni ile siyasal yaşam arasındaki uyumsuzluk kısmen de olsa giderilmiştir (ABADAN,1966, s. 24; YÜKSEL, 2007, s.15).

27 Mayıs Harekâtının ertesinde siyasal partilerin faaliyetleri Milli Birlik Komitesi'nce durdurulmuştur. 3512 sayılı Kanun'a ek olarak çıkarılan 4.7.1960 tarihli ve 8 sayılı Kanun, siyasi partilerin il ve ilçe merkezleri dışında her ne ad ile olursa olsun teşkilat (örgüt) kurmalarını yasaklamıştı. Milli Birlik Komitesi, kurulacak yeni partilerin Ekim 1961'de yapılacak olan milletvekili genel seçimlerine katılabilmelerini, en geç 13.2.1961 tarihine dek kurulmuş olmaları koşuluna bağlamıştır (YÜKSEL, 2007, s.15).

Anayasa Tasarısı'nın amacı ise şu şekilde açıklanmıştı: “Tasarının yeni ve temiz vasıflarından birisi, şüphesiz, demokratik siyasi hayat kavramına açıkça yer vermiş olmasıdır; siyasi hayat, siyasi kuvvetlerin açık ve serbestçe hareket imkânını bulacakları bir ortamdır. Siyasi hayatın demokratik olabilmesi için, iktidarın karşısında halkın fikrini, reaksiyonlarını kısa bir deyimle umumi efkârı açıklayacak, ortaya çıkaracak, kanalize edecek vasıta ve müesseselerin bir hürriyet iklimi içinde çalışabilmeleri; bu vasıta ve müesseseler üzerinde siyasi iktidarın baskısı, vesayeti ve tekelinin olmamasıdır...” (YÜKSEL, 2007, s.15-16).

İlgili maddelerin (1961 Anayasası md. 54 ve md. 55) gerekçelerinde, serbestçe parti kurma ve partilere girme hakkının özel bir temel hak konusu olarak anayasalarda belirtilmiş olması, o güne dek alelade (sıradan) derneklerle aynı hükme tabi kılınan partilerin, “devlet hayatındaki büyük rolünün artık yeter derecede kabul edilmesine” bağlanmakta ve siyasi partilerin tüzük, faaliyet ve işleyişlerini ilgilendiren hükümlerin yasayla düzenlenmesinin gerekliliğine işaret edilmekteydi (YÜKSEL, 2007, s.16).

12. Türkiye’de Siyasi Partilerin Teşkilatlanması

120. Genel Bakış

Yapısal olarak parlamento dışında ya da bireysel katılımlarla ortaya çıkan siyasi partiler, çeşitli şekillerde örgütlenebilirler. Doktrine göre dört tip parti örgütlenmesi olduğu üzerinde durulmuştur. Bunlar; Komite, Ocak, Hücre ve Milis tipi örgütlenmedir (SARIBAY, 2001, s. 20).

Komite tipi örgütlenmelerde, parti üyeleri, az sayıda, toplumsal kesimlerin nüfuzlu ve seçkin kişileridir. Bu örgütlenme tipi, Avrupa’da seçimlerin servet esasına göre yapıldığı dönemde ortaya çıkmıştır. Ocak tipi örgütlenmeler, kitle partilerinin doğuşuna paralel olarak XX. yy’da genel oyun yaygınlaşmasıyla kullanılır hale gelmiştir. Nüfuzlu kişilere değil, kitlelere hitap etmeyi amaçlar. Özellikle sol partiler ile dinsel partilerin tercih ettikleri bir örgütlenme tipidir (SARIBAY, 2001, s. 20).

Hücre, aynı meslekte çalışan kişileri bir araya getiren, ocaklara oranla daha sınırlı üye bulduran örgütlenme tipidir. Hücrelerin en büyük yararı, mesleki hayatın sorunlarını, siyasal alana taşıyabilmesidir (PARS, 2005, s. 83). Komünist partiler tarafından ortaya çıkarılmış, gizli teşkilatlanmaya olanak tanıyan bir yapıdadır. Milis tipi örgütlenme ise Faşist partilerin kullandıkları, paramiliter, yarı askeri gruplaşmayı esas alan modeldir. Bu tip örgütlenmede azınlığın zor kullanarak, tüm toplum kesimleri üzerinde üstünlük sağlanması amaçlanır (YÜCE, 2009, s.5) .

121. 2820 Sayılı Kanuna Göre Türkiye’de Siyasi Teşkilatlanma

Siyasi parti organları teşkilatlardan ve meclis gruplarından oluşmaktadır. 2820 sayılı kanuna göre, Siyasi partilerin teşkilatı; merkez organları ile il, ilçe ve belde teşkilatlarından; Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu ile il genel meclisi ve belediye meclisi gruplarından ibarettir. Siyasi partilerin tüzüklerinde ayrıca kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlarla, yabancı ülkelerde yurtdışı temsilciliği kurulması öngörülebilir (SPK, md. 7/1). Bir siyasi partinin mecliste grup kurabilmesi yirmi milletvekiline sahip olma şartına bağlanmıştır. Seçim barajını aşmış ve yirmi milletvekiline sahip siyasi partiler Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde grup kurma hakkına sahip olmaktadır. Bu durum dışında diğer durumlarda milletvekilliği statüsü almış kişilerin bir başka parti veya yeni kurulan bir parti çevresinde grup kurma hakları da bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak 22 Temmuz 2007 seçimlerinde CHP bünyesinde seçimlere girip daha sonra bu partiden istifa eden ve DSP bünyesinde bir araya gelerek grup oluşturan milletvekilleri gösterilebilir. Başka bir örnekte ise yine aynı seçimlerde farklı seçim bölgelerinden bağımsız aday olarak milletvekili seçilen bir grup siyasetçinin DTP bünyesinde toplanarak grup oluşturmalarıdır.

Siyasi partilerin il teşkilatı tüm ilçe teşkilatlarının üzerinde ve onları kapsayacak şekilde kurulmaktadır. İlçe teşkilatları her bir ilçe merkezinde oluşturulur. Belde teşkilatlanması ise, il ve ilçe merkezleri dışında belediye teşkilatı olan yerlerde yapılır (SPK, md. 7/2). Belde teşkilatları ilçe başkanlığına bağlıdır (SPK, md. 7/3). Bu teşkilatların seçim tarzı, kuruluş ve faaliyet şekil ve şartları, üye sayısı, il ve ilçe teşkilatlarıyla ilişkileri siyasi partilerin tüzüklerinde düzenlenmektedir (SPK, md. 7/4) ve belde teşkilatının üye sayısı üçten az olmaması gerekliliği emredilmektedir (SPK, md. 7/5).

2820 sayılı kanun merkez, il, ilçe ve belde teşkilatlanmalarının merkezlerinin neresi olacağı konusuna açıklık getirmiştir. Kanuna göre; Siyasi partilerin merkez teşkilatı Ankara il merkezinde; il ve ilçe teşkilatları, ilgili il ve ilçe merkezlerinde; belde teşkilatları, il ve ilçe merkezleri hariç olmak üzere, belediye teşkilatı olan yerlerde; yan kuruluşları ve yurtdışı temsilcilikleri ise tüzüklerinde belirtilen yerlerde bulunur.

1220. Siyasi Partilerin Kurulması

Siyasi partiler, partiye üye olma yeterliğine sahip en az otuz Türk vatandaşı tarafından kurulur (SPK, md. 8/1) . Siyasi partilerin genel merkezi Ankara'da bulunması gerekliliği ilgili kanunda açıkça hüküm altına alınmıştır. (SPK, md. 8/2). Siyasi partiler, kanunda belirtilmiş bildiri ve belgelerin, İçişleri Bakanlığına verilmesiyle tüzel kişilik kazanmaktadırlar (SPK, md. 8/3).

Bildiride,

- Kurulacak siyasi partinin adı,
- Genel merkez adresi,
- Kurucuların adları, soyadları, doğum yerleri ve tarihleri,
- Öğrenim durumları,
- Kurucuların meslekleri veya sanatlarıyla, ikametgâhlarının

belirtilmesi ve bu bildirin bütünü kurucular tarafından imzalanması ve bildiriye beşer adet olmak üzere kurucuların nüfus kayıt örnekleri, adli sicil belgeleri ve kurucuların ayrı ayrı düzenledikleri siyasi parti kurucusu olabilme şartlarını taşıdıklarını belirten imzalı

beyannameler ile kurucular tarafından imzalanmış parti tüzüğü ve programının eklenmesi gerekmektedir (SPK, md. 8/4).

Bilgi ve belgelerin alındığı anda, İçişleri Bakanlığınca bir alındı belgesi kuruculara verilmekte (SPK, md. 8/5) ayrıca İçişleri Bakanlığı, kuruluş bildirisi ve alındı belgesinin onaylı birer örneği ile bildiri eklerinin birer takımını üç gün içinde Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesine göndermektedir (SPK, md. 8/6).

Cumhuriyet Başsavcılığınca her siyasi parti için bir sicil dosyası tutulmaktadır.

Bu sicil dosyasında;

- i. Kuruluş bildirisi ve ekleri;
- ii. Merkez organlarıyla, teşkilat kurdukları il, ilçe ve beldeleri, bunların organlarında görev alanların adlarını, soyadlarını, doğum yeri ve tarihlerini, meslek veya sanatlarını ve ikametgâhlarını gösterir onaylı listeleri,
- iii. Partinin faaliyetlerini düzenleyen her türlü yönetmelikler ve diğer yayınları,
- iv. Partiye kayıtlı üyelerin, ilçelere göre (b) bendindeki bilgileri içeren listeleri, bulunur.

Cumhuriyet Başsavcılığınca istenilen sicille ilgili diğer bilgi ve belgeler de bu dosyaya konulur (SPK, md. 9/1). Siyasi partiler, (b) ve (c) bentlerindeki bilgi ve belgeler ile bunlarda ve parti tüzük ve programlarında yapılan değişiklikleri, yayın veya değişiklik tarihinden itibaren on beş gün içinde Cumhuriyet Başsavcılığa göndermek zorundadır. Diğer taraftan (d) bendindeki listeler ile bunlarla ilgili değişiklikleri ise, altı ayda bir Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderirler (SPK, md. 9/2). Bunun yanı sıra, siyasi partilerin kapatılmaları veya kapanmaları sicillerine işlenir (SPK, md. 9/3). Bu sicil herkese açıktır. Soruşturma ile ilgili bilgilerin gizliliğine ilişkin hükümler saklı tutulmaktadır (SPK, md. 9/4).

Siyasi partilerin bu Kanun'a göre yapacakları kongre delege seçimlerinde ve ön seçimlerde (b) ve (d) bentleri gereğince Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilmiş üye listeleri esas alınmaktadır (SPK, md. 9/5). Konuyu biraz daha açmak gerekirse, partiler yaptıkları

üye kayıtları sonucunda isimlerini Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmemiş kişilere kongre delegesi olabilme veya ön seçimlerde oy kullanabilme hakkı verilmemektedir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, üye listelerinin düzenlenmesi, yazımı, bunların ilçe seçim kurullarına gönderilmesi ve buna ait işlerde 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 31'inci maddesinin üçüncü fıkrasındaki esaslar çerçevesinde personel görevlendirebileceği gibi, bu işlerin yürütülmesinde kamu kurum ve kuruluşlarına ait teknik araçlardan da yararlanabilir. Görevlendirilecekler 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 182'nci maddesine göre ücret ödenmesini hükmetmektedir. Bu ücretler ile hizmetin ifası için gerekli ödenek Genel Bütçeden ödenir (SPK, md. 9/6).

1221. Siyasi Partilerin Merkez Teşkilatı

Siyasi partilerin merkez organları büyük kongre, genel başkan ile diğer karar, yönetim, icra ve disiplin organlarından oluşmaktadır. Bu organların isimleri ve üye sayıları ilgili partilerin tüzüklerinde belirtilir (SPK, md. 13/1). Parti tüzüğünde, partinin amaçlarına uygun olarak, danışma ve araştırma amaçlı ihtiyari kurullar da kurularak faaliyet göstermelerine izin verilir (SPK, md. 13/2). İhtiyari kurulların görev ve yetkileri ile üyelerinin sayısı ve seçilme usulleri yine ilgili partilerin tüzüklerinde gösterilmektedir (SPK, md. 13/3).

12210. Büyük Kongre

Siyasi partinin en yüksek organı büyük kongredir (SPK, md. 14/1). Büyük kongre, seçilmiş üyeler ile tabii üyelerden oluşmaktadır (SPK, md. 14/2). Seçilmiş üyeler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının iki katından fazla olmamak kaydıyla (550x2=1100), parti tüzüğünde gösterilen şekilde ve sayıda il kongrelerince seçilen delegelerden oluşmaktadır. Tabii üyeler ise; parti genel başkanı, merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyeleri ve partinin üyesi olan bakanlar ve milletvekilleridir (SPK, md. 14/3). Taşındıkları sıfat dolayısıyla büyük kongre üyesi olan kişiler, ayrıca il kongrelerince delege olarak seçilemezler (SPK, md. 14/4).

Büyük Kongrenin görevleri ise yine kanunda açıkça ortaya koyulmaktadır. Kanuna göre Büyük Kongre;

- Parti genel başkanını, partinin merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyelerini gizli oyla seçmek;
- Partinin tüzük ve programında değişiklik yapmak;
- Partinin gelir-gider kesin hesabını kabul ve merkez karar ve yönetim kurulunu ibra etmek veya kesin hesabı reddetmek;
- Kanunlar, parti tüzük ve parti programı çerçevesinde toplumu ve Devleti ilgilendiren konularla kamu faaliyetleri ve parti politikası hakkında genel nitelikte olmak şartıyla temenni kararları veya bağlayıcı kararlar almak;
- Kanunun veya parti tüzüğünün gösterdiği sair hususları karara bağlamak;
- Partinin kapanmasına veya başka bir partiyle birleşmesine ve böylece hukuki varlığı sona erecek partinin mallarının tasfiye veya intikal şekline dair kararlar vermek (SPK, md. 14/5) yetkileriyle donatılmıştır.

Büyük kongre parti tüzüğünün göstereceği süreler içerisinde toplanır. Bu süre iki yıldan az üç yıldan fazla olamaz. Olağanüstü toplantılar, genel başkanın veya merkez karar ve yönetim kurulunun lüzum göstermesi veya büyük kongre üyelerinin en az beşte birinin yazılı istemi üzerine yapılır (SPK, md. 14/6).

Parti kurucuları seçilmiş delegelerin % 15'inden fazla olmamak kaydıyla, parti üyelikleri devam ettiği müddetçe, ilk büyük kongre dâhil büyük kongrenin tabii üyesidirler. Parti kurucuları seçilmiş delegenin % 15'inden fazla ise tabii delegelerin kurucular arasından nasıl seçileceği siyasi partilerin tüzüklerinde gösterilir. Parti kurucuları ilk büyük kongreyi, partinin tüzelkişilik kazanmasından başlayarak iki yıl içinde toplamak zorundadırlar (SPK, md. 14/7).

Büyük kongre ilk toplantısını yapıncaya kadar, bu kongrenin yetkilerini kurucular kurulu kullanır. Partinin genel başkanı ile yaş kaydı aranmaksızın kuruculuk şartlarını haiz merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyeleri ve milletvekilleri, bu kurulun tabii üyeleridir (SPK, md. 14/8).

Büyük kongrenin toplantı yeter sayısı, büyük kongre üye tamsayısının salt çoğunluğudur. İlk çağrı üzerine yapılan toplantıda toplantı yeter sayısı bulunamıyorsa, ikinci çağrı üzerine yapılacak toplantıda toplantı yeter sayısı aranmaz. Büyük kongrenin karar yeter sayısı, kanunda veya parti tüzüğünde daha büyük bir sayı gösterilmediği hallerde, hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğu (SPK, md. 14/9) olduğu hüküm altına alınmıştır.

Parti tüzük ve programında değişiklik yapılmasına ilişkin olan veya parti politikasını ilgilendiren konularda karar alınmasına dair teklifleri karara bağlamak gibi konular için, genel başkan, merkez karar ve yönetim kurulu veya büyük kongre üyelerinin en az yirmide biri tarafından ileri sürülmüş olması gerekir. Kanunlar, parti tüzük ve parti programı çerçevesinde toplumu ve devleti ilgilendiren konularla kamu faaliyetleri konularında karar alınmasına dair teklifleri karara bağlamak için bu tekliflerin büyük kongrede hazır bulunan üyelerin üçte biri tarafından yapılmış olması şarttır. Bu teklifler, büyük kongrece seçilecek bir komisyonda görüşüldükten sonra, komisyon raporuyla birlikte incelenir ve karara bağlanır (SPK, md. 14/10).

12211. Genel Başkan

Parti genel başkanı, büyük kongrece gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçilir. İlk iki oylamada salt çoğunluk oyu sağlanamazsa, üçüncü oylamada en çok oy alan aday partinin genel başkanı olarak seçilmiş sayılır (SPK, md. 15/1). Genel başkan en çok üç yıl için seçilebilir (SPK, md. 15/2). Partiyi temsil yetkisi genel başkana aittir. Kanunlardaki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla parti adına dava açma ve davada husumet yetkisi, genel başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğünün göstereceği parti mercilerine devredilebilir (SPK, md. 15/3). Parti genel başkanı, merkez karar ve yönetim kurulunun tabii başkanıdır (SPK, md. 15/4).

Parti tüzüğü, genel başkana görevinin yerine getirilmesinde ve yetkilerinin kullanılmasında yardımcılık etmek üzere genel başkan yardımcısı ve genel sekreter adlarıyla gerekli gördüğü sayıda yardımcıları öngörebilir. Bunların ne suretle seçileceği, görev ve yetkileri parti tüzüğünde gösterilir (SPK, md. 15/5).

Genel başkanlığın herhangi bir sebeple boşalması halinde, büyük kongre toplanıncaya kadar, merkez karar ve yönetim kurulu partiyi temsil yetkisini kendi içinden seçeceği bir üyeye bırakır ve en geç kırk beş gün içerisinde büyük kongreyi toplantıya çağırarak görevlendirilmiştir (SPK, md. 15/6).

12212. Merkez Karar, Yönetim ve İcra Organları

Siyasi partilerin merkez karar, yönetim ve icra organları parti tüzüğünde belirtilen isim, şekil ve sayıda kurulur. Büyük Kongrece seçilecek merkez organlarının her birinin üye sayısı 15'den az olamaz (SPK, md. 16/1). Bu organlar iki büyük kongre arasında, parti tüzük ve programına ve büyük kongre kararlarına uymak şartıyla, partiyi ilgilendiren hususlarda karar almak ve alınan kararları uygulamak yetkisine sahiptirler (SPK, md. 16/2).

Merkez Karar Organı, zorunlu sebepler dolayısıyla büyük kongrenin toplanmadığı hallerde, partinin hukuki varlığına son verilmesi, tüzük ve parti programının değiştirilmesi dışındaki bütün kararları alabilir (SPK, md. 16/3). Merkez Karar Organının bir diğer görevi ise parti işlerini düzenleyen parti iç yönetmeliklerini hazırlamaktır (SPK, md. 16/4). Merkez karar ve yönetim organlarının üyeleri büyük kongrece seçilir. Diğer merkez organlarının seçim usul ve esasları parti tüzüğünde belirtilir. Parti genel başkanı, merkez karar, yönetim ve icra organlarının her birinin de başkanlığını yapar. Büyük kongrece seçilen merkez organlarının her birinin üyeleri büyük kongrenin ve büyük kongre yetkilerini kullanan kurucular kurulunun tabii üyeleridir (SPK, md. 16/5). Organların toplanma ve çalışma usulleri, görev ve yetkileri, birbirleriyle münasebetleri parti tüzüğünde düzenlenmektedir (SPK, md. 16/6). Son olarak, Üye sayısı yediden az olmayacak şekilde merkez disiplin kurulu ilgili parti tüzüğünde belirtilen şekil ve müeyyidelerle kurulmalıdır (SPK, md. 17).

1222. Siyasi Partilerin İl ve İlçe Teşkilatları

2820 sayılı kanunun il teşkilatı başlıklı 20. maddesi siyasi partilerin il teşkilatının dört farklı kuruldaki oluştuğunu belirtmektedir. Bu kurullar, il kongresi, il başkanı, il yönetim kurulu ve il disiplin kuruludur.

İl kongresi, sayısı 600'den fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre ilçe kongrelerince seçilen delegelerden oluşur. O ilin partili milletvekilleri ile yönetim ve disiplin kurulları başkan ve üyeleri, il kongresinin tabii üyeleridir. Ayrıca SPK'nın Ek 2. maddesine göre, büyük şehir belediye başkanı il kongresinin tabii üyesidirler. Geçici yönetim kurulu başkan ve üyeleri de kongreye katılma hakkına sahiptirler. Ancak geçici il yönetim kurulu başkan ve üyelerinden delege sıfatı olmayanların kongrede oy kullanma hakları yoktur (SPK, md. 19/2). İl kongresi, büyük kongrenin yapılmasına engel olmayacak şekilde parti tüzüğünde gösterilen süreler içerisinde toplanır (SPK, md. 19/3). İl yönetim kurulu, parti tüzüğünün göstereceği sayıda üyeden oluşur ve bu sayı 7'den az olmamalıdır (SPK, md. 19/4).

İl başkanı ile il yönetim kurulu il kongresince seçilir (SPK, md. 19/5). İl başkanı en çok üç yıl için seçilir. İl teşkilatında bir de il disiplin kurulu bulunur. İl disiplin kurulunun üye sayısı ve bu üyelere aranacak nitelikler partilerin tüzüklerinde belirtilir (SPK, md. 19/6). İl başkanı ile yönetim kurulunun, seçim şekli ve merkez karar ve yönetim kurulunca hangi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl oluşturulacağı (SPK, md. 19/5) parti tüzüklerinde belirlenir. Ayrıca il teşkilat kurullarının; görev ve yetkileriyle yedek üyelerinin sayısı, nasıl seçileceği ve ne suretle göreve çağrılacağı parti tüzüğünde açıklanması hükmedilmiştir (SPK, md. 19/7).

Merkez ilçe dâhil olmak üzere her bir ilçe merkezinde kurulan siyasi partilerin ilçe teşkilatı, ilçe kongresi, ilçe başkanı, ilçe yönetim kurulu ve belde teşkilatından oluşmaktadır. Parti tüzüğünde ilçe disiplin kurulu teşkilatlanması da öngörülebilir. Bir ilçede teşkilatlanma, ilçe sınırları içerisindeki beldelerin en az yarısında teşkilat kurmayı gerektirir. Belde sayısı üç veya daha az ise beldenin sadece birinde teşkilat kurulmuş olması teşkilatlanma için yeterlidir (SPK, md. 20/1).

İlçe kongresi, ilçe ve çevresindeki köy ve mahallelerde partinin son genel seçimde aldığı oy sayısına göre, seçime katılmamış partilerde ise üye sayısına göre, 2820 sayılı kanunun 10. maddesinde gösterilen siyasi partiler sicilinde kayıtlı ilgili parti üyelerinin seçtikleri, sayısı 400'ü aşmayan delegelerden oluşur. İlçe yönetim kurulu ve varsa ilçe disiplin kurulu başkan ve üyeleri ilçe kongresinin tabii üyeleridir. Ayrıca SPK'nın Ek 2. maddesine göre, ilçe belediye başkanı ile ilçeye bağlı diğer belediyelerin başkanları, üyesi

olduğu partinin ilçe kongresinin tabi üyesidir. Bununla birlikte büyük şehir belediye başkanları dışındaki il belediye başkanları ile merkez ilçe çevresindeki diğer belediyelerin başkanları merkez ilçe kongresinin tabi üyesi durumundadır. Geçici ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri de kongreye katılma hakkına sahiptir. Ancak geçici ilçe yönetim kurulu başkan ve üyelerinden delege sıfatı olmayanların kongrede oy kullanma hakkı yoktur (SPK, md. 20/2). Delege seçimleri; köy ve mahallelerde partinin bu yerlerde son genel seçimde aldığı oy miktarı, seçime katılmamış partilerde ise üye sayısı esas alınmak suretiyle bu yerlere verilecek kontenjanlara göre yapılır. Köy ve mahallelerdeki üye sayısı delege kontenjanı verilmesini gerektiren nispetin altında ise bu durumdaki köy ve mahallelerin diğer köy ve mahallelerle birleştirilerek delege seçilmesi mümkündür (SPK, md. 20/3). Yapılan delege seçimleri bir tutanakla tespit edilerek, tutanak parti ilçe başkanlığına gönderilir (SPK, md. 20/4). Parti tüzüğünde, münhasıran delege seçimi işlemlerini yürütmek üzere köy veya mahallelerdeki üyelere birinin görevlendirilmesi öngörülebilir (SPK, md. 20/5). İlçe kongresi, il kongresinin yapılmasına engel olmayacak şekilde parti tüzüğünde gösterilen süreler içinde toplanmalıdır (SPK, md. 20/7).

İlçe yönetim kurulu, parti tüzüğünün göstereceği sayıda üyeden oluşur. Bu sayı ise 5'ten az olmamalıdır (SPK, md. 20/8). İlçe başkanı ile ilçe yönetim kurulu ilçe kongresince (SPK, md. 20/9) seçilmekte ve ilçe başkanı en çok üç yıl için seçilebilmektedir (SPK, md. 20/10). İlçe başkanı ile ilçe yönetim kurulunun; seçim şekli ve il yönetim kurulunca veya merkez karar ve yönetim kurulunca hangi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl oluşturulacağı (SPK, md. 20/9) partilerin tüzüklerinde belirtilir. Diğer taraftan ilçe teşkilatı kurullarının görev ve yetkileri ile yedek üyelerinin sayısı ve ne suretle göreve çağrılacağı parti tüzüğünde gösterilir (SPK, md. 20/11).

1223. TBMM Siyasi Parti Grupları

Daha öncede belirtildiği üzere en az yirmi milletvekiline sahip siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) grup kurabilirler (SPK, md. 22/1). Bir siyasi partinin grup kurduğu, o partinin genel başkanlığı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na yazıyla bildirilmelidir (SPK, md. 22/2).

TBMM’de grup oluşturabilen siyasi partiler bir grup iç yönetmeliği hazırlamalıdır. Grup iç yönetmeliği, grubun kurulduğunun bildirildiği tarihten itibaren on beş gün içinde, grubu oluşturan milletvekilleri tarafından hazırlanır. Bu iç yönetmeliğin, milletvekillerinin salt çoğunluğu tarafından kabul edilmesi de zorunludur. Bu şekilde hazırlanan iç yönetmelik, TBMM Başkanlığı’na gönderilir (SPK, md. 23/1). Grup iç yönetmeliğine, parti tüzük ve programına aykırı hükümler içermemelidir (SPK, md. 23/2).

Bir siyasi partinin grup genel kurulu, o partinin milletvekillerinden oluşur (SPK, md. 24/1). TBMM Başkanı ve başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasi partinin ve parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine katılamazlar. Ancak, yeniden milletvekili adayı olmaya ilişkin faaliyetler bu hükmün dışında kalmaktadır (SPK, md. 24/2). Yani TBMM Başkan ve başkanvekilleri seçim dönemlerinde üyesi buldukları partilerin seçim çalışmalarına katılabilirler.

Her siyasi parti grubunda; kuruluşu, görev ve yetkileri grup iç yönetmeliğinde belirtilen birer yönetim ve disiplin kurulu bulunur (SPK, md. 25/1). Grup disiplin kurulunun, hangi hallerde merkez disiplin kurulu ile bir arada çalışacağı, partilerce belirlenmektedir (SPK, md. 25/2).

Partinin genel başkanı milletvekili ise parti grubunun da başkanıdır; değilse grup başkanı grup üyeleri arasından iç yönetmelikte gösterilen yöntemle seçilir (SPK, md. 26). Bu durum iki örnekle açıklanabilir. 22 Temmuz 2007 seçimlerinde baraj geçen CHP’nin Genel Başkanı milletvekili olduğundan aynı zamanda TBMM Parti Grubunun da başkanıdır. Ancak yeni grup oluşturan DSP’ nin Genel başkanı milletvekili olmadığından Parti Grup Başkanlığı’nı iç yönetmeliğe göre milletvekili olan diğer partili bir kişi yürütmektedir. Grup genel kurulunda, seçimlere ait oylamalar ile milletvekillerini bağlayıcı nitelikteki konulara ilişkin kararların oylamaları, gizli oyla yapılır (SPK, md. 27).

Diğer taraftan 2820 sayılı kanun bağdaşmayan görevler başlıklı 32. maddesinde siyasi partilerin bazı kurullarına üye olan bireylerin TBMM Parti grubu yönetim kademesinde olamayacağını hükmetmektedir. Maddeye göre, Siyasi partilerin merkez karar ve yönetim kurullarına üye olanlar, o partinin TBMM parti grubu yönetim kurulunda görev alamazlar (SPK, md. 32/1). Aynı maddenin ikinci fıkrası ile birlikte, siyasi partilerin disiplin

kurullarında görev alanlar, kongreler, Türkiye Büyük Millet Meclis'in de ki parti grubu üyelikleri hariç, partinin diğer organ, kurul ve görevlerinde bulunamaz, partiye bir hizmet bağıyla bağlı olamaz ve partiden herhangi bir suretle gelir sağlayamayacakları hüküm altına almıştır (SPK, md. 32/2).

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİYASİ PARTİLER MALİYESİ

20. Genel Bakış

Demokrasinin simgesi, olmazsa olmaz koşullarından biri, özgürlük ve hukuk devletini gerçekleştirme araçları sayılan siyasi partiler, siyasi rejimlerin işleminde merkezi rol oynar. Bu bakımdan siyasi partisiz bir siyasal yaşam ve demokrasi düşünülemez. Ayrıca, siyasi partiler toplumların çağdaşlaşmasında da etkilidir. Siyasi parti gerçeği kavranılmadan, çağdaş devletin anlaşılacağı önemli bir olgudur (GÖZÜBÜYÜK, 1997, s. 71)

Partilerin esas amacı, iktidara gelmek ve onu kullanmaktır. Bunun için seçmenin kabul edebileceği bir parti programı ve yeterli düzeyde ekonomik gücün bulunması gerekir. Bunlardan ekonomik güç, en az parti programı kadar önemlidir. Çünkü parti programı tek başına bir araç olamaz. Bu programın seçmene anlatılması, seçmenin de buna inanması gerekir. Bütün bunlar bir takım propaganda çalışmalarıyla mümkün olur. Bu da ancak, ekonomik güçle sağlanabilir. Nitekim ülke genelinde teşkilatlanmış, belli bir oy barajını geçmiş, meclise girmiş, grup oluşturmuş ve iktidara gelmiş partilere bakıldığında, bunların ekonomik açıdan yeterli güce sahip siyasi partiler oldukları görülür (ÖZKAN, 2002, s. 61).

Bu nedenledir ki, siyasi partiler için ekonomik güç çok önemlidir. 2820 sayılı Kanun siyasi partiler için ne tür gelirlere ve elde edilen gelirlerin hangi amaçlar doğrultusunda nerelere harcanabileceğini düzenlemektedir. Aynı zamanda gelir ve giderlere sahip siyasi partilerin bu işlemlerini tüzel kişiliklerinden dolayı kayıt altına alma zorunluluğu bu kanunla hükmedilmiştir. Yani kanun siyasi partilere tutması gerekli defterlerin neler olduğunu işaret etmektedir.

Tüzel kişiliğe sahip olmalarına rağmen kanunca dernek sayılmayan siyasi partilerin ticari gelir elde etmeleri de yasaklanmıştır. Çünkü siyasi partiler özel vergi kanunlarıyla vergi kapsamı dışına çıkarılmış yani vergilendirmeyi gerektirecek herhangi bir eyleme karışmalarına izin verilmemiştir.

Aşağıda siyasi partiler için gelir ve gider kalemlerinin nelerden oluştuğu ve kanunen tutmakla yükümlü oldukları resmi defter ve evrakların neler olduğu irdelenmiş, bütçe ile ilgili uygulamalarla kesin hesapların hazırlanması ve Anayasa Mahkemesi denetiminin esasları ortaya koyulmuştur. Yine bu bölümde siyasi partilerin vergi kanunları karşısındaki durumu ele alınmıştır.

21. Siyasi Partilerin Gelirleri

Siyasi yaşamlarına devam edebilmeleri ve seçim çalışmaları gibi faaliyetleri yürütebilmeleri için siyasi partilerin belirli gelirlere ihtiyaç duyması doğaldır. Akademik alanda yapılmış birçok çalışmada siyasi partilerin gelirleri sayılmak suretiyle belirtilmiştir. Bu çalışmalarda belirtilen başlıca gelir kaynakları şu şekildedir (BURNELL ve ALAN, 1998, s. 11-12; GENÇKAYA, 2002, s.7):

- Üyelik aidatları,
- Özel kişi ve kuruluşlardan alınan bağışlar,
- Kamusal malî destek,
- Mevduat faizi, kira vb. gelirler,
- Parti yayınları,
- Rozet flama satışları,
- Konserler,
- Yemek
- Balo gibi etkinlikler,
- Rüşvet ve komisyonlar,
- Uluslar arası kuruluşların sağladığı eğitim amaçlı desteklerdir.

Söz konusu gelirlere, “rüşvet ve komisyonlar” kanun dışı elde edilen gelirlerdir. Bu gelirler bağış adı altında da alınabilmektedir. Bu bağlamda, Venedik Komisyonu’nun

siyasi partilerin finansmanına ilişkin hazırladığı bir raporda da, siyasi partilere yapılan kanun dışı bağışların, İtalya, Federal Almanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'ni sarsan olağanüstü skandalların açığa çıkmasına yol açtığı belirtilmektedir (AYDIN, 2005, s. 4).

Ülkemizde ise, partilerin asıl amacı olan iktidar olma isteklerini gerçekleştirebilmeleri için gerekli gelir kaynakları 2820 sayılı SPK'nın "Gelirler ve Kaynakları" başlıklı 61 inci maddesinde açıklanmıştır. Kanunda siyasi partilerin ne tür gelir elde edebilecekleri sayma yolu ile belirtilmiştir. Siyasi partilerin bu sayılanların dışında her hangi bir gelir elde etmeleri söz konusu değildir. Aksi takdirde yasal olmayan bir yolla gelir elde etmiş sayılırlar. Anılan maddeye göre siyasi partilerin gelirleri şunlardır;

- a) Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı,
- b) Partili milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı,
- c) Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak özel aidat, (Bu aidatlar 64 üncü maddedeki esaslar dâhilinde siyasî partilerin yetkili merkez karar organlarınca tespit ve tahsil olunur.)
- d) Parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler,
- e) Parti yayınlarının satış bedelleri,
- f) Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,
- g) Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,
- h) Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,
- i) Bağışlar,
- j) Devletçe yapılan yardımlar.

Yukarıda (j) bendinde sayılan devlet yardımı, siyasi partiler açısından son derece önemlidir. İktidarda bulunan ya da iktidar olma şansı olan partilerin, gelir kaynaklarının büyük ölçüde hazine yardımına bağlı olduğu düşünülürse, bu durum, daha iyi anlaşılacaktır. Konuyla ilgili olarak ülkemizde yapılan bir araştırmada, siyasi alanda faaliyet gösteren ve oy oranları %10'nun üzerinde olan partilerin, gelirlerinin önemli bir kısmının hazine yardımına bağlı olduğu görülmüştür (GENÇKAYA, 2002, s.11-12). Başka bir deyişle, hazine yardımı, özellikle oy oranı büyük partiler için, bir cankurtaran simidi olmuştur. Batı demokrasilerinde olduğu gibi, Türkiye'de de, parti aidatlarının düzenli

olarak toplanamaması, siyasi partilerin gelir kaynakları içindeki hazine yardımını “devleştiren”, parti içi demokrasinin en önemli kistası olan üye aidatları bakımından “cüceleştirmiştir” (GENÇKAYA, 2002, s.17-18). Öte yandan, ülkemizde, sağlıklı üye kayıtları ve ekonomik zorluklar da üyelere aidat toplamayı güçleştirmektedir (AYDIN, 2005, s.5). Bu konuyla ilgili söylenebilecek diğer bir neden ise partilerin üye aidatı toplama konusunda herhangi bir yaptırım uygulayamamasıdır.

210. Partiye Giriş ve Üyelik Aidatı

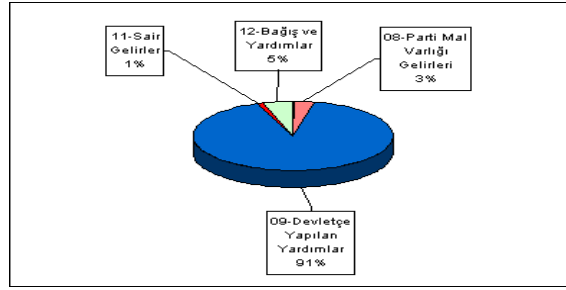
Parti üyelerinden alınacak giriş aidatının miktarı ile üyelik aidatının alt ve üst sınırları partilerce belirlenmektedir (SPK, md. 62/1). Partiye giriş aidatı bir kez, üyelik aidatı ise aylık veya yıllık olarak üyelik süresince alınabilir. Her üye, aylık veya yıllık olarak üyelik aidatı ödemeyi partiye girişinde kabul etmektedir (SPK, md. 62/2). Parti üyesi, vermeyi kabul ettiği aidatın miktarını, parti tüzüğüne uygun olmak şartıyla, kayıtlı bulunduğu teşkilat kademesi başkanlığına yazı ile bildirerek artırabilir (SPK, md. 62/3). Partiye borçlu olduğu yıla ait aidatın tamamını veya bir kısmını ödemeyen parti üyesi hakkında, partiden geçici veya kesin olarak çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanmaz. Aidatını ödemesi için yapılan yazılı tebligata rağmen belirtilen süre içerisinde ödemedeki bulunmayan üye hakkında yapılacak işlem ve uygulanacak yasaklamalar partilerce tüzüklerinde düzenlenmektedir (SPK, md. 62/4). Ancak yapılan araştırmalarda bu yaptırımların yeterli düzeyde olmadığı bu nedenle de aidat gelirlerinin toplam gelirler içerisindeki payının küçük olduğu görülmektedir.

Ülkemizde siyasi yaşamlarına devam eden partiler ülke ekonomisinin elverişsiz durumu ve partili üyelerin üyelik aidatı ödemedeki isteksizlikleri nedeniyle bu gelir kaynağından çok fazla yararlanamamaktadır. 2007 yılı verilerine göre en fazla üyeye sahip olan AK Parti'nin kayıtlı üye sayısı 2 milyon 794 bin 123 olmuştur. Ancak partinin resmi sitesinde yer alan gelir-gider cetveli bilgilerine göre bu üyelere bu güne kadar üyelik aidatı alınmamıştır (www.akparti.org). Siyasi partilerin üyelerinden aidat alınmamasının/alınamamasının diğer nedenleri, aidat ödenmemesi sonucunda SPK'na göre parti üyesinin hiçbir yaptırımla karşı karşıya bırakılmaması, kongrelerde delege seçimlerinde üye aidatı ödemeyen üyenin bu statülerden mahrum bırakılmaması ve devlet tarafından yapılan yardımın çok üst düzeyde yeterli olmasıdır. Diğer taraftan AK Parti'nin

2007 yılı gelirlerine bakıldığında gelirleri, 943.000 TL'lık satış gelirleriyle 153.300.000 TL hazine yardımından oluşmaktadır. Diğer bir siyasi parti CHP'nin kayıtlı üye sayısı 582 bin 571. CHP'nin son 3 yıllık gelir tablosunda üye aidatı olarak 33.000 TL gelir elde ettiği gözüküyor. CHP'nin bu dönemdeki hazine yardımı ise 86.700.000 TL olduğu partinin gelir-gider cetvellerine yansımıştır. Görüldüğü üzere devlet tarafından yapılan yardımlar bu siyasi partilerin gelirlerinin yaklaşık % 90'nını oluşturmaktadır.

Grafik : 1

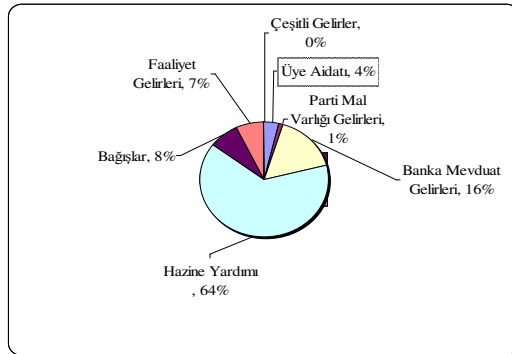
AK Parti 2008 Yılı Gelir Kalemlerine Göre Yüzde Dağılımı

Kaynak: www.akparti.org.tr.

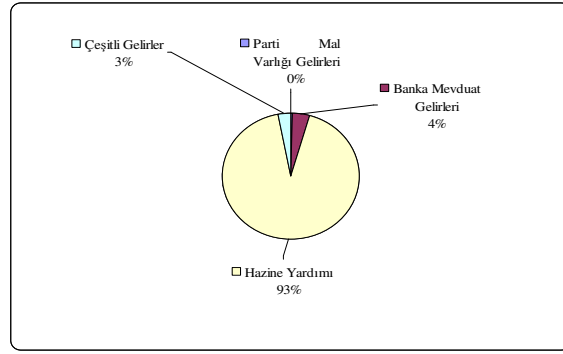
Grafik : 2

CHP 2005 Yılı Gelir Kalemlerine Göre Yüzde Dağılımı¹

Grafik : 3

MHP 2007 Yılı Gelir Kalemlerine Göre Yüzde Dağılımı²

¹ Bu grafik ilgili partiden alınan istatistikî bilgiler sonucu oluşturulmuştur.

² Bu grafik ilgili partiden alınan istatistikî bilgiler sonucu oluşturulmuştur.

Yukarıdaki verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere partili üyelerden alınacak olan üye aidatlarının verimsizliğiyle, elde edilecek bu gelirler sonucunda siyasi faaliyetlerine devam edemeyecek olan siyasi partiler için devlet yardımının önemi ortaya çıkmaktadır.

211. Milletvekili Aidatı ve Milletvekili Aday Adaylığı Aidatı

Siyasi parti gelirlerinden biri de milletvekili aidatlarıdır. Kanunda, grubu bulunan ve bulunmayan siyasi partiler için alacakları milletvekili aidatlarının miktarı ve ne şekilde alınacağı ayrı bir şekilde düzenlenmiştir. Mecliste grubu bulunan siyasi partilere mensup milletvekillerinin, ne miktar aidat ödeyeceği ve bu suretle toplanan paraların grup faaliyetlerine ve parti merkezine hangi miktarlarda ayrılacağı, TBMM parti grubu kararıyla belli edilir. Ancak, bu miktarın yıllık tutarı milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını geçmemesi gerekliliğine kanunda hükmedilmiştir (SPK, md. 63/1). Yasada belirtilen “..yıllık tutarı..” ibaresinden bu aidatın yıllık olarak bir defada alınması olanağından bahsedilebilir.

Grup kuramayan siyasi parti milletvekillerinin ödeyeceği aidat, yukarıdaki fıkrada belirtilen miktarın yarısını geçmemek kaydıyla partiler merkez karar ve yönetim kurulunca tespit edilmesi kanunca kararlaştırılmıştır (SPK, md. 63/2). Bunun dışında bu karar organları, alınacak aidatın yıllık veya taksitler halinde ne zamanlarda alınacağı, alınan aidatın hangi oranlarda hangi birimlere ayrılacağını da düzenleyebilir. Milletvekillerinden alınacak aidatlar, muhasebe departmanlarınca düzenlenecek tahsil makbuzlarıyla belgelendirilmelidir.

2820 sayılı kanun 61. madde c bendi; milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclisi aday adaylığı durumlarında bu kişilerden belirli miktarlarda özel bir aidat alınmasına imkân tanımaktadır. Aynı kanun 64. madde ise; “Milletvekili aday adaylarından alınacak özel aidat, milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını aşmamak kaydıyla parti iç yönetmeliklerinde gösterilir” şeklinde düzenlenmiştir. Yasanın 61. ve 64. maddeleri arasında çelişkiler olsa dahi milletvekili aday adaylığı aidatı gibi diğer aday adaylık aidatlara partilerce gelir olarak elde edilmektedir. Bu aidatlardan milletvekili aday adaylığı aidatı milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını aşmamak kaydıyla alınacak

diğer taraftan diğer adaylık için aidatlarında aynı koşullarda alınması gerektiği söylenebilir. Bu gelirler belgeye dayandırılmalı ve iç yönetmeliklerde gösterilmelidir.

Adaylığı kazanan adayın ödediği aidat partiye gelir olarak kaydedilmekte, kazanamayan adayın aidatı ise emanet hesaplarından yine belgeye dayandırılarak geri ödemesi yapılabilmektedir. Adaylığı kazanmayan aday ödediği aidatı geri almamış ise bu durumda parti bu durumda herhangi bir işlem yapmaz, bu aidat partiye gelir olarak kaydedilir.

212. Satış Bedelleri

Siyasi partilerin kanunda sayılan gelir kaynakları arasında Parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler, Parti yayınlarının satış bedelleri, üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar 2820 sayılı kanun 61. madde (d), (e) ve (f) bendelerinde sayılmak üzere belirtilmiştir. Bahsi geçen bu araç ve gereçlerin satışı sonucunda partiler belirli gelirlere sahip olmaktadır. Bu araç ve gereçlerin satış bedelleri ise merkez karar ve yönetim kurulunun kararı ile tespit edilmektedir (SPK, md. 65).

213. Balo, Eğlence ve Konser Faaliyetlerinden Sağlanan Gelirler

2820 sayılı kanun 61. madde de sayılan gelirlere biri de balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirlerdir. Genel merkez veya taşra teşkilatlarının tümünde bu şekilde yapılacak olan sosyal faaliyetler sonucunda gelir elde edilebilecektir. Elde edilecek gelir faaliyeti düzenleyen teşkilatın geliri olarak sayılacaktır. Faaliyetin nerede düzenlendiği önemli değildir. Yani genel merkez faaliyetini taşra teşkilatlarında da gerçekleştirirse gelir genel merkez geliri olarak muhasebeleştirilmelidir.

214. Parti Mal Varlığından Sağlanan Gelirler

Siyasi partiler için bir diğer gelir türü; parti mal varlığından elde edilecek gelirlerdir. Siyasi partilerin mal varlığı deyimi, taşınır ve taşınmaz malları, mevcut nakitleri, her türlü hakları, taahhütlerin ve borçların toplamından oluşmaktadır (MEHTER, 2008, s. 45).

Kanunda açıkça bu gelir türü belirtilmiş olsa da, siyasi partilerin kredi ve borç alamayacakları, amaçları dışında taşınmaz mal edinemeyecekleri gibi sınırlamalar getirilmektedir. Bu nedenle böyle bir gelir elde etmeleri zor gibi görülmektedir. Ancak, siyasi partiler mevcut nakitleri için bankalardan aldıkları mevduat faizi (gelir-gider cetvellerinde sair gelirler adı altında muhasebeleştirilirler) gibi menkul varlıklarından da gelir elde edebilirler. Partiye ait eskiyen demirbaşların veya taşıtların satılmasından elde edilen gelirler de sair gelir adı altında mal varlığından elde edilmiş gelir sayılırlar. Ancak bu şekilde sağlanan gelir ticari kazanç sağlayıcı şekilde yapılamayacağı SPK'da belirtilmiştir.

215. Bağışlar

2150. Genel Olarak

Siyasi partiler faaliyetlerini yerine getirebilmeleri, gerek günlük faaliyetlerinin gerekse seçim dönemlerindeki faaliyetlerinin maliyetlerini, karşılayabilmeleri için gerekli gelir kaynaklarından birisi de yapılan bağışlardır. Partilerin ilk ortaya çıktığı dönemlerde devletler tarafından partilere Hazine yardımı yapılmamaktaydı. Bu dönemde partiler üye aidatları ve yapılan yardımlarla giderlerini karşılıyorlardı. Bugün ise birçok ülkede partiler sadece bağışlarla gelir sağlamaktadır. Fakat modern dönemde artan seçim maliyetleri ve diğer giderler, yapılan bağışların üst sınırının artmasına zemin hazırlamış, bağış yapan kişi ya da kurum ile bağış yapılan parti arasında 'siyasi etiğe' uymayacak ilişkilerin doğmasına yol açmıştır. Bu nedenle partilere yapılacak bağış miktarına yasal düzenlemeler getirilmiş ve hazine yardımları devreye girmiştir (YÜCE, 2009, s. 17).

Ülkemizde de ilk defa 1961 Anayasası ile yasal düzene kavuşan siyasi partiler için bu kanunda gösterilen gelirler arasında 'bağışlar' da yer almaktadır. 2820 sayılı kanun öncesinde yürürlükte olan 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na düzenlenen siyasi partilerin bağış kaynaklarına, etik siyaset bilincini yerleştirmek amaçlı sınırlamalar getirilmiştir. 648 sayılı Kanuna göre; kamu kurumlarıyla kamu kuruluşu niteliğindeki meslek örgütleri, her türlü sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonlar ile derneklerin siyasi partilere bağış yapması yasaklanmıştır. Siyasi partilerin bu kuruluşlardan kredi

almalarına da engel olunmuştur. Aynı zamanda bağış makbuzları koçanı üzerinde bağış verenin kimliğinin açıkça yer alması ve beş yıl saklanması zorunluluğu getirilmiştir.

2151. 2820 Sayılı Kanuna Göre Siyasi Partilere Bağışta Bulunabilecek ve Bulunamayacak Kurum ve Kuruluşlar

2820 sayılı SPK' nu siyasi partilere bağış yapabilecek ve yapamayacak kurumları 66. madde de düzenlemiştir. Bu maddeye göre;

- Genel ve Katma bütçeli dairelerle (Katma Bütçeli Kuruluşlar, 5018 sayılı kanunla Özel bütçeli kurum ve kuruluş adı altında düzenlemiştir),
- Mahalli idareler ve muhtarlıklar,
- Kamu iktisadi teşebbüsleri,
- Özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar,
- Kamu iktisadi teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı devlete veya yukarıda adı geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler siyasi partilere hiçbir suretle taşınır-taşınmaz mal, nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar. Bununla birlikte, bağlı oldukları kanun hükümleri dışında siyasi partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda da bulunamayacakları belirtilmiştir.

Sermaye şirketleri de siyasi partilere yardım veya bağışta bulunamazlar (Ülkemizde ki sermaye şirketlerinden örnek verilirse başlıcalar; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerdir). Yargıtay vermiş olduğu bir kararda; TTK'nın 469. maddesi hükmü dışında kalan ve özellikle, şirketlerin ana statülerinde belirli işgal konuları ile asla bağdaşmayan bir şekilde, siyasi partilere her ne nam altında olursa "maddi yardım veya bağışta" bulunmaları halini Türk Ticaret Kanunu'nun 137. maddesi hükmüne aykırı bir davranış olarak kabul etmiştir (Yargıtay HGK. 29.11.1969 Gün ve E. 1966/T-1396; K. 847).

Siyasi partilere özel kanunlarında yer alan hükümlere uymak koşuluyla maddi yardım ve bağışta bulunabilecek kuruluşlar madde 66/1’de şöyle sıralanmıştır;

- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,
- İşçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları,
- Dernekler,
- Vakıflar,
- Kooperatifler.

Siyasi partiler yukarıda sayılan kuruluşlardan belirli müeyyidelerin yerine getirilmesi karşılığında bağış alabilmelerine rağmen 2820 sayılı kanun 91. maddesine göre; siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunmaları yasaklanmıştır. Yani dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve meslek kuruluşları siyasi ilişki ve işbirliği yasağı getirilen kurum ve kuruluşlardır.

Belirtilen kuruluşlar dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerin her birinin bir siyasi partiye aynı yıl içerisinde 2.000 TL’den fazla kıymette aynı veya nakdi bağışta bulunması veya yayınları kullandırması kanunca yasaklanmıştır. İki bin TL’lik sınırın her yıl yeniden değerlendirilmesinde artırılması esas göz önüne alınmıştır (2820 sayılı Kanun Ek Madde 6). Yeniden değerlendirilmesine göre yapılacak yardım aşağıda Tablo 1’de açıklanmıştır. Bu sınırlar üstünde yapılacak bağışlar Anayasa Mahkemesi’nce denetim sırasında hazineye irat olarak kaydedilmesi kararlaştırılır (AMK. E.2004/11, K. 2006/44 T. 09/06/2006, RG. 03/10/2006/ 26308).

Yapılan bağış veya bağışlar sonucunda ilgili siyasi parti bir bağış makbuzu düzenlemek zorundadır. Bağış veya bağışların bağışta bulunana veya yetkili temsilcisine veya vekiline ait olduğunun partice verilen bu makbuzlar da açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Böyle bir belgeye dayanılmaksızın siyasi partilerce bağış kabul edilemeyeceği de hüküm altına alınmıştır (SPK, md. 66/2).

Tablo : 1
Yıllar İtibariyle Bağış Sınırı

Yıllar	Yeniden Değerleme Oranları %	Bağış Sınırının Geçerli Olacağı Yıl	Bağış Sınırının Tutarı (TL)
1999	52,1	2000	3.042,00
2000	56,0	2001	4.745,52
2001	53,2	2002	7.270,14
2002	59,0	2003	11.559,52
2003	28,5	2004	14.853,99
2004	11,2	2005	16.517,64
2005	9,8	2006	18.136,37
2006	7,8	2007	19.551,01
2007	7,2	2008	20.958,69
2008	12,0	2009	23.473,74
2009	2,2	2010	23.989,40

Kaynak : AK Parti Mali ve İdari İşler Başkanlığı, Siyasi Partilerde Uygulanan Mevzuat, 2009.

Son olarak siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden de herhangi bir suretle aynı veya nakdi yardım ve bağış kabul edemezler (SPK, md. 66/3).

2152. Yıllar İtibariyle Partilerin Topladıkları Bağışlar ve Toplam Gelirlerine Oranı

Ülkemizde seçim dönemlerinde yapılan bağış miktarları çok üst düzeylere ulaşmaktadır. Bu durumda, partilere kimlerin bağış yaptığı, ne miktarda bağış yağıldığı ve bu bağışın nereye harcandığı konusunda sağlıklı bir denetim söz konusu değildir. Caydırıcı bir yaptırım öngörülmeden böyle durumlarda ise, partiler yasadışı para alma konusunda adeta yarışa girmektedirler. Siyasi alanda halkın güveninin kazanılması, partilerin tabandan kopup, bazı çıkar gruplarının ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalarının önlenmesi için, bağış sahiplerinin isimlerinin açıklanması özendirilmelidir. Büyük miktarda bağış yapanlardan vergi indirimi gibi uygulamalar bu konuda önerilen görüşler arasındadır (GENÇKAYA, 2000, s. 27).

Aşağıda verilen tablolarda arasında ülkemizde faaliyet gösteren siyasi partilerin elde ettikleri bağışlar ve toplam gelirlerinin istatistikî bilgileri verilmiştir. İstatistiklere de yansıdığı üzere yapılan bağışların parti gelirleri arasında ki payın (devlet yardımından

yararlanıldığı yıllar bu oran düşüş gösterse de) yadsınamaz büyüklükte olduğu görülmektedir.

Tablo : 2

AK Parti Yıllar İtibariyle Bağış Tutarları / (TL)

Yıl	Bağış Miktarı (A)	Toplam Gelir (B)	(A/B)
2002	11.646,27	17.546.301,42	0,0006
2003	3.177,50	27.319.638,44	0,0001
2004	39.955,95	61.925.706,57	0,0006
2005	1.362,00	36.568.104,25	0,0001
2006	10.472,00	44.612.085,46	0,0002
2007	10.050,00	158.120.395,88	0,0001

Kaynak: AK Parti Mali ve İdari İşler Başkanlığı, 2009.

Tablo : 3

Saadet Partisi Yıllar İtibariyle Bağış Tutarları / (TL)

Yıl	Bağış Miktarı (A)	Toplam Gelir (B)	(A/B)
2003	489.380,00	489.420,00	0,99
2004	701.190,00	702.261,05	0,99
2005	374.500,00	374.500,00	1,00
2006	461.573,00	461.573,00	1,00
2007	556.950,00	556.950,00	1,00

Kaynak: Saadet Partisi Mali ve İdari İşler Başkanlığı, 2009.

Tablo : 4

CHP Yıllar İtibariyle Bağış Tutarları

Yıllar	Bağış Miktarı (A)	Toplam Gelir (B)	A / B
1999	720,707.46	5,690,592.97	0,001
2000	567,369.00	4,740,126.05	0,110
2001	775,167.88	5,254,104.83	0,140
2002	3,349,584.90	23,634,372.44	0,140
2004	2,942,969.53	20,919,882.46	0,140
2005	2,216,243.53	56,002,525,07	0,030
2006	2,816,419.96	48,621,269,22	0,050

Kaynak: CHP Mali ve İdari İşler Başkanlığı, 2009.

Tablo : 5**MHP³ Partisi Yıllar İtibariyle Bağış Tutarları**

Yıl	Bağış Miktarı (A)	Toplam Gelir (B)	(A/B)
1989	15,36	221,48	0,060
1990	287,06	380,33	0,750
1991	642,24	790,04	0,810
1992	146,66	8,381,35	0,010
1993	9,113,04	32,194,94	0,280
1994	1,577,67	67,745,73	0,020
1995	1,820,60	206,374,43	0,008
1996	1,358,44	214,254,88	0,006
1997	636,90	267,832,43	0,002

Kaynak: GENÇKAYA, 2002, s. 48.

Verilere dikkat edildiğinde partiler için belirgin bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Bu durumda siyasi partilerin iktidar oldukları dönemlerde aldıkları bağış miktarlarının daha yüksek olduğudur. Yani meclis dışında kalınan dönemler için partiye bağış yapabilecek kişi, kurum ve kuruluşlar partilerine var olan bağımlılıkları azalmaktadır. Siyasi partilere kanunca yardım yapabilecek kurum ve kuruluşların siyasi partilerle siyasi ilişki içersine girmeleri yasaklanmasına rağmen iktidar dönemlerinde bağışların artması başka bir sorunun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durum ise; siyasetin yozlaşmasına neden olan bağış altında yasallık kazanan rüşvet, komisyon vb. gelir elde edilmesidir.

2153. Bağışlar İçin Getirilen Yasaklara Uygulanan Yaptırımlar

2820 sayılı kanunda siyasi partilere yapılacak bağışlar için getirilen sınırlamalara uyulmaması karşısında belirli yaptırımlar öngörülmüştür. Bu cezalardan bazıları hürriyeti kısıtlayıcı cezalardır. Siyasi partilere bağış yapamayacak yurtiçi kuruluşlar ile belirli sınırlar dâhilinde bağış yapabilecek kuruluşların yasada belirtilen bağış kurallarına aykırı davranışların hapisle cezalandırılması öngörülmüştür.

³ MHP son beş yıl (2004-2009) için aldığı kararla birlikte partiye bağış yapılmasını engellemiştir. Alınan karar parti genel başkanının siyasette yozlaşmanın engellenmesi ve şeffaflığın sağlanması adına alındığı belirtilmiştir.

12/8/1999 tarih ve 4445 sayılı kanunun 20. maddesi ile değiştirilen 116. madde 1. fıkrasına göre kanun hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bağışı kabul eden parti sorumlusu, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak bağış yapan gerçek kişiler için hapis cezası uygulanmamaktadır. Örneğin bağış sınırını aşarak bağış yapmış kişiye veya bağış için düzenlenecek makbuzdaki şekil şartlarının yerine getirilmemesi durumlarında hapis cezası verilmemesi esas olmakla birlikte bu durumda yasanın 76. maddesi uyarınca bu bağışın hazine adına irat kaydedilmesi durumu ortaya çıkmaktadır.

116. madde 3. fıkraya göre yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım veya bağış kabul eden parti sorumlusu veya aday veya aday adayı bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fıkrada farklı durumlar ortaya koyulmaktadır. Öncelikle bağış haricinde yardım alınması durumları ile yardımı veya bağışı alan parti sorumlusu haricindeki aday, aday adaylarına da ceza öngörmektedir.

216. Devlet Yardımları

Demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasi partiler için bir diğer gelir kaynağı devlet tarafından yapılan hazine yardımlarıdır. 1970’li yıllarda başlayan devlet yardımı süreci birçok kanun değişikliğiyle günümüzde de devam etmektedir.

1982 Anayasası’nda yapılan değişiklik sonucu 68. madde son fıkrası ile devlet yardımı konusu düzenlemiştir. Diğer taraftan 1984 yılında 3032 sayılı 2820 sayılı SPK’nın 61. Maddesine Bir Bent ve Aynı Kanuna Bir Ek Madde ile Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanunun birinci maddesiyle hüküm yeniden düzenlenerek güvence altına alınmıştır. 1982 Anayasası madde 68’e göre devletin siyasî partilere, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapması gerektiği vurgulanmıştır. Yine 1982 Anayasası devlet yardımının, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar siyasi partiler kanununca düzenlenmesi gerektiğini hükmetmektedir. Bu hüküm sonucunda ise, 2820 sayılı kanunun siyasi partilerin gelirleri başlıklı bölümünde ve yine uygulama ilgili hükümleri de Ek 1. maddede düzenlenmiştir.

Ek madde 1'e göre devlet her yıl genel seçimlere katılma hakkı tanınan ve genel seçim barajını (%10) aşmış bulunan siyasi partiler için hazineden ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri "(B) Cetveli" toplanmış beş binde ikisi oranında her mali yıl için bütçede ödenek ayrılmaktadır (SPK, md Ek 1/1). Bütçede "(B) Cetveli", o yılın bütçe gelir tahminlerini gösterir. Yani devletçe yapılacak yardım o yıl tahmin edilen toplam bütçe gelirlerinin beşbinde ikisi kadar olacaktır. Bu ödenek, devlet yardımı yapılacak siyasi partiler arasında, bu partilerin genel seçim sonrasında Yüksek Seçim Kurulunca ilan edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüştürülerek ödenmektedir. Örneğin toplam bütçe gelir tahmininin beşbinde ikisi 1000 TL olsun ve barajı aşmış 4 parti olsun. Sırasıyla bu dört partinin oy oranları toplamı 100 kabul edilirse; birinci parti % 31, ikinci parti %20, üçüncü parti % 15 ve dördüncü parti %10 oy almış olduğu kabul edilsin. Bu durumda partilerin alacağı hazine yardımı sırasıyla 407,90 TL, 263,15 TL, 197,37 TL ve 131,58 TL olacaktır. Bu ödemeler o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takip eden on gün içinde tamamlanmaktadır (SPK, md Ek 1/2) . Yardım alan siyasi partiler bu yardımı sadece parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanabilirler (SPK, md Ek 1/3).

Devlet yardımı esaslarını düzenleyen ek madde de devlet yardımı alacak partileri iki grupta sınıflandırmıştır. Ek maddeye göre partiler, genel oy barajını geçen ve %7'den daha fazla oy alan partiler şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu nedenle, milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan siyasi partilere de devlet yardımı yapılmaktadır. Bu yardım miktarı en az devlet yardımı alan siyasi partinin geçerli oy sayısı oranına göre almış olduğu ve genel seçimlerde aldığı toplam geçerli oy esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak hesaplanmaktadır. Yukarıda verilen örnekte %10 ile en az oy alan partinin aldığı devlet yardımı dikkate alınarak %9 oy almış beşinci bir partinin alacağı hazine yardımı hesaplanabilir. Şöyle ki, %10 ile 131,58 TL devlet yardımı alan dördüncü parti toplam geçerli oyu 25.000 ise; %8 ile X TL devlet yardımı alacak olan altıncı parti toplam geçerli oyu 20.000 olacaktır. Yukarıda kurulan orantıdan altıncı partinin alacağı hazine yardımı 105,28 TL olacağı hesaplanır. %7'den fazla oy olan parti sayısı birden fazla olduğu durumlarda geçerli oy alıp devlet yardımından dördüncü sırada olan partinin oyları bu partilerle kıyaslanarak kurulacak orantı sonucunda devlet yardımı partiler arasında paylaşılacaktır. Bu durum bir tabloyla aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

Tablo : 6
Örnek Hazine Yardımı Uygulaması

Bütçe Gelir Tahmini 2/5000	Oy Oranlarına Göre Partilerin Sınıflandırılması	Parti Adı	Oy Oranı	Partilerin Alacağı Hazine Yardımı
1.000,00 TL	Oy Oranı \geq %10	X	31%	407,90 TL
		Y	20%	263,15 TL
		Z	15%	197,37 TL
		W	10%	131,58 TL
		Ara Top	76%	1.000,00 TL
Maliye Bakanlığı bütçesine yeteri kadar ödenek ayrılması sonucu devlet yardımı karşılanır.	%7 \leq Oy Oranı < %10	A	9%	118,51 TL
		B	8%	105,28 TL
		C	7%	92,11 TL
		Toplam	100%	1.315,90 TL

Diğer taraftan SPK'nu bu yardımın üçyüzelli TL'den az olmayacağına işaret etmiştir. Bunun için her yıl Maliye Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek ayrılmaktadır (SPK md Ek 1/4). Yukarıda bahsi geçen yardım miktarları; bu yardımdan faydalanabilecek siyasi partilere, milletvekili genel seçiminin (MGS) yapılacağı yıl üç katı, mahalli idareler genel seçim yılı için iki katı olarak ödenmektedir. Yani 407,90 TL ile en yüksek yardımı alan parti genel seçimin yapılacağı yıl 1.223,7 TL, mahalli seçimlerin yapılacağı yıl ise 815,8 TL devlet yardımı hak edecektir. Her iki seçim aynı yıl içerisinde yapıldığında bu ödemenin miktarı üç katı geçemez. Bu şekilde yapılacak katlı ödemeler, Yüksek Seçim Kurulunun seçim takvimine dair kararının ilanını izleyen 10 gün içinde yerine getirilir (SPK md Ek 1/5).

SPK'nun 76. maddesinde belirtilen hazinece el koyma hükümlerinin gerçekleşmesi durumunda gelirleri hazineye irad kaydedilen ve taşınmaz malları hazine adına tapuya tescil edilen siyasi partilere, yapılacak devlet yardımında da, hazineye irad kaydedilen gelirin hazine adına tapuya tescil edilen taşınmazların toplam değerinin iki katı indirilmesi öngörülmektedir (SPK md Ek 1/6). Yani kanunun 76. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak denetim sonucunda mevzuata aykırı yapılan hazineye irat kaydedilen gider veya gelir kalemlerinin iki katının devlet yardımı alan partilere yapılacak ödemedan düşürülmesini öngörmektedir.

2002–2007 yasama döneminde % 7 oy oranını geçerek hazine yardımı almaya hak kazanan 5 siyasi parti (AK Parti, CHP, MHP, DYP, GP) var iken, 2007 yılında yapılan

genel seçimlerde %7 oranının sadece 3 parti aştığı için (AK Parti, CHP ve MHP) hazine yardımı bu üç parti arasında paylaştırılmıştır. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere 2003–2007 yasama döneminde siyasi partilere yapılan devlet yardımları gösterilmektedir.

Tablo : 7

2003-2007 Yıllarında Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı

Parti Adı	2002 Seçimleri Geçerli Oy Sayısı	2003 Alınan Hazine Yardımı (TL)	2004 Alınan Hazine Yardımı (TL)	2005 Alınan Hazine Yardımı (TL)	2006 Alınan Hazine Yardımı (TL)	2007* Alınan Hazine Yardımı (TL)	Genel Toplam
MHP	2.635.787	5.500.000	12.873.526	7.746.495	9.772.685	37.400.000	73.292.706
DYP	3.008.942	6.300.000	14.696.063	8.843.186	11.156.228	42.700.000	83.695.477
ANAP	1.618.465	-----	-----	5.447.785	-----	32.400.000	37.847.785
GP	2.285.598	4.800.000	11.163.157	6.717.301	8.474.292	32.400.000	63.554.750
CHP	6.113.352	12.700.000	29.858.405	17.966.951	22.666.423	86.700.000	169.891.779
AKP	10.808.229	22.500.000	52.788.794	31.765.048	40.073.577	153.300.000	300.427.419
TOPLAM	26.470.373	51.800.000	121.379.947	78.486.766	92.143.205	384.900.000	728.709.918

Kaynak: www.ari.org.tr, Ağustos 2008.

Tablo : 8

2008-2009 Yıllarında Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı

Parti Adı	2007 Seçimi Geçerli Oy Sayısı	2008 Alınan Hazine Yardımı (TL)	2009 Alınan Hazine Yardımı** (TL)	Genel Toplam (TL)
AK Parti *	16.198.597	45.685.556	111.300.000	156.985.556
CHP	7.277.553	20.476.032	49.898.000	70.374.032
MHP	4.968.452	13.995.780	34.106.000	48.101.780
TOPLAM		80.157.368	195.304.000	1.004.171.286

Kaynak: <http://www.adanzeyhaber.com/2009-secimleri-partilerin-secim-harcamalari/04/05/2009/>.

217. Siyasi Partiler için Ticari Faaliyet, Kredi ve Borç Alma ve Verme Yasası

Devletin tekliği, ülkenin bütünlüğü ve ulusun birliğini koruma amaçları nedeniyle siyasi partiler için belirli sınırlamalar getirilmiştir. Bu amaçları gerçekleştirmek için siyasi partilere bazı mali ve ekonomik yasaklar emredilmiştir. Bu sınırlamalardan biri şu şekildedir; 22 Kasım 1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun kamu yararına çalışan dernek sayılma hükümleri uygulanmayan siyasi partiler (SPK, md. 34) ticari faaliyette bulunamazlar, kredi veya borç alamazlar. Ancak, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kanunda bağış yapabileceklerine müsaade edilen gerçek ve tüzel kişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilirler (SPK, md. 67).

Siyasi partilerin ticari faaliyette bulunmaları, kredi veya borç almaları durumunda kanun 116. maddesinde belirtilen yaptırımlarla karşı karşıya kalacaklarına hükmedilmiştir. “Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak kredi veya borç veren veya alanlar ile bu krediyi veya borcu olan veya veren parti sorumlusu hakkında da kanunun birinci fıkra hükmü uygulanır”. Yani birinci fıkraya göre bu eylemlerde bulunacak parti sorumlusu altı aydan bir yıla kadar hapisle cezalandırılacağı belirtilmiştir.

Kanunun 67. maddesinde siyasi partilere bağış yapabilecek gerçek ve tüzel kişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilecekleri belirtilmektedir. Partilerin merkez ve taşra teşkilatları faaliyetleri için genel yönetim işlemleri adı altında birçok günlük işlem yapmakta ve bunlar için mal ve hizmet alımı gerçekleştirmektedirler. Bu alımlar sırasında her zaman peşin bir ödeme söz konusu olmaktadır. Bu nedenle partilerin veresiye gerçekleştirdiği bu işlemler kredili veya ipotek karşılığı mal satın alma durumlarını ifade etmektedir. Başka bir anlatımla amacı doğrultusunda taşınmaz alımı gerçekleştiren partinin bu taşınmazı üzerine ipotek konulmasıdır. Bu tür alımlarda dikkat edilecek husus bu alımların siyasi partilere yardım yapabilmesine izin verilmiş kişi ve kurumlardan alınmasıdır.

SPK 72. maddesinde ise siyasi partilerin, üyelerine diğer gerçek ve tüzel kişilerine hiçbir suretle borç veremeyeceği açıkça belirtilmiştir. Bu madde uyarınca hükme aykırı hareket edenler için uygulanacak cezalar ise kanunun 116. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin ikinci fıkrası borç verme durumuna aykırı olarak borç veren veya alanlar ile

borç veren parti sorumlusu hakkında 116. maddenin birinci fıkrasının uygulanacağını belirtmektedir. Birinci fıkra ise borç veren, alan veya borç veren parti sorumlusunun hürriyeti kısıtlayıcı bir cezayla karşı karşıya kalacağını belirtmektedir. Bu ceza altı aydan bir yıla kadar olabilmektedir.

Siyasi parti üyesine avans şeklinde yapılan bir ödemenin, üyesine borç verme niteliğinde olduğu kararına varan Anayasa Mahkemesi yapılan ödemeyi kanuna aykırı bulmuştur (MEHTER, 2008, s. 82; AMK. 13.5.1980, E. 1974/10, K. 1980/6, RG. 14.7.1980/17047). Burada belirtilen avans parti işleri için yapılacak hizmet karşısında ilgiliye önceden yapılan ödeme (ki bu ödeme avans mahsubu yapılmak koşuluyla verilen) ile aynı değildir. Burada kanuna aykırı bulunan durum parti hizmeti yapılmaksızın gerçekleştirilen bir ödemedir ve bu durum kişiye verilen borç durumunu yansıtmaktadır.

218. Siyasi Partilerin Taşınmaz Mal Edinme Hakkı

Siyasi partiler belirli koşullar dâhilinde taşınmaz edinebilirler. Siyasi partiler için mal edinimleri, onların ikametleri ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olması koşuluna bağlanmıştır. Ayrıca partiler, yine yukarıda belirtilen amaçlar içinde olmak şartıyla sahip oldukları taşınmaz mallardan gelir sağlayabilirler (SPK., md. 68). Bu madde siyasi partilerin taşınmaz edinimlerine sınırlamalar getirirken diğer taraftan taşınmazlarda elde edilecek gelirin koşullarını ortaya koymaktadır. Siyasi partiler faaliyetlerini sürdürebilmeleri için bir ikamete ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçlarını gidermek için bir taşınmaz kiralamaları veya onu edinmeleri yani satın almaları gerçeği ortadadır. Satın alınacak taşınmaz için ise kanun; ikamet, amaçların gerçekleştirilmesi ve faaliyetlerin devamını esas alır. Bu durumlar dışında taşınmaz edinilemez.

Bilindiği üzere partilerin merkez teşkilatları yanında birçok yan kurulu ve diğer taraftan merkez dışındaki alt örgütleri (il, ilçe ve belde örgütleri) bulunmaktadır. Partilerin bu kurul ve örgütler için taşınmaz ihtiyaçlarının olacağı da düşünüldüğünde; amaç, faaliyet ve ikamet için bu birimlerin taşınmaz edinebilecekleri söylenebilir. Yine alınan bu taşınmazlara bağlı olarak elde edilecek gelirlere de kanun izin vermektedir. Yani taşınmaz içersinde kiraya verilecek çay ocağı ve taşınmazın garajından elde edilecek gelirler izin verilen parti gelirleri arasındadır. Ancak siyasi partilerin iş hanı, iş merkezi gibi büyük

taşınmazları alıp kiraya vermesi ticari faaliyet kapsamı içerisinde değerlendirileceğinden bu durumlara izin verilmez ve bu durum belirli yaptırımlarla desteklenmektedir.

Kanun gereği edinilen taşınmazlar hangi örgüt tarafından edinilirse edinilsin kesin hesap bildirimini sırasında Anayasa Mahkemesine bildirilmek zorundadır. Bu durum 2820 sayılı Kanun'da 1999 yılında 4445 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle birlikte 74. madde yeniden düzenlenmiştir. Madenin ikinci fıkrasına göre kesin hesapların takip eden yıl haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine verilmesi ve bu hesaplarla birlikte yıl içinde edinilen taşınmazlar ve değeri 100 TL'yi aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihleri ve edinim şekilleri bildirilmeleri emredilmiştir. Partiler taşınmazlara ait bir bildirim formu kullanmaktadır. Bu form genel merkez için parti genel başkanlıklarınca; iller için il başkanlıklarınca doldurulur. İl başkanlıkları ise ilçelerden gelen aynı nitelikteki formlarla kendi ilindeki taşınmazı bu forma aktararak birer adedini merkeze gönderirler. Bu bildirim formu aşağıdaki gibidir.

Tablo : 9

Taşınmaz Mal Bildirim Formu

İl :						
..... PARTİSİ TAŞINMAZ MAL BİLDİRİM FORMU						
İl veya İlçe Başkanlığının Adı (Sıra No)	Taşınmazın Bulunduğu Yerin Adresi (Mah., Sok. No.)	Taşınmazın Alındığı Tarih	Taşınmazın Kimden Alındığı	Taşınmazın Satın Alma Bedeli	Taşınmazın Tapu Kaydı Ada/Parsel No	
İmza					İl Başkanı Adı Soyadı Tarih-Mühür	

Kaynak: MEHTER, 2008, s. 95

Diğer taraftan taşınmaz edinimini düzenleyen bu madde hükümlerine aykırı olarak edinilen taşınmazlar için uygulanacak yaptırımlar kanunun 77. maddesinde açıklanmıştır. Maddeye göre kanunun 68. maddesini dışında edinilen taşınmazlar için; mali denetimler sırasında usulsüz edinilen taşınmaz, Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla ve mahkemenin göstereceği süre içinde siyasi parti tarafından paraya çevrilmesine karar verilir.

219. Gelirin Elde Edilmesindeki Usul ve Esaslar

Siyasi partiler tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır. Bu nedenle siyasi partinin bütün gelirleri tüzel kişiliği adına elde edilir (SPK., md. 69/1). Herhangi bir kaynaktan veya herhangi bir parti kademesinden sağlanan gelirlerin tüzel kişilik geliri olarak sayıldığı 69. madde birinci fıkrada açıklanmıştır. Sonuçta örgütlerce elde edilen gelir o örgüt adına kayda geçirilmesine rağmen gelir parti tüzel kişiliğine aittir.

Siyasi partilerin genel merkezlerinin ve teşkilat kademelerinin gelirleri, parti merkez karar ve yönetim kurulunca bastırılan makbuzlar karşılığında alınır. Bastırılan ve parti teşkilat kademelerine gönderilen gelir makbuzlarının seri ve sıra numaralarına ait kayıtlar parti genel merkezinde tutulur. Parti teşkilat kademeleri aldıkları ve kullandıkları makbuzlar dolayısıyla parti merkez karar ve yönetim kuruluna karşı mali sorumluluk taşırlar (SPK., md. 69/2). Siyasi partiler elde ettikleri geliri belgeye yani tahsilât makbuzlarıyla belgelendirmeleri gerektiği durumunun göz ardı edildiği uygulamalarda yaptırımlarla karşı karşıya kalacağı durumu açıktır. Bu durum dışında partilere yapılacak bağışların banka yoluyla yapılmasında partilerin yinede tahsilât makbuzu düzenlemeleri gerektiği Anayasa Mahkemesi'nce karara bağlanmıştır (AMK, E. 1966/1, K. 1980/1, RG. 23/5/1980/16996). Diğer taraftan bastırılan makbuzlar sadece merkez karar ve yönetim kurulunca bastırılır ve birimlere dağıtılır. Yani partilerin herhangi bir birimi veya taşra örgütlerince alındı belgesi veya alındı koçanı bastırıp kullanamaz. Alındı koçanlarının içindeki alındı belgeleri, biri bağış yapana verilmek biride partide kalmak üzere iki yapraklı veya dip koçanlı biçimde iki kısımlı olmaktadır (MEHTER,2008, s.59)

Bununla birlikte siyasi partilerin sağladıkları gelirler karşısında düzenledikleri gelir makbuzları belirli şekil şartlarına haizdir. Yani sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuzu düzenleyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dip koçanlarında yer almak zorundadır (SPK, md. 69/3). Makbuzların asıl kısımlarıyla dip koçanlarında aynı sıra numarası bulunmalıdır. Makbuz dip koçanlarının muhafaza süresi, Anayasa Mahkemesi'nin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıldır (SPK, md. 69/4).

Gelirin elde edilmesinde dikkat edilecek hususları sırasıyla şöyledir:

- Kullanılacak olan alındı koçanları ve alındı belgeleri seri numarası sırasıyla ve başlangıç numarasından son numarasına doğru kullanılması gerekmektedir.
- Koçan bitmeden bir başka koçan kullanmaktan kaçınılmalı, karışık ve rast gele bir şekilde kullanımdan kaçınılması gerekmektedir.
- Koçan üzerinde yer alması gerekli seri ve sıra numaraları gizlenmemeli, silinmemeli veya karalanmamalıdır. Bu numaralarda herhangi bir değişikliğin elle yapılmasına izin verilmemelidir.
- Mücbir sayılacak sebepler nedeniyle kullanılamaz hale gelen koçanlar için kullanılamayacağı yetkili organlarca onaya tabi tutularak bu durum bir tutanakla tespit edilmelidir.
- 2820 sayılı kanun 69. madde de yazılı şekil şartları eksiksiz olarak yerine getirilmelidir.
- Sağlanan gelirler, doğru tarih sırasıyla deftere kaydedilmesi gerekmektedir. Yani elde edildiği tarih ile defter kayıt edildiği tarihler arasında farklılıklar bulunmamalı, sıra bozulmamalı ve önceki tarihlerle sonraki tarihlerde elde edilen gelirlerin kayıt sırası karıştırılmamalıdır. Deftere işlenecek kayıtlarda belgenin tarih ve numarası yapılacak defter kayıtlarında gösterilmelidir.

Anayasa Mahkemesi siyasi partiler için yaptığı denetimde bu durumlarla ilgili birçok mevzuata aykırılık tespit etmiş ve bu durumlarla ilgili yaptırımları uygulamıştır (AM Kararları: E. 1984/5, K. 1989/5, 29.6.1989, RG. 22.9.1989/20290; E. 1984/9, K. 1988/2, 3.11.1988, RG. 1.12.1988/20006; E. 1985/2, K. 1990/4, 20.2.1990, RG. 18.3.1990/20465; E. 1985/7, K. 1990/7, 12.4.1990, RG. 13.5.1990/20517)

22. Siyasi Partilerin Giderleri

Amaçlarını gerçekleştirmek üzere gelir ihtiyacı olan siyasi partilerin yine bu amaçlarını gerçekleştirmek üzere gider yapma zorunluluğu vardır. Başka bir deyişle siyasi partiler faaliyetlerini sürdürürken; personel ücreti, seçim propaganda giderleri, ihtiyaçları doğrultusunda taşınır veya taşınmaz mal alımı ve kırtasiye giderleri gibi birçok harcama yapmak zorundadırlar. Ancak bu giderler siyasi partilerin amaçlarına aykırı olmamalıdır (SPK, md. 70/1). Yani giderler amaçları gerçekleştirmek üzere yapılan siyasi faaliyetleri

karşılmak üzere yapılmış olmalıdır. Genel olarak siyasi partilerin giderleri şu kalemlerden oluşmaktadır (KOCAHANOĞLU, 1994, s. 516);

- Kira, su, elektrik, ısıtma, aydınlatma, haberleşme vs. gibi tüm bina giderleri
- Seyahat, ikamet, temsil, ağırlama, seçim ve propaganda giderleri
- Çalışanlar için ödenen ücret, ikramiye, tazminat, zam, aidat, vergi, SGK primi gibi tüm ödemeler
- Basın ve yayın giderleri
- Defter, kırtasiye, makbuz, kimlik kartı vs. için yapılmış tüm alım giderleri
- Bayrak, flama, rozet vs. propaganda malzemesi giderleri
- Demirbaş eşya ve malzeme alım bedelleri ile taşı aracı giderleri
- Balo, eğlence, konser ve yemek giderleri
- Diğer harcama ve giderlerdir.

Bir siyasi partinin bütün giderleri, o siyasi parti tüzel kişiliği adına yapılır (SPK, md. 70/2). Siyasi partilerin yapacakları giderler, sözleşmeler ve girişecekleri yükümlülükler; genel merkezde parti tüzel kişiliği adına, illerde il yönetim kurulu adına ve ilçelerde ilçe yönetim kurulu adına yetkili kılınan kişi veya kurullarca yapılmaktadır.

Siyasi partilerin il ve ilçelerdeki teşkilat kademeleri tarafından parti tüzel kişiliği adına sözleşme yapılmasına ve yükümlülük altına girilmesine ilişkin esaslar, merkez karar ve yönetim kurulunca tespit olunmaktadır. Bu esaslara aykırı olarak veya siyasi partilerin tüzüklerine göre merkez karar ve yönetim kurulunca önceden yazılı yetki verilmediği veya sonradan bir kararla onaylanmadığı takdirde, partinin teşkilat kademelerinin yaptıkları sözleşme ve giriştikleri yükümlülüklerden dolayı, parti tüzel kişiliği hiçbir suretle sorumlu tutulmamaktadır. Bu durumun sonucu olarak, merkez karar ve yönetim kurulu veya genel başkan veya parti tüzel kişiliği aleyhine takipte bulunulamaz. Bu takdirde sorumluluk, sözleşmeyi yapan veya yükümlülük altına giren kişi veya kişilere ait olacaktır (SPK md. 71).

Yukarıdaki maddeden de anlaşılacağı üzere partilerin merkez veya taşra örgütleri yaptıkları harcamalar için partinin yetkili organınca karara bağlanmalıdır. Harcamalar için

alınacak kararların satın alma öncesinde veya sonrasında mı alınacağı, parti tüzüklerinde belirleneceği gibi partinin mali işleriyle ilgili iç yönetmenliğinde de düzenlenmiş olabilir.

Bu tip düzenlemelerin varlığı halinde bu düzenlemeler esas alınmalıdır. Aksi takdirde, yetkili organ harcamaların karara bağlanmasında bir düzenlemeyi kendisi öngörebilmektedir. Yetkili organ kararlarını önceden aylık veya harcama sonrası ay sonunda veya yıllık kararlar alabilme olanağına sahiptir. Genel giderler içerisinde yer alan ve genel tarifeye bağlı olan elektrik, doğalgaz gibi genel giderler içinde parti tüzüğü veya iç yönetmenlikte bir kural yoksa karar ilgili kurullarca karar alınmasına gerek yoktur. Bu tip giderler genel giderler içerisinde yer alıp yılsonunda karara bağlanabilir.

Parti masraf ve harcamaları karşılığında yapılan ödemeler belgeye dayandırılmalı ve gelir-gider defterine kaydedilmelidir. Ayrıca gider yardımcı defterinin ilgili gider çeşidine kayıt düşülür. Parti, kasa defteri kullanıyorsa, yapılan nakit ödemeler kasa defterinin nakit çıkışları kısmına da kaydedilir. Yapılan giderlerin mutlaka bir belgeye dayandırılması gerekir. Bu belgeler VUK'nda belirtilen, fatura, perakende satış fişi, serbest meslek makbuzu, yolcu taşıma bileti veya teşkilat kademesince tasdik edilip kullanılan gider makbuzları olabilir. Belgeye dayanmayan giderler Anayasa Mahkemesince kabul edilmez ve hazineye irad kaydedilir (Anayasa Mahkemesi Kararı, E: 1986/1; K: 1991/3). Ancak, beş milyon liraya (Eski TL) kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile belgelendirilmesi zorunlu değildir (SPK, md. 70/3). Kanunda belirtilen beş milyon liralık sınır günümüzdeki değeri TL olarak düşünülmelidir. Yine beş milyon liraya (Eski TL) kadar yapılacak harcamalar için ayrıca ilgili kurullar tarafından kara alınmasına gerek kalmayacaktır. 2820 sayılı kanun Ek madde 6'ya göre belgesiz gider sınırı her yıl VUK hükümleri uyarınca belirlenen ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranına (YDO) göre artırılması uygun görülmüştür. Aşağıda Tablo 10'da yıllar itibariyle belgesiz yapılacak gider sınırı verilmiştir. 2009 yılı için ise belgesiz olarak yapılacak harcamaların sınırı 58,80 TL olarak değerlendirilmiştir.

Tablo : 10
Yıllar İtibariyle Belgesiz Yapılabilecek Gider Sınırı

Yıllar	YDO (%)	Belgesiz Gider Sınırının Geçerli Olacağı Yıl	Belgesiz Gider Sınırının Tutarı (TL)
1999	52,1	2000	7,61
2000	56,0	2001	11,88
2001	53,2	2002	18,20
2002	59,0	2003	28,94
2003	28,5	2004	37,19
2004	11,2	2005	41,36
2005	9,8	2006	45,42
2006	7,8	2007	48,97
2007	7,2	2008	52,50
2008	12,0	2009	58,80
2009	2,2	2010	60,09

Kaynak: AK Parti Mali ve İdari İşler Başkanlığı, 2009.

Giderlere ait belgeler merkez tarafından alt kademelerden istenerek merkez örgüt yıllık hesapları belirlenir. Bu nedenle merkez örgüt alt kademelerden bu hesapları isteyebilir. Alt örgütler bu belgeleri 6 ay içerisinde üst kademeye ulaştırmak zorundadırlar.

Giderlere ait belgeleri saklama süresi, özel kanunlarda gösterilen daha uzun süreye ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, kesin hesabın Anayasa Mahkemesi'nin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıldır (SPK, md. 70/4) . Giderlere ait belgeler başkaca nedenlerden ötürü beş yıldan daha fazla süre saklanması gerekebilir. Örneğin parti kapatılması sürecinin uzaması veya partili kişiler hakkında dava açılması veya birleşen partiler için varlık devri sırasında çıkabilecek sorunlar sürenin uzamasına neden olabilecek bir durumdur.

Diğer taraftan partiler kesin hesaplarını takip eden yıl haziran ayı sonuna kadar inceleme mercii Anayasa Mahkemesi'ne vermek zorundadırlar. Mahkemeye gelen kesin hesaplar ilk inceleme sürecinden geçmektedir. Bu süreç parti kesin hesaplarının tam olarak verilip verilmediğinin incelenmesi aşamasıdır. Bu süreç içerisinde eksiklik varsa partilerden bu eksikliğin giderilmesi istenir. Eksiklikler giderildikten sonra Anayasa Mahkemesi kesin hesabın esastan incelemesi sürecinin başlayacağını ilgili partiye bildirir. Bu inceleme kararının partiye ulaşmasından sonra belgelerin beş yıl itibariyle saklanması ve muhafaza edilmesi süreci başlamaktadır.

23. Siyasi Partilerce Tutulacak Yasal Defterler

Kâr amacı taşımayan organizasyonlar olarak tanımlanan siyasi partiler sahip oldukları varlıklar nedeniyle belirli defterleri tutmakla yükümlü kılınmışlardır. Siyasi partilerin seçim kampanyaları yürütmeleri (seçim otobüsleri, bayraklar, flamalar, seçim büroları...), her il ve ilçede teşkilatlanmaları, büyük bir parti genel merkezine sahip olmaları, merkez, il ve ilçe teşkilatlarında personel istihdam etmeleri gibi hususlar göz önüne alındığında, bu organizasyonların da bir muhasebe sistemine sahip olmaları gerektiği göz ardı edilemez (ÖZKAN, 2002, s. 66).

Siyasi partilerin tutmak zorunda olduğu defterler, Siyasi Partiler Kanunu'nun 60. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre her kademedeki parti organları üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri ile demirbaş eşya defteri tutmak zorundadırlar (SPK, md. 60/1). Bu defterler dışında yardımcı defterlerin tutulması siyasi partilerin alacağı karara bırakılmıştır. Bu nedenle siyasi partiler, kanunda belirtilen tutulması zorunlu defterlere ilave olarak isteğe bağlı defterler de tutabilirler.

SPK'nın "Parti Defter ve Kayıtlarının Tutulmaması, Tahrifi, Defterlerin Yok Edilmesi veya Gizlenmesi" başlıklı 113. maddesi belirtilen defterlerin tutulmaması durumunda hangi yaptırımlarla karşı karşıya kalınacağını belirtmektedir. Maddeye göre; kanunca tutulması zorunlu defter ve kayıtları tutmayanlar, altı aydan bir yıla, bu defter ve kayıtları tahrif veya yok edenler veya gizleyenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

230. Üye Kayıt Defteri

Üye kayıt defteri partilerin sahip olduğu üyelerinin kaydedildiği defterdir. Üye kayıt defteri, partiye giriş işlemlerini gösteren üyelik formlarına göre tutulur. Üyelerin adı-soyadı, meslekleri, adresleri, doğum yeri ve tarihi gibi kimlik bilgileri ile partiye giriş ve çıkış tarihleri yazılır. Her üyeye üye kayıt defterinden bir sayfa açılır ve üyenin fotoğrafı bu sayfaya yapıştırılır. Üye kayıt defteri mahalle veya köy esasına göre tutulur (SPK, md. 60/2) . Yani parti üyesi, kendi mahalle veya köyüne ait deftere veya defterin bölümlerine kaydedilir. Merkezin belirleyeceği veya uygun görülecek bir defter, üye kayıt defteri

olarak kullanılabilir. Bu durum Kanununun 42. maddesi birinci fıkrasında da belirtilmiştir. Fıkraya göre; “Siyasi partilerin ilçe teşkilatı, kendi çevrelerindeki üyelerini, muntazam kayıt ve sıra numarası ve partiye giriş çıkış tarihleri ve üye hakkında diğer bilgileri ihtiva eden bir üye kayıt defterine kaydederler” şeklinde düzenlenmiştir.

SPK 42. madde ikinci fıkrasında ise üye kayıt defterlerinin denetimi ve denetim esasları düzenlenmiştir. Buna göre; üye kayıt defterleri, ilçe seçim kurulu başkanının denetimi altındadır. Üye kayıt defterleri, en az altı ayda bir defa ilçe seçim kurulu başkanı tarafından incelenir ve kayıtların usule uygun olarak tutulup tutulmadığı bir tutanakla tespit edilir.

231. Karar Defteri

Karar defteri siyasi partilerin teşkilat kademelerindeki yönetim kurullarının almış oldukları kararların, tarih ve sayı numarasına göre kaydedildiği defterdir. Alınan kararlar oylamaya katılan üyeler tarafından imzalanır. Kongre kararlarının kaydedilmesi için ayrı bir kongre karar defteri de tutulabilir. Kongrece alınan kararlar ve kongre tutanakları, özetlenerek kongre karar defterine yazılır, alınan kararlar başkanlık divanı üyelerince imzalanır (SPK, md. 60/3).

232. Gelen ve Giden Evrak Kayıt Defteri

Parti organına gelen ve giden evrakların kaydedildiği defterdir. Bu deftere, gelen ve giden evraklar tarih ve numara sırasıyla kaydedilir. Gelen ve giden evrak defterine kaydedilen belgelerden gelen evrakların asılları, gönderilen evrakların ise örnekleri bir dosya içinde saklanır (SPK, md. 60/4).

233. Gelir ve Gider Defteri

Parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan giderlerin ne gibi işlere ve yerlere harcandığı gelir ve gider defterine sıra ile ve belgeleri de belirtilerek kaydedilir. Yapılacak gelir gider kayıtları mali işlerin kaydedilmesi, bilinmesi ve Anayasa Mahkemesince yapılacak denetimde esas alınacaktır. Kayıtlar tarih sırasına göre belgelere dayandırılarak yapılmak zorundadır. Kayıtların yapılacağı bu defter, bilanço veya kesin hesap cetvelinin

çıkarılmasına esas alınan herhangi bir defter olabilir. Parti merkez teşkilatları dışında yasada belirtilen gelir gider defterlerini partinin tüm teşkilatlarca (İl, İlçe, Belde ve Bağlı örgütler vb.) tutulması gerekmektedir. Tutulan bu defterler ilgili seçim kurulu başkanlıklarınca kanunda belirtilen şekilde onaylanması gerekmektedir.

SPK'nun 73. maddesi 2. fıkrası "...siyasi partilerin hesapları bilânço esasına göre düzenlenir." ifadesi yer almaktadır. Bilânço esasına göre tutulacak defterlerin neler olduğu, VUK' da, TTK' da ve diğer mevzuatlarda yer almaktadır. Yasa hükmü böyle olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, işletme hesabı defterinden, Amerikan tipi gelir-gider defterinden ve yevmiye defteri ile defter-i kebîrden bahsedilmektedir. Yapılan araştırmalarda Anayasa Mahkemesi'nin kesin hesap incelemesine ilişkin verdiği çeşitli kararlarında da, işletme hesabı esasının kullanılmayacağı yönünde bir karara da rastlanmamıştır. Dolayısıyla yukarıdaki bilgileri içerecek olan, ikinci sınıf işletme defteri, Amerikan tipi gelir-gider defteri veya partice belirlenmiş özel bir defter şeklinin gelir-gider defteri olarak kullanılmasında Anayasa Mahkemesince bir sakınca görülmemiştir. Uygulamada da, genellikle işletme hesabı defteri –özellikle- il ve ilçe teşkilatlarında kullanılmaktadır (ÖZKAN, 2002, s.67). Gelir ve gider defterinin sağ tarafı gelirler için kullanılırken sol tarafı ise giderler için kullanılmaktadır.

234. Demirbaş Eşya Defteri

Demirbaş eşya defteri, partiye alınan veya bağışlanan demirbaş eşya, taşıt aracı veya taşınmaz mal gibi parti malvarlığı sayılan aktif kıymetlerin kaydının tutulduğu defterdir. Demirbaş eşya partilerce satın alınabileceği gibi bağış yoluyla da edinilebilir. Yıl içinde alınan veya bağışlanan aktif kıymetler, öncelikle gider olarak cari yılın gelir-gider defterine kaydedilir. Yani demirbaşlar VUK'ta belirtildiği gibi amortismanına tabi tutulmak yerine direkt olarak gider kaydedilir. Gider olarak kaydedilen demirbaş ayrıca demirbaş eşya defterine de kaydedilir. Satın alınan demirbaşlara bir demirbaş numarası verilir. Demirbaşın cinsi, alış tutarı ve alış tarihi bu deftere kaydedilir.

Siyasi partilerin emanet olarak demirbaş almalarını sınırlayan herhangi bir hüküm olmadığından, üyelerce partiye emanet demirbaş eşya verilebilir. Bunlar tutanakla teslim alınır ve demirbaş defterine kaydedilir. Bağışlanan demirbaşın o tarihteki değeri bir

komisyonca belirlenir. İade edildiklerinde ise, kayıtlardan çıkarılır. Satışı yapılan demirbaşlar satış yapıldığı yılın geliri olarak kaydedilir. Ülkemizdeki siyasi partiler bu şekilde elde ettikleri gelirleri diğer gelirler adı altında toplamaktadır. Demirbaş eşya ile ilgili belgelerin asılları demirbaş dosyasında, fotokopileri ise cari yılın gider belgeleri arasına konularak gider dosyasında saklanır (ÖZKAN, 2002, s.68). Demir baş eşya defterleri de ilgili yer seçim kurulunca onaylanmak suretiyle denetlenmektedir.

235. Diğer Defterler

Parti organ ve kurullarınca tutulmasında fayda görülen diğer defterler, parti tüzük ve iç yönetmeliklerinde gösterilir (SPK, md. 60/7). Kasa Defteri, Banka Hesapları Defteri, Yardımcı Gelir Defteri, Borçlar Defteri ve Avans Defteri tutulmasında fayda görülen defterlerden birkaç tanesidir.

Kasa defteri, parti nakit giriş ve çıkışlarını günü gününe takip etmek için partilerce tutulmasında yarar görülen defterlerden bir tanesidir. Söz konusu kasa defterinin kullanımı, ticari işletmelerde olduğu gibi, giren paralar, çıkan paralar ve bir sonraki güne devreden paralar olarak kaydedilir. Bir diğer defter tipi Banka Hesapları Defteridir. Bu defter partiye ait paraların, uygun görülen bir bankaya yatırılması sonucunda oluşan hesapların sağlıklı bir şekilde izlenmesini sağlamaktadır. Yardımcı Gelir Defterinin tutulmak istenmesinin amacı gelir-gider defterinin gelir kısmına kaydedilen gelirlerin sınıflamasını yapmaya yardımcı olmaktır. Diğer taraftan gider kısmına yazılan harcamaları sınıflandırabilmek için ise Yardımcı Gider Defteri de tutulabilir. Yardımcı gelir ve yardımcı gider defterindeki ayrıntıların toplamı, gelir gider defterindeki gelirlerin toplamına ve giderlerin toplamına eşit olmalıdır.

Siyasi partilerin borç vermeleri ve borç almaları yasaklanmıştır. Fakat partiler, borçlanarak mal alabilirler. Alınan malların karşılığında borçların takibi için borç defteri tutulabilir. Borçlanılarak ihtiyaç karşılığı mal alınmasında, borçlanılan tutar öncelikle gider olarak gelir-gider defterine kaydedilir. Daha sonra gelir-gider defterindeki kayıt numarası ve belgesi belirtilerek borçlar defterine kayıt düşülür. Borçlar defterine, alacaklı kişinin, adı-soyadı, yapılan ödemeler, borcun bakiyesi kaydedilir. Borçlar defteri için uygun görülecek herhangi bir defter kullanılabilir (ÖZKAN, 2002, s.69). Son olarak, partiler

yapacakları harcamalar için verilen ve kapatılan avanslar avans defterine kaydedilerek muhasebeleştirilirler.

236. Siyasi Partilerde Bilanço

Muhasebe bilimi açısından bilânço, belli bir tarihte (düzenlenme tarihi) sahip olunan varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren bir tablodur. Bilânçonun sol tarafını oluşturan aktifler, dönen varlıklar ve duran varlıklardan oluşur. Bilânçonun sağ tarafını oluşturan pasifler ise kısa vadeli borçlar, uzun vadeli borçlar ve öz kaynaklar gruplarına ayrılmıştır. Bilânçonun aktifinde yer alan varlıklar paraya dönüşme hızlarına göre en çok likitten en az likite doğru sıralanmıştır. Bilânçonun pasifinde yer alan kaynaklar ise vadelerine göre en kısa vadeden en uzun vadeye doğru sıralanmıştır. Bilânço hesapları arasında mahsup yapılamaz. Tabloda "Diğer" başlığı altında yer alan bir kalemin tutarının ait olduğu grubun toplam tutarının % 20 sini aşması durumunda bu kalem ayrı bir başlık altında gösterilir. Bilançonun aktif ve pasif bölümlerinde eşitlik olması gereği tek düzen muhasebe esasının temel dayanağıdır. Bu eşitlik Dönen Varlıklar + Duran Varlıklar = Kısa Vadeli Borçlar + Uzun Vadeli Borçlar + Öz Kaynaklar şeklinde formüle edilebilir.

Kanun gereği siyasi partiler bilânçolarını tek düzen form tiplerine göre düzenlemek zorundadırlar. Böylece karşılaştırmalarda kolaylık sağlarlar ve anlam birliği oluştururlar. Bu durum 2820 sayılı kanun madde 73'de açıkça vurgulanmıştır. Maddeye göre; "Siyasi partiler hesaplarını bilânço esasına göre düzenlerler". Ancak defterlerini bilanço esasına göre tutan tacirler gibi defter tutma durumundan bahsedilmemiştir. Yine bu durum kanunun 60. maddesinde partilerin tutacakları defterlerin belirtildiği hüküm de açıktır. Tutulacak defterler arasında sayılan gelir-gider defteri bunun en önemli göstergesidir. Çünkü siyasi partiler kâr amacı gütmeyen ve birçok konuda vergi mükellefiyeti bulunmayan tüzel kuruluşlardır.

Siyasi partilerin bilânçolarının aktif bölümünde Kasa, Bankalar, Demirbaşlar, Nakil Vasıtalar, Taşınmazlar ve Verilen Avanslar gibi hesaplar bulunurken pasif bölümünde parti varlığı bilânço hesabı ve parti borçlar hesabı gibi hesaplar yer almaktadır. Bilânçonun eşitlik ilkesine göre siyasi partilerce tutulan bilânçolarında aktif ve pasif bölümlerinin eşit olması gerekmektedir.

Diğer taraftan siyasi partiler mali saydamlığı sağlama gerekçesiyle gelir- gider cetvelleri düzenlenmektedirler. Bu cetveller ilgili partilerin web sayfalarında da görülebilmektedir. Bu cetvelin sağ tarafında gelirler, sol tarafında ise giderler yer almaktadır. Ülkemizde faaliyet gösteren siyasi partilerde belirli bir şekle tabi gelir gider cetveli örneği bulunmamaktadır. Partilerin muhasebe departmanları kendileri için oluşturdukları gelir-gider cetvellerini kullanmaktadırlar. Kayıt birliği sağlanamamakla birlikte farklı birkaç gelir-gider cetveli örneği verilebilir. Bunlardan biri aşağıda tablolştırılarak düzenlenmiştir.

Tablo : 11
Örnek Bilanço

DOĞRU YOL PARTİSİ GENEL MERKEZİ
01/01/2004. __ 31/12/2004 TARİHLİ BİLANÇOSU

AKTİF		PASİF	
Kasa	XXX,XXX.00	Parti Varlığı Bilanço	XXX,XXX.00
Bankalar	XXX,XXX.00	Parti Borçları	XXX,XXX.00
Demirbaşlar	XXX,XXX.00		
Nakit Vasıtalar	XXX,XXX.00		
Taşınmaz Mallar	XXX,XXX.00		
TOPLAM	XXX,XXX.00	TOPLAM	XXX,XXX.00

Kaynak: OKAN, 2007, s. 119-121

237. Defterlerin Tasdiki

Kanuni defterlerin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları, teşkilatın bulunduğu ilgili seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenir ve tasdik edilir (SPK, md. 60/6). Zorunlu olmayan tutulmasında yarar görülen yardımcı defterler ise, teşkilat kademesinin kendi mühürleri ile mühürlenerek, iki yönetim kurulu üyesince tasdik edilir. Üye kayıt defteri, karar defteri, gelen-giden evrak defteri, demirbaş eşya defteri, bankalar defteri gibi defterler, yapılan ilk tasdik ile birden fazla yıl kullanılabilir. Defterlerle ilgili açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, siyasi partilerin defter ve belgeleri, VUK' da

belirtilen defter ve belgelerin tasdik ve kullanım ilkelerinden farklılık göstermektedir (ÖZKAN, 2002, s. 69).

238. Kayıtlara Dayanak Olan Belgeler

Konu başlığından da anlaşılacağı üzere siyasi partilerin gerçekleştirdikleri mali işlemler karşısında verdikleri veya aldıkları belgeler olduğu açıktır. Gelir ve giderlere sahip partiler bu durumu belgelendirirler. Partilerin üzerinde hassasiyetle durduğu ve Anayasa Mahkemesi denetimine tabi mali işlemlerini gerçekleştirirken de dikkat ettiği en önemli husus belgesiz işlem yapılıp yapılmadığıdır. Partiler için bu belgeler üç grupta gruplandırılabilir. Bunlar; Parti tarafından verilen belgeler, parti tarafından alınan belgeler ve mahsup fişleridir. Satın alınan bir hizmet karşılığında alınan fatura, serbest meslek erbabına yaptırılan iş sonucu yapılacak ödemede düzenlenen gider pusulası, ön ödeme durumlarında verilen avansın daha sonra hesaptan mahsup edilmesinin bağlandığı belgeler örnek olarak verilebilir. Bu belgeler sırasıyla şu şekildedir.

- Siyasi Partilerin işlemlerinde almak zorunda olduğu ve Vergi Usul Kanununca düzenlenmesi zorunlu belgeler.
- Gelir, Bağış, Gider Makbuzu ile Mahsup Fişi

Bu belgelerle bunlar dışında diğer belgeler parti yönetimince farklı adlar altında veya kolaylık sağlanması amacıyla farklı renklerde bastırabilir. Yani önemli olan işlemin belgeye dayandırılmasıdır. Partiler belgelere avans fişi, kasa ödeme fişi, günlük küçük alımlar fişi gibi isimlerle makbuz bastırabilir ve bu işlemler ilgili hesaplara kaydolur.

239. Defter ve Kayıtların Tahrifi, Yok Edilmesi veya Gizlenmesi Karşısında Yaptırımlar

2820 sayılı Kanun 113. maddesi, kanunun 60. maddesinde yer alan defterlerin tahrifi, yani bilinçli bir şekilde değiştirilmesi, yok edilmesi veya gizlenmesi durumunda hapisle tazyiki öngörmektedir. 113. madde şu şekildedir;

“Bu Kanunun 60. maddesinde yazılı defter ve kayıtları tutmayanlar altı aydan bir yıla, bu defter ve kayıtları tahrif veya yok edenler veya gizleyenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar”.

Maddeden de anlaşılacağı üzere tutulacak defterlerdeki tutarların doğruluğu ancak belgelerle ispatlanacaktır. Öyleyse partilerin düzenleyeceği veya alacağı belgeler kanunun 113. maddesinin dayanağı olacaktır. Diğer taraftan kayıtlardaki tutarların hiç yazılmamış olması, yazılan tutarın gerçeği yansıtmaması, değiştirilmesi veya herhangi bir şekilde yok edilmesi gizlenmesi cezalandırılacak hususlardan olacaktır.

24. Siyasi Parti Bütçeleri

240. Genel Olarak

Genel olarak bütçe, belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan belgeler bütünü olarak tanımlanabilir. Her kurum veya kuruluş benzeri örgütlenmelerin olduğu gibi siyasi partilerinde bir bütçesi olması gereklidir. Bu gereklilik gelir ve giderlere sahip olan siyasi partilerin kanunlar karşısında korunmasını ve belirli kriterlere sahip bir muhasebe örgütlenmesine sahip olmasını sağlamaktadır. Siyasi partilere özel bir bütçe tanımlaması yapılacak olursa, gelecek faaliyet dönemi için, siyasi partilerin amaçlarına, hedeflerine ve parti politikalarına uygun olarak parti yönetimi tarafından hazırlanan gelecek dönem faaliyetlerini ve sonuçlarını parasal ve sayısal olarak ifade edilen raporlara bütçe denir.

Önceden tahmin esasına dayanan siyasi parti bütçeleri düzenlenirken, partinin amaç, hedef ve politikaları doğrultusunda düzenleneceğinden bütün yönetim kademeleriyle işbirliği ve bilgi alışverişi yapılmalıdır. Bütçelerin dönemi bir yıl olduğundan veriler bir yıllık dönemi kapsamalıdır. Bununla beraber yıllık dönem bütçeleri aylık, üçer aylık dönemler halinde düzenlenip bunların özeti yapılarak yıllık bütçe rakamları tespit edilebilir.

Siyasi partiler bütçelerini hazırlarken bütçenin klasik ilkelerinden, genellik, birlik, açıklık, samimiyet, yıllık, denklik ve önceden izin alma gibi ilkelere dikkat etmeleri gerekir. Buna göre;

- Bütçeler geçmiş dönem sonuçlarından yararlanılarak ileriye yönelik tahmin esasına göre düzenlenir. Bu nedenle bütçe düzenlenirken öncelikle bakılması gereken yer siyasi partilerin mevcut durum'udur.
- Bütçe partilerin yapısına uygun olarak hazırlanmalıdır.
- Bütçeler belirli bir dönem için düzenlenir bu nedenle bütçe düzenlenirken bu zaman sürecine kesinlikle uyulmalıdır.
- Bütçe sistemi ile muhasebe sistemi arasında sağlıklı koordinasyon kurulmalı ve aylık olarak bütçe verileri ile muhasebe verileri kontrol edilmelidir.
- Bütçe kalemleri ilgililer tarafından siyasi partilerin fiili sonuçlarına göre devamlı izlenebilmeye olanak tanıyacak şekilde düzenlenmelidir.
- Bütçe hazırlanırken kaynak araştırarak bütçe dönemi ile ilgili tahmini kur, enflasyon oranı, parti çalışması yapılmalıdır.
- Muhasebe servisi veya bütçe servisi her ay gerçekleşen ve tahmin edilen değerler üzerinden bütçe karşılaştırmasını yapar. İlgili birimlere dağıtır. Bu birimler aylık olarak yapılan bütçe toplantısında birim bütçesi ile ilgili gerekli açıklamasını yapmalıdır.

241. Siyasi Parti Bütçelerinin Hazırlanması

Siyasi partilerin il başkanlıklarına bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı ayrı ayrı gelir tahminlerini ve gider miktarlarını gösteren bir yıllık bütçe hazırlarlar ve ilgili takvim yılından önceki Ekim ayı sonuna kadar genel merkeze gönderirler. Örneğin X partisi Trabzon İl Örgütü 2009 yılı bütçesini 2008 yılı Ekim ayı sonuna kadar genel merkeze göndermiş olmalıdır. Oluşturulacak il örgütü bütçesinde şu hususlara dikkat edilmelidir;

- İl örgütü bütçesi o ilin bağlı ilçelerini de kapsayacak şekilde hazırlanmalıdır.

- İl örgütü bütçesi ilçelerin öngöreceği bütçe tahminleriyle birlikte, kanunun 7. maddesi uyarınca oluşturulacak olan, parti yan kuruluşlarının bütçelerini de içermeli ve Ekim ayı sonunda tek bir bütçe genel merkeze gönderilmelidir.
- İlçe örgütleri için bütçe hazırlığı iç yönetmelikte düzenlenebilir. Örnek olarak, AK Parti Bütçe ve Kesin Hesap Yönetmenliği 6/a maddesi şu şekilde düzenlenmiştir; “İlçe Yönetim Kurulları kendi bütçelerini en geç Eylül ayı sonuna kadar hazırlayıp onaylamak suretiyle İl Başkanlığına sunarlar”.
- Belde kuruluşları kurulma koşullarının varlığı sonucu ilçe örgütü içinde düşünülmelidir.
- Parti yurtdışı temsilcilikler bütçesinin hazırlanmasında yan kuruluşların bütçe hazırlık süreci kuralları uygulanmalıdır. Ancak buradaki en önemli sorun hazırlanan temsilcilik bütçesinin hangi il bütçe içersinde yer alması gereğidir. Bu durum partilerce hazırlanan iç yönetmelikte belirtilmesi en önemli hususlardan bir tanesidir.
- Merkez ve diğer bağlı örgüt bütçeleri hazırlanırken gelir ve gider tahminleri ayrıntılı olarak belirtilmelidir.

İl örgüt bütçeleri ile aynı süre içinde hazırlanacak genel merkez bütçesi en geç ilgili takvim yılından önceki Aralık ayı sonuna kadar parti merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır (SPK, md. 73/1).

Parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesin hesaplarını hazırlarlar. İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesin hesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilir (SPK, md. 73/3). Kanun, “siyasi partilerin bütçeleri, bilânçoları, gelir ve gider cetvelleri ile kesin hesaplarının nasıl düzenleneceği partilerin iç yönetmeliklerinde gösterilir” (SPK, md. 73/4). Yani partiler bütçenin nasıl hazırlanacağı konusunda bir yönetmenlik hazırlayarak yetkili organların onayına sunmalı ve onaylanan bu yönetmenlikle bütçe hazırlanmalıdır.

Bütçe hazırlık sürecinde gelir ve gider tahminleri partilerin iç yönetmeliklerinde de düzenlenebilir. Gelir tahminleri yapılırken öncelikle teşkilat bütçeleri daha sonra genel merkez bütçeleri hazırlanır. Genel Merkez ve teşkilat bütçeleri hazırlanırken, gelir

tahminleri üzerinde hassasiyetle durulması şarttır. Daha önceki yıllar tahakkuk eden gelirlerde meydana gelebilecek olumlu veya olumsuz değişiklikler ile parti amaçlarını gerçekleştirmek için öngörülen yeni projeler objektif esaslara göre değerlendirilerek isabetli tahminlerde bulunulmaya çalışılır. Tahakkuk ihtimali zayıf gelirler bütçeye dâhil edilmez. Parti Genel Başkan Yardımcısı, bu hususu sağlamak amacıyla gelir bütçesinin dayanaklarını inceleyerek bütçenin düzeltilmesini ilgili teşkilattan yazılı olarak isteyebilir.

Teşkilatın, bütçenin hazırlanmasındaki usule uygun olarak bu konudaki talebi üzerine en geç 15 gün içerisinde Genel Merkeze mütalaasını bildirmesi gerekir. Bu süre zarfında cevap verilmediği takdirde veya verilen cevabı nazara alarak, Genel Başkan Yardımcısının teklifi üzerine Merkez Karar ve Yönetim Kurulu ilgili teşkilat bütçesi üzerinde gerekli düzeltmeyi yapabilir.

Gider Bütçesi, bütçe gelirleri tahmininden sonra ve bu tahminlere denk olarak hazırlanır. Düşünülen giderler gelir tahminlerini aşıyorsa, gider kalemlerinden en uygun şekilde indirimler yapılarak denklik sağlanır. Mukaveleye bağlı, ya da vazgeçilemeyecek mahiyette ve kesin olarak kısıntı yapılması mümkün olmayan giderlerden, bütçenin denk gösterilmesi amacıyla indirim yapılamaz.

242. Siyasi Partilerde Kesin Hesabın Hazırlanması

Kesin Hesap, bir bütçe yılının sonunda parti bütçesinin nihai ve kesin uygulama sonuçlarını gösteren ve yetkili organların inceleme ve onayından sonra süresi içinde Anayasa Mahkemesine ve Cumhuriyet Başsavcılığı'na intikal ettirilen hesap özetleridir. Kesin hesapların, bütçe yılının sonunda tüm muhasebe kayıtlarının yapılıp kontrolünden sonra, büyük bir dikkat ve itina ile süresi içerisinde hazırlanması ve Siyasi Partiler Kanunu ile Parti Tüzüğü'nün, bu hususa dair hükümlerinin önemle göz önünde bulundurulması gereklidir. Her kademede parti teşkilatı, bütçe yılının sonunda tüm kayıtların işlendiğini, envanterin yapılıp kayıtlara geçirildiğini, muhasebeye intikal etmeyen herhangi bir işlem kalmadığını, aylık ve yılsonu mizanlarının uygunluğunu saptadıktan sonra kesin hesabın hazırlanmasına başlarlar. Kesin hesaplar, gerekli hesap ve detay bilgilerin parti iç yönetmeliklerince belirlenen ekli kesin hesap cetvellerine kaydedilmesi, kontrolü ve onaylanması suretiyle hazırlanır ve ilgili teşkilat yönetim kurulunun kabulüne sunulur.

Bir bütçe yılına ait kesin hesaplar:

- İlçelerde en geç Şubat ayında hazırlanmaya başlanarak tasdikli sureti Mart ayı sonuna kadar İl Başkanlığına gönderilmesi iç yönetmenliklerde düzenlenebilir.
- İl teşkilatı kendi kesin hesabını da aynı sürede hazırlamaya başlar ve bağlı ilçeler kesin hesapları ile birleştirerek il kesin hesabı tasdikli suretini, il ve ilçelerin ayrı ayrı tasdikli kesin hesap cetvellerinin birer suretini de ekleyerek en geç Nisan ayı sonuna kadar Genel Merkeze gönderir.
- Genel Merkez kesin hesabı da en geç Nisan ayı sonuna kadar hazırlanır. Nisan ayı sonunda, bütün illerden gelen kesin hesaplar, Genel Merkez tarafından incelenerek Genel Merkez kesin hesapları ile birleştirilir. Partinin birleştirilmiş kesin hesabı Merkez Karar ve Yönetim Kurulunca incelenip karara bağlandıktan sonra, ilçeleri de kapsayan iller ve Genel Merkezin ayrı ayrı tasdikli birer örnek kesin hesapları ile birlikte, en geç Haziran ayı sonuna kadar, Genel Başkanlıkça Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığına verilir.
- Kesin hesapların hazırlanması, incelenmesi ve onayı; hesap ve işlemlerin her kademedeki Yönetim Kurulları ile Kongreler ve Büyük Kongre tarafından Siyasi Partiler Kanunu ve Parti Tüzüğü'nün ilgili hükümleri muvacehesinde incelenerek karara bağlanmış olması anlamını taşır.

Kesin Hesapların hazırlanması ve belli yerlere ulaştırılması için Kanun ve Tüzük hükümlerine göre belli süreler var olduğu cihetle hesap ve işlemlerin teşkilat kongreleri ve Büyük Kongre tarafından onayı aynı sürelerde mümkün olmayabilir. Bununla birlikte, yönetim kurulları tarafından kabul edilerek ilgili yerlere gönderilen kesin hesaplardan her teşkilata ve Genel Merkeze ait olanı, ilk toplanacak kendi kongreleri ve Büyük Kongrenin inceleme ve onayına sunulur. Kesin hesap ve bağlı cetveller şeklinde Anayasa Mahkemesi'ne verilecek olan belgeler Bağlı İlçeleri de Kapsayan İller Kesin Hesapları, Genel Merkez Kesin Hesabı, Birleşik Kesin Hesap, Partinin Merkez Karar, Yürütme Kurulu veya İdare Kurulu gibi organlarınca hesapların birleştirilmesine ve kabulüne ilişkin düzenlenmiş karar, Taşınmaz Mal Edinim Formları ile Menkul Kıymetler ve Haklar Edinim Formudur.

Tablo : 12
İl Kesin Hesap Cetveli

.....PARTİSİ BAĞLI İLÇELERİDE KAPSAYAN İL ÖRGÜTÜ KESİN HESABI			
GELİRLER	TUTAR	GİDERLER	TUTAR
Üye Giriş Aidatı		Personel Giderleri	
Üye Yıllık Aidatı		Temsil ve Ağır lama Giderleri	
Faaliyet Gelirleri		Basılı Kağıt- Kırtasiye- Büro Giderleri	
Bağış ve Yardımlar		Haberleşme Giderleri	
Sair Gelirler		Taşıma ve Vasıta Giderleri	
Geçen Yıldan Devreden Nakit		Seyahat Giderleri	
		Kira Giderleri	
GELİRLER TOPLAMI		Tamir Bakım Onarım Giderleri	
Sene Sonundaki Borçlar		Isıtma Aydınlatma Temizlik Giderleri	
		Güvenlik Giderleri	
		Vergi, Harç, Noter, Sigorta Giderleri	
		Teşkilata Yardım Giderleri	
		Milletvekili Aday Adayı Aidat İadesi	
		Geçen Yıldan Kalan Borç Ödemeleri	
..... GELİRLER TOPLAMI	YILI GİDERLER TOPLAMI	
		Kasa Hesabı	
		Bankalar Hesabı	
GEBEL TOPLAM		GENEL TOPLAM	

Kaynak: MEHTER, 2008, s. 111.

Tablo : 13
Kesin Hesap Cetveli

..... PARTİSİYILI KESİN HESAP ÇİZELGESİ				
GELİRLER	GENEL MERKEZ ADET BAŞKANLIĞI	İL	TOPLAM
Üye Giriş Aidatı				
Bağış ve Yardımlar				
Faaliyet Gelirleri				
...				
Geçen Yıldan Devreden Nakit				
TOPLAM GELİRLER				
Sene Sonundaki Borç				
TOPLAM KAYNAK				
GİDERLER				
Personel Giderleri				
Kira Giderleri				
...				
TOPLAM GİDER				
Yıl Sonu Kasa Hesabı				
Yıl Sonu Banka Hesabı				
GENEL TOPLAM				

Kaynak: MEHTER, 2008, s. 111.

Tablo : 14
İlleri ve Genel Merkezi Kapsayan Birleşik Kesin Hesap Cetveli

..... PARTİSİ GENEL MERKEZİ VE ADET İL ÖRGÜTÜNÜ KAPSAYAN YILI BİRLEŞİK KESİN HESABI						
GELİRLER						
İLLER	Üye Giriş Aidatı	Bağış ve Yardım	Geçen Yııldan Devreden Gelir	Gelirler Toplamı	Dönem Sonu Borç	Genel Toplam
Adana						
Adıyaman						
...						
Trabzon						
...						
TOPLAM						
Genel Merkez						
Genel Toplam						

GİDERLER								
İLLER	Personel Giderleri	Temsil Giderleri	Haberleş. Giderleri	Giderler Toplamı	Kasa Hesabı	Banka Hesabı	Genel Toplam
Adana								
Adıyaman								
...								
Trabzon								
...								
TOPLAM								
Genel Merkez								
Genel Toplam								

Kaynak: MEHTER, 2008, s. 111.

243. Siyasi Partilerde Mali Denetim

Denetim, yapılan herhangi bir faaliyetin doğruluğunu araştırma işlemidir. Denetim, daha önce gerçekleşmiş bir işlem veya olay üstünde yapıldığı için, ikinci bir aşamada devreye giren bir hizmettir (MEHTER, 2009, s. 446). Mali açıdan bakıldığında ise denetim, mali işlemlerin ikinci aşamada doğruluğunun ortaya koyulmasıdır. Bu açıklamalardan sonra siyasi partilerin mali işlemlerinin gerçek rakamlarla örtüşüp örtüşmediği araştırması yapılabileceği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Siyasi partiler birkaç nedenle denetlenmektedir. Bu nedenlerden ilki hukuki dayanaktır. Hukuki açıdan bakıldığında T.C. Anayasası, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun ve 2820 sayılı SPK siyasi partilerin Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesini öngörmektedir (SPK, md. 69-74). Bu durum partilerin denetlenmesinin hukuki dayanağı olarak kabul edilir.

İkinci neden ise demokratik hukuk devleti olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Demokratik hukuk devleti, açıklığı şeffaflığı ve güvenceleri içeren rejimdir (MEHTER, 2008, s. 7). Demokratik hukuk devleti olma gereklerinin sağlanabilmesi için siyasi partilerin denetimi demokratik bir neden olarak önümüze çıkmaktadır. Mali nedenlerden ötürüde siyasi partiler denetlenmektedir. Siyasi partilere devlet tarafından sağlanan hazine yardımı, ülkenin vergi ve benzeri kamu gelir kaynaklarından sağlandığından siyasi partilerin denetlenmesi mali nedenlerce de söz konusu olmaktadır. Siyasi partilere aktarılan bu gelir türünün nerede ve nasıl kullanıldığı siyasetin yozlaştırılmasını önleyici niteliktedir. Bu mali nedenlerden dolayı siyasi partiler denetlenmelidir. Son olarak toplumsal nedenlerden dolayı da siyasi partiler denetim altında tutulmalıdır. Partilerin politika, siyasi hedefler ve baskı gruplarıyla oluşturdukları ilişkiler gibi bir çok konu toplum tarafından bilinmek istenmektedir. Toplumsal nedenlerden ötürü gerçekleştirilen denetim sonucunda elde edilen bilgiler şeffaf bir siyasi bilinci ortaya koymaktadır.

2430. Denetim Süreci

Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır. Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunu denetler (SPK, md. 74/1). Bu denetim belgelere dayandırılarak yapılan tek taraflı bir denetimdir. Duruşmalı veya partilerin kendilerini savunacakları bir zemin dışında yapılmaktadır. Şunu belirtmekte yarar vardır ki; SPK 75. madde 3. fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi ilgili partiliden veya gerek gördüğü takdirde uzman maliyecilerden görüş isteyebilmektedir.

Denetim üç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar sırasıyla; ilk inceleme (şekli inceleme), denetim (esastan inceleme) ve karar verme aşamalarıdır. Yine yapılacak bu denetim sonucunda Anayasa Mahkemesi'nin kararı kesin olup herhangi bir merci tarafından denetime tabi tutulamamaktadır.

Belirtildiği üzere Ülkemizde siyasi partiler Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmektedir. Anayasamızın 69. maddesi 3. fıkrası ve 148. maddesi 4. fıkrası'nda siyasi partilerin malî denetiminin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmasını öngörmüştür. Diğer ülkeler açısından bakıldığında ise; Amerika Birleşik Devletleri'nde söz konusu

denetim, “Federal Election Commission” adlı bir parlamento komisyonunca, İtalya’da parlamento ve senato başkanlarına bağlı olarak görev yapan “Uzman Saymanlar Kurulu” tarafından, Fransa’da “Ulusal Hesap Uzmanları Komitesi” tarafından, Belçika’da “Sayıştay” tarafından yapılmaktadır (AYDIN, 2005, s. 56). Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay’dan yardım sağlar (AY., md. 69/2). Anayasa Mahkemesi’nin siyasi partilerin malî denetimi sonunda vereceği kararlar kesindir. Söz konusu denetim, Anayasa Mahkemesi’nce, siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespitini kapsamaktadır (GENÇKAYA, 2002, s. 8).

2431. İlk İnceleme Süreci

Siyasi partilerin genel başkanları, karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesin hesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi’ne ve bilgi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na vermek zorundadırlar. Bu belgelerle birlikte dönem içerisinde belirli hesap hareketleri de bildirim zorunludur. İlgili siyasi partinin aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri 100 TL’yi aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihleri ve şekillerini de belirten listeler kesin hesaplara eklenerek bildirilir (SPK, md. 74/2).

Kesin hesabın Anayasa Mahkemesi’ne ulaşmasından sonra denetimin ilk aşaması başlamış olacaktır. Bu süreç içerisinde kesin hesap ve ekli cetvellerin tam gönderilip gönderilmediği, çizelgelerin belgelerle oluşturduğu veya tutarlılık gibi konular incelenmektedir. İncelemeye ilişkin esaslar ise Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü 16. madde de düzenlenmiştir. İçtüzük 16. maddeye göre; SPK 74. madde göz önünde bulundurularak siyasi partilerce verilen kesin hesap ve ekli cetveller Anayasa Mahkemesi Başkanlığı’na görevlendirilecek bir raportör tarafından ilk incelemesi gerçekleştirilecektir. Raportörler, Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan parti sicil dosyalarını göz önünde bulundurarak siyasi partilerin tüm örgütlerinin gelir-gider hesaplarının kesin hesap içerisinde yer alıp almadığını araştırırlar. Bununla birlikte, hesaplardaki ekli cetveller ile hesaplar arasında tutarlılığı ve hesapların doğruluğunu araştırırlar.

Raportörler tarafından iki ay içerisinde düzenlenecek raporlar Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na sunularak, eksiklikler, hatalar veya tutarsızlıklar konusunda bilgi verirler. Giderilmesi gereken eksikliklerin ve düzenledikleri raporlarla ilgili yapacakları açıklamalar için raportörler yapılacak ilk Anayasa Mahkemesi toplantısında hazır bulunurlar. Bu toplantı sonucunda Anayasa Mahkemesi eksikliklerin en ivedi şekilde tamamlanması için siyasi partilere bilgi verir. Verilen bilgi sonucunda siyasi partiler 3 ay içerisinde eksikleri tamamlamak zorundadır. Eksikliklerin siyasi partilerce tamamlanması sonucunda ise, Anayasa Mahkemesi hesapların esasın incelenmesi yani denetim sürecine geçeceğini ilgili partiye bir yazı ile bildirir.

2432. Esastan İnceleme Süreci

Siyasi partilerin esasın inceleme denetim esasları 2820 sayılı kanun 75. madde ve Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü 17. madde de düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi, kesin hesaplara ait bilgilerin belgelendirilmesini siyasi partilerden her zaman isteyebilir (SPK, md. 75/1). Bu süreçle ilgili geniş açıklama ilk inceleme konusunda değinilmiştir. Anayasa Mahkemesi raportörlerin raporu sonucunda ilk incelemenin tamamlanabilmesi için eksik belgeleri, tutarsızlıkları tamamlanması için partilerden her zaman bilgilerin belgelendirmesi isteneceği durum ortaya çıkmaktadır.

Anayasa Mahkemesi denetimini evrak üzerinde yapar. Bu denetimi, Sayıştay'dan yardım sağlanarak hazırlatacağı raporlar üzerinden yapabileceği gibi, siyasi partilerin genel merkezlerinde ve mahalli teşkilatlarında doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından görevlendireceği bir naip üye (mahkemeyi temsil eden üye) veya mahallin en kıdemli adli veya idari yargı hâkimi niyabetinde (gözetiminde, birlikteliğinde) yaptıracağı inceleme ve araştırmalar üzerinden de yapabilir. Bu maksatla, yeminli bilirkişi görevlendirebilir (SPK, md. 75/2). Genelde denetim Anayasa Mahkemesi'nde görevli olan Sayıştay, Yargıtay, Üniversite ve Danıştay'dan gelen raportörler tarafından yapılır (MEHTER, 2008, s. 105). Yine SPK 75. madde 2. fıkraya göre mahkemenin kendi üyeleri arasından görevlendireceği bir naip üye veya mahallin en kıdemli adli veya idari yargı hâkimi niyabetinde yaptıracağı inceleme ve araştırmalar üzerinden de yapabilir. Ayrıca aynı fıkrada belirtilen diğer bir durum ise esasın incelemenin partilerce Anayasa Mahkemesine verilecek kesin hesap ve

ekli cetveller üzerinde yapılacağıdır. Yine yapılacak mali denetim genel olarak tüm örgütleri kapsayabileceği gibi Anayasa Mahkemesi'nce belirlenecek örgütlerde de yapılabilmektedir. Anayasa Mahkemesi, ilgili siyasi partinin başkanından veya temsilcisinden yazılı açıklama isteyebilir; gerekli görürse sorumlu uzman muhاسبler de dâhil ilgililerin sözlü açıklamalarını dinleyebilir (SPK, md. 75/3).

Anayasa Mahkemesi iç tüzük 17. madde ilk fıkraya ilişkin incelemenin, siyasî partilerin gelir ve giderlerinin, doğru ve kanuna uygun olup olmadığı yönlerinden yapılacağını belirtir. Bu fıkraya ile incelemede iki esas belirlenmiştir. Birincisi parti gelir ve giderlerin doğruluğu, ikincisi ise SPK'ya uygun olup olmadığıdır. Doğruluktan kasıt, işlemlerin varlığı, yapılan kayıtlardaki doğruluk, hesap denkliği ve son olarak maddi veya hesap hatasının bulunup bulunmadığıdır. Kanuna uygunluk ölçüsü ise, her bir hesabın SPK'nun mali hükümlerine uygun olup olmadığı araştırması içersine girilmesidir. Bu durumu iç tüzük 17. madde 2. ve 3. fıkraya, "Doğruluk incelemesi, kesin hesapların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan incelemeyi kapsar. Kanuna uygunluk incelemesi, gelirlerin, Siyasî Partiler Kanununun 61-69. maddelerinde yazılı kaynaklardan elde edilip edilmediğini ve giderlerin anılan Kanunun 70-72. maddelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığını saptamaya yöneliktir" şeklinde açıklamıştır.

2433. Karar Verme Süreci

Parti hesaplarının doğruluk ve kanuna uygunluk denetimini gerçekleştiren görevli raportörler, öncelikle parti genel merkezlerinde, yıllık bütçeleri, bilançoları parti defterlerini, gelir ve gider kayıtları ile bunlara ilişkin belgeleri inceleyerek kesin hesaplarla karşılaştırdıktan sonra, gerektiğinde, bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilâtı kesin hesaplarındaki bilgilerin belgelendirilmesini ve bazı hususların açıklattırılmasını; mahallinde inceleme yapılmasını uygun buluyorlarsa konuyla ilgili isteklerini bir yazıyla Başkanlığa bildirirler. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi hemen toplanarak, Siyasî Partiler Kanununun 75. maddesini de göz önünde tutmak suretiyle yapılacak işlemleri karara bağlar.

Raportörler, esasa ilişkin incelemelerinin sonuçlarını kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na sunarlar ve işin esasının görüşülmesi sırasında mahkemede hazır bulunarak gerekli açıklamaları yaparlar.

Anayasa Mahkemesinin mali denetime ilişkin kararlarının bir örneği ilgili siyasi partinin genel başkanlığına, bir örneği de o siyasî partinin sicil dosyasına konulmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. Mali denetim kararları ise aynı zamanda Resmî Gazetede yayımlanır.

Anayasa Mahkemesi denetimi sonunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verebilir (SPK, md. 75/4). Bu durum mevzuata uygun olmayan gelir veya gider için uygulanacak yaptırımın göstergesidir.

Siyasi partilerin büyük kongrelerinin kesin hesaplar hakkındaki kararları, Anayasa Mahkemesinin denetimini etkilemez. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonucunda vereceği karar kesindir (SPK, md. 75/5). Yani Anayasa Mahkemesinin tek taraflı olarak verdiği bu karar başkaca organlar tarafından denetime tabi tutulması söz konusu değildir.

244. Siyasi Partilerde Mali Denetim Sonuçları, Uygulanan Yaptırımlar

2440. Denetim Sonuçları

Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen denetimin mali ve hukuki sonuçları yanında, parasal yaptırımlar ve hürriyet kısıtlayıcı cezaların da verileceği SPK'da düzenlenmiştir. Mali ve hukuki sonuçlar ile parasal yaptırımlar parti tüzel kişiliğine uygulanacağı diğer taraftan hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ise ilgili partililere yani gerçek kişilere uygulanacağı açıktır. Anayasa Mahkemesi mali denetim sonucunda hesabın doğruluğuyla birlikte kanuna uygunluğuna karar verebilir. Bunun dışında önerilerde bulunabilir. SPK hükümlerine göre hazineye irat kaydetme ve paraya çevirme yaptırımlarını da uygulayabilir. Belirtilen bu durumlar sıralanacak olursa, Anayasa Mahkemesi yaptırımları;

- Kanuna Uygunluk
- Parasal Yaptırımlar
 - i. Hazineye İrat Kaydetme
 - ii. Paraya Çevirme
 - iii. Hazine Adına El koyma
 - iv. Hazine Adına Tapuya Tescil
- Hürriyeti Kısıtlayıcı Cezalar
- Öneride Bulunma, şekillerinde olabilir.

Anayasa Mahkemesi siyasi parti mali işlemlerin doğru ve kanuna uygun olduğunun kararını verebilir. Bu durumda mahkemece uygun bulunan hesaplar Resmi Gazete’de yayınlanarak ilan edilir. Yani mahkemece uygun bulunan mali işlemlerle ilgili olan gerçek ve tüzel kişilerin sorumluluğu arındırılmış olur. Sonuç olarak uygun bulunan hesaplar ile ilgili artık bir mali ve hukuki sonuç ortaya çıkmayacaktır. Hukuki bir sonucun ortaya çıkmaması Mahkeme kararlarının kesinliğinden kaynaklanmaktadır. Ancak daha sonra yargılamayı gerektirecek bir durumun ortaya çıkması nedeniyle Mahkeme ilgili gerçek kişi veya parti tüzel kişiliği hakkında ayrıca inceleme yapılabilir. Yargılamayı gerektirecek nedenlerden biri gerçeğe aykırı belge düzenlemek yani belgede sahtecilik yapmak olabilir. Yapılacak bu inceleme parti tüzel kişiliği için değil örnek olarak sahte belgeyi imzalayan gerçek kişiler için olacaktır.

Mali denetimin sonuçlarından biride Mahkemece verilecek öneride bulunma durumudur. Önerilerde bulunma kanuna aykırı olmamakla birlikte yaptırım gerektirmeyen biçimsel ödevlerin yerine getirilmemesi durumunda ortaya çıkabilir. 2820 sayılı kanun ve Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü’nde bu duruma ilişkin bir hüküm olmamasına rağmen, mahkemelerin bu tip uygulamaları görülebilmektedir (AMK 22.10.2003, E. 2002/10, K. 2003/17).

Mali denetim sonuçlarından bir diğeri ise; ekonomik değer hazine üzerine geçirilmesidir. Bu yaptırım SPK 76. maddede düzenlenmiştir; buna göre, kanuna aykırı olarak elde edilen gelirler ile belgelendirilmesi gereken ancak belgeye dayandırılmayan giderlerin hazine adına irat kaydedileceği, bağış şeklinde edinilen taşınmaz malların bağış

sınırını geçen kısmının hazine adına tapuya kaydedileceği ve kanunun 67. maddesine aykırı olarak partiye sağlanan kredi veya borçlar üzerine hazinece el konulması durumları hükmedilmiştir. Bu madde ile üç farklı durum ortaya çıkmaktadır. Bunlar;

- i. Hazineye irat kaydedilmesi,
- ii. Hazinece el konulması,
- iii. Hazine adına tapuya tescil edilmesi durumlarıdır.

Farklı yaptırımların ortaya çıkmasının nedeni hiç kuşkusuz mevzuata aykırı durumların farklılığından kaynaklanmaktadır. Mevzuata aykırı durumlar sırasıyla Kanunun 66, 67, 69 ve 75. maddelerinde açıklanmıştır. 66. madde bağışlarla ilgili düzenlemeleri, 67. madde ticari faaliyet, kredi ve borç alma yasağını, 69. madde gelirin elde edilmesindeki hususları ve 75. madde ise denetimin esaslarını belirlemektedir.

Mali denetimin sonuçlarından sonuncusu ise paraya çevirme yaptırımıdır. Paraya çevirme yaptırımını SPK'nın 68. maddesine aykırı olarak edinilen taşınmazlar yine aynı kanun 77. madde hükümlerine göre paraya çevrilmesi durumunu açıklamaktadır. 68. madde partilerin amaç ve faaliyetleri dışında taşınmaz edinilemeyeceğini düzenlemektedir. Partiler amaç ve faaliyetleri dışında taşınmaz edindikleri durumlarda Anayasa Mahkemesince verilecek karar ve süre içerisinde taşınmaz paraya çevrilmesi gerekecektir. Taşınmazın paraya çevrilmesi sonucunda elde edilecek gelir yine parti geliri olacaktır. Taşınmazla ilgili yapılacak bu işlemler takip eden yıl mali hesaplarında Anayasa Mahkemesi'nce denetime tabi tutulacağı açıktır.

Anayasa Mahkemesi'nin verdiği bir denetim kararı şu şekilde özetlenebilir. CHP'nin 2003 yılı kesin hesaplarını inceleyen mahkeme, ilk inceleme sonucunda hesapların tutarlılığına karar verdikten sonra esasın incelenmesine geçmiş ve genel merkez gelirleri ile, il örgütleri gelirlerinin SPK'ya uygun olarak gerçekleştiğine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi CHP'nin 2003 yılı giderlerinin iki durum dışında kanuna uygun olduğunu ve bu giderlerin, parti tüzel kişiliği adına olmayan giderler ile kişisel usulsüzlüklerden kaynaklanan ve ödemesi parti tüzel kişiliği üzerine bırakılan mahkeme para cezalarından ibaret olduğunu belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi kararında durumu şu şekilde açıklamıştır; “Aşağıda ayrıntısı belirtilen belge ile şahıs adına düzenlenmiş ve parti adına kayıtlı olmayan telefon faturası bedelinin parti bütçesinden ödendiği görülmüştür.

Tablo :15

Cumhuriyet Halk Partisi Usulsüz Ödeme Örneği-1-

Muhasebe Fişinin		Faturanın Adına Düzenlendiği	
Tarihi	No'su	Kişi ve İlgili Telefon Numarası	Tutar
31.03.2003	40	Ad Soyad 0 53X XXX XX XX	394.6-TL

Kaynak: AMK. T. 27/01/2006, E.S. 2004/22, K.S. 2006/7.

Yukarıda açıklanan gerekçelerle parti adına kayıtlı olmayan, şahıs adına düzenlenmiş bir telefon faturası bedelinin parti bütçesinden ödenmesini, parti tüzel kişiliği adına yapılan bir ödeme olarak kabul etmek mümkün bulunmadığından, 2820 sayılı Kanun'un 70. maddesine aykırı olarak yapılan 394.600.000.- liralık ödemenin, aynı Kanun'un 75. maddesi uyarınca Hazine adına irad kaydedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır” (AMK. T. 27/01/2006, E.S. 2004/22, K.S. 2006/7).

Belirlenen diğer usulsüz gider de ise Anayasa Mahkemesi şu şekilde bir karara varmıştır; “Aşağıda ayrıntısı belirtilen muhasebe fişi ve ekte yer alan belgeler ile emir ve talimatlara riayetsizlik ile izinsiz miting ve seçim konuşması yapma suçlarından dolayı mahkeme kararı ile verilen para cezalarının parti bütçesinden ödendiği görülmüştür.

Tablo :16

Cumhuriyet Halk Partisi Usulsüz Ödeme Örneği-2-

Muhasebe Fişinin		Para Cezası Ödeme Makbuzunun		
Tarihi	Nosu	Tarihi	Nosu	Tutarı
10.11.2003	130	25.07.2003	945396	606.60.-TL
10.11.2003	130	29.07.2003	945564	606.55.-TL
				1.213.15.-TL

Kaynak: AMK. T. 27/01/2006, E.S. 2004/22, K.S. 2006/7

Parti çalışanlarının ilgili mercilere başvurarak düzenlenecek miting ve seçim konuşması için gerekli yasal izinleri almaları gerekmekte iken, gerekli yasal izinleri zamanında almamaları sonucu mahkeme kararı ile verilen para cezaları konusunda parti tüzel kişiliğini sorumlu tutma imkanı yoktur. Bu para cezaları parti çalışanlarının görevlerini zamanında ve gerekli özenle yapmamaları yani kişisel kusurları sonucu verilmiştir.

Parti adına çalışanların kişisel kusurlarından kaynaklanan söz konusu para cezalarını parti tüzel kişiliği adına ödeme olarak kabul etmek mümkün bulunmadığından, 2820 sayılı Kanun'un 70. maddesine aykırı olarak yapılan toplam 1.213.150.000.- liralık ödemenin, aynı Kanun'un 75. maddesi hükmü uyarınca Hazineye irad kaydedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır" (AMK. T. 27/01/2006, E.S. 2004/22, K.S. 2006/7).

Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi 2003 yılı parti kesin hesabı hakkında

1. Parti'nin kesin hesabında gösterilen 27.509.083.961.927.- lira geliri ile 19.203.722.986.012.- lira giderinin ve 8.303.753.225.915.- lira nakit devrinin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na uygun olduğuna,
2. Kişi adına düzenlenmiş belge ile yapılan 394.600.000.- lira gider karşılığının, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 75. maddesi maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir kaydedilmesine,
3. Kişiler tarafından ödenmesi gereken 1.213.150.000.- lira para cezalarına ilişkin gider karşılığının 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 75. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir kaydedilmesine, 27.1.2006 gününde OY BİRLİĞİYLE karar vermiştir.

2441. Uygulanan Yaptırımlar

Kurumların ve kişilerin kanunlarca verilmiş sorumlulukları yerine getirmesi gerekir. Yerine getirilmeyen sorumluluklar sonucunda bazı yaptırımların öngörülmesi de tabii bir sonuçtur. Uygulanacak yaptırımlar ise sorumlulukların verildiği kanunda hükme bağlanmış

olması hukukun genel ilkeleri arasındadır. Kanunlarda düzenlenen yaptırımların bir kısmı parasal bir kısmı ise hürriyet kısıtlayıcı nitelikte olabilmektedir. Parti hesap denetimlerinin denetim süreci önceki konularda ayrıntılı olarak açıklanmıştı. Partilerin bu süreç içerisinde hesaplarını vermemeleri gibi bazı durumlarda uygulanacak yaptırımlar kanunda yapılan yeni düzenlemelerle değiştirilmiştir. Günümüzde partilere hazine yardımından yoksun bırakma gibi parti tüzel kişiliğine uygulanan yaptırımlar uygulanmaktadır. Kanun değişmeden önce, partilerin hesaplarını vermemeleri durumunda parti kapatmaya kadar gidebilen ağır yaptırımlar öngörülüyordu.

Diğer taraftan hesapların incelenmesi sürecinde Anayasa Mahkemesi, hazineye irat kaydetme gibi parti tüzel kişiliğine uygulanan, hapisle tazyik ve para cezası gibi sorumlu kişilere de ceza verebilmektedir. Bu cezalar inceleme sürecinde istenilmesi halinde verilmeyen belgeler ve belirli durumlarda istenilen bilgilerin verilmemesi gibi durumlardan kaynaklanacaktır. Belirtilen bu yaptırımlar SPK'nın 102, 104 ve 111. maddelerinde düzenlenmiştir.

102. maddeye göre; Siyasi partilerin faaliyetlerinin izlenmesi amacıyla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının istediği bilgi ve belgeleri bildirilen süre içinde vermeyen siyasi partiye Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ikinci bir yazı tebliğ olunur. Başsavcılık tarafından tebliğ edilen yazıda, bildirilen süre içinde cevap verilmediği ve istek yerine getirilmediği takdirde o siyasi partinin devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için dava açılacağı de belirtilir. Başsavcılığın ikinci yazısı üzerine partiler 30 gün içerisinde bu yazıya cevap vermelidirler. Bu tebliğde bildirilecek süre içinde yine istek yerine getirilmez veya cevap verilmezse Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı o siyasi partinin kapatılması ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için Anayasa Mahkemesinde re'sen dava açabilir. 2003 yılında 4778 sayılı kanun 11. maddeyle siyasi partilerin, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının bu istemlerine karşı Anayasa Mahkemesine itiraz edebileceği durumu hükme bağlanmıştır (SPK, md. 102/1).

104. maddeye göre ise; Bir siyasi partinin SPK 101. maddesi dışında kalan emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık halinde bulunması sebebiyle o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine, Cumhuriyet Başsavcılığınca

re'sen yazı ile başvurulur (SPK, md. 104/1). 104. madde SPK 101. madde dışında kalan emredici kuralları yani SPK'nın partiler için öngörmüş olduğu diğer kuralları ele alarak genel nitelikte bir madde olduğu görülmektedir.

2003 yılında 4778 sayılı kanun 12. maddeyle yapılan değişiklikle birlikte Anayasa Mahkemesi, SPK 101. madde dışında kalan hükümlere aykırılık görürse bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasi parti hakkında ihtar kararı verir. Bu yazının tebliği tarihinden itibaren altı ay içinde aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığı o siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için Anayasa Mahkemesine re'sen dava açabilir (SPK, md. 104/2).

Son olarak 111. maddeye göre ise kanunda 74, 75, 102 ve 104. maddelere uyulmaması durumunda verilecek kişisel cezalar dört ayrı bentte düzenlenmiştir. Kanunu 74. maddesi Parti hesabını vermeyen sorumluları, 75. madde Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacak denetimi engelleyenleri, 102. madde Başsavcılıkça istenen belgelerin verilmemesine neden olanları ve son olarak 104. madde ise; bu maddeye göre ihtar cezalarını yerine getirmeyenler için cezalar öngörmektedir.

Siyasi Partilerin;

- a. Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulacak siciller için istenen bilgi ve belgeleri vermeyen veya 102. madde hükümlerine aykırı hareket eden sorumluları hakkında, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve onbeş liradan otuz liraya kadar hafif para cezası,
- b. 74. madde hükümlerine aykırı hareket eden sorumluları hakkında, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve onbeş liradan otuz liraya kadar hafif para cezası,
- c. 75. madde gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen sorumluları ile aynı madde gereğince istenen bilgileri vermeyen sorumluları hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis ve altmış liradan az olmamak üzere ağır para cezası,

d. 104. maddeye göre verilen ihtar kararının gereğini yerine getirmeyerek partiyi Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakan sorumlular ile Devlet yardımından faydalanmayan siyasi partilerin sorumluları hakkında üç aydan altı aya kadar hafif hapis cezası verilir şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca bu durumların tekrerrü halinde uygulanacak cezalarda artırıma gidileceği belirtilmiştir. Uygulanacak ceza yarı nispetinde arttırılacaktır.

245. Siyasi Partilerde Tüzel Kişiliğin Son Bulması Durumu, İşlemleri ve Mali Denetimi

Çeşitli nedenlerden ötürü siyasi partilerin kapanması yani tüzel kişiliklerinin sona ermesi mümkün olabilmektedir. Ancak siyasi partilerin kişiliklerinin sona ermesi mali işlemlerinin sona ereceği anlamına gelmemektedir. Örnek olarak Anayasa Mahkemesi'nce partilerin kapatılmadan önceki hesaplarının denetimine veya parti malvarlığını üzerindeki hazine hakkının sağlanması işlemleri devam etmektedir.

Siyasi partilerin tüzel kişiliği onların kapanması, başka bir partiyle birleşmeleri veya yetkili organca kapatılması ile olabilmektedir. Bu nedenlerden ötürü tüzel kişiliğin sona ermesi dolayısıyla yapılacak mali işlemler farklılık gösterebilmektedir.

Siyasi partiler büyük kongrelerince kendi tüzel kişiliklerini bitirme kararı alabilirler. SPK 109. madde de düzenlenen bu duruma göre büyük kongre üyeleri bu kararı gizli oyla alacaklardır. Karar yeter sayısı ise parti tüzüğünde gösterilecek olan toplanma yeter sayısının salt çoğunluğu olacaktır. Yine aynı maddeye göre kapanma kararı TBMM Başkanlığı, İç İşleri Bakanlığı, Cumhuriyet Başsavcılığı ve Anayasa Mahkemesine bir yazı ile kapanan partinin genel başkanı tarafından bildirilmesi öngörülmüştür. Büyük kongrenin kapanma kararını aldığı tarihte siyasi parti tüzel kişiliğinin son bulmuş olur.

Büyük kongrece alınan karar sonucu kapanan siyasi partinin hesapları kapanma tarihi dikkate alınarak, bu tarihe kadar geçerli olacak süre Anayasa Mahkemesince mali denetime tabi tutulacak bu denetim diğer mali denetimlerden farklılık arz etmemektedir. Yine kapanan siyasi partinin mal varlığı ile ilgili durum, SPK'nın 110. madde hükümlerinden hareketle değerlendirilebilir. Bu madde sadece kapanan siyasi partiler için değil, kapatılan

ve birleşen partiler için de hükümler içermektedir. Maddeye göre; partilerin birleşmesi üzerine de birleşen partinin mal varlığı birleşilen parti tarafından kabul edilmesi şartıyla birlikte Parti bilançosunda yer alacak olan tüm değerlerle birlikte birleşilecek partiye geçişi mümkündür. Kapanma kararları, Hükümetin devamlı gözetim ve denetimi altında, büyük kongrenin görevlendireceği bir tasfiye kurulu eliyle uygulanır. Kapatılması için hakkında soruşturma veya dava açılmış olan bir siyasi parti, kapanma ve buna bağlı olarak parti mallarının devrine dair karar aldığı takdirde, soruşturma veya dava sonuçlanıncaya kadar devir işlemi yapılmaz.

Kapanan bir siyasi partinin malları ise, büyük kongre toplanma yeter sayısının salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar üzerine, bir diğer siyasi partiye veya başka bir parti ile birleşmek için kapanma kararı alınmışsa, birleşeceği partiye, ilgili partinin de kabul etmesi şartıyla devredilebilir. Devir işlemleri için yeter şartlardan ikisi büyük kongrece karar alınması, diğeri ise partinin bu mal varlığını kabul etmesidir. Büyük kongrece karar alınmaması durumunda partinin mal varlığının hazineye geçeceği belirtilmiştir. Yani kendini kapayan parti mal varlığı büyük kongrece alınacak karar üzerine bir başka partiye, o partinin de bu malvarlığını kabul etmesi üzerine devredilecektir. Aksi halde kapanan siyasi parti malları Hazineye geçecektir.

Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılacak partilerin malvarlığı ise doğrudan hazineye geçeceği yasanın 107. maddesinde belirtilmiştir. Kapatma kararı ise Bakanlar Kurulu'na yürütülür.

25. Siyasi Partilerin Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu

250. Genel Bakış

Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan siyasi partiler, SPK'da hükme bağlandığı üzere kamu yararına dernek sayılmazlar ve vergi mükellefi olmaları birkaç hüküm dışında önlenmiştir. 2820 sayılı kanun 61. maddeye göre hükmedilmiş siyasi parti gelirleri hiçbir suretle vergilendirilemez. SPK'da belirtilen gelirleri elde edebilme izni verilen partiler için 61. madde (h) bendinde yazılı parti mal varlığından elde edilen gelirlerin vergilendirilebileceği hususu ayrıca belirtilmektedir.

Diğer Taraftan 3283 sayılı Bazı Kanunlarla Tanınmış Olan Gümrük Muafiyetlerinin Kaldırılması Hakkında Kanununun 1. maddesine göre; “Kuruluş kanunları veya başka kanunlar ile kamu kurum ve kuruluşları (belediyeler dahil), kamu iktisadi teşebbüsleri, bunların bağlı ortaklıkları ve müesseseleri ile özel kuruluşlar ve gerçek veya tüzel kişilere tanınan ithalde alınan her türlü vergi, resim ve harç muafiyeti hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır” denilmektedir. Siyasi partiler ise, SPK’nın siyasi partileri tanımlayan 3. maddesine göre tüzel kişilik sahibi birer özel kuruluş sayılmaları dolayısıyla bu kapsam içinde değerlendirilebilir. Böylece siyasi partilerin yapacakları gümrük işlemleri ile ilgili ödeyecekleri gümrük vergilerine tanınmış olan muafiyetin ortadan kaldırıldığı şeklinde yorumlanabilir.

22/11/1972 tarih ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun kamu yararına dernek sayılma hükümleri uygulanmayan siyasi partiler (SPK, md. 34) ticari faaliyette de bulunamazlar, kredi veya borç alamazlar ve borç veremezler. Ancak, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kanunda bağış yapabileceklerine müsaade edilen gerçek ve tüzel kişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilirler (SPK, md. 67). Bu durum ticari faaliyet yapamayan siyasi partilerin 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa (GVK) göre ticari kazanç hükümlerinden yükümlü tutulmamalarını sağlamaktadır.

Bu konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Tüzüğü 77. maddesi konuya açıklık getirmiştir. CHP Tüzük 77. maddeye göre CHP’nin elde edebileceği gelirler sayılmak üzere belirtilmiş ve bu gelirlerden parti lokallerinin işletilmesinden sağlanan gelirler ve partinin malvarlığından sağlanan gelirler için vergi mükellefiyeti doğabileceği belirtilmiştir. Ancak Tüzük’te bu durumlar içinde istisnai noktalara işaret edilmektedir. Parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler, ticari nitelik taşımayan işletme çalışmaları sonucunda sağlanmışsa, bu gelirler için de vergi, resim ve harç ödenmez denilerek Gelir Vergisi Kanun’u çerçevesince muafiyet hakkı kullanılmaktadır (ACİNÖROĞLU, 2009, s. 2).

Diğer istisnai durum ise, partinin sahip olduğu ve ticari olarak işletilen basımevlerinin gelirleri ile taşınmaz mallardan sağlanan gelirler için vergi, resim ve harçlara ilişkin kanun hükümleri uygulanacağı açıklanmıştır. Yani basımevlerinin gelirleri ve gayrimenkullerden elde edilen kira gelirlerin GVK’unca vergilenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Vergi sorumluluğu açısından bakıldığında ise siyasi partilerin, partili çalışanlara ödenen ücretler ve benzeri bazı ödemelerden (serbest meslek erbaplarına yaptırılan işler karşılığı yapılacak ödemelerden) kaynakta kesinti yoluyla stopaj ettikleri vergileri sorumlu sıfatıyla bildirme ve ödeme zorunlulukları bulunmaktadır.

251. Gelir Vergisi Kanun'u Açısından Siyasi Partiler

GVK açısından bakıldığında siyasi partilerin gelirin unsurlarından olan ticari, zirai, serbest meslek kazancı ve ücret elde edebilmeleri SPK'da mümkün kılınmamıştır. Ancak ticari olarak işletilen basımevleri gibi benzer kuruluşların ticari faaliyetleri sonucunda bir ticari gelir elde etmeleri kaçınılmaz olduğu durumlarda ticari gelir hükümleri kapsamında vergilendirilmeleri mümkündür. Ancak ülkemizde faaliyet gösteren CHP veya diğer partilerin basımevleri yoluyla herhangi bir ticari gelir elde etmemeleri partilere getirilmiş ticaret yapma yasağının en önemli sonuçlarından biridir. CHP tüzüğü 77. madde de yazılmış basım evi gelirleri sadece yazılı bir ibareden başka bir durum değildir (ACİNÖROĞLU, 2009, s. 3).

SPK'nun 73. maddesi 2. fıkrasında "...siyasi partilerin hesapları bilânço esasına göre düzenlenir." ifadesi yer almaktadır. Bilânço esasına göre tutulacak defterlerin neler olduğu, VUK'da, TTK'da ve diğer mevzuatlarda yer almaktadır. Bilânço esasına göre ticari kazanç, teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerler arasındaki müspet farktır. Bu dönem zarfında sahip veya sahiplerce: işletmeye ilave olunan değerler bu farktan indirilir; işletmeden çekilen değerler ise farka ilave olunur. Ticari kazancın bu suretle tespit edilmesi sırasında, VUK'nun değerlemeye ait hükümleri ile bu kanunun 40. maddesinde hükümlenen indirilecek giderler ve 41'inci madde ki gider olarak kabul edilmeyen ödemeler hükümlerine de ayrıca uyulmalıdır (GVK, md. 38). GVK'nda belirtilen bu durum siyasi partiler için geçerli bir durum olamayacağı açıktır. Dolayısıyla siyasi partiler ticari kazanç elde edemeyeceği gibi kâr-zarar gibi bir sonuçla da karşı karşıya kalmayacaklardır. Bu durumda siyasi partilerin bilânço usulüne göre defter tutma zorunluluğu olduğu hükmü verilebilir mi? Bu durum şu şekilde açıklanmalıdır. Partiler, kayıt düzeninin sağlanması ve kayıt düzeninde birlik yaratılması amaçlı hükmün kılınması kanun ibaresinin asıl amaçlarındandır. Yani kanun maddesinde belirtilen bilânço esas

aslında partilerin kâr-zarar hesabı durumunun belirlenmesini değil aktif ve pasifindeki değer değişimlerini gözlemek amaçlı bir düzenlemedir.

SPK'ya göre siyasi partilerin parti mal varlığından elde edebileceği gelirlerin olabileceği ve bu gelirlerinden dolayı vergilendirileceği 61. maddenin son kısımda belirtilmiştir. Parti mal varlığı ifadesi, gayrimenkul ve menkul mal varlıklarını ifade etmek için kullanılmıştır. Partilerin, ikametleriyle amaç ve faaliyetleri için gerekli olanlardan başka taşınmaz mal edinemeyecekleri ayrıca açıklanmıştır. Partiler, amaçları içinde olmak şartıyla sahip oldukları taşınmaz mallardan ise gelir sağlayabilirler (SPK, md., 68). Bu durum sonucunda partilerin elde ettikleri gayrimenkul gelirleri için bir mükellefiyet altına girmeleri de doğal bir sonuçtur. Bu duruma örnek gösterecek olursak; Demokrat Parti (DP) 2008 yılı gelir-gider cetveline göre, 300.000.00 TL gayrimenkul sermaye iradı ve menkul sermaye iradı gelir elde ettiği görülecektir (www.demokratparti.org.tr).

Benzer gelirleri elde eden diğer bir parti ise CHP'dir. Banka hesaplarında birikmiş parası olan ve bir gayrimenkulünü bir kamu kurumuna kiraya veren CHP'nin elde ettiği gelirin bankaca ve kamu kurumunca stopaja tabi tutulduğunu belirtmekte yarar vardır. Ancak kira gelirleri stopaj sorumlusu olmayan kişilerden sağlanıyorsa siyasi partilere vergi mükellefiyeti doğacak mıdır? GVK'nda 94. maddede ve SPK 61. madde de belirtildiği üzere vergi mükellefiyeti doğması öngörülmektedir.

Başka bir örnekte ise; Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) 2007 yılı için 4.225.802,91 TL ve 2008 yılı ilk altı aylık gelir-gider cetveline bakıldığında 1.606.610,35 TL menkul sermaye iradı (mevduat faizi) elde ettiği görülmektedir (www.akparti.org.tr). AK Parti'nin elde ettiği mevduat faizi GVK md. 94/8'e göre faizi veren banka tarafından %15 stopaja tabi tutulmaktadır.

Yine GVK 75' inci maddenin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde yazılı menkul sermaye iratlarından % 10 oranında stopaj yapılması (GVK, md. 94/7), aynı maddenin ikinci fıkrasının 12 numaralı bendinde yer alan menkul sermaye iratlardan % 15 (GVK, md. 94/9), 75 inci maddenin ikinci fıkrasının 14 numaralı bendinde yer alan menkul sermaye iratlarından %22 (GVK, md. 94/14) oranında siyasi partileri stopaja tabi tutulması gerektiği hükmedilmektedir.

Bu konuya diğerk bir örnek CHP'nin sahip olduğu İş Bankası hisseleridir. CHP'nin İş Bankası'nda ki sahipliğı % 28,1'dir. Atatürk'ün vasiyeti çerçevesinde mülkiyeti Cumhuriyet Halk Partisi'ne ait olan söz konusu hisselerle ilişkin temettü geliri, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'na parti tarafından bağışlanmıştır. Yani CHP sahip olduğu İş Bankası hisseleri dolayısıyla gelir elde etmemektedir. İş Bankasının elde ettiğı kurum kazancı üzerine bir kurumlar vergisi uygulanmaktadır. Kurumlar vergisinden şirket tüzel kişiliğı sorumludur. İş Bankası kâr dağıtım kararı aldığı durumda ise şirket ortaklarına hisseleri oranınca yapılacak kâr dağıtım sonucunda ortakların elde edeceği gelir üzerine %15 oranında bir vergi yükü doğacaktır. Bu vergi, hisselerin gerçek sahipleri adına tahakkuk ettirilir. Açıklanan bu durumlar sonucunda CHP'nin sahip olduğu hisselerden gelir elde etmemesine rağmen gelir (menkul sermaye iradı) vergisi kesintisi CHP adına yapılmaktadır.

252. Siyasi Partilerin Vergi Sorumluluğı

VUK 8. madde 2. fıkraya göre, Vergi sorumlusu, verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesiyle muhatap olacak kişilerdir. Yine VUK 11. madde 1. fıkraya göre, “yaptıkları veya yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanlar, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğerk ödevleri yerine getirmekten sorumludurlar”. Aynı kanun madde 61' e göre ise ücret, “işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir” şeklinde açıklanmıştır. Konuyu siyasi partilerle ilişkilendirmek gerekirse, partilerin çalıştırdıkları hizmet erbabına yaptıkları ücret ödemelerinden stopaj yoluyla vergi tevkif etmeleri ve verginin tam olarak kesilip ödenmesi ile diğerk sorumlulukları yerine getirmekle yükümlü oldukları ifade edilebilir.

Partiler, direkt vergi mükellefi olmamakla birlikte ücret geliri elde eden hizmet erbabından yapacakları vergi kesintilerini GVK ücret geliri hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Aynı şekilde siyasi partilerin serbest meslek erbaplarıyla girdikleri işlemler sonucunda %22 oranında stopaj kesintisi görevini yerine getirmek zorundadırlar. Seçim çalışmaları sırasında siyasi partilerin kiraladıkları araçlara yapılan ödemelerden de

vergi kesintisi yapılmaktadır. Sonuç olarak, siyasi partilerin vergi sorumluluğu yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde söz konusu olabilmektedir.

253. Harçlar Kanunu'na Göre Siyasi Partilerin Ödeyecekleri Harçlar

492 sayılı Harçlar Kanunu çerçevesinde siyasi partilerin yapacakları belirli işlemler sonucunda harç ödeyeceği açıktır. Siyasi partiler yapacakları belirli işlemler karşısında, örnek olarak açılacak bir dava sonucu veya noter hizmeti karşılığında, harç ödemesi yapmaktadırlar. Noter harçları kapsamında Bakanlar Kurulu'nca vergi muafiyeti tanınan vakıfların, kuruluş muameleleriyle bu vakıflara yapılacak bağışlamalar harca tabi tutulmaz (HK, md. 38/3) hükmü yer almaktadır. Ancak siyasi partiler için herhangi bir muafiyet hükmü bulunmamaktadır. Sonuç olarak, siyasi partilere yapılacak kanunlara uygun taşınmaz mal edinimi ve benzeri noter işlemine tabi bağışlar noter harcından muaf tutulmamıştır.

Diğer taraftan 492 sayılı kanun 1. maddesinin h bendinde sayılan trafik harçları konusunda yapılacak ilk satış işlemi sonucunda siyasi partilerin ödeyeceği trafik tescil harcı 4760 sayılı ÖTV Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış ve yerine Özel Tüketim Vergisi alınmasına hükmedilmiştir. 4760 sayılı kanun II sayılı cetvelde sayılı Otobüs (%1), Midibüs (%4), Minibüs (% 9) ve son olarak binek otomobillerin diğer araçlar kısmında yer alan (%10 ile %37'lik oranlarda vergilendirilen) araçların ilk iktisabında siyasi partilerin ÖTV ödemesi gerektiği madde hükmünden de anlaşılabilir. Siyasi partiler yapmış oldukları harç ödemelerinin tamamını gider göstererek muhasebeleştirirler.

254. Siyasi Partilerin KDV Yükümlülüğü

Siyasi partilerin faaliyetleri için yaptıkları bir kısım harcamalardan dolayı KDV ödemeleri doğaldır. KDV ile ilgili esaslar 3065 sayılı KDV Kanunu ile düzenlenmiştir. KDVK'un 1. maddesine göre; ticarî, sınaî, ziraî faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde siyasi partilere yapılacak teslim ve hizmetler (KDVK, md. 1/1), her türlü mal ve hizmet ithalatı (KDVK, md. 1/2), posta, telefon, telgraf, teleks ve bunlara benzer hizmetler ile radyo ve televizyon hizmetleri (KDVK, md. 1/3-b) karşılığında kanunca belirlenen oranlarda KDV ödemektedirler.

KDV Kanunu 1. madde de belirtilen bu işlemlere bakıldığında siyasi partilerin yapabilecekleri harcamaları kapsadığı görülür. Örnek olarak, telefon, su ve benzeri faturaların ödenmesi, seyahat ve ikamet giderlerinin ödenmesi, temsil ve ağırlama giderlerinin ödenmesi, seçim ve propaganda giderlerinin ödenmesi gibi harcamalar sırasında siyasi partiler Katma Değer Vergisi ödemektedirler. Ancak siyasi partiler ticari bir faaliyette bulunamadıklarından dolayı ödedikleri bu vergi parti tüzel kişiliği üzerine kalmaktadır. Parti tüzel kişiliği üzerine kalan KDV'nin aktifleştirilme sorununun da ise; ödenen bu tür KDV'nin tamamını gider olarak yazabilmektedir.

Diğer taraftan KDVK'ü Sosyal ve Askerî Amaçlı İstisnalarla, Diğer İstisnalar başlıklı 17. maddesinin 1. kısmında eğitim, kültür ve sosyal amaçlı bazı istisnalar tanınmıştır. Maddeye göre; "... kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlar, siyasî partiler ve sendikalar, ... ve Bakanlar Kurulu'nca vergi muafiyeti tanınan vakıfların:

- a. İlim, fen ve güzel sanatları, tarımı yaymak, ıslah ve teşvik etmek amacıyla yaptıkları teslim ve hizmetleri,
- b. Tiyatro, konser salonu, kütüphane, sergi, okuma ve konferans salonları ile spor tesisleri işletmek veya yönetmek suretiyle ifa ettikleri kültür ve eğitim faaliyetlerine ilişkin teslim ve hizmetleri" KDV'den müstesnadır şeklinde düzenlenmiştir.

255. Siyasi Partilerin Ödedikleri MTV, ÖTV ve Benzeri Diğer Mali Yükümlülükler

Siyasi partilerin gelir-gider cetvellerine bakıldığında ödenecek vergi, harç ve sosyal sigorta kesenekleri sorumluluğu başlığı altında belirli ödemeleri yaptıkları görülmektedir. Genel olarak vergiden muaf tüzel kişiliği olduğu bilinen siyasi partilerin taşınmaz malı olan araçlar için ödedikleri Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV), binaları için ödedikleri Emlak Vergisi (EV) ve Çevre Temizlik Vergisi (ÇTV) ve son olarak özellikle taşıt alımlarında ödedikleri Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) gelir-gider cetvelinde belirtilen kısmı oluşturan vergi kalemleridir. Siyasi partiler bu vergilere ilgili kanunlarda düzenlenen şekillerde yükümlü tutulmaktadır ve bu vergileri ödemektedirler.

197 sayılı MTV Kanununa göre, MTV'nin mükellefi trafik, belediye veya liman sicili ile Ulaştırma Bakanlığınca tutulan sivil hava vasıtaları sicilinde adlarına motorlu taşıt kayıt ve tescil edilmiş olan gerçek ve tüzel kişilerdir (MTVK, md. 3). Bu maddeye göre siyasi partilere ait olan ve madde de belirtilen sicillerden herhangi birine kayıtlı motorlu taşıtları kanunca uygun görülen miktarlarda vergilendirilecektir. Vergilendirme siyasi parti adına yapılmaktadır ve siyasi partiler MTV ödemeleri ile ilgili tüm hükümlerden normal vergi mükellefleri gibi sorumlu tutulmaktadır.

Partiler sahip olduğu taşınmazlar arasında amaçları dışında olmaksızın faaliyetleri için bina veya konut sahibi olabilirler. 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanun'u (EVK) daimi muafıkların düzenlendiği bölüm içerisinde siyasi partiler için tanınan muafiyet hükümleri bulunmaktadır. Bu nedenle sahip oldukları bu gayrimenkuller için siyasi partilerin kanunlar çerçevesinde Bina Vergisi ödeme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bina vergisinin mükellefini ise kanunun 3. maddesinde açıklamaktadır. Maddeye göre; "Bina Vergisini, binanın maliki, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa binaya malik gibi tasarruf edenler öder" denilmektedir. Ödenecek olan verginin ödeme zamanları, ödeme yeri gibi diğer hükümleri aynı kanun hükme bağlanmıştır. Siyasi partilerde bu hükümler çerçevesinde ödevlerini yerine getirmektedirler.

Diğer taraftan vergi kapsamı içerisinde yer alan vergi benzeri mali yükümlülükler içerisinde sınıflandırılmış sosyal güvenlik kesintileri siyasi partiler için bir kamu borcunun varlığını ortaya koymaktadır. Siyasi partilerin çalıştırdıkları hizmet erbabı için ödedikleri sosyal güvenlik aidatları bu durumun en önemli ve tek örneğidir (ACİNÖROĞLU, 2009, s.14).

4740 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu hükümlerine göre taşıt alımında bulunan siyasi partiler, kanunda sayılı II sayılı cetvelde belirtilen oranlarda, binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar için belirlenen oranlarda vergilendirilmektedir. Ancak bu konuya şu şekilde de yaklaşılabilir. ÖTV, KDV, ÖİV ve Banka ve Muameleleri Vergisi gibi vergiler dolaylı vergilerdendir. Siyasi Partiler bu vergi kalemlerini ödemeleri onların verginin yüklenicisi olmasından kaynaklanan bir durumdur. Bu tip vergileri kanuni mükellefleri mal teslimi veya hizmet ifasını gerçekleştiren gerçek veya tüzel kişilerdir. Siyasi partiler gelir-gider cetvellerinde

belirttikleri ÖTV'nin tamamına yakınına araç alımlarından kaynaklanan ÖTV olduğu ayrıca belirtilmelidir.

Son olarak yasama organı tarafından tahsili yerel idarelere bırakılan ilan ve reklâm vergisi açısından siyasi partilerin belediye ve mücavir alanlarda verdiği ilan ve reklâmlar vergiden muaftır. Seçim dönemlerinde billboard vb reklâm araçlarıyla yapılan ilanlar veya reklâmlar için yapılan harcamanın büyük boyutlarda olduğu bilinmektedir. Ancak istisna kapsamında olan partiler için bu vergiden dolayı mükellefiyet doğmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİYASİ PARTİLERE DEVLET TARAFINDAN YAPILAN YARDIMLAR

30. Devlet Yardımları

300. Genel Olarak

Siyasi Partiler Kanununa göre partilerin gelirlerinden biride hazineden belirli oranlarda partilere aktarılan devlet yardımlarıdır. Yapılan yardımlara devlet yardımları yanında hazineden yapılıyor olması nedeniyle hazine yardımları da denilmektedir. Hazine tarafından yapılan bu yardımların yapılmasının bazı gerekçeleri bulunmaktadır. Devletçe yardımda bulunulmasının başlıca gerekçeleri şunlardır (GENÇKAYA, 2002, s.87);

1. Siyasi partilerin özel konuları itibariyle dernek sayılmamalarına rağmen kamu yararına çalışan kuruluşlar olmaları,
2. Devlet yardımının onları mali bakımdan güçlü baskı gruplarına aşırı ölçüde bağımlı olmaktan kurtarılmasıdır.

Belirtilen bu iki amaç ülkemizde de benimsenmiştir. Bu durum Anayasa Mahkemesi'nin bazı kararlarında da vurgulanmıştır. Anayasa Mahkemesi'ne göre; "Kanun koyucu, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak nitelediği siyasi partileri, bir dernek ya da benzeri bir kuruluş saymayıp onların çok ilerisinde ve üstünde" değerlendirmiştir. Siyasi partilerin "halkın demokrasi alanında yetişmesi, olgunlaşması için bir okul hizmeti gördükleri ve demokrasinin oluşum aracı oldukları gözetilirse, demokratik düzenin işleyişi, devletin yönetilmesi yolundaki kolaylaştırıcı ve hazırlayıcı bütün bu benzeri sürekli faaliyetlerin, siyasi partileri kamu yararına çalışan kuruluşlar" durumuna getirdiği belirgindir. Partilere devlet yardımı yapılmaması, "onların paraca güçlü kimi kişi ve kuruluşların etki ve baskısı altına düşme tehlikesi ile karşılaşmalarını istemek olur ki, bunun hukuksallığı tartışılır. Parti içi çalışmaların demokrasi esaslarına uygun olması

zorunluluğunu zedeleyen böyle bir tehlike ancak devletin yardımıyla giderilebilir. Devlet yardımı da bu bakımdan kamu yararının bulunduğu açıkça ortadadır (AMK. E. 1988/39, K. 1989/29, K.T. 6.7.1989).

Siyasi partilere veya adaylara sağlanan devlet yardımları doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki ana grupta sınıflandırılabilir. Doğrudan devlet yardımları: siyasi partilere düzenli olarak verilen yıllık mali destek ve seçim kampanyalarına sağlanan mali katkılardan oluşmaktadır.

Devlet yardımları, dolaylı olarak yapılan nakdi yardımlardan oluşabileceği gibi seçim dönemlerinde devlet televizyonlarından yapılan ücretsiz reklâm vb. şekilde olabilmektedir. Seçim dönemlerinde yapılan bu yardımlar dolaylı devlet yardımları şeklinde de adlandırılır. Bu yardımlar şu şekilde sıralanabilir.

- Parti yan kurullarından sağlanan destek
- Kamusal kitle iletişim araçlarının kullanılması
 - i. Ücretsiz Postalama
 - ii. Ücretsiz Reklam
- Vergi İstisna ve Muafiyetleri
- Diğer Dolaylı Desteklerdir.

Bu açıklamalardan sonra devlet yardımları ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Birincisi, düzenli olarak yapılan yardımlar ve ikincisi seçim dönemlerinde yapılan yardımlardır. Ülkemizde siyasi partilere yapılan devlet yardımları düzenli olarak yapılan yardımlar ile dolaylı olarak yapılan devlet yardımlarından oluşmaktadır.

301. Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı Türleri

Bir açıklık rejimi olan demokrasinin saydam ve adaletli olabilmesi için devlet tarafından desteklenmesi gerektiği daha önceki bölümlerde belirtilmiştir. Ulusal ve yerel düzeyde seçim kampanyalarının yürütülmesi, ulusal ve yerel düzeyde etkinliklerin yapılacağı binaların satın alınması ve kiralanması, parti çalışmalarında kullanılacak işgücü istihdam edilmesi, parti görüşlerini duyurmak için yayın ve politika belirlemek için

araştırma yapılması gibi ihtiyaçların karşılanması için devletçe verilecek desteğin akademik çevrelerde iki türden oluştuğu bilinmektedir. Bunlar; doğrudan ve dolaylı kamusal desteklerdir. Doğrudan yapılacak desteğe yıllık destek veya yıllar boyunca belirli limitlerde devam eden yardımlarda denilmektedir. Dolaylı desteğe ise seçim dönemlerinde yapılan destek adı verilir.

3010. Doğrudan Devlet Yardımı

Siyasi partilere her yıl belirli oranlarda yapılan parasal veya mali destek türüdür. Birçok ülkede bu yardım türü kullanılmaktadır. Partilerle birlikte adaylara da verilebilen bu yardımın etkin olabilmesi için büyük partiler yanında diğer küçük partilere veya adaylara verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde küçük partiler olmayan gelirleriyle birlikte kamusal destekten yararlanamamaları onların tanıtılmamasına, faaliyetlerini ifade edememeleri gibi birçok sakıncalı durumu ortaya koyacaktır.

Doğrudan devlet yardımı Türkiye, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, ABD gibi yirminin üzerinde ülkede uygulanmaktadır. Partilerle birlikte adaylara yapılacak olan uygulamayı ise; Avusturya, Kanada, Fransa ve Danimarka gibi birkaç ülke uygulamaktadır (GENÇKAYA 2005a, s. 18-24).

Doğrudan devlet yardımları;

- Günlük etkinliklerin yerine getirilmesinde kullanılmak üzere siyasi partilere düzenli olarak verilen yıllık mali destek
- Seçim kampanyalarına sağlanan mali desteklerden oluşmaktadır.

a. Düzenli Olarak Verilen Yıllık Mali Destek: Tarihsel açıdan bakıldığında ilk önce 1950 yılında Arjantin, Puerto Rico ve Kosta Rica gibi ülkelerde başlayan düzenli devlet yardımları 1960'lı yılların ilk çeyreğinde Batı Avrupa ülkelerinde de benimsenmeye başlamıştır. Düzenli devlet yardımları başlangıçta deneyim süreci geçirmiş, daha sonra artan seçim giderleri nedeniyle 1962-1982 yılları arasında yayılmış yaygınlaşma sürecini tamamlamıştır. Son olarak devlet yardımlarının geçirdiği aşama uyum sürecidir ki bu süreçte partilere verilen düzenli yardımların enflasyon karşısındaki dayanıksızlığının giderilmesi amaçlanmıştır. Düzenli olarak verilen yıllık mali destek, partilerin merkezi

örgütlerinin ve yasama meclisi gruplarının günlük olağan etkinliklerini yerine getirebilmek için verilir (GENÇKAYA, 2005, s.19). Ülkeler ne kadar devlet yardımı verileceğine dair belirli kıstasları ölçüt olarak almaktadır. Meclisteki sandalye sayıları ya da seçimde kazanılan oy sayıları kullanılan ölçütlerdir. Partiler veya Adaylar için yapılan düzenli yardımlar seçim veya faaliyet giderlerini büyük oran da karşılaması hedeflenmektedir. Partilerin gelirlerine bakıldığında ise düzenli yardımlar partilerin toplam gelirler içindeki payı % 40-90 civarında olmaktadır.

b. Seçim Kampanyalarına Sağlanan Devlet Yardımı: 1969'da Batı Almanya ve daha sonra İsrail'de uygulanmaya başlayan daha sonra diğer Avrupa ülkelerin de uygulanan, ülkemizde ise 1988 yılından sonra yerel seçimler için öngörülen devlet desteğinin verilmesinde baraj uygulamasına gidilmektedir. Ülkeler toplam oyların belirli yüzdelere ulaşan partilere veya meclisteki sandalye sayılarına göre yardım uygulamaktadır. İsrail'de genel oyların %1'ni, ülkemizde %7'sini ve Kanada'da ise %15'ini alan partilere yardım yapılmaktadır. Görüldüğü üzere en düşük oran İsrail'de uygulanırken, Arjantin'de uygulanan oran en yüksek oranlardan (GENÇKAYA, 2005a, s.18-19) biri olarak göze çarpar. Partilere ve adaylara ödenecek yardım; yaptıkları giderleri faturalamaları karşılığında, bir bölümü önceden avans biçiminde, ya da sonradan ödeme yapılması şeklinde uygulanmaktadır.

3.0.1.1. Dolaylı Devlet Yardımları

Dolaylı devlet yardımları aynı şekilde partilere sunulan desteklerdir. Bu destekler kamunun iktisadi kuruluşları aracılığıyla tam veya yarı kamusal mal ve hizmetleri sunulması şeklinde gerçekleşir. Parti yan kurulları aracılığıyla sağlanan gelirler, kamunun sahibi olduğu radyo ve televizyonlar veya diğer toplu kitle iletişim araçlarıyla reklam, propaganda, tanıtım gibi imkânları kullanma, posta hizmetleri ve seçim posterlerinin basılmasıyla vergi indirim, istisna ve muafiyetlerinden yararlandırma gibi destekler dolaylı destekleri oluşturur. Dolaylı devlet yardımları başta ABD olmak üzere Almanya, Türkiye, İngiltere ve Fransa olmak üzere çoğu ülke tarafından kullanılmaktadır.

a. Parti Yan Kurulları Aracılığıyla Sağlanan Gelirler: Parti yan kurulları olarak çalışan eğitim, araştırma komisyonları ile kadın ve gençlik kolları gibi kurulların edindiği

desteklerdir. Bu gelirler bazen partilere düzenli olarak sağlanan gelirleri aşmakta ve tamamlayıcı olarak önemli bir mali destek sağlamaktadır.

b. Kamusal Kitle İletişim Kaynaklarından Yararlanma: Dünya örgütlerinin her geçen gün bilgi ve iletişim teknolojilerini en ileri düzeyde kullanmaya yönelmesi kitle iletişim araçlarıyla onlara ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Bu iletişim araçlarıyla tanıtım, reklam ve propaganda yapılması daha etkin bir yoldur. Kamuya ait televizyon, radyo ve gazete gibi araçların kullanılması partilere sağlanacak önemli bir destektir. Bu yardımların yararlarından biride, ülkemizde olduğu gibi ulusal basın ve yayının önemli kartelleşmeler haline gelmesi partileri, bu iletişim araçlarının sahiplerinden etkilenmesini önleyecek önemli bir uygulama olacaktır. Yine kamuya ait olan posta işletmelerinin sağlayacağı hizmetlerden de ücretsiz olarak yararlanılması bu yardımlara örnek olarak gösterilebilir.

c. Vergi Kolaylıkları: Dolaylı olarak yapılan yardımların bir türü de parti ile ilgili işlemlere getirilen vergi kolaylıklarıdır. Bazı ülkeler faaliyet gösteren partilerin gelirlerinin bazen tamamını bazense bir kısmını vergiden muaf tutarak veya belirli indirim ve istisna hakkı tanıyarak onlara kolaylıklar sağlamayı hedeflemektedirler. Bir başka uygulama ise; partilere yapılan bağışlar için bağış yapan kişi, kurum veya kuruluşlara vergiden indirim hakkı (tax deduction) tanınmaktadır. Vergi indirimi yapılan bağışın tamamı veya belirli bir kısmı dikkate alınarak indirim gerçekleştirilir.

Kişi, kurum veya kuruluşlara uygulanan vergi kolaylıkları, ya bir kişinin vergiye tabi yıllık toplam gelirinden çıkartılacak vergi indirimi (tax deduction), ya da ödenmesi gereken toplam vergi miktarından çıkartılacak bir vergi iadesi (tax credit) biçiminde uygulanmaktadır. Bazı ülkelerde, bu tür bağışlardan alınan vergilerde indirim yapılmaktadır. Bu nedenle, siyasi nitelikteki bağışlara bir üst sınır getirilmiştir (GENÇKAYA, 2005a, s. 25).

d. Diğer Çeşitli Kolaylıklar: Yukarıda belirtilen dolaylı yardımlar dışında partilere tanınan başkaca kolaylıklarda bulunmaktadır. Bu yardımlar şu şekilde sıralanır(GENÇKAYA, 2005a, s. 26-27).

- Ücretsiz seçim broşürlerinin postalanması,
- Bedava ulaşım,
- Toplantı yeri sağlanması,
- Kültürel, eğitim, spor ve diğer etkinliklere sağlanan kaynaklar,
- Siyasi eğitim,
- Siyasi parti basın kurullarına sağlanan destekler,
- Partilerde istihdam edilen uzman kadronun personel giderlerinin ödenmesidir.

31. Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımının Amaçları

Çok partili sistem içerisinde siyasal hayatlarına devam eden siyasi partilerin mali sorunlarının giderilmesi; siyasette şeffaflığın sağlanması ve karşılaşılan mali sorunları giderilmesi açısından devlet yardımları önemlidir. Siyasette şeffaflığın sağlanması, partileri bağımsız kılmak ve bu sayede tam bir demokrasi anlayışının yerleşmesiyle birlikte oluşmaktadır. Önem taşıyan bu durum, siyasi iktidarı ele geçirerek, kendi politikalarına uygun olarak, devlet aygıtını yönetme iddiasında olan siyasi partileri mümkün olduğunca bağımsız kılmaktır. Bu bağlamda, siyasi partilerin en azından zorunlu giderlerinin karşılanması, en başta, onların başka kişi ve kuruluşlara bağımlı olmalarını engelleyebilir. Devlet yardımı olmaksızın kanunda yazılı gelir kaynakları ile giderlerini karşılamakta zorluk çeken ya da seçim harcamalarını karşılamakta zorlanan siyasi partilere, makul bir oranda devlet yardımının yapılması, bu tür zorlukların çözümlenmesine katkı sağlayıcı bir işlev görmektedir.

Demokratik ülkelerde, siyasi faaliyetlerin yerine getirilmesini kolaylaştırmak için onlara kamu kaynaklarından destek bulmak ve iktidar yarışını eşit koşullarda oluşmasını sağlamak amaçlı devlet yardımı uygulamasına gidilmektedir. Buna karşılık, siyasi partilere yapılacak yardımda konulacak ölçütlerin, demokrasiyi yozlaştırmaması ve siyasi partiler arasındaki dengeyi bozmaması gerekmektedir (GÖZÜBÜYÜK, 1998, s. 83). Siyasi partilere devlet yardımı esası; “partilerin işlevlerini sosyal ve ekonomik güç odaklarından bağımsız bir biçimde yerine getirmesini sağlamak” için düşünülmüştür (SAĞLAM, 2000, s. 200).

Devlet yardımı yapılmasının, siyasi partilerin büyük sermaye gruplarının yani baskı gruplarının etkisi altına girmesini önleyici ve toplumdaki farklı sınıfların da politika yapmalarını kolaylaştırıcı bir etkisi de bulunmaktadır. Böylece, üye aidatları veya diğer gelirleriyle zorlukla ayakta duran siyasi partilerin bağımsız bir şekilde siyaset yapmaları kolaylaşmaktadır. Devlet yardımı ayrıca, seçim masraflarının karşılanması konusunda önemli bir işlev de yüklenmektedir (SABUNCU, 2001, s.89). Ancak devlet yardımlarının sadece büyük partilerin kullanabileceği bir yardım olması değil, küçük partilerin siyasi hayatta var olmasını sağlayıcı nitelikleri de olmalıdır.

Yardım alan siyasi partiler açısından devlet yardımı çok büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde de görüldüğü üzere siyasi partilerin aldıkları devlet yardımları diğer gelirleriyle karşılaştırıldığında, devlet yardımının miktar olarak ne kadar büyük olduğu göze çarpmaktadır. Hazine yardımının düzenli olarak ödenmesi de, söz konusu gelir kaynağının ayrıcalıklı bir konum edinmesini sağlamaktadır. Devlet yardımını uygulamada etkin kılmak ise, siyasi partilerin ihtiyaçlarına uygun harcamada bulunmaları ile mümkün olabilir. Bu bağlamda, serbestçe kurulan, Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdüren siyasi partilerin, aldıkları hazine yardımını kullanırken özen göstermesi gerekmektedir. Nitekim vatandaşlardan toplanan vergilerden siyasi partilere aktarılan kaynağın, nerelere harcandığı konusunda da, titiz bir denetimin yapılması gerekliliği bulunmaktadır (TEZİÇ, 1996, s. 317).

32. Siyasi Partilerin Kamu Kaynaklarıyla Desteklenmesinin Olumlu Yönleri

Demokratik düzenin oluşması, yönetimin oluşturulması ve demokrasilerin yaşayabilmesi için siyasi partilere ihtiyaç duyulmaktadır. Demokratik düzen içerisindeki siyasi partilerin faal olmalarıysa onların belirli gelirlere sahip olmalarına bağlıdır. Seçim finansmanını karşılayamayacak olan siyasi partilerin, seçime girmeleri ve seçim kampanyalarını yürütebilmeleri mümkün değildir. Bu bağlamda, Almanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi ülkelerde, siyasal istikrarı sağlamanın bir yolu olarak, siyasi partilerin işlev ve ödevlerinin kısmi bir devlet yardımı ile desteklenmesi düşüncesinin kabul gördüğünün altını çizmek gerekir (SAĞLAM, 1999, s.28).

Devlet yardımı sayesinde siyasi partileri sermaye çevrelerinin baskısından korumak, emekçi partilerin desteklenmesini sağlamak ve güçsüz siyasi partilerle diğerleri arasındaki malî denge bozukluğunu hafifletmek söz konusu olabilir (TANÖR, 1990, s. 200). Devlet yardımı, siyasi partilerin, faaliyetlerinde serbestçe hareket etmelerini sağlayan en büyük güvencelerden biridir. Yardımın miktar olarak büyüklüğü, bağımsız bir şekilde siyaset yapabilmeyi kolaylaştırıcı bir nitelik taşımaktadır. Böylece, siyasal iktidarı ele geçirme ve devlet aygıtını yönetme iddiasında olan siyasi partilerin, bağımsız politikalar oluşturabilme ve bunu uygulamaya koyma şansı mümkün olabilmektedir (AYDIN, 2005, s. 5).

Devlet yardımının siyasi partilere sağladığı diğer yararlar şu şekilde sıralanabilir.

- Siyasi partilerin kolayca teşkilatlanmasını sağlar.
- Reklâm ve tanıtım harcamaları kolaylıkla yapılmasını sağlar.
- Partilerin kolayca siyasi etkinliklerini gerçekleştirmelerine yardımcı olur.

Bu bağlamda, siyasi partinin kendini tüm ülkeye tanıtabilmesi için parasal açıdan güçlü olması gerekmektedir. Nitekim siyasal ilişkiler ulusal düzeye çıktıkça, siyasi partilerin uğraş alanları genişlemekte, siyasi partiler de başarılı olabilmek için, kaçınılmaz olarak, daha fazla paraya ve malî güce gereksinim duymaktadırlar (YÜCEKÖK, 1972, 67-68).

33. Siyasi Partilerin Kamu Kaynaklarıyla Desteklenmesinin Olumsuz Yönleri

Daha öncede belirtildiği üzere devlet tarafından siyasi partilere yapılan yardımlar onların faaliyetlerini özgürleştirici ve bağımsızlıklarını sağlayıcı niteliktedir. Siyasi partilere devlet yardımı yapılması, “kamusal/özel, Devlet/parti, iktidar/muhalefet ayrılığı ilkeleri ile muhalefetin siyasal bağımsızlığı ve özgürlüğü gibi noktalarda da önemli sonuçlar doğurmaktadır” (TANÖR, 1990, s. 97).

Ancak genel ve sürekli bir devlet desteğinin siyasal faaliyet özgürlüğünü bozabileceği endişesi bazı ülkelerde benimsenmiştir. Bu nedenle bazı ülkeler devlet yardımlarını seçim giderleriyle sınırlamışlardır (PERİNÇEK, 1985, S.180; TEZİÇ, 1996, s. 321-322). Hatta siyasi partilerin özgürlüklerine son derece bağlı bulunan Hollanda da, söz konusu gerekçelerle, siyasal faaliyetin kamu tarafından finansmanına karşı çıkmaktadır (TACAR,

1997, s. 28). Bu durum devlet yardımının olumsuz yönleri de olabileceğini ortaya koyan örneklerden biridir.

Diğer bir olumsuz durum siyasi partilere yapılan yardımlar, partileri bir kamu kurumu gibi görme ve parti faaliyetinin kamu hizmeti niteliği kazanması gibi sakıncaları da ortaya çıkarabilir (KOÇAK, 2002, s. 127). Bu bağlamda, siyasi partilere hazine yardımı yapılması, partilerin ve kamuoyunun devletin müdahale alanı dışında oluşması gereğine uygun düşmeyecektir (AYDIN, 2005, s.241).

Devlet yardımının diğer olumsuz yönleri ise şu şekilde özetlenebilir.

- Siyasi partiler arasındaki rekabete, devletin bazı partiler lehine yardımda bulunarak müdahale etmesi, yani eşit davranması gereken bir alanda aktif bir rol üstlenmesi, rekabette eşitlik ilkesini zedeler (PERİNÇEK, 1985, s. 180; YILDIZ, 1987, s. 27).
- Devlet yardımı, siyasi partilerin gelirlerinin büyük bir bölümünü oluşturması nedeniyle, siyasal alanda giderek kartelleşmeye yol açabilmektedir (GENÇKAYA, 2002, s. 8-9).
- Devlet yardımı alan ve birbirlerinden farklı programlara sahip siyasi partiler, toplumdan gelen taleplere, olabildiğince kayıtsız kalabilmektedirler.
- Siyasi partilerin, üyelerine ve sempatanlarına yabancılaşması söz konusu olabilir. (SAĞLAM, 1999, s.29).
- Ayrıca, yardım alan siyasi partilerin siyasal anlamda devletle uzlaşmak zorunda kalmaları, düzenli hazine yardımının etkisiyle, onların bir anlamda devletleşmesine yol açmıştır (GENÇKAYA, 2002, s. 8-9).
- Siyasi partilere devlet yardımında bulunma, bazı partilerin, aldıkları yardımı gereksiz yerlere harcamasına da neden olabilir. Yardımın parti faaliyetlerinde kullanılmaması amaç dışı kullanımına yol açar. Böylece, halkın vergilerinden sağlanan hazine yardımının israfı söz konusu olur (AYDIN, 2005, s.241).
- Mevzuatta büyük partilere yönelik hazine yardımının öngörülmesi, yeni partilerin siyasal alana girerek faaliyette bulunmasını zorlaştırdığı gibi, devlet yardımı sistemi içinde yer almayan siyasi partileri etkisiz kılabilir ve onları büyük siyasi partilere katılmaya zorlayabilir ya da marjinalleştirebilir (GENÇKAYA, 2002, s. 9).

- Güç oranına göre devlet yardımının paylaşılması sonucunda, büyük partilerin küçük partilere göre birkaç misli fazla yardım aldığı ve bunu propaganda olanaklarını genişletmekte kullandıkları görülmektedir (YILDIZ, 1987, s. 22).
- Devlet yardımını benimseyen ve sadece bazı partilere yardımı öngören bir sistemin, haklı olarak, devlet yardımı alamayan siyasi partilerce sürekli bir şekilde eleştirileceğini unutmamak gerekir.
- Siyasi partilerin devlet yardımı ile finanse edilmesi, devlete olan bağımlılığı beraberinde getirme endişesini ortaya çıkarmaktadır.

34. Diğer Ülkelerde Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

Uluslararası alanda demokratik siyasi hayatın daha adil, özgürlükçü, düzenli ve rekabetçi ortamda devam edebilmesi için belirli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden en önemlisi 1948 tarihli Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi'dir. Bu bildiri ile birçok uluslar arası ve ulusal belgede siyasetin bağımsızlığını güvence altına alınmıştır. Tabidir ki bu durumun gerçekleşmesi için mali kaynakların olması gerekir. Diğer taraftan demokrasinin bir diğer adı da seçimdir. Seçimlerin yapılması ise belirli kaynakların var olmasını gerektirir. Seçim sonuçlarıyla siyasi faaliyetlerine devam edecek olan partiler veya siyasiler içinde yine belirli miktarlarda kaynak gerekmektedir. Bu kaynak siyasi partilerin hizmet sunmaları için önemlidir. Bu açıklamalardan sonra siyasetin finansmanı şeklinde bir kavram ortaya çıkar ki bu kavramda şu şekilde tanımlanabilir. Siyasetin finansmanı, belirli bir kamu görevine ya da siyasi iktidara sahip olmak amacıyla birbiriyle yarışan siyasi partiler, önderler ve adaylara sağlanan mali kaynaklar siyasal nitelikte finansman olarak tanımlanmaktadır. Finanse edilecek olan siyasi faaliyetlerin bir kısmını devlet karşılarken, diğer bir kısmını da partiler kendi olanaklarıyla karşılamaktadırlar.

Yirminci ve yirmi birinci yüzyılda artan seçim harcamaları çok önemli bir boyuta ulaşmıştır. Bu durum siyasetin finanse edilmesini gerektirmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında demokratik ülkelerin çoğu bu durum için yasal düzenlemeler getirmiştir. Özellikle 1970'lerde Batı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkartılan çeşitli siyasi yolsuzlukların da etkisiyle, siyasi partilere doğrudan (düzenli) ve dolaylı (seçim giderleri için) devlet yardımı yapılması ve kampanya giderlerine sınırlama getirilmesi yönünde yasal gelişmeler

olmuştur (GENÇKAYA, 2005, s.3). Baskı grupları etkisi altında kalan, sınırlama getirilmemiş bağışları kabul eden partilerin neden olduğu bu yolsuzluklar sonucunda siyaset devlet tarafından desteklenmesi gereği açıkça belirmiştir.

Siyasette eşitlik, adalet, bağımsızlık yani özgürlükçü hareketi sağlamak amacıyla hazineden partilere ve adaylara sağlanan kamusal destek, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından (1970'li yıllardan) sonra partilerin düzenli ve etkili olarak yararlandıkları bir kaynaktır.

Yabancı ülkelerinin mevzuat ve uygulamasına bakıldığında, siyasi partilerle ilgili düzenlemelerin yeni olduğu görülmektedir. Buna karşılık, uluslararası alanda siyasi partilere devlet yardımı esas olarak benimsenmiştir. Söz konusu düzenlemelerin, “siyasi partilerin kendileri için kanun yapmaları ya da konuya titizlikle eğilmeleri” nedeniyle kısa sürede kanunlaştırılmasının altını çizmek gerekir (HESSE, 1997, s.32; SAĞLAM, 1999, s. 19). Avustralya, Kanada, Belçika, İspanya, İsrail, Portekiz, Japonya, Fransa, Danimarka, Almanya, İsveç, İrlanda, İtalya, Avusturya, Yunanistan gibi ülkelerde siyasi partilere devlet yardımı öngörülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Kanada, Fransa ve Danimarka gibi ülkelerde ise bazı koşulların sağlanması sonucunda siyasi partilerle birlikte adaylarına da belli miktarlarda yardım yapılması söz konusudur.

340. ABD’de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

Amerika Birleşik Devletlerin de siyasi örgütlenme başkanlık yarışına girişebilecek beş büyük parti üzerine kurulmuştur. Bu partiler, Demokrat Parti (Democratic Party), Cumhuriyetçi Parti (Republican Party), Liberal Parti (Libertarian Party), Anayasal Parti (Constitution Party) ve Yeşiller’dir (Green Party). 2004 yılında Başkanlık seçimlerine katılmayan ve gelecek seçimlerde aday gösterme hakkı bulunan on yedi parti daha siyasi yaşamlarını sürdürmektedirler. Diğer taraftan yeni seçimlerde başkan adayı gösteremeyecek 25’in üzerinde parti bulunmaktadır. Ayrıca sistem içersinde otuz üzerinde bölgesel parti de bulunmaktadır.

Amerika’da seçimler başkanlık ve kongre üye seçimleri şeklinde yapılmaktadır. Amerika’da ki partilerin gelir kaynakları genellikle özel kaynaklardan oluşmaktadır.

Doğrudan ve dolaylı yardımlarda partilere sunulmaktadır. Doğrudan yardımlar açısından bakıldığında ilk uygulamaya 1970'li yıllarda başlanmıştır. Devlet kongre üyelerinin seçiminde ve başkanlık seçimlerinde, adaylara hazineden yardım yapılabilir. ABD Başkanlık seçimlerinde her aday yardımdan eşit ölçüde yararlanmaktadır. Verilen yardımlar seçim dönemlerini kapsayacak şekilde uygulanmaktadır. Ancak, bu yardımı almak için belli koşullara sahip olmak gerekmektedir ve bu durum özel bir kanunla (Federal Election Commission Law) düzenlenmiştir. Öncelikle, adaylar, oy oranı bakımından önceden belirlenen bazı tavan miktarları aşmak zorundadır. Ayrıca, hazine yardımı konusunda adayların bir seçim hakkı bulunmaktadır. Adaylar isterlerse bu yardımı kullanabilirler. Devlet yardımı almak istemeyen adaylar, parti kampanyalarını olanakları ölçüsünde finanse etme yoluna gidebilirler (AYDIN, 2005, s.243; TEZİÇ, 1997, s.318). Partilereyse devlet yardımı verilmemektedir.

Dolaylı yardımlar açısından bakıldığında ise; Amerika'da hem devlet kongre üyelerinin seçiminde hem de başkanlık seçimlerinde vergi indirimleri tanınmaktadır. Bunun dışında adaylar kamusal kitle iletişim kaynaklarını kullanarak seçmenlerine ulaşmaktadır. Partilere tanınan bu hizmet karşılığında kamusal kitle iletişim kurumları en düşük tarifeyi uygulamaktadır. Yayın süreleri ise partilerin meclisteki sandalye sayılarına oranlanarak belirlenmektedir. ABD'de yerel düzeyde de yardımlar yapılmaktadır. Eyalet seçimlerinde yerel partilere devlet desteği verilmektedir. Doğrudan veya dolaylı devlet yardımını alan adaylar veya partiler mali işlemleri için bildirim gerçekleştirmek zorundadırlar.

İlk olarak 1974 ve 1976 yıllarında yapılan başkanlık seçimlerinde seçimlerin finansmanı için çıkarılan iki kanun ile devlet yardımları uygulanmaya başlanmıştır (YILDIZ, 1996, s.4). Genel olarak ABD'de yapılan devlet yardımları seçim dönemlerinde yapılan yardımlara örnek gösterilir.

Başkanlık seçimleri için öngörülen devlet yardımı hazinede oluşturulan bir fon aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu fondan yapılacak yardım Başkanlık Seçim Kampanyası Fon Kanunu (The Presidential Election Campaign Found Act) hükümleri doğrultusunda sağlanmaktadır. Bu fon, vergi mükelleflerinin ödeyeceği verginin 3 \$'lık kısmının isteğe bağlı olarak aktarılmasından oluşturulmaktadır (MARŞAP ve AKBULUT, 2003, s.11). Oluşturulan fondan yardımların dağıtılması üç aşamada gerçekleşmektedir. Sırasıyla bu

aşamalar, ön seçimler, genel seçimler ve başkanlık adayı belirleme toplantılarıdır. Bu aşamalar ilgili kanunda şu şekilde açıklanmıştır.

Başkanlık Ön Seçimleri : Adayın devlet yardımı alabilmesi belirli koşullara bağlanmıştır. Bu koşullar sağlandığı takdirde aday devlet yardımı alabilecek, seçilmesi sonucunda genel seçimlerde oylanacak ve tekrar devlet yardımı alabilme durumu ortaya çıkacaktır. Belirtilen koşullar şu şekildedir.

- Ön seçimlerdeki kampanya harcamaları tutarı belirli tutarları aşmamalıdır (2006 yılı için 30.91 milyon \$).
- Her eyaletteki kampanya harcamalarının tutarı 200.000 \$'ı aşmamalıdır.
- Kişisel fonlardan yapılan harcamalar 50.000 \$'ı aşmamalıdır (MARŞAP ve AKBULUT, 2003, s.11).

Başkanlık Genel Seçimleri: Önseçimi kazanan adayların yararlanabileceği bir destektir. Yine bu destekten yararlanabilmek içinde ön seçim koşullarına benzer şartlar aranmaktadır.

Başkanlık Adayı Belirleme Toplantıları: Bu yardım % 25 oy oranını aşmış büyük partilere yapılmaktadır. Devlet yardımının esaslarını belirleyen kanun, yapılacak yardımın her parti için 4 milyon \$ olduğunu belirtmektedir.

Yapılan yardımların doğal sonucu denetim mekanizmasıdır. Amerika'da yapılan devlet yardımının koşullara uygun harcanıp harcanmadığı durumu FEC (The Federal Campaign Finance) adı verilen örgüt tarafından denetlenmektedir. Denetim sonucunda koşulların dışında oluşmuş durumların hazineye geri ödenmesi gerekmektedir (www.fec.gov, Temmuz 2009).

341. İngiltere’de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

İngiltere’de devlet yardımları 1975 yılında çıkarılan kanunla mümkün kılınmıştır. 2000’li yıllara kadar siyasi partilere devlet tarafından düzenli olarak yardım yapılmamaktaydı. 2000 yılı öncesinde yapılan yardımlar seçim dönemlerinde gerçekleşmekteydi. Seçim dönemlerinde hükümet, posta kolaylıkları, kamuya ait radyo ve televizyonlar da ücretsiz seçmene ulaşabilme imkânı sağlamaktaydı. Yani yapılan yardımlar dolaylı yardımlar bir diğer adıyla aynı yardımlar şeklinde gerçekleşmekteydi (OKAN, 2007, s. 24). Buna karşılık, parlamentoda bulunan siyasi parti gruplarına sübvansiyon verilmekteydi. Söz konusu yardımın adı, “Short Money”di. Yardımla iktidar partisinin avantajları dengelenmek istenmektedir. 1.1.1975 tarihinden bu yana yapılan yardımın hesaplanmasında, milletvekillerinin aldıkları oylar ile muhalefet partilerinin parlamentodaki sandalye sayıları göz önüne alınmaktaydı. Yardım, otomatik olarak verilmemekte, bunun için siyasi partilerin talepte bulunmaları ve alacakları yardımı parlamento çalışmalarında kullanacakları konusunda taahhütte bulunmaları gerekmektedir. Ancak 2000 yılında çıkarılan kanunla partiler için devlet yardımı öngörülmüştür. Bu doğrultuda 2000-2001 döneminde siyasi partiler için bütçede 700.000 £’luk ödenek ayrılmış bu tutar partilere en son katıldıkları seçimlerde aldıkları oy oranına göre dağıtılmıştır (www.electrolcommission.gov.uk; MARŞAP - AKBULUT, 2003, s.10). Yani yapılan yardımlar doğrudan yardımlar şeklinde gerçekleşmekte ve yıllık olarak verilmektedir. Yapılan bu yardımlar dışında aynı yardımlar ayrıca devam etmiştir.

Denetim açısından bakıldığında siyasi partiler ve adaylar, her yıl 31 Aralık tarihine kadar parlamento başkanlığına, aldıkları sübvansiyonunun nerelere harcandığını gösteren bir rapor vermek zorundadırlar. Muhalefet liderine de sekreteryaya, otomobil ve şoför masraflarının karşılanmasında kullanılmak üzere, her yıl maktu olarak, bir miktar yardım yapılmaktadır (TACAR, 1997, 67-68; AYDIN, 2005, s.243).

342. Fransa’da Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

Fransa’da siyasal hayat tek başına iktidar olma gücü olmayan ve koalisyon hükümetlerinden biriyle çalışmak zorunda kalan partilerden oluşmuş çok partili bir sisteme dayandırılmıştır. 1980 yılından beri Fransa’da hükümetler oldukça dengeli iki koalisyon

hükümetiyle değişimli olarak iktidar olmaktadır. Bunlardan biri sol bir parti olan ve iki küçük (minor partner) partiyi de bünyesinde barındıran Fransa Sosyalist Partisidir (French Socialist Party). Diğer parti ise sağ eğilimli üç küçük partiyi bünyesinde barındıran Union for a Popular Movement'dır. Genel olarak Fransa'da partiler Trotskyists'ler, Aşırı Sol Partiler, Yeşiller, Aşırı Sağ Partiler, Merkezîyetçiler gibi dokuz farklı grupta sınıflandırılmıştır. Bu partiler yanında ikincil (minor) ve küçük (significant minor party) partilerse siyasi yaşamlarına devam etmektedirler. Ulusal seçimlerde %3'den daha az oy alan partiler ikincil olarak nitelendirilmektedir. Son seçimlerde parlamentoda 20'den fazla koltuk sahibi olmuş veya %3'den daha fazla oy almış partiler ise küçük (significant minor party) partiler olarak belirlenmektedir. Ancak ikincil ve küçük olarak belirtilen bu partiler ulusal hükümeti yönetme imkanına sahip değillerdir. Hükümet kurma şansını sahip olan partiler büyük partilerdir (major party).

Fransa'da, siyasi partilere yardım konusu, 1988 ve 1990 yıllarında kabul edilen seçim kanunu değişiklikleriyle mümkün kılınmıştır. 1988 yılına kadar siyasi partilere yardım yerine seçime katılacak adayın seçim kampanyası için ödenek ayrılmaktaydı. 1958 tarihli Fransız Anayasası'nda, siyasi partilere devletçe yardım yapılması konusunda bir hükme yer verilmemişti. Anayasa'nın siyasi partilerle ilgili 4. maddesinde, "siyasi partilerin oy hakkının kullanılmasına katkıda bulunacakları, serbestçe kurulacakları ve faaliyetlerini özgürce yürütecekleri" hükme bağlanmıştır (Fransız Anayasası md. 4; SAĞLAM, 1999, s.30).

Genel olarak bakıldığında yapılan değişikliklerle birlikte (1988 yılı değişiklikleri ile) seçim dönemlerinde adaylar için eşit olarak yardım söz konusudur. Doğrudan ve düzenli olarak partilere yapılan yardımlar 1990 yılı değişiklikleri ile mümkün olmuş, yardımların belirli bir bölümü (1/2'si) ulusal meclis seçimlerine katılan partilere eşit diğer bölümü ise partilerin meclisteki sandalye sayısına göre dağıtılmaktadır. Böyle bir uygulama ile Fransa istisna bir örnek oluşturmaktadır. Kamusal kitle iletişim kaynaklarından yararlanan Fransız partileri için dolaylı yardımlardan yararlandıkları da ifade edilebilir. Yerel seçimler için herhangi bir yardım söz konusu değildir.

11.04.1988 tarihli kanun partilerin kamusal finansmanı konusunda ciddi düzenlemeler getirmiştir. Bu kanunla birlikte parlamentoda temsil edilen siyasi partilere, düzenli ve

önemli miktarda devletçe yardım yapılması öngörülmüştür. Anayasa Konseyi partilere devlet yardımı konusunda belli ilkeler geliştirmiş ve devlet yardımını seçimlerde % 5'in üstünde oy almış bulunan partilerle sınırlayan bir kanun hükmünü iptal etmiştir. 1988 Kanununa göre, seçime yeni katılan partiler bile, belli bir bağış oranına ulaşmakla devletten götürü bir yardım alabilmektedir (YÜKSEL, 2007, s. 35).

15.01.1990 tarihinde kabul edilen kanunla da, 11.04.1988 tarihli kanunda bir değişiklik yapılmış ve siyasi partilere hazine yardımında yeni bir esas getirilmiştir (VENICE COMMISSION, 1998, s. 9; SAĞLAM, 1999, s.30) . 1990 yılında çıkarılan kanunla partilere seçim kampanyaları sırasında dolaylı yoldan yapılan yardımları ve 1988 yılındaki kanunun getirdiği gelir kaynaklarını açıklama yükümlülüğünü olduğu gibi korudu. Kanunun getirdiği yenilik, seçim giderlerine ilişkin sınırlamaların iyice vurgulanması ve sınırlandırmanın tüm seçimlere yaygınlaştırılmasıydı. Partilere tüzel kişilik tanınarak, onlara devletçe doğrudan yardımda bulunma olanağı yaratılmıştır (SAĞLAM, 1999, s. 30; YÜKSEL, 2007, s. 36). Devlet bütçesine her yıl, belirli bir miktarda ödenek, partilere dağıtılmak üzere konulacaktır. Yapılacak yardımın yarısının, ulusal parlamento için yapılan seçimlerde, siyasi partilerin en az 75 seçim çevresinde aday göstermeleri koşuluyla, kazandıkları sandalye sayısına, diğer yarısını ise, siyasi partilerin aldıkları oya göre dağıtılması öngörülmüştür (VENICE COMMISSION, 1998, s. 9; SAĞLAM, 1999, s.30). Alınan oy oranına göre yapılan paylaşımda herhangi bir alt sınır öngörülmediğinden, seçime katılan her parti aldığı oy oranında devlet yardımına hak kazanmaktadır. Bu durum, salt devlet yardımını alma amacıyla parti kurulmasını ya da grupların oluşmasını sağlaması nedenleriyle eleştirilmektedir (AYDIN, 2005, s.244; YÜKSEL, 2007, s. 35). Diğer taraftan, Adayların seçim giderleri de, en az % 5 oranında geçerli oy almış olmaları koşuluyla, 1/10 oranında karşılanacaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde % 5'ten az oy alan adaylar 6 Milyon Fransız Frangı, daha fazla oy alan adaylar da aldıkları oy oranında yardım alabilecektir. Burada gözetilen ilke, karşılanacak giderlerin gerçek giderler olmasıdır (SAĞLAM, 1999, s. 30; YÜKSEL, 2007, s. 36).

343. Almanya'da Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

Almanya'da ki siyasi oluşum birçok küçük parti ile iki büyük partiden oluşan çok partili bir sistemden oluşmaktadır. 2006 yılında yapılan seçimlerde genel oy oranı %7'den

daha çok olan yedi parti Federal Mecliste temsil hakkı kazanmıştır. Bundestag adı verilen Federal Mecliste temsil hakkı kazanan partiler merkez sağ, merkez sol ve aşırı sol partilerden oluşmaktadır. Bu partiler yanında oy oranı %1'den daha az olan küçük partilerde siyasal yaşamlarına devam etmektedirler.

Siyasi partilere doğrudan veya dolaylı yardım yapılması durumu ilk olarak 1954 yılında gerçekleşmiştir. 1958 yılında iptal edilen hüküm partilere yapılan bağışların vergiden düşürülmesini hedeflemekteydi. Yani ilk yardım uygulaması dolaylı olarak yapılan yardım uygulamasına örnek gösterilir.

Almanya'da 1959 yılından beri devam eden devlet yardımı uygulamasını, çoğunlukla, Federal Anayasa Mahkemesi kararları yönlendirmiştir (YÜKSEL, 2007, s. 26). Diğer taraftan Almanya siyasi partilerinin sadece devlet yardımına bağımlı olmaları hedeflenmiştir.

Federal Meclis (Bundestag), 1959'da, bütçe komisyonunun teklifi üzerine "partilerin siyasal eğitim çalışmalarını teşvik" amacıyla beş milyon Alman Markı (DM) tutarında bir ödeneğin bütçeye konulmasına karar vermiştir. Yardım esaslarından en önemlisi, yardımın, Mecliste temsil edilen partilere "milletvekili sayısı"na göre dağıtılmasıydı. 1962 yılında yardım amacıyla bütçeye konulan ödenek 5 milyon DM'den 15 milyon DM'ye çıkarılmıştır (YÜKSEL, 2007, s. 27) . Bundestag'da temsil edilmeyen küçük partiler, 1964 yılı başında, partilere devlet yardımı uygulamasının Anayasanın 21. maddesinin lafzına, anlam ve amacına aykırı olduğu iddiası ve yasaklanması istemiyle Alman Federal Anayasa Mahkemesine başvurmuşlardır. Bu başvuruyu Mahkeme 1966 yılında sonuçlandırmış ve "partilerin genel etkinliklerinin devlet bütçesinden karşılanamayacağı" gerekçesiyle düzenlemeyi iptal etmiştir (ABADAN, 1996, 207). Mahkemeye göre, "ancak ölçülü bir seçim kampanyasının zorunlu giderleri" bütçeden karşılanabilirdi. İptal kararı sonrasında, Federal Anayasa Mahkemesi kararına uygun bir yasal düzenleme yapılmıştır (SAĞLAM,2000, s.48; YÜKSEL, 2007, s. 27) .

Siyasi partiler için ilk kanun 1967 yılında çıkarılmıştır. Doğrudan desteklerden olan seçim kampanyalarının desteklenmesi yine bu kanun ile mümkün kılınmıştır. Yedi farklı gelir elde edebilme hakkı verilen siyasi partiler için tanınan gelir türlerinden biride devlet

yardımlarıdır. Çıkarılan kanunla yardımın seçmen (oy) başına 2,5 Alman Markı (DM) hesabı ile yapılması öngörülmüş ve yardımı alabilmeyi, ülke çapında geçerli oyların en az % 2,5'ini veya bir seçim çevresinde geçerli oyların en az % 10'unu kazanmış olma koşuluna bağlamıştı (YÜKSEL, 2007, s. 28).

1967-1979 yılları arasında Alman Siyasi Parti Kanununda bir dizi değişikliğe gidilme ihtiyacı duyulmuş ve sırasıyla şu değişiklikler yapılmıştır.

- Devlet yardımını kazanmış olmak için alınması gerekli %2.5'lik oy oranı fazla bulunarak 1969 yılında %0.5'e düşürülmüş
- 1974 yılında seçmen başına verilen oy yardımı 2,5 DM'den 3,5 DM'ye yükseltilmiş
- Federal Anayasa Mahkemesinin bir kararı doğrultusunda 1979 yılında yapılan kanun değişikliği ile seçim çevrelerindeki geçerli oyların en az % 10'unu alan bağımsız adaylara da seçim giderleri için yardım yapma olanağı getirilmiştir (MINTZEL ve OBERREUTER, 1992, s. 564).
- 1979 yılından itibaren Avrupa Parlamentosu seçimleri için de seçim giderleri yardımı ödenmeye başlanmıştır.
- Federal Alman Anayasa Mahkemesi, bir partinin devletten alacağı yardımın kendi kaynaklarından sağlayacağı geliri aşamayacağını hükme bağlamıştır (<<http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDLPP001rev-e.asp>>). Bu sınırlama, partilerin sırf devletçe finanse edilen kuruluşlar haline gelmemesini sağlamaya yönelikti. 1980 ile 1984 yılları arasında bazı partilerin aldıkları devlet yardımının bu partilerin toplam gelirleri içindeki payı, SPD'de % 32, CDU'da % 31, CSU'da % 31, FDP'de % 30 ve GRUNE'de (Yeşiller) % 58 idi (TEMPEL, 1987, s. 63).
- Mahkeme ayrıca, siyasi partilere devlet yardımının seçim giderlerini karşılama ya da partilerin rutin faaliyetlerini karşılama koşuluyla mümkün olabileceğini düşünmektedir (<http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDLPP001rev-e.asp>).
- 1983 yılında Siyasi Partiler Kanunun'da yapılan değişiklik ile seçmen başına yapılacak yardım miktarı 3,5 Alman Markı'dan (DM), 5 DM'ye yükseltilmiştir.

- 1985 yılında gelirleri arasında bağış miktarları az olan partilerle diğer partiler arasındaki farkı kapatmak amacıyla “eşit şans (şans eşitleme) yardımı” adı altında yardım yapılmasını sağlayan bir kanun değişikliğine gidilmiştir.
- 1990 yılında, seçim giderlerini karşılama yardımı alabilmek bakımından bir seçim çevresinde geçerli oyların en az % 2’sini almak yeterli sayılmıştır (YÜKSEL, 2007, s. 29).
- 1994 yılında yapılacak devlet yardımlarına bir üst sınır getirilmesi konusunda kanunda değişiklikler yapılmıştır. Seçim başarıları, üye sayıları ve bağış gelirler miktarı yapılacak yardımda esas alınmıştır.

Kanuna göre, partilere her yıl, Avrupa, Federal Meclis ve Eyalet Meclisi Seçimlerinde aldıkları her bir geçerli oy karşılığı 1 Alman Markı ödenecekti. Ancak 5 milyon oya kadar bu miktar oy başına 1,30 Alman Markı olarak hesaplanacaktı. Ayrıca partilerin aldıkları her üye aidatı veya hukuka uygun olarak alınan her bağış miktarı için 1 Alman Markı karşılığı 0,50 Alman Markı ek ödeme yapılacak, bağışlarda yalnızca gerçek kişilerden alınan bağışın 6.000.- Alman Markına kadar olan miktarı hesaba katılacaktır. Kanuna göre, bir partinin alacağı devlet yardımı kendi kaynaklarından edindiği yıllık geliri aşamayacaktı (nispi üst sınır). Buna benzer biçimde, tüm partilere yapılacak yıllık devlet yardımı toplamı da mutlak üst sınırı (örneğin, 1994 yılı için 230 Milyon Alman Markı) geçemez. Kanun, partilerin bu yardıma hak kazanabilmeleri için seçimlerde almaları gereken asgari oy oranını oldukça düşük tutmuştur. Bu oran, Avrupa ve Federal Meclis seçimlerinde yüzde 0,5 ve Eyalet Meclisi seçimlerinde yüzde 1 olarak belirlenmiştir (YÜKSEL, 2007, s.30-31; SAĞLAM, 1999, s. 49-50). 2005 yılı için Alman siyasi partiler kanunu 18. maddesine göre devlet yardımının üst sınırı 133 milyon Euro’dur (YÜKSEL, 2007, s.30-31).

Günümüz açısından genel olarak bakıldığında Almanya siyasi partileri doğrudan ve dolaylı yardımları alabilmektedirler. Yapılan yardımlar oy yüzdesine göre belirlenmektedir. Yapılan doğrudan yardımlar düzenli yardımlar ve seçim kampanyalarının desteklenmesine yönelik yardımlar şeklinde olmaktadır. Bu destekten sadece partiler yararlanabilmektedirler. Partilere verilen dolaylı yardımlar ise; Parti yan kuruluşlarına verilen destekler, vergi yardımları ve kamusal kitle iletişim kaynaklarının kullandırılması şeklinde olmaktadır. Diğer taraftan partilerin sürekli yada uzman kadrolarında çalışan hizmet erbablarının maaşları devlet tarafından karşılanmaktadır. Yerel seçimler için de

devlet partileri desteklemektedir. Denetim açısından bakıldığında ise Alman siyasi partiler yıllar itibariyle gelir gider durumları ile ilgili finansal işlemleri bildirmek zorundadırlar.

344. İsveç'te Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

İsveç'te tek başına iktidar olamayan ve genelde diğer partilerle koalisyon kurma yoluyla hükümet kuran çok sayıda siyasi parti ile oluşmuş birçok partili sistem yer almaktadır. 2006 yılında yapılan seçimlerde parlamentoda sandalye hakkı kazanmış 7 parti bulunmakta ve bu partilerden dördü bir koalisyonla hükümet kurmuşlardır.

İsveç'te, siyasi partilere devletçe yardım yapılması esası ilk olarak 1966 yıllarıyla başlamıştır. 01.01.1969'da yapılan bir değişiklik ile birlikte yeni düzenlemeler yapılmıştır. Partilerin devletten sağladığı destekler toplam gelirlerinin yaklaşık %50 ile %75'ini oluşturmaktadır. Düzenli olarak yapılan doğrudan devlet desteği sadece partilere verilmektedir. Destek yıllık olarak yapılmaktadır. Yapılan desteğin ¼'ü partilere eşit oy yüzdelere göre, ¾'ü ise sandalye sayısına göre paylaştırılmaktadır. Siyasi partilerin devlet yardımı alabilmeleri için, Meclis'te en az bir sandalyeye sahip olmaları ya da son seçimlerde kullanılan oyların % 2.6'sını almaları gerekmektedir. Yardım miktarı, sandalye başına ve yıllık olarak öngörülmüştür (TEZİÇ, 1996, s. 318; AYDIN, 2005, s.245). Diğer taraftan İsveç'te parti yan kuruluşlarına da yardım verilirken, partiler için belirli vergi kolaylıkları uygulanmaktadır. İsveç siyasi partilerine yerel seçimler içinde devlet desteği öngörülmektedir.

345. İtalya' da Siyasi Partilere Yapılan Devlet yardımları

İtalya'da, 02.05.1974 tarihinde kabul edilen bir kanunla partiler için doğrudan ve dolaylı devlet yardımlarının yolu açılmıştır. Yani 1974 yılında siyasi partilere yıllık bir yardım ve seçim kampanyalarına malî destek yapılması esası kabul edilmişti (AYDIN, 2005, s.246). İlk uygulama seçim kampanyalarının desteklenmesi olmuştur. 1974 yılında çıkarılan kanunda partilere yapılacak yardımın bir bölümü partilere eşit dağıtılması öngörülmüştür. Partilerin genel anlamda alacakları devlet yardımının yalnızca parlamentodaki parti gruplarına ödenmesi ve yapılan yardımın yüzde doksanının grup tarafından partiye aktarılması öngörülmüş, böylece parti, kurumsal olarak düzenleme

dışında tutulmuştu (YÜKSEL, 2007, s. 34-35). Ancak, 1993 yılında yapılan bir referandumla, siyasi partilere yapılan yıllık hazine yardımı ortadan kaldırılmıştır. Siyasal yaşamdaki rüşvet skandallarının, siyasi partilere devlet yardımının kesilmesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir (TEZİÇ, 1996, s. 318). 1997 yılında çıkan yeni bir kanunla 1974 yılında uygulanan devlet yardımı politikasında yer alan partilerin kurumsal olarak düzenleme dışında tutulması işlemi kaldırılarak siyasi partilere yardım uygulaması yeniden düzenlenmiştir. 1997 yılında çıkarılan kanuna göre, meclislerin birinde temsil edilen her parti, devletten yardım alma hakkına sahiptir. Ancak, bunun için, tüm parlamento üyelerinin her hangi bir partiye mensup olmaları gerekiyordu (YÜKSEL, 2007, s. 35). Daha da açmak gerekirse bağımsız olan parlamenterler devlet yardımından yararlanamayacaklardır. Kanunda, vatandaşların gelir vergilerinin 4/1000'i oranında bir kaynakla, siyasi partilere yardım yapılacağı belirtilmektedir. Kanunda ayrıca, bir üst sınır getirilerek yardım miktarının bu üst sınırı geçmemesi öngörülmüştür (SAĞLAM, 1999, s. 29-30; AYDIN, 2005, s.246).

İtalya'da daha önceki yıllarda ortaya koyulmuş uygulamaların birçoğu günümüzde devam etmektedir. Düzenli ve seçim dönemlerinde, partiler devlet desteğinden yararlanabilmekte ve bu destek yanında dolaylı devlet desteğine de sahip olmaktadır. Partilere yapılan devlet desteği onların gelirlerinin %50 ile %75'ini oluşturmaktadır. Düzenli olarak yapılan devlet yardımları farklı bir uygulamaya göre dağıtılmaktadır. Dağıtılacak toplam yardımın oranları şöyledir (YÜKSEL, 2007, s. 36);

- %2'si eşit,
- %75'i partilerin parlamentoda ki sandalye sayısına göre,
- %23'ü partilere eşit ve sandalye sayısına göre oranlanarak dağıtılır.

İtalya'da partiler beş grupta sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya Tablo 17'de belirtilmiştir.

Tablo : 17
2008 Seçim Sonuçlarına Göre İtalya'da Siyasi Partiler

Partiler	Oy Oranı	Sistem İçerisindeki Parti sayısı
Büyük	%20 +	2
Orta Büyük	% 4-20	4
Küçük	% 0,5-4	11
Çok Küçük	% 0,5'den daha az	8
Bölgesel	Yerel seçimlerde % 1'den daha fazla oy alan partiler	9 farklı bölgede 30 parti

Kaynak: : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Italy,

Tablo 18'da görüldüğü üzere partiler aldıkları oy oranlarına göre sınıflandırılmış, %20'den fazla oy alan partiler büyük, %4 ile 20 arasında oy alan partiler orta büyüklükte, % 0,5 ile 4 arasında oy alan Küçük, % 0,5'den daha az alan çok küçük ve son olarak yerel seçimlere katılan bölgesel partiler bulunmaktadır. 2008 yılında genel oy oranını geçen 5 parti parlamentoda temsil edilmektedir.

Diğer taraftan seçim dönemlerinde partilerin yapacakları harcamaların $\frac{2}{3}$ 'ünün devlet desteğiyle karşılanması amaçlanmaktadır. Seçim dönemlerinde partilere yapılan yardımların $\frac{1}{5}$ 'i eşit, geri kalanı ise partilerin parlamentoda ki sandalye sayısına göre dağıtılmaktadır. İtalya'da partilerin yan kuruluşlarına devlet desteği verilmesi yanında, kamusal kitle iletişim araçlarında eşit süre propaganda yapılması onlara verilen diğer devlet desteklerini oluşturmaktadır. Bölgesel seçimlerde de devlet desteği partiler için uygulanmaktadır. Yapılan devlet yardımlarının nerelere ve hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığının denetlenebilmesi içinse partiler, yıllar itibariyle finansal durumlarını bildirmek zorundadırlar.

346. Avusturya' da Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

Çok partili sisteme sahip Avusturya'da 1980 yılından beri kurulmuş yaklaşık 700 civarında kayıtlı parti bulunmaktadır. 2006 yılı seçimlerinde yeterli oyu alıp parlamentoda koltuk sahibi olmuş 4 parti bulunmaktadır. Bununla birlikte, 2008 yılı içerisinde değişen sandalye sayılarına göre ulusal mecliste temsil edilen 7 parti bulunmaktadır ve bu partilerden beşi 5 milletvekilinden daha fazlasına sahip durumdadır.

Avusturya'da siyasi partilere yardım yapılması esası ilk olarak 1963 yılında kabul edilmiştir. Avusturya'da partilere verilen devlet desteği, bazı koşullara sahip siyasi partiler açısından mümkündür. Buna göre, ulusal parlamentoda (Nationalrat) 5 milletvekiline sahip olan ya da parlamentoda milletvekiline sahip olmasa da son seçimlerde % 1'den fazla oy alan siyasi partiler, hazine yardımı almaya hak kazanmaktadır (AYDIN, 2005, s.245). Toplam devlet desteğinin bir bölümü partilere eşit olarak dağıtılır. Şöyle ki; bütçede siyasi partiler için ayrılan ödenek ilk önce 5 milletvekiline sahip partilere taban ödemesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu ödemeler partilere eşit olarak yapılmaktadır. Sonra ödenekten geri kalan kısım partilerin aldıkları oy oranlarında paylaştırılmaktadır. Doğrudan yardımlar içerisinde değerlendirilecek olan bu yardımlar düzenli ve seçim dönemlerini kapsayacak şekilde partilere yapılmaktadır. Düzenli olarak gerçekleştirilen yıllık yardımlar partilerin toplam gelirlerinin %25 ile %50'sini kapsamaktadır. Seçim kampanyalarının desteklenmesi ise 1983 yılında mümkün olmuş ve seçim giderlerinin %40-50'sini karşılayacak düzeyde ve oy yüzde oranlarına göre yine partilere sunulmaktadır.

Diğer taraftan siyasi partilerin değişik faaliyetleri konusunda da devlet yardımı öngörülmüştür. Avrupa seçimleri, Meclis Grupları, eğitim çalışmaları (Parteiakademien) ve Eyalet düzeyinde yapılan siyasi faaliyetler için devlet yardımı öngörülmüştür. Yani yerel düzeyde de devlet yardımları öngörülmekle birlikte dolaylı devlet yardımlarının varlığından bahsedilebilir. Parti yan kuruluşlarının yapacağı faaliyetlerin desteklenmesi, kamusal kitle iletişim araçlarının tanıtım için kullanılması, ücretsiz postalama gibi destekler dolaylı yardımları oluşturmaktadır.

347. İspanya' da Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

İspanya'da herhangi bir partinin egemenliği altında seçimlerle ilgili başarı elde etmemiş iki baskın politik partinin bulunduğu iki partili sisteme benzeyen bir sistem ile siyasi yaşam devam etmektedir. Bu sistem ile birlikte, koalisyon hükümetleri için esas olan Bask (Basque) ve Katalan (Catalonia) bölgelerine benzer topluluklarda kurulmuş Bölgesel partiler bulunmaktadır. Bu bölgesel partiler ancak bu topluluklarda özerk ve güçlü olurlar. Böyle bir sistemle birlikte kurulan siyasi hayat çok partili sisteme benzer özelliklerde göstermektedir. Daha açıkça belirtmek gerekirse sistem içerisinde iki baskın büyük parti ile bu partiler adına siyasi yaşamını sürdüren kardeş küçük partiler bulunmaktadır. Avrupa

Birliği ve Ulusal Parlamentoda temsil hakkı kazanmış diğer küçük partiler yanında bölgesel partiler siyasi yaşamlarına devam etmektedirler.

Partilerin devlet tarafından desteklenmesi yani devlet yardımı uygulamasına giden bir diğer Avrupa ülkesi de İspanya'dır. İspanya'da devlet yardımları 1977 yılından beri uygulanmaya başlanmıştır. Öncelikle, "seçim yardımı" söz konusudur ancak yıllık olarak düzenli şekilde gerçekleşen devlet yardımı İspanya'da da uygulanmaktadır. Düzenli olarak gerçekleştirilen devlet yardımları (yıllık yardımlar), partilerin toplam gelirlerinin %90'nını karşılamakta ve temsilci sayısı ile oy yüzdesine göre dağıtılmaktadır. Yıllık yapılan ve oy oranlarıyla parlamentodaki sandalye sayısı, her bir seçim çevresinde %3'den daha fazla oy alabilme ve aldıkları genel oy durumları temel alınarak yapılan yardımlar, siyasi partilerin günlük ihtiyaçları için kullanılır. Parlamentoda hiç sandalye kazanamayan siyasi partiler söz konusu yardıma hak kazanamaz (VENICE COMMISSION, 1998, E.T. Haziran 2009; AYDIN, 2005, s.246). Toplam yıllık yardımın $\frac{1}{3}$ 'ü parlamentodaki temsilci sayısına göre paylaşılırken kalan kısım olan $\frac{2}{3}$ 'ü oy yüzdesine göre dağıtılmaktadır.

Seçim dönemlerinde yapılan devlet yardımları açısından bakıldığında ise partilere yapılan devlet yardımları partilerin toplam gelirlerinin %50-75'ini oluştururken yine temsilci sayısı ve oy yüzdesine göre dağıtım esas alınmaktadır. Seçim kampanyası masrafları için yapılan yardım, üç farklı politik gruba yapılmaktadır. Yapılacak yardım;

- Siyasi partilere,
- Siyasi partilerin oluşturdukları parti federasyonlarına,
- Seçmen gruplarına parlamentoda en az bir sandalye sahibi olma şartıyla yapılmaktadır (YÜKSEL, 2007, s.31).

İspanya'da partiler dolaylı yardımlardan da yararlanabilmektedirler. Kamusal kitle iletişim araçlarından yararlanan partiler, her yıl mali durumları ile ilgili bildirim gerçekleştirirler.

348. Yunanistan’ da Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

Yunanistan’da da siyasi partilere devlet yardımı yapılmaktadır. Yapılan yardım yıllık olarak düzenli yardımlar yanında seçim dönemlerinde kampanyalarının desteklenmesini de kapsamaktadır. 1984 yılında partilerin finanse edilmesi düşüncesiyle çıkarılan kanunla birlikte partilerin belirli bir oy barajını geçmeleri sonucunda yardım alabilecekleri yasalaştırılmıştır. Kanuna göre devlet yardımının bir kısmı eşit dağıtılırken, diğer kısmı siyasi partinin aldığı oy oranına göre belirlenmektedir. Buna göre, en son yapılan seçimlerde % 3 oy alan siyasi partiler hazine yardımına hak kazanmakta (BEATTIE, 2002, s. 177; AYDIN, 2005, s.246) ve oy oranını geçen partilere toplam yardımın 1/10’nu eşit bir şekilde dağıtılırken, geri kalan kısım oy yüzdelerine göre paylaştırılmaktadır.

349. Finlandiya’da Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

Finlandiya, siyasi partilere devlet tarafından destek verilen bir diğer ülkedir. Finlandiya’da yapılan devlet yardımı partilere yıllık olarak yapılan yardımdan ibarettir. Seçim kampanyalarının desteklenmesi şeklinde doğrudan yardım yapılmamaktadır. 1967 yılından beri yapılan devlet yardımları parti gelirlerinin yaklaşık %50’sini oluştururken, yardımlar partilerin parlamentoda ki koltuk sayısına göre devlet tarafından garanti edilmektedir ve yapılan yardımın kullanılması denetime tabi tutulmaktadır. Yardımın denetlenmesi Adalet Bakanlığı tarafından gerçekleştirilir. Partilerin parasal kaynakları kullanması ve saymanlık gibi faaliyetlerin denetlenilmesi, partilerin en son hesaplarının onaylanmasının üçüncü ayı içerisinde parti hesapları kapanış belgelerinin adalet bakanlığına sunulmasıyla gerçekleşir.

Bölgesel veya bir diğer adıyla yerel seçimler için devlet desteği öngörülme-yen Finlandiya’da devlet, partilerin yan kuruluşlarını da desteklemektedir. Bu destek türü dolaylı yardımlar içerisinde gruplanabilir.

3410. Portekiz’de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı

Portekiz’de siyasi partilere yapılan yardımlar düzenli olarak yıllık verilen yardımlarla seçim kampanyalarının desteklenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Sadece partilere verilen

düzenli devlet desteği (yıllık yardım) 1993 yılında yürürlüğe giren kanunla birlikte mümkün kılınmıştır. Sık yapılan seçimler nedeniyle parti giderlerini yüksek oranlarda karşılamayan ve doğrudan yıllık olarak verilen devlet desteği oy sayısına göre paylaştırılmaktadır. Kendi mensubunu bir başka partinin listesinden “bağımsız” olarak parlamentoya sokan partilere de devlet yardımından yararlanmaktadır (SAĞLAM, 1999, s. 50; YÜKSEL, 2007, s. 32). Portekiz’de yapılan yardım, ulusal asgari gelirin 1/225’inin son parlamento seçimlerinde elde edilen oyların sayısı ile çarpımı sonucu belirlenmektedir. 12 taksitte ödenen bu yardım, partinin parlamento faaliyeti ile sınırlı olmaksızın parti etkinliklerinde kullanılabilir.

Doğrudan yardımlar sınıflamasında değerlendirilen seçim kampanyalarının desteklenmesi yine 1993 yılından itibaren mümkün kılınmıştır. Seçim kampanyalarının desteklenmesinden partilerle birlikte başkan adayları da yararlanmaktadır. Yapılacak devlet yardımı seçim çevrelerine ve oy sayısına göre paylaştırılmaktadır.

Yerel seçimlerde de doğrudan devlet yardımı alan partiler dolaylı yollardan da desteklenmektedir. Vergi kolaylıkları sağlayan partilere ayrıca kamusal kitle iletişim araçlarının kullanılması ve bu yolla belirli eşit sürelerde tanıtım imkanı tanınmaktadır.

3411. Çek Cumhuriyeti’nde Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı

Genelde dört partinin başarılı olarak parlamentoya girebildiği Çek Cumhuriyeti’nde çok partili sistem esastır. 81 üyeli ve seçimleri her 6 yılda bir yapılan Senato ve 200 üyeli seçimleri 4 yılda bir farklı 14 bölgede yapılan, 2006 yılındaki seçimlerde %6’dan fazla oy alan 5 partinin temsil edildiği Yasama meclisi adı altında iki meclise sahiptir. Anayasa değişikliği, kanun çıkarma ve uluslar arası anlaşmaları onaylama gibi birçok yasama faaliyetini bu iki meclis üstlenmektedir. Çek Cumhuriyetinde beş farklı alanda seçim yapılmaktadır. Bunların ikisi yasama meclisi ve senato için diğer üçü ise bölgesel seçimler, belediye seçimleri ve Avrupa Parlamentosu için yapılmaktadır.

Siyasi partilere oy sayısı ve oy oranına göre yardım yapıldığı Çek Cumhuriyeti’nde; seçim kampanyalarının desteklenmesi ve yıllık olarak yapılan düzenli yardımlar için belirli miktarlarda maktu ödemeler ön görülmüştür. Yürürlükte olan siyasi partiler kanunu

uyarınca Çek Cumhuriyeti'nde ki partiler, seçim kampanyası gideri olarak, milletvekili seçimlerinde aldıkları her oy için 90.- Kron yardım almaktadır. Milletvekili seçimlerinde % 3 oy barajının üstünde oy alan siyasi partiler, her yıl üç ile beş milyon Kron arasında düzenli olan yıllık yardımı almaya hak kazanmaktadırlar. Bu yardımlara ek olarak, partilere, Yasama Meclisi ve Senato'da kazandıkları her bir sandalye için yıllık yarım milyon Kron ödenmektedir (SAĞLAM, 1999, s. 53; YÜKSEL, 2007, s. 33-34)

3412. Polonya 'da Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı

Çok partili sisteme sahip Polonya'da siyasi partiler çok nadir olarak tek başına iktidar olabilmektedir. Genelde koalisyon hükümetleriyle siyasi partiler iktidar olma şansını yakalayabilmektedirler. %5'lik oy oranına göre büyük ve küçük olarak sınıflandırılan partiler; Ulusal Meclis (Sejm), Parlamento, Yerel Seçim ve Avrupa Birliği Parlamentosu için siyasi bir yarış içine girerler. 100 üyeden oluşan ve Polonya Parlamentosu'nun üst kurulu olan senato seçimleri 4 yılda bir yapılmaktadır. Ulusal Meclis (Sejm) Polonya Parlamentosu'nun yasama faaliyetlerini yürüten meclistir.

Polonya'da siyasi partilere yapılacak yardım için bazı kriterler belirlenmiştir. Bu kriterlerden biri partinin ulusal mecliste üye bulundurması iken bir diğeri ise oy barajının aşılmasıdır. Polonya'da belirlenen genel seçim barajı oranı (nispi temsil esasına göre yapılan Millet Meclisi seçimlerinde en az) %3'tür. Siyasi partiler yanında ortak listeler ile Millet Meclisi veya Senato seçimlerine katılan seçim birlikleri de devlet desteğinden pay almaktadırlar.

Polonya'da partilere yapılan desteğin hangi şekilde harcanabileceği ayrıca belirlenmiştir. Siyasi partilerin olağan faaliyetleri ile seçim kampanyalarına harcayabilecekleri miktarların belirlendiği Kanun'a göre; Parlamento seçimlerine katılmaları dolayısıyla devletçe yapılacak yardımın % 60'ı partilerin tüzüklerine uygun harcamaları, geri kalan % 40'ı ise parlamento seçimlerine katılma giderlerinin karşılığı olarak ödenmektedir. Yani devlet yardımının %40'lık bölümü seçim kampanyalarında harcanmalıdır.

Devlet yardımından %60'lık bölümünden yararlanabilmek için ülke çapında en az % 3 oy alınmasına gerekirken, partinin seçim harcamaları için devletten yardım alması seçimler sonunda parlamentoda en az bir milletvekili veya parlamento'da bir senatör tarafından temsil edilmesine bağlanmıştır. Daha da açmak gerekirse devlet desteği alabilme koşulları şu şekilde sıralanabilir (YÜKSEL, 2007, s. 34; SAĞLAM, 1999, s.54);

- Her bir partiye tüzüğüne uygun harcamaları için yapılacak yardımın miktarı, alınan oyların oranına göre,
- Seçime katılma giderlerine ilişkin yardımın miktarı ise, elde edilen milletvekili ve senatör oranına göre belirlenmektedir.

Yerel seçimlerde de desteklenen partiler için denetim söz konusu olmakta ve yıllık olarak yaptıkları parti harcamalarını bildirmek zorundadırlar.

3413. Japonya'da Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı

Japonya açık ve serbest seçimli liberal demokrasi anlayışı ile yönetiliyorken II. Dünya savaşından sonra baskın partili sistemle işleyen bir yapı üzerine etkinlik kazandırılmıştır. 480 üyeli, 4 yılda bir seçilen en yüksek kabine olan Milletvekili Kabinesi (House of Representatives) ve İngiltere'de ki lortlar kabinesine benzeyen, 2007 seçimlerinde %2'den fazla oy almış 7 parti üyelerinin temsil hakkı kazandığı, 242 üyeli Meclis Kabinesi (House of Coincullors) gibi iki meclisi bünyesinde barındıran Japon siyaset sisteminde partiler küçük ve büyük partiler şeklinde ikili sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Japan).

Japonya'da siyasi partilere yapılacak yardım için Almanya'da uygulanan model ele alınarak bir siyasal reform yapılmış çıkarılan bir dizi kanunla partilere devlet desteği kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Doğrudan ve dolaylı devlet yardımlarından oluşacak destek partiler için öngörülmüş ve partilerin toplam gelirlerinin %40'ını karşılayabilecek düzeyde gerçekleşmektedir (YÜKSEL, 2007, s. 36-39).

1993 yılında yasalaşan sisteme göre, doğrudan yapılacak devlet yardımları düzenli yani yıllık yardımları ve seçim dönemlerindeki kampanyaları destekleyecek yardımlardan

oluşmaktadır. Seçimlerde kullanılan her bir oy başına yıllık 250 Yen, partilere devlet yardımı olarak ödenmek üzere kaynak ayrılmaktadır. Düzenli olarak yapılan devlet yardımının dağıtımı da belirli esaslara bağlanmıştır. Ayrılan kaynağın yarısı parlamentodaki sandalye sayısına, diğer yarısı ise her iki meclis seçimlerinde alınan oy oranına göre partilere dağıtılmaktadır. Partilerce devlet yardımının hak edilebilmesi için ise;

- Her iki meclisin son seçimlerinden birinde en az % 2 oranında oy alması
- Meclislerden birinde beşten fazla temsilci bulundurması gibi iki kıstastan birini sağlamaları gerekmektedir (YÜKSEL, 2007, s. 36-39).

Bu durum, partiler arası fırsat eşitliği ilkesine aykırı görülmekte, ayrıca yeni siyasi gruplaşmaları engellediği ve halkın siyasete olan ilgisini azalttığı gerekçeleriyle eleştirilmektedir (SAĞLAM, 1999, s.31; YÜKSEL, 2007, s. 36).

Diğer taraftan yerel seçimlerde desteğin ön görülmediği Japonya’da, partiler mali hareketliliklerini denetim için bildirmek zorundadırlar. Dolaylı destek olarak ise, kamusal kitle iletişim araçları partilere kullanılmaktadır.

3414. İsrail’de Siyasi Partilere Devlet Yardımı

Siyasi partilere devlet yardımı konusunda istisnai bir ülke olarak İsrail göze çarpmaktadır. 1969’da seçim kampanyalarının finanse edilmesine başlanılan ülkede 1970’li yıllarda düzenli devlet desteğini öngören kanunlar çıkarılmıştır. İsrail’in siyasi parti gelirlerinin çoğunu karşılamaya yönelik uygulamaları bulunmaktadır. Partilerin toplam gelirlerinin %85’i devlet desteğinden oluşması bu durumun önemli göstergelerindedir. Yine %1’lik oy barajı ile yardım alabilme kriterinin en düşük olduğu ilk ülke İsrail’dir.

Doğrudan yardımlardan olan düzenli (yıllık) destek alacak olan partiler parlamentoda ki temsilci sayısına göre bu yardımdan yararlanabilmektedirler. Seçim dönemlerinde alınacak destekte de bu durum geçerliliğini korumaktadır. Kamusal kitle iletişim araçları yoluyla da siyasi partiler desteklenmekte ücretsiz olarak eşit sürelerde tanıtım ve

propaganda hakkı partilere sağlanmaktadır. Siyasi eşitliğin sağlanması yolunda bu uygulama önemli bir yere sahiptir. İsrail’de farklı uygulamalar yanında bir çok Avrupa ülkesinin benimsediği yerel seçimlerde verilen destek uygulaması bulunmamaktadır.

Devlet tarafından yapılan yardımın denetimi için partiler yanında adaylara da belirli sorumluluklar yüklenmiştir. Partiler yıllık mali işlemlerini, adaylar seçim dönemlerinde yaptıkları kampanya harcamalarını rapor ederek bildirmek zorundadır.

3415. Hollanda’da Siyasi Partilere Devlet Yardımı

Siyasi partilere yapılacak devlet desteği uygulamasını henüz kanunlaştırmamış tek Avrupa ülkesi Hollanda’dır. Bu nedenle Hollanda bu konuda istisna olarak kabul edilir. Hollanda’da siyasi partilere yıllık düzenli devlet yardımı veya seçim kampanyalarının desteklenmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Dolaylı olarak partilerin yan kuruluşları desteklenmekte bunun yanı sıra partilerin sürekli olarak istihdam ettiği uzman kadrolarda çalışan hizmet erbabının ücretleri devletçe ödenmekte yani uzman siyasi parti personeli kamu görevlisi gibi çalışmaktadır. Yine partiler ve partilere bağış yapanlar için belirli vergi kolaylıkları sunulmakta ve partilere kamusal kitle iletişim araçları ücretsiz olarak yararlandırılmaktadır.

Diğer ülkelerde devlet yardımlarına ilişkin yukarıdaki açıklamalardan sonra bu yardımların türleri, kimlere yapıldığı ve yapılma şekilleri ve dağılımı ile nispetleri açısından dağılımı aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo: 18
Diğer Ülkelerde Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları

SİYASETİN KAMUSAL FİNANSMANI								SINIRLAMALAR			KAMUSAL BİLDİRİM	
MODELLER	ÜLKE	DOĞRUDAN			DOLAYLI			Giderler		Bağışlar	Parti	Aday
		Parti	Aday	Dönem	Yan Kuruluş	Vergi Yrd.	Radyo/Tv	Parti	Aday			
Kampanya Desteği	Avustralya	X	X	Seçim			X		X	SY/AG	X	X
	Kanada	X	X	Seçim		X	X	X	X	SY/AG	X	X
Çifte Destek	Almanya	X		Yıllık/Seçim	X	X	X			SY/AG	X	
	Avusturya	X		Yıllık/Seçim	X		X			SY	X	
	Belçika	X		Yıllık/Seçim	X	X	X	X		Var	X	X
	Fransa	X	X	Yıllık/Seçim			X		X	Var		X
	İspanya	X		Yıllık/Seçim			X	X		Var	X	
	İsrail	X		Yıllık/Seçim			X	X	X	Var	X	X
	İtalya	X		Yıllık/Seçim	X		X			Var	X	
	Japonya	X		Yıllık/Seçim			X	X	X	Var	X	X
	Portekiz	X		Yıllık/Seçim		X	X			Var	X	
	Türkiye	X		Yıllık/Seçim		X	X			Var	X	
	Yunanistan	X		Yıllık/Seçim			X			SY/AG	X	
İskandinav Modeli	Danimarka	X	X	Yıllık	X		X				X	
	Finlandiya	X		Yıllık	X							
	Norveç	X		Yıllık	X							
	İsveç	X		Yıllık	X		X					
Hollanda İstisnası	Hollanda			-	X	X	X			Var		
Özel Destek Modeli	İngiltere	X		Yıllık			X		X	SY/AG	X	X
	İrlanda	X		Yıllık			X					
	Y. Zelanda	X					X	X				
ABD	Başkanlık		X	Seçim		X			X	Var	X	X
	Kongre		X	Seçim		X				Var	X	X

Kaynak: GENÇKAYA, 2005, s.71 **Açıklama:** (SY): Sınır Yok, (AG): Limit üstünde alınan bağışların açıklanması gerekir.

Tablo: 19
Diğer Ülkelerde Siyasi Partilere Yapılan Düzenli Devlet Yardımı

Ülke	Parti Gelirine Oranı	Ölçüt	Yasal Başlangıç	Yerel Seçimlerde
Almanya	Yüzde 25	Oy yüzdesi	1954	Var
Avusturya	Yüzde 25-50	Oy yüzdesi/Sandalye sayısı	1963	Yok
Belçika	Veri yok	Mecliste temsil/Oy sayısı	1971	Var
Danimarka	Yüzde 50	Temsilci sayısı/Oy yüzdesi	1965	Var
Finlandiya	Yüzde 50	Sandalye sayısı	1967	Yok
Fransa	Yüzde 50-65	1/2 eşit, 1/2 sandalye sayısı	1990	Yok
İngiltere	Veri yok	Sandalye sayısı / Oy sayısı (sadece muhalefet partisine)	1975	Yok
İrlanda	Veri yok	Sandalye sayısı	Veri Yok	Veri yok
İspanya	Yüzde 90	1/3 temsilci sayısı, 2/3oy yüzdesi	1977	Var
İsrail	Yüzde 70	Temsilci sayısı	1969	Yok
İsveç	Yüzde 50-75	1/4 tüm partilere eşit oy yüzdesi, 3/4 sandalye sayısı	1966	Var
İtalya	Yüzde 50-75	Yüzde 2 eşit, yüzde 75 sandalye sayısı, yüzde 23 eşit ve sandalye sayısı	1974	Var
Japonya	Yüzde 40 (Gider)	Sandalye/Oy oranı	1993	Yok
Norveç	Veri yok	Oy yüzdesi	1970	Yok
Portekiz	Veri yok	Oy sayısı	1993	Var
Türkiye	Yüzde 50-70	Oy yüzdesi/Temsilci sayısı	1984	Var
Yunanistan	Veri yok	1/10 eşit, kalanı oy yüzdesi	1984	Veri yok

Kaynak: GENÇKAYA, 2005, s. 72

Tablo: 20
Diğer Ülkelerde Siyasi Partilere Seçim Dönemlerinde Yapılan Devlet Yardımları

Ülke	Toplam Kampanya Harcamalarına Oranı	Yararlananlar	Ölçüt	Yasal Başlangıç	Yerel Seçimlerde Destek
Almanya	% 80	Partiler	Oy yüzdesi	1976	Var
ABD	% 35	Başkanlık Adayları	Ön seçim fonları	1967	Var
Avusturya	% 25	Partiler	Oy yüzdesi	1990	Var
Avustralya	% 40-50	Partiler	Oy yüzdesi	1983	Var
Belçika	Veri bulunamadı	Partiler (Adaylar)	Veri bulunamadı	1989	Var
Danimarka	Veri bulunamadı	Partiler/ Adaylar	Oy sayısı	1986	Var
Fransa	% 33	Adaylar	Eşit olarak	1988	Yok
Kanada	% 35	Partiler/ Adaylar	Harcamalar kadar	1974	Var
İrlanda	Veri bulunamadı	Adaylar	Oy yüzdesi	1963	Var
İspanya	% 50-75	Partiler	Temsilci sayısı ve oy yüzdesi	1977	Var
İsrail	% 70-80	Partiler	Temsilci sayısı	1969	Yok
İtalya	% 50-75	Partiler	1/5 eşit, 4/5 sandalye sayısı	1974	Var
Portekiz	Veri bulunamadı	Parti/ Başkan Adayı	Seçim çevresi/Oy sayısı	1993	Var
Türkiye	% 60-90	Partiler	Oy yüzdesi ve temsilci sayısı	1988	Var

Kaynak: GENÇKAYA, 2005, s. 73

35. Türkiye’de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları ve Tarihsel Gelişimi

350. Genel Bakış

Siyasi partilere devlet yardımı konusu, 1960’lı yıllara kadar Dünya’da gündeme gelmemiştir (AYDIN, 2005, s.246). Siyasi partilere yardım ilke olarak benimsenmediğinden Anayasalarımızın ilk hallerinde de yer almamıştır. Ne 1961 ne de 1982 anayasalarımızın ilk hallerinde siyasi partilere yardımdan söz edilmemektedir (ERKAN, 2008, s. 65). İlk düzenleme 1965 yılında yürürlüğe giren 648 sayılı SPK’da yapılmıştır. Daha sonra aynı kanunda yapılan birçok anayasal ve yasal düzenlemeyle devlet yardımı değişikliğe uğrayarak 1980 yılına kadar devam etmiştir.

Daha sonra 1982 Anayasa’sı ilk şeklinde düzenlenme olanağı bulunamayan Devlet yardımları, 1984 yılında 3032 sayılı kanunla 2820 sayılı SPK’da yapılan değişiklik sonucunda uygulama alanı bulmuştur. Günümüze kadar ulaşan devlet yardımları, bir çok değişiklikle halen devam etmektedir. Aşağıdaki tabloda devlet yardımı sürecinin Anayasa’larımızda gelişimi düzenlenmiştir.

Tablo :21

Siyasi Partilere Devlet Yardımı Uygulamasının Anayasaların Uygulandığı Dönemlerde Geçirdiği Evreler

1924 Anayasa Dönemi	1961 Anayasa Dönemi	1982 Anayasa Dönemi
Devlet Yardımı	1961 Anayasası	3032 sayılı yasa değişikliği
Uygulanmamıştır	648 sayılı SPK	3349 sayılı yasa değişikliği
	1017 sayılı yasa değişikliği	3470 sayılı yasa değişikliği
	1219 sayılı yasa değişikliği	3673 sayılı yasa değişikliği
	1421 sayılı Anayasa değişikliği	3765 sayılı yasa değişikliği
	1699 sayılı Anayasa değişikliği	3789 sayılı yasa değişikliği
	1802 sayılı yasa değişikliği	4121 sayılı Anayasa değişikliği
		4445 sayılı Anayasa değişikliği
		4709 sayılı Anayasa değişikliği
		4748 sayılı yasa değişikliği
		4778 sayılı yasa değişikliği
		5341 sayılı yasa değişikliği

351. 1924 Anayasası'nın Uygulandığı Dönemde Devlet Yardımlarının Gelişim Süreci

Ülkemizde, 1924 Anayasası döneminde, siyasi partilerin devlet tarafından desteklenmesi durumu söz konusu olmamıştır. O dönemde faaliyet gösteren siyasi partiler, üyelerinden topladıkları aidatlar ve bağışlar sayesinde siyasi hayatlarını finanse etmişlerdir. 1924 Anayasası döneminde, siyasi partilere devletin yardım etmesi düşüncesine rastlanmamasının temelinde, siyasi partilerin derneklerle aynı hukukî statüde (TUNAYA, 1952, s. 549; TANÖR, 2002, s. 319) görülmesi ve onların faaliyetlerinin kamu hizmeti sayılmamasına yönelik anlayıştan kaynaklandığı söylenebilir (AYDIN, 2005, s.246).

352. 1961 Anayasası'nın Uygulandığı Dönemde Devlet Yardımlarının Gelişim Süreci

3520. 1961 Anayasasında İlk Düzenleme

1961 Anayasasının ilk halinde de siyasi partilere devletçe yardım yapılmasına dair herhangi bir hüküm bulunmuyordu. Siyasi partilerin tüzük, faaliyet ve işleyişlerini düzenleyen kanun, ancak 1965 yılında çıkarılabildiği. 1965 yılında 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu 16.07.1965 tarihinde yürürlüğe (RG. 16.07.1965, S. 12050) girmiştir. Yürürlüğe giren kanunla birlikte partilerin gelir kaynakları belirlenmiş ve bu kaynaklardan bir tanesinin de devletçe sağlanacak destekler olduğu hükmedilmiştir.

648 sayılı kanununun 65. madde 13. fıkrasının da “Kanuna ve Yasama Meclisleri İçtüzük’lerine göre Devletçe sağlanan yardımlar” olduğu görülmektedir ve yapılacak bu devlet yardımını genel ilkeleriyle 74. madde de açıklamıştır. Bu hükümler dışında Geçici madde 4/2 ile de devlet yardımından yararlanabilecek diğer partilere için düzenlemeye gitmiştir.

3521. 648 Sayılı SPK'da Devlet Yardımı

Devlet yardımları, birçok ülkede 1969’lu yıllardan sonra benimsenmişken, gelişmekte olan ülkemizde ise diğer ülkelere göre daha önce ele alınarak yasal düzenlemelere

gidilmiştir. 1965 yılında yürürlüğe giren ve siyasi partilerle ilgili ilk kanun olma özelliğini taşıyan 648 sayılı kanun madde 74’de bir önceki milletvekili seçiminde geçerli oyların Türkiye çapında en az %5’ini alan siyasi partilere, aldıkları geçerli oy sayısı oranında, her yıl devlet tarafından yardım yapılması esası öngörülmüştü. Yardım miktarı maktu olarak belirlenmiş ve siyasi partilerin aldıkları oylara göre nasıl ödeneceği ayrıntılı bir şekilde düzenlenmişti (AYDIN, 2005, s.246). Diğer taraftan mali yardım, mali yıl başlangıcını izleyen ilk hafta içinde ödenecekti (648 sayılı SPK, md. 74). 648 sayılı Kanununun 74. maddesiyle yapılacak yardımın nispet ve miktarları aşağıda Tablo 23’de belirtilmiştir.

Tablo : 22

648 Sayılı Kanunla Siyasi Partilere Yapılacak Hazine Yardımı Miktarları

Partilerin Aldıkları Oy Oranları	Devlet Tarafından Ödenecek Yardım / TL
% 5-10	500.000
% 11-20	1.000.000
% 21-30	2.000.000
% 31-40	2.500.000
% 41-50	3.000.000
% 50 +	3.500.000

Kaynak: 648 Sayılı Kanun md. 74.

Ayrıca, 648 sayılı SPK ’nın Geçici 4/2. maddesiyle farklı bir noktada hüküm yaratılarak, “bir defaya münhasır ve mahsus olmak üzere bu kanunun yayımından önceki genel milletvekili seçimine katılmamış olan ve bu kanunun yayımı tarihinde Millet Meclisi’nde grubu olan siyasî partilere de beş yüz bin lira ödeneceği” hükmedilmiştir. 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu 74. maddesi hükmü ve 1961 Milletvekili Genel Seçimleri (MGS) sonuçlarına göre devlet yardımından yararlanma hakkı kazanan partiler Adalet Partisi (AP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP) iken, Geçici 4/2. maddenin öngördüğü koşulları taşıyan ve bu madde uyarınca bir defaya münhasır ve mahsus olmak üzere yardım almaya hak kazanan tek parti, Millet Partisi (MP) idi.

Tablo : 23**1965-67 Arası Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı / Milyon TL**

Partiler/ Yıllar	1965	1966	1967
Adalet Partisi	2,5	3,5	3,5
Cumhuriyet Halk Partisi	2,5	2,0	2,0
Cum. Köylü Millet Partisi	1,0		
Millet Partisi	0,5	0,5	0,5
Yeni Türkiye Partisi	1,0		
Toplam	7,5	6,0	6,0

Kaynak: YÜKSEL, 2007, s. 172.

3522. 1017 Sayılı Kanun ile 648 Sayılı Kanunda Yapılan Düzenleme

1965 yılında yürürlüğe giren kanun sonrasında siyasi irade de ortaya çıkan değişiklikler, devlet yardımları konusunda da yeniliklerin getirilmek istenmesine neden olmuştur. Siyasi ayrılıklar vb. nedenlerden ötürü değişikliklere gidilmiş ve devlet yardımının kapsamı genişletilmek istenmiştir. 1965 MGS sonrasında ana muhalefet partisi (CHP) içinde iyice belirginleşen görüş ayrılıkları, 1967 yılı başında 48 senatör ve milletvekilinin bu partiden istifa etmeleri ile sonuçlandı. İstifacılar 12.5.1967 tarihinde Güven Partisini (GP) kurdular (YÜKSEL, 2007, s. 39).

Güven Partisinin kurulması sonucunda devlet yardımını hak etmesi durumu ve GP'ne yapılan 500.000 TL hazine yardımı eleştirilmiştir. Böyle bir durumun sakıncalarının giderilmesi ise; yasal ve sürekli bir düzenleme getirilmesini gerektirmişti. İktidar olan Adalet Partisi, Güven Partisi ile birlikte hareket ederek 648 sayılı SPK'nın 74. maddesinin değiştirilmesi için bir kanun teklifini Meclis Başkanlığı'na sunmuşlardı. Bir ay gibi kısa bir zamanda 1017 sayı (RG. 29.02.1968, S. 12839) ile yasalaşan teklifin amacı, CHP'den ayrılanların kurduğu GP'ye yasal bir dayanak olmaksızın yapılan 500.000.TL'lik yardıma yasal bir kılıf bulmak ve seçimlere henüz katılmamış fakat TBMM üye tamsayısının en az yüzde beşine sahip olan partilere de devletçe yapılacak yardıma süreklilik kazandırmak olduğu ileri sürülmüştür (TEZİÇ, 1976, s. 37).

648 sayılı kanunda yapılan değişikliğe göre; bir önceki milletvekili genel seçimlerinde, geçerli oyların Türkiye çapında en az % 5'ini alan partilere ve milletvekili genel seçimlerine henüz girmemiş bulunan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en

az yüzde beşine sahip olup da, il merkezlerinin en az üçte birinde ve (Merkez ilçeler dâhil) ilçe merkezlerinin en az üçte birinde kanun ve parti tüzüğü hükümleri uyarınca partinin yönetim kurullarını kurmuş olan siyasi partilere devlet tarafından yardım yapılması öngörülmüştür (648 sayılı Kanun değişik md. 74/B).

Yardım miktarı yine her yıl ödenmek üzere maktu olarak belirlenmiştir. Kanunun 74. maddesi A bendinin aynen korunması nedeniyle ödenecek miktarlarda bir değişiklik olmamıştı yani kanun maddesinin B bendi gereğince ilgili partiye beş yüz bin lira yardım yapılması ön görülmüştür.

Yapılan düzenlemeye karşı bazı partiler, kanun maddesinin iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava yoluna gitmişlerdir. Partilerinden Türkiye İşçi Partisi (TİP) Millet Meclisi (MM) Grubu, 648 sayılı Kanun'un 74. maddesinde 1017 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemenin iptali istemiyle 13/5/1968 tarihinde doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu (YÜKSEL, 2007, s. 42). Başvuruyu karara bağlayacak Anayasa Mahkemesi iptal istemine karşılık iki farklı karar vermiştir. İlk karar olarak devlet yardımının ilke bakımından Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir. Diğer kararında ise, Anayasa Mahkemesi, 1017 sayılı Kanunu, "adalet ve eşitlik" ilkelerine aykırı bulmuştur ve iptal etmiştir.

İptal gerekçesinde Mahkeme, esas olarak, siyasi partilere Devlet tarafından yardım yapılması konusunu Anayasa'ya aykırı görmemiştir. Kararda, "Devlet yardımında siyasî partiler arasında ayrıma gidilmesi; yardımın kapsamı dışında bırakılmaları demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları durumuna düşürür. Böyle bir tutumun Anayasa'nın koyduğu ilke ile (Anayasa Md. 56) uyuşması mümkün değildir" denilmiştir (E.S. 1968/26, K.S. 1969/14, K.T. 18-19.02.1969; AYDIN, 2005, s.248).

3523. 1219 Sayılı Kanunla 648 sayılı Kanunda Yapılan Düzenleme

648 sayılı Kanun'un 1017 sayılı Kanun ile değişik 74. maddesinin iptal edilmesi üzerine, mali yılın 1 Mart'ta başladığı 1969 yılında siyasi partilere yardım yapılamadı. 1970 yılı başında Millet Meclisi Başkanlığına sunulan 4 imzalı bir Kanun Teklifi, 648 sayılı SPK'nun iptal edilen 74. maddesinin yeniden düzenlenmesini ve ayrıca SPK'ya geçici bir madde eklenmesini öngörüyordu (YÜKSEL, 2007, s. 51). Bu kanun teklifi

2.2.1970 tarih ve 1219 sayılı Kanunla, (RG., 16.02.1970, 13427) siyasi partilere yardım konusu yeniden düzenlenmiştir.

1219 sayılı Kanuna göre, Yüksek Seçim Kurulu'nca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınıp bu hakkı kullanan ve Türkiye itibariyle toplam olarak en az yüzde beş geçerli oy almış bulunan siyasi partilere her yıl Hazinece ödenmek üzere altı milyon beşyüz bin lira ödenek mali yıl bütçelerine konulması benimsenmiştir. Bu ödenek; Devletçe yardım yapılacak olan siyasi partiler arasında, o siyasi partinin son milletvekili genel seçimlerinde Türkiye itibariyle almış olduğu geçerli oyların bu partilerin toplam olarak aldıkları geçerli oylara oranına göre bölüştürülerek Hazinece her yıl ödenmesi kararı kanunda ayrıca belirtilmiştir. Bu ödemelerin, mali yıl başlangıcını takip eden bir hafta içinde tamamlanması zorunluluğu ve Devletçe yapılan bu yardım o siyasi parti tarafından sadece parti ihtiyaçlarında ve parti çalışmalarında kullanılır.

Diğer taraftan 1219 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile birlikte 648 sayılı kanuna eklenen geçici madde 6 ile de 1969 mali yılı bütçesine konulmuş olmasına karşın, 648 sayılı Kanun'un 74. maddesinin iptal edilmesi nedeniyle siyasi partilere dağıtılamamış olan ödeneğin yardıma hak kazanan partilere ödenmesini öngörmekteydi (YÜKSEL, 2007, s. 52).

Bu Kanun ile 648 sayılı kanuna eklenen geçici 6. madde hükmü; 1969 mali yılı bütçesine siyasi partilere yardım için konmuş olan ödenek 1965 veya 1969 milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da Türkiye itibariyle geçerli oyların toplam olarak en az yüzde beş oranında oy alan siyasi partiler arasında 74. madde esasları dâhilinde bölüştürülmesini öngörmüştür (1219 sayılı Kanun md 2/1). Belirtilen bu hükme göre, hem 1965 hem 1969 milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da her ikisinde de en az yüzde beş oranında geçerli oy almış olan siyasi partiler için 1969 milletvekili genel seçimleri sonuçları, bu seçimlerden yalnız birisine veya her ikisine katılmış olup da yalnız birisinde en az yüzde beş oranında geçerli oy almış olan siyasi partiler için, en az yüzde beş oranında geçerli oy aldıkları seçim sonuçları dikkate alınır (1219 sayılı Kanun md 2/2) denmiştir. Ayrıca bu ödemelerin, kanunun yürürlüğe girmesini takip eden ilk hafta içinde partilere ödenmesi zorunluluğunu getirmiştir (1219 sayılı Kanun md 2/3).

1969 ve 1970 yıllarına ilişkin yardım ödemeleri 1219 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde yapılmıştır (YÜKSEL, 2007, s. 53). Eleştirilere hedef olan bu yeni düzenleme 1071 sayılı Kanun'un tekrarı olduğu iddiaları ileri sürülmüştü. Bu durum,

Birlik Partisi'nin (BP), 648 sayılı Kanun'un 74. maddesinde 1219 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemenin iptal edilmesi istemiyle 11/03/1970 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasıyla sonuçlanmıştır. 648 sayılı SPK'nın 74. maddesini yeniden düzenleyen 1219 sayılı Kanunun da Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmüş ve Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu kez, siyasi partilere devlet tarafından yardım yapılmasını "ilke olarak" Anayasa'ya aykırı bulmuştur. Anayasa Mahkemesi kararına göre, siyasi partilerle ilgili değişik durumları dikkate alarak karar vermeye çalışmıştır. Anayasa Mahkemesi'ne göre siyasi partilerin dikkate aldığı özellikli durumlar şunlardır.

- Siyasi partilerin devlet örgütü dışında kuruluşlar oldukları,
- Devletten gelebilecek etkilerden uzak tutulmalarının zorunlu olduğu,
- Kamuoyunun devletin etkisi dışında oluşması gerektiği,
- Siyasi partilerin esas olarak kamu hizmeti gören ya da kamu yararına çalışan kuruluşlar olmadıkları,
- Partilerin devlet yardımı ile ortaya çıkarılıp ayakta tutulamayacakları,
- Anayasa koyucunun böylesine önemli bir konuyu düzenlemediği,
- Siyasi partileri görüşlerini paylaşan insanların yaşatmaları gerektiğidir.

Anayasa Mahkemesi bu görüşleri dikkate alarak bu tür bir düzenlemenin yapılamayacağı, özetle devletin siyasi partilere yardımda bulunamayacağı açıkça belirtilmiştir (AYDIN, 2005, s.248 ; E.S. 1970/12, K.S. 1971/13, K.T. 02.02.1971, RG. 09.07.1971, S. 13890, s. 2-3). Bu durum, devlet yardımının Anayasa'ya aykırı olduğunun tescilidir.

Tablo : 24**1968-70 Arası Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı / Milyon TL**

Partiler/ Yıllar	1968	1969	1970
Adalet Partisi	3,5	3,5	3,8
Cumhuriyet Halk Partisi	2,0	2,0	2,2
Cum. Güven Partisi	0,5	0,5	0,5
Millet Partisi	0,5	0,5	
Toplam	6,5	6,5	6,5

Kaynak: YÜKSEL, 2007, s. 172.

3524. 1421 Sayılı Kanunla Anayasada yapılan Düzenleme

648 sayılı Kanun'da devlet yardımını düzenleyen 74. maddesinde yapılan ilk iki düzenleme iki farklı gerekçe ile Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti. Bu gerekçeler sırasıyla;

- 1017 sayılı Kanun, yardımın esaslarının “eşitlik ve adalet ilkelerine aykırı olduğu”,
- 1219 sayılı Kanun ise yardım uygulamasının “ilke bakımından Anayasaya aykırı olduğu” dur.

1219 sayılı Kanun'un iptali, 1 Mart 1971 tarihinde başlayan 1971 mali yılında siyasi partilere yardım yapılması olanağını ortadan kaldırmıştı. Bu durum, yardıma anayasal bir dayanak oluşturulmasına yönelik girişimlerin başlatılmasına neden olmuş ve iptal kararından kısa bir süre sonra, yardıma anayasal dayanak oluşturacak hüküm içeren bir Teklif TMM Başkanlığına sunulmuştur (YÜKSEL, 2007, s.58). Anayasa değişikliği öngören bu Teklif, 34'e karşı 328 oyla kabul edilmiş ve 1421 sayılı kanunla yasalaşmıştır (YÜKSEL, 2007, s.61). Bu durum, 30.06.1971 tarih ve 1421 sayılı 9.7.1961 Tarihli ve 334 Sayılı T.C. Anayasasının 56. ve 82. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla (RG., 02.07.1971, S. 13883), Anayasa'nın 56. maddesine bir fıkra eklenmek suretiyle siyasi partilere devlet yardımına Anayasal bir dayanak oluşturmuştur.

Kanun'un Anayasa'nın 56. maddesine eklediği fıkra, yardım için iki kıstas belirlemiş ve yardımın yapılma yöntemini belirlemeyi 648 sayılı Kanuna bırakmıştır (YÜKSEL, 2007, s.61). Devlet yardımından yararlanabilecek olanlar;

- Genel seçimlerde %5 oy almış olanlar,
- Mecliste grup oluşturabilecek sayıda milletvekiline sahip olanlardır.

Bu iki koşuldan birini sağlayan siyasi partilere devletçe yapılacak yardımın kanunla düzenleneceği Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56. maddesine eklenmiştir (1421 sayılı Kanun md. 1).

3525. 1699 Sayılı Kanun İle Anayasada Yapılan Düzenleme

Anayasallaşan devlet yardımı konusunda yapılması gerekli kanuni değişiklikler konu üzerinde birçok yeni düzenlemeler gerektirmesi nedeniyle gecikmiştir. Gecikme nedeniyle SPK'da bir düzenleme yapmak yerine günün şartlarına uyum sağlamak üzere TBMM üyelerinden 397'sinin imzasını taşıyan bir kanun teklifi Meclis'e sunulmuştur. Bu durum Kanun'un gerekçesinde, "son yasama yılındaki durum göz önünde tutularak" bugünkü ihtiyaçları karşılayacak bir hükmün Anayasa'ya eklenmesinin amaçlandığı belirtilmekteydi. Anayasa Komisyonu, Teklifteki 1 Mart 1973 tarihini 30 Mart 1973 olarak değiştirmiş ve bu madde uyarınca devletten yardım almanın koşulları arasına, bu tarihe kadar "grubunu kaybetmemiş olma" yı eklemiştir (YÜKSEL, 2007, s. 63).

15.03.1973 tarih ve 1699 sayılı T.C. Anayasasının 30, 57, 136, 138 ve 148 inci Maddelerinin Bazı Fıkralarının Değiştirilmesi ve 2 Geçici Madde Eklenmesi Hakkındaki Kanun (RG., 20.03.1970, S.14482) 22 karşı 333 oyla kabul edildi ve 7. maddesi ile Anayasa'ya Geçici 22. madde eklenmiş oldu.

Geçici 22. maddeye göre; "1 Kasım 1972 tarihinde TBMM'de grubu bulunup da 30 Mart 1973 tarihine kadar grubunu muhafaza etmiş ve Milletvekili Genel Seçimlerine katılma niteliği kazanmış olan siyasî partilere de, Anayasa'nın 56. maddesindeki şartlar aranmaksızın, kanunun öngördüğü ölçüye göre Devletçe yardım yapılacaktır" şeklinde hükmedilmektedir. Siyasi partilere yapılacak yardımın ayrıntıları ise, kanunî düzenlemeye bırakılmıştır.

Geçici 22. madde, devlet yardımı için Anayasanın 56. maddesinde yer alan koşulu, belirtilen nitelikleri taşıyan parti veya partiler bakımından dikkate almamayı öngörüyordu.

Söz konusu geçici maddenin öngördüğü nitelikleri taşıyan tek parti, Demokratik Parti (DP) idi (YÜKSEL, 2007, s. 63). Diğer taraftan bu kanun hükümleri, ancak 1802 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile uygulanabilmiştir (YÜKSEL, 2007, s. 64).

3526. 1802 Sayılı Kanun ile 648 Sayılı Kanunda Yapılan Düzenleme

1699 sayılı kanun ile yapılan düzenlemeler ile o dönem geçiş dönemi olarak sona ermiştir. Yapılan Anayasal düzenlemeler ışığında ise 648 sayılı SPK'nun devlet yardımlarını düzenleyen 74. maddesinin düzenlenmesi gerekmektedir. Yine o dönemde de bir genel seçim yapılması gerekmektedir. 14 Ekim 1973 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçimleri'nin sonuçları aşağıda Tablo 26'da belirtilmiştir.

Tablo : 25

14 Ekim 1973 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Oy oranı	Kazanılan Milletvekili Sayısı
CHP	% 33.3	185
Adalet Partisi	% 29.8	149
Milli Selamet Partisi	% 11.9	48
Demokrat Parti	% 11.8	45
Cumhuriyetçi Güven Partisi	% 5.3	13

Kaynak: AYDIN, 2005, s.249.

Fakat seçim tarihine kadar 648 sayılı SPK'nın 74. maddesin de herhangi bir düzenleme yapılmamıştı. Seçim sonrasında 1974 yılının ilk aylarında 648 sayılı Kanun'da yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. 30.04.1974 tarihinde kabul edilen 1802 sayılı Kanun (RG. 09.05.1974, S. 14881) SPK'nın 74. maddesinde değişiklik gerçekleştirmiş, siyasi partilere devlet yardımı yeniden düzenlenmiştir.

Yardımanın miktarıyla ilgili olarak da, yeni bir esas benimsenmiştir (AYDIN, 2005, s.249). İlk kez bütçe gelirlerinin belirli oranlarında yardım yapılması esası kabul edilmiş maktu tutarlarda yardım yapılması esası terk edilmiştir. Düzenlemeye göre, o yılki genel bütçe gelirleri "(B) cetveli" toplamının beş binde biri, siyasi partilere yardım yapılması için, ödenek olarak bütçeye konulacaktır. Bu yardım, siyasi partilerin son milletvekili seçimlerinde Türkiye itibarıyla almış oldukları oylar göz önüne alınarak paylaşılacaktır (AYDIN, 2005, s.249).

1802 sayılı kanunla 648 sayılı SPK' na eklenen 74 maddenin ilk fıkrasına göre “Son milletvekili genel seçimlerine katılan ve Türkiye itibariyle toplam geçerli oy sayısının en az % 5' ini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisi'nde grup kuracak sayıda (en az 10 kişi, AY. m.85/2) milletvekilliği kazanmış bulunan siyasî partilere her yıl Hazinece ödenmek üzere, o yılki genel bütçe gelirleri “(B) cetveli” toplamının beş binde biri oranında ödenek malî yıl bütçesine konur. Bu ödenek; yukarı ki fıkra gereğince Devletçe yardım yapılacak olan siyasî partiler arasında, o siyasî partinin son milletvekili genel seçimlerinde Türkiye itibariyle almış olduğu geçerli oyların, bu partilerin toplam olarak aldıkları geçerli oylar oranına göre bölüştürülerek her yıl ödenir” (1802 sayılı Kanun md. 1).

Yardım seçim sonuçları ile ilişkilendirildiğinden, seçimin olmadığı yıllarda parlamento aritmetiğindeki değişimler partilerin aldıkları yardımı oransal bakımdan etkilemeyecek, yalnızca, bütçe büyüklüğünün değişmesinden ötürü, yardım tutarı değişecektir. Ödemeler, o yılın genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini izleyen on gün içinde yapılacak, yardım, yalnızca parti ihtiyaçları ve çalışmalarında kullanılabilecekti (YÜKSEL, 2007, s. 66).

Diğer taraftan 1973 yılı devlet yardımlarının da ne şekilde dağıtılacağı da 1802 sayılı kanun ile düzenlenmiştir. 1802 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile 648 sayılı Kanun'a bir geçici madde eklenmiş ve eklenen Geçici 6. madde ile, 1973 yılına ilişkin devlet yardımının paylaşırma esasları düzenlenmiştir.

1973 yılına ilişkin devlet yardımının tutarı da, yeniden düzenlenen 74. madde uyarınca o yılın Genel Bütçe Gelirleri (B) Cetveli tutarının beşbinde biri olarak belirlenmiş ve dağıtım yöntemi bu maddenin ikinci fıkrasında açıklanacak yardımın, 1974 yılı bütçesinin yürürlüğe girmesini izleyen 10 gün içinde ödenmesi gerekliliği vurgulanmıştır (1802 sayılı Kanun SPK, Değişik md 74/1). Geçici 6. maddenin ikinci fıkrası, mali yılın 1 Mart tarihinde başlaması ve milletvekili genel seçimlerinin 14 Ekim 1973 tarihinde yapılmış olması göz önünde bulundurularak ve Anayasanın Geçici 22. maddesi ile de bağlantı kurularak düzenlenmiştir (YÜKSEL, 2007, s. 66).

İkinci fıkraya göre, 1973 mali yılı bütçesine ekli (B) cetveli tutarının beşbinde biri tutarındaki ödenek, 1 Mart 1973-14 Ekim 1973 ve 15 Ekim 1973-28 Şubat 1974 dönemleri

esas alınarak ikiye bölünecek ve ilk döneme ilişkin yardım 12 Ekim 1969 Milletvekili Genel Seçim sonuçlarına, ikinci döneme ilişkin yardım da 14 Ekim 1973 MGS sonuçlarına göre yapılacaktı. Ancak, yardım ödeneğinin ilk döneme ilişkin bölümü yardıma hak kazanan partiler arasında bölüştürülmeden önce, Anayasanın Geçici 22. maddesine göre devlet yardımı yapılması gereken siyasi partiler için, 1802 sayılı Kanun'a göre devlet yardımı almaya hak kazanan "en az oyu almış siyasi partiye yapılacak oran ve miktarda yardım" ayrılacak ve kalan miktar 12 Ekim 1969 MGS sonuçları esas alınarak dağıtılacaktı (1802 sayılı Kanun SPK, Değişik md 74/3).

1969 Milletvekili Genel Seçimleri sonuçlarına göre yardım almaya hak kazanan partilerden en az oy alanı, % 6,58 oy oranı ile GP idi. GP'ye yakın sayıda TBMM üyesine sahip bulunan DP için de % 6,58 oranı esas alınacak ve 1973 yılı genel bütçe gelirleri toplamının beşinde birinin 7,5 aylık döneme karşılık gelen miktarından % 6,58 oy oranına göre DP'ye pay ayrılacak, kalan miktar ise yardıma hak kazanan diğer partiler arasında bölüştürülecekti. 4,5 aylık döneme ilişkin yardım tutarı ise, 1973 Milletvekili Genel Seçimleri sonuçlarına göre dağıtılacaktı (YÜKSEL, 2007, s. 67).

Tablo : 26

1973-80 Arası Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı / Milyon TL

Partiler/ Yıllar	1973-74	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Adalet Partisi	10,1	6,3	9,1	13,2	19,6	29,5	55,9
Cumhuriyet Halk Partisi	9,3	7,0	10,1	14,7	22,0	33,1	62,7
Cum. Güven Partisi	1,6	1,1	1,5	2,3			
Milliyetçi Hareket Partisi					3,4	5,1	9,7
Milli Selamet Partisi	2,5	2,5	3,6	5,2	4,5	6,8	13,0
Demokrat Parti	3,0	2,5	3,6	5,3			
Toplam	26,5	19,4	27,9	40,7	49,5	74,5	141,3

Kaynak: YÜKSEL, 2007, s. 172

353. 1982 Anayasası'nın Uygulandığı Dönemde Devlet Yardımlarının Gelişim Süreci

1982 Anayasası'nın ilk şeklinde, siyasi partilere devlet tarafından yardım yapılacağını öngören bir hükme yer verilmemiştir (YÜKSEL, 2007, s. 69). Siyasi partilere yardım yapılması konusunda, Anayasa'ya yasaklayıcı bir hüküm de konulmamıştı (AYDIN, 2005,

s. 250). Danışma Meclisinde 1982 Anayasası tasarısına siyasi partilere yardım konusunda düzenleme yapılması gerekliliği belirtilmişse de bu durum o dönemde gerçekleşmemiştir. Diğer taraftan, 1982 Anayasası dönemindeki ilk Milletvekili Genel Seçimi 6 Kasım 1983 tarihinde, mahalli idareler seçimi ise 26 Mart 1984'te yapılmıştır.

Tablo : 27

6 Kasım 1983 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Oy oranı	Alınan Milletvekili Sayısı
Anavatan Partisi	% 45.15	211
Halkçı Parti	% 30.40	117
Milliyetçi Demokrasi Partisi	% 23.27	71

Kaynak: YÜKSEL, 2007, s. 69.

Tablo : 28

26 Mart 1984 Mahalli İdareler Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan İl Genel Meclis Üyeliği Sayısı
Anavatan Partisi (ANAP)	1420
Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP)	506
Doğru Yol Partisi (DYP)	188
Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP)	99
Refah Partisi (RP)	14
Bağımsız	21

Kaynak: YÜKSEL, 2007, s. 69

Seçim sonuçları yukarıdaki tablolarda belirtildiği üzere mecliste üç parti sandalye sahibi olurken yerel seçimlerde il genel meclis üyeliği alan beş parti vardır. Diğer taraftan Anayasa Komisyonu Kurucu Meclis'ten aldığı yetki ile birlikte siyasi partiler hakkında da yeni bir düzenlemeye gitmişti. Siyasi partiler için, 22.04.1983 tarih ve 2820 sayılı SPK'da (RG., 24.04.1983, S. 18027) da gelir kaynakları on bent halinde sıralanmıştı. Ancak çıkarılan bu yeni kanunda partilere devlet yardımı konusuyula ilgili bir düzenleme yapılmamıştı. Düzenleme yapılmama nedeni olarak ise, Anayasa Komisyonu SPK ile ilgili gerekçesinde (DMTD, C.14, S.13, s. 32-33) şu nedenlerle açıklanmıştır;

- Siyasi partilerin kamu kuruluşu olmadıkları,

- Devletin demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez kuruluşları olan siyasi partilere yardım etmek zorunda olmadığı,
- Devlet yardımı olsa bile, siyasi partilerin başka yollardan çıkar sağlamalarının söz konusu olabileceği
- Anayasa’da devlet yardımına yönelik bir ibarenin konulmadığı belirtilmişti.

Burada, Anayasa Komisyonu’nun, 2.2.1971 tarih ve 1971/13 K. sayılı Anayasa Mahkemesi kararıyla bağlı kaldığı ve bu içtihadı süreklilik kazandırmak istediği gibi bir sonucuna ulaşmak mümkündür (AYDIN, 2005, s. 250; TEZİÇ, 1996, s. 320-321).

3530. 3032 sayılı Kanunla SPK’da Yapılan Yasal Düzenleme

Daha öncede belirtildiği üzere 1982 Anayasası’nın ilk halinde düzenlenmeyen siyasi partilere devletçe yardım yapılması konusu, ilk kez 6 Kasım 1983’te yapılan Milletvekili Genel Seçimlerine katılan üç partinin grup başkanvekillerinin imzaladığı ve 1984 yılında TBMM Başkanlığı’na sunulan bir Kanun Teklifi ile gündeme gelmiştir.

27.06.1984 tarih ve 3032 sayılı Kanun’la (RG., 09.07.1984, S. 18453) siyasi partilere devletçe yardım yapılması konusu düzenlenmiştir. Kanun’la birlikte 2820 sayılı SPK’nın gelir kaynakları başlıklı 61. maddesine (j) bendi eklenmiştir. (j) bendi siyasi partiler için devlet yardımı alabileceğini hükmetmektedir. Gelir kaynaklarına devlet yardımlarının eklenmesi yanında kanunla 2820 sayılı kanuna eklenen Ek Madde ve Geçici 11. Madde ile de bu devlet yardımlarının paylaşılması konusu ve kanun hükmünün geçerli olduğu yıl yardımların dağıtılması durumu düzenlenmiştir.

1984 yılına ilişkin yardımın yapılma esasları yanı sıra, 2. madde ile belirlenen esasların dışında, bu Kanun’un “yürürlüğe girmesinden ilk milletvekili genel seçimine kadar” geçecek süre için, yani geçici bir düzenleme olarak, yardımın dağıtımında yeni bir esas (YÜKSEL, 2007, s. 74-75) getirilmesi uygulamaya konulmuştur.

3032 sayılı kanun ile SPK’na eklenen ek maddeye göre; Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 33. maddesindeki %10’luk genel barajı aşmış bulunan siyasi partilere her yıl

hazineden ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri “(B) Cetveli” toplamının beşbinde biri oranında ödenek mali yıl için konur denmişti.

Devlet yardımının partiler arasındaki paylaşımı ise aynı maddenin ikinci fıkrasında hükme bağlanmıştır. İkinci fıkraya göre; Devlet yardımı yapılacak siyasi partiler arasında, o siyasi partinin genel seçim sonrasında, Yüksek Seçim Kurulunca ilan edilen T.B.M.M. sandalye sayısına bölüşülerek her yıl ödenmesini hükmedilmektedir. Bu ödemelerin o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takiben on gün içinde tamamlanması zorunlu kılınmıştır. Diğer taraftan yardımın kullanılması parti ihtiyaçları ve çalışmalarıyla sınırlandırılmıştı.

Yine aynı kanunda Geçici 11. maddede ki düzenleme ise şu şekildedir. 1984 yılı içinde siyasi partilere Devletçe yapılacak yardım bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on gün içerisinde genel bütçe gelirleri “B” cetveli toplamı dikkate alınmak suretiyle Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesinde yer alan yedek ödenekten karşılanır denilmiştir.

Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yapılacak, ilk genel milletvekili seçimine kadar, 26 Mart 1984 tarihinde yapılmış olan; mahalli idareler seçimine katılmış siyasi partilere o yılın bütçesine, siyasi partilere Devlet yardımı için konan ödeneğin % 30’u ayrılır ve ayrılan bu ödenek siyasi partilerin İl Genel Meclisi (İGM) seçimlerinde kazandıkları sandalye sayısına göre paylaşılır (3032 sayılı Kanun Değişik Geçici md. 11 /2). Ödeneğin geri kalan % 70’i ise T.B.M.M.’n de grubu bulunan partilere 6 Kasım 1983 tarihinde yapılmış olan genel seçimlerde aldıkları geçerli oyların, bu partilerin toplam olarak aldıkları geçerli oylara oranına göre bölüştürülerek ödenir (3032 sayılı Kanun Değişik Geçici md. 11/3) şeklinde düzenlenmişti.

3531. 3349 Sayılı Kanun İle SPK’nın Geçici 11. Maddesinde Düzenleme

1984 yılında devlet yardımı esası SPK’ya getirildikten sonra, SPK’nın Geçici 11. Maddesinde değişikliğe gidilmek istenmiştir. 9.4.1987 tarih ve 3349 sayılı Kanunla (RG. 22.04.1987, S. 19439) Geçici 11. Maddeye yeni fıkralar eklenerek devlet yardımı bazı siyasi partilere yönelik olarak genişletilmiştir (AYDIN, 2005, s. 250).

2820 sayılı Kanun'un Geçici 11.maddesinin değiştirilmesini öngören Kanun Teklifi 1987 yılı başında TBMM'ye sunulmuştur. 1987 yılı başında meclise sunulan kanun teklifi ile meclisteki sandalye sayılarının değişmesi sonucunda yeni meclis gruplarının oluşması durumları dikkate alınarak devlet yardımından yararlanan parti sayısı arttırılması hedeflenmiştir.

Getirilen düzenlemeyle birlikte, 6 Kasım 1983 ve 26 Mart 1984 seçimlerine katılmamış olan ve Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibariyle TBMM'de grubu bulunan siyasi partiler Devlet yardımından faydalanabilecekleri hükmedilmiştir. Yapılacak devlet yardımının miktarı 150.000.000 (yüzelli milyon) TL'den aşağı olamayacağı ve bu maksatla gerekli ödeneğin 27.06.1984 tarih ve 3032 sayılı Kanunla konulan Ek Maddede öngörülen sınırlamaya bağlı olmaksızın (beşbinde biri oranında ayrılan tutar içinden değil) Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçesinin yedek ödenek tertibinden karşılanacağı belirtilmiştir.

Siyasi Partiler Kanununa 27.06.1984 tarih ve 3032 sayılı Kanunla Eklenen Ek 1 inci maddede yazılı beşbinde bir oranındaki yardım miktarı bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılacak ilk milletvekili genel seçim yılı içinde üç misline çıkarılması hükmedilmiştir. Arttırılan miktarın partiler arası paylaşımı içinse de Kanunun T.B.M.M.'de kabul edildiği tarihte Grubu bulunan siyasi partilere milletvekili sayılarına göre taksim edilerek ödenmesi gerektiği yasalaştırılmıştır.

3532. 3470 Sayılı Kanunla SPK'nun Ek 1. Maddesine Yeni İbareler Eklenmesi

Devlet yardımı hak edilebilmesi için geçerli oyların %10'unu almış olmak kriterinin yüksek bulunması gerekçesiyle 25.08.1988 tarihinde Meclise sunulan bir kanun teklifi sonucunda 7.8.1988 tarih ve 3470 sayılı Kanun'la (RG., 13.08.1988, S. 19898) da devlet yardımı konusunu düzenleyen SPK'nın Ek 1. maddesinde düzenlemeye gidilmiştir.

Getirilen düzenlemede;

Milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan siyasî partilere de devlet yardımı yapılır. Bu yardım en az devlet yardımı alan siyasî partinin ikinci fıkra gereğince almış olduğu yardım ve genel seçimlerde aldığı toplam geçerli oy

esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak yapılır. Ancak bu yardım üç yüz elli milyon liradan az olamaz. Bunun için her yıl Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konulur (3470 sayılı Kanunla 2820 sayılı Kanun Değişik Madde 1/1) .

Yukarıdaki fıkralarda öngörülen yardım miktarları; bu yardımdan faydalanabilecek siyasî partilere, milletvekili genel seçiminin yapılacağı yıl üç katı; mahalli idareler genel seçim yılı için iki katı olarak ödenir. Her iki seçim aynı yıl içerisinde yapıldığında bu ödemenin miktarı üç katı geçemez. Bu fıkra gereğince yapılacak katlı ödemeler, Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim takvimine dair kararının ilanını izleyen 10 gün içinde yapılır denilmiştir (3470 sayılı Kanunla 2820 sayılı Kanun Değişik Madde 1/2).Son olarak bu kanunu yürürlüğünün 1 Ocak 1988 tarihi olduğu belirtilmiştir (3470 sayılı Kanun md. 2).

Özetlemek gerekirse, getirilen düzenleme ile devletçe yapılacak yardımının uygulanma alanı genişlemiş %7 oy alan partilere de devlet yardımını öngörmüştür. %7 oy alan partiler en az devlet yardımı alan partinin alacağı yardım esas alınıp oy sayılarına göre oranlanmak koşuluyla bir belirlemeye gidilmiştir. Ayrıca yapılacak yardımın seçim dönemlerinde katlı ödeme şekilde uygulanması yasalaştırılmıştır.

3533. 3470 Sayılı Kanunun İptali İstemi

Yürürlüğe giren 3470 sayılı Kanun da 3349 sayılı kanun gibi iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüştür. İptali istenen 3349 sayılı kanunun iptal gerekçeleri bir önceki iptal istemiyle benzerlikler taşımaktaydı. Kanun maddesinin Anayasanın 2, 5, 10. maddeleriyle 62. maddenin 2. fıkrasına aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Ancak, Anayasa Mahkemesi ikinci kez siyasi partiler yapılan devlet yardımının Anayasa'ya aykırı olmadığı kararını vermiştir (E.S. 1988/39, K.S. 1989/29, K.T. 06.07.1989, RG. 08.02.1990, S. 20427, s. 45-46).

3534. 3673 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler

Devlet tarafından yapılacak yardımın 10 veya daha fazla milletvekili koltuğuna sahip partilerce hak edilebilmesi için SPK'na geçici bir hükmün eklenmesi için 31.10.1990 tarihinde bir önerge Meclis Başkanlığına sunulmuştur. 2820 sayılı Kanun'a bir geçici

madde eklenmesini öngören madde, TBMM Genel Kurulunda hiç tartışılmaksızın, 3673 sayılı Kanun'un 4. maddesi olarak yasalaşmıştır. Madde, siyasi partilere yardım uygulamasının kapsamını, geçici bir düzenleme olmakla birlikte, "31.10.1990 tarihinde 10 ve daha fazla milletvekiline sahip bulunan partilere doğru genişletmiştir (YÜKSEL, 2007, s. 95).

Devlet yardımının 10 ve daha fazla milletvekili olan siyasi partilere doğru gelişmesini düzenleyen 31.10.1990 tarih ve 3673 (RG. 02.11.1990, S. 20683) sayılı yasal düzenleme ile Siyasi Partiler Kanununa eklenen Geçici 16. madde şu şekildedir;

"31.10.1990 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde 10 veya daha fazla milletvekili bulunup da Devlet yardımı alamayan siyasi partilere, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılacak ilk genel seçimlere kadar, Siyasî Partiler Kanununun "Ek Madde 1" de öngörülen esaslar dairesinde en az Devlet yardımı alan siyasî partiye yapılan Devlet yardımı kadar, Devlet yardımı yapılır" denilmiştir.

Tablo : 29**1984-94 Yılları Arasında Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı Miktarları / Milyon TL**

Parti Yıl	ANAP	SHP	SODEP	HP	DYP	MDP	RP	DSP	MÇP	HEP	CHP	BBP	DEP	MHP	TOPLAM
1984	350,4		46,0	154,6	17,1	123,1	1,3								692,5
1985	497,2		65,3	219,3	24,2	174,6	1,8								982,4
1986	738,0	297,5			41,9	239,5	3,1								1.320,0
1987	4023,4	1256,3			518,7		4,9	402,8							6.206,1
1988	2,369,1	803,2			478,7		350,0	350,0							4.351,0
1989	7,983,0	2706,6			1613,0		700,0	718,9							13.721,5
1990	6928,2	2348,9			1399,9		523,7	623,9		86,1					11.910,7
1991	40705,2	13800,7			8,224,7		3076,7	3665,4		1025,6					70.498,4
1992	17876,6	13679,5			27669,9		9637,9	6137,8	6137,8		554,9				81.694,4
1993	37249,8	28504,2			57656,2		20082,5	12789,5	12017,3	12017,3	12789,5	954,8		772,2	194.833,3
1994	148017,8	113265,8			229105,8		79800,9	50821,0			50821,0	12705,3	43801,6	50821,0	779.160,2

Kaynak: YÜKSEL, 2007, s. 174.

3535. 3765 Sayılı Kanunla Devlet Yardımının İki Katına Çıkarılması

1982 sonrası birçok değişikliğe uğrayan devlet yardımı konusu için önemli adımlardan biride 1992 yılı içersinde gerçekleşmiştir. 1992 mali yılı için çıkarılan geçici bütçe kanununun 10.maddesi devlet yardımları ile ilgili önemli değişiklikleri öngören bir madde olmuştur. Sözü edilen madde, Tasarının TBMM Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında verilen bir önerge ile eklenmiş ve yasalaşmıştır. Önerge ile tasarıya eklenen madde, 2820 sayılı Kanun'un Ek 1. maddesinde yer alan “beşbinde bir” oranının 1992 mali yılında, bu yıl seçim yılı da olmamasına karşın, “beşbinde iki” olarak uygulanmasını, başka bir anlatımla, yardım tutarının iki katına çıkarılmasını öngörmekteydi (YÜKSEL, 2007, 95-96).

3536. 3789 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler

Daha önce mecliste grubu bulunan partilere de devlet yardımı öngörülmesi 3673 sayılı Kanunla mümkün kılınmıştı. 3673 sayılı kanun sonrasında devlet yardımı alacak siyasi partilerin kapsamını daha da genişletilmesi istenmiştir. Bu dönemlerde yapılan MGS’de ise 5 parti meclis çatısı altında koltuk sahibi olmuştu. Daha sonra bu partilerden ayrılan milletvekillerinden bazılarının başka partilere (Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) ve Milliyetçi Çalışma Partisine (MÇP) katılmak istemesi sonucunda bu partilerin devlet yardımından faydalanabilmeleri için devlet yardımının kapsamı genişletilmek istenmiştir.

Tablo : 30

2001 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Oy Oranı	Alınan Milletvekili Sayısı
DYP	% 27,03	178
ANAP	% 24,01	115
SHP	% 20,75	88
RP	% 16,88	62
DSP	% 10,75	7

Kaynak: YÜKSEL, 2007, s. 79

DYP ve SHP’nin oluşturduğu koalisyon hükümetinin grup başkanvekillerinin imzasıyla sunulan kanun teklifinin gerekçesi partiler arasındaki adaletsiz devlet yardımı alma problemini son buldurmaktı. Gerekçede sırasıyla şu hususlara değinilmiştir.

- Son MGS’de genel barajı aşmış bulunan siyasi partiler ile MGS’de toplam geçerli oyların % 7’sinden fazlasını alan siyasi partilere devletçe yardımda bulunulduğu,
- 7 milletvekiline sahip DSP’nin bu yardımdan yararlanmasına karşın, 19 milletvekiline sahip MÇP’nin hiç yardım almaması (YÜKSEL, 2007, s. 96),
- Mecliste temsil edilen Demokratik Sol Parti’nin de (DSP) hak ettiği yardımın yetersiz olduğudur.

24.03.1992 tarih ve 3789 (RG. 28.03.1992, S. 21185) sayılı Kanunla (2820 sayılı Kanun Geçici md.16), siyasi partilere devlet yardımının kapsamı genişleten Geçici 16. madde şu şekilde değiştirilmiştir; “Türkiye Büyük Millet Meclisinde 10 veya daha fazla milletvekili bulunup da Devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek şekilde teşkilatlanmasını tamamlamış siyasî partilere, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra, Siyasî Partiler Kanununun “Ek Madde 1” de öngörülen esaslar dairesinde en az Devlet yardımı alan siyasî partiye yapılan yardım kadar Devlet yardımı yapılır. Bu partilerin 10’dan az olmakla birlikte en az 3 veya daha fazla milletvekiline sahip olmaları halinde kendilerine en az Devlet yardımı alan siyasi partiye yapılan yardımın ¼’ü tutarında Devlet yardımı yapılır”. Yapılan düzenleme ile birlikte, %10 ve %7 oy barajını aşanlar ile birlikte 10 veya daha fazla milletvekiline sahip olanlara devlet yardımı öngörülürken, 3 ile 9 milletvekiline sahip olanlar için en az devlet yardımı alan siyasi partinin aldığı yardımın ¼’ü tutarında yardım alabileceği durumları ile devlet yardımının kapsamı genişletilmiştir.

3537. 4121 Sayılı Kanunla Anayasa’da Yapılan Düzenleme

SPK’da yapılan düzenlemelerle birlikte 1995 yılına kadar gelen devlet yardımı konusu birkaç nedenden ötürü Anayasa’da yapılacak düzenleme ile devam edecekti. Anayasa’da yapılacak düzenlemenin nedenleri sırasıyla şöyledir; devlet yardımının sürekliliğini sağlamak, yardımları güçlendirmek, yardımlara Anayasal dayanak sağlamaktır. Anayasa değişikliği 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanunla (RG. 26.07.1995, S. 22355) gerçekleştirilmiştir. Yapılan değişiklik sonucunda Anayasanın 68. maddesinin sonuna “Siyasi partilere, devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardım, alınacak üye aidatı ve bağışların esasları kanunla düzenlenir” fıkrası eklenmiştir.

Yapılan bu düzenleme ile devlet yardımı konusu Anayasa’da güvence altına alınırken “yeterli düzeyde” ve “hakça” ibareleriyle devlet yardımı desteklenmiştir.

Tablo : 31⁴**1995-2009 Tarihleri Arasında Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımları / Milyar TL ve 1.000 YTL**

Parti	ANAP	SHP*	DYP	RP	DSP	CHP	BBP	MHP	YENİ P.	MP	YDH	DTP	FP	SP	AKP	YURT P.	ÖDP	SHP**	GENÇ P.	TOPLAM YARDIM
1995	430,3	88,2	666,0	231,2	147,7	280,6	12,3	147,7	8,0	2,6	2,4									2017,0
1996	253,4		259,2	303,4	145,9	106,7	17,1	81,5												1167,2
1997	598,8		612,5	716,8	344,8	252,2	48,2	192,6				25,3								2791,2
1998	1033,0		1056,4		594,7	435,1	83,1	332,3				332,3	137,5							4004,4
1999	5113,2		5229,4		2943,9	2153,7	411,2	1644,9				1644,9	1644,9							20786,1
2000	2124,3		1929,8		3565,3	1399,4		2888,7					2475,9							14383,4
2001	3282,5		2981,9		5509,2	2162,7		4463,7					3266,7	527,3	159,9					22353,6
2002	17204,0		15628,7		28874,1	11333,6	1133,4	23394,9						11333,6	11333,6	1009,2	869,4			122114,5
2003			6274,9			12749,0		5496,8							22539,8				4766,5	51827,0
2004			14696,1			29858,4		12873,5							52788,8				11163,2	121380,0
2005	5447,8		8843,2			17966,9		7746,5							31765,1			1365,0	6717,3	79851,8
2006	8891,2		11156,2			22666,4		9772,7							40073,6				8474,3	101034,4
2007			39313,7			79874,8		34438,2							141216,3				29862,8	324705,8
2008						20476,0		13995,7							45685,5					80157,3
2009						49898,0		45685,5							111331,0					

Kaynak: YÜKSEL, 2007, s. 174.

⁴ SHP* : Sosyal Demokrat Halkçı Parti.

SHP** : Sosyal Demokrat Halk Partisi.

2006, 2007, 2008 ve 2009 Yılları Yardımı 1.000.-TL Olarak Okunmalıdır.

3538. 4445 Sayılı Kanun’la Anayasada Yapılan Düzenleme

1995 yılında çıkarılan 4121 sayılı kanunla Anayasanın 68 ve 69. maddelerinde yapılan değişiklikler sırasıyla; devlet yardımlarının anayasal dayanak oluşturmak, yeterli ve hakça yardım yapılmasıydı. Bu değişikliklerin uygulanabilir duruma getirilmesi için Anayasa yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla Meclis Başkanlığına sunulan kanun teklifi devlet yardımının bölüştürülmesinde “Oy Oranı” ölçüsüne geçilmesini hedeflemekteydi. Bu durum 02.08.1999 tarihli ve 4445 sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (R.G.: 14.08.1999- 23786) Ek 1. maddenin üçüncü fıkrasını yürürlükten kaldırmış ve Ek 1. maddeye, devlet yardımı ile ilişkili bir yaptırım öngören bir fıkrayı eklemiştir (4445 sayılı Kanun md.21/1).

4445 sayılı Kanun 21. maddesi;

Hazineden ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri “(B) Cetveli” toplanmış beşbinde ikisi oranında ödenek, Yüksek Seçim Kurulu’nca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve 2339 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 33. maddesindeki genel barajı aşmış bulunan ve Devlet yardımını hak eden siyasi partiler arasında, bu partilerin genel seçim sonrasında Yüksek seçim Kurulunca ilan edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüştürülmek suretiyle her yıl ödenmesini (4445 sayılı Kanun md.21/2) hükmeder.

Diğer taraftan, 2820 sayılı SPK’nun 76. maddesi hükmü dairesinde gelirleri Hazineye irad kaydedilen ve taşınmaz malları Hazine adına tapuya tescil edilen siyasi partilere, bu madde gereğince yapılacak Devlet yardımından, Hazineye irad kaydedilen gelirin Hazine adına tapuya tescil edilen taşınmazların toplam değerinin iki katı indirilir (4445 sayılı Kanun md.21/3) şeklinde düzenlenmiştir.

3539. 4709 Sayılı Kanun ile Devlet Yardımından Yoksun Bırakma

DSP-ANAP-MHP Koalisyon Hükümeti döneminde Koalisyon ortağı partilerin Genel Başkanları ile 288 Milletvekilinin imzasını taşıyan, ortaya çıkan ihtiyaçlar, kamuoyunun beklentileri ve yeni siyasi açılımlar doğrultusunda Anayasanın yenilenmesi gereğinin

doğduğu, ayrıca Avrupa Birliğine tam üyelik süreci bakımından da değişiklik yapılması zaruretinin bulunduğu gerekçesiyle “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi”nin görüşülmesine 24.09.2001 günü başlanılmıştı (YÜKSEL, 2007, s. 99).

03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (R.G.: 17.10.2001-S.24556) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69. maddesinin altıncı fıkrasına aşağıdaki cümle ile altıncı fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiş ve son fıkra aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Bir siyasî parti, partinin kapatılmasını gerektirecek fiilleri o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin; büyük kongre, genel başkan, merkez karar, yönetim organları, T.B.M.M.’deki grup genel kurulu, grup yönetim kurulunca, zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılacağına değinilmiştir. Anayasa Mahkemesi, partinin kapatılmasına neden olacak fiillere göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebileceğine hükmedilmiştir.

Yine 4709 sayılı Kanun 25. maddeye göre, siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri 25. madde 2 ve 3. fıkralar çerçevesinde kanunla düzenlenir (4709 sayılı Kanun md. 25/4) şeklinde düzenlenmiştir.

35310. 4748 ve 4778 Sayılı Kanunlar ve Yeni Düzenlemeler

4709 sayılı kanun sonrasında yapılan Anayasal düzenlemeler sonucunda 2820 sayılı SPK’da da gerekli düzenlemeleri oluşturmak amaçlı yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı çerçevesinde kısa vadede alınması gerekli önlemlerle ilgili olarak çeşitli kanunlarda değişiklik yapılması (YÜKSEL, 2007, s.102) amaçlarıyla 4748 Sayılı Çeşitli

Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 26.03.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

4748 sayılı Kanun md. 4 ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 101. maddesine bir fıkra eklenmesi, 102. maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarında ve 103. maddesinde değişiklikler öngörmüştür.

101. maddedeki parti kapatma sayılan hallerde temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin almakta olduğu son yıllık devlet yardımı miktarının yarısından az olmamak kaydıyla, bu yardımdan kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar vermiştir. Diğer taraftan, yardımın tamamı ödenmişse aynı miktarın hazineye iadesine karar verebileceğini 4748 sayılı Kanun A kısmıyla 101. maddeye son fıkra olarak eklemiştir.

Bir başka değişikli 4748 sayılı Kanun B kısmıyla 102. maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarında gerçekleştirilmiştir. 102. madde ikinci fıkrasında geçen Cumhuriyet Başsavcılığı” ibareleri, “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı” olarak değiştirilmiştir

Siyasî partilerin faaliyetlerinin izlenmesi amacıyla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın istediği bilgi ve belgeleri bildirilen süre içinde vermeyen siyasî partiye Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ikinci bir yazının tebliğ edileceği belirtilmiştir. Bu yazıda, bildirilen süre içinde cevap verilmediği ve istek yerine getirilmediği takdirde o siyasî partinin kapatılması ya da devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için dava açılabileceği de belirtilmiştir. Bu tebliğde bildirilecek süre içinde yine istek yerine getirilmez veya cevap verilmezse Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı o siyasî partinin kapatılması ya da devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için Anayasa Mahkemesin’e re’sen dava açabileceği durumunu 102. madde birinci fıkrada yeniden düzenlemiştir.

102. madde üçüncü fıkradaki düzenleme ise şu şekildedir; “Siyasî parti, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde istem yazısında belirtilen hususu yerine getirmedeği takdirde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesin’e o siyasî partinin kapatılması ya da devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için dava

açar. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca düzenlenen iddianamenin tebliğinden itibaren otuz gün içinde ilgili siyasi parti tarafından söz konusu parti organı, merci veya kurulun işten el çektirilmesi ve parti üyesi veya üyelerin partiden kesin olarak çıkarılmaları halinde, o partinin kapatılması ya da devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için açılan dava düşer. Aksi takdirde Anayasa Mahkemesi, dosya üzerinde inceleme yaparak, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın ve siyasî parti temsilcilerinin sözlü açıklamalarını, gerekli gördüğü hallerde diğer ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları da dinlemek suretiyle açılmış bulunan davayı karara bağlar.” denilmiştir.

Bir başka değişiklik ise 4748 sayılı Kanun C kısmıyla Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesine yapılan bir fıkra ekidir. Ek fıkraya göre; Bir siyasi parti, Anayasanın 68. maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne aykırı eylemlerin odak halini oluşturulup oluşturmadığı hususu Anayasa Mahkemesi'nce saptanması durumunda (2820 sayılı SPK, md. 103/1) ve saptanan aykırı fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılacağı belirtilmiştir (4748 sayılı Kanun ile Değişik 2820 sayılı SPK, md. 103/3).

Son olarak 02.01.2003 tarihli ve 4778 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanununun 12. maddesi ile Siyasi Partiler Kanununun 104. maddesinin ikinci fıkrasında “Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasi parti hakkında ihtar kararı verir. Bu yazının tebliği tarihinden itibaren altı ay içinde aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığı o siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için Anayasa Mahkemesine re'sen dava açabilir.” şeklinde değişikliğe gidilmiştir.

35311. 5341 Sayılı Kanun ile Düzenleme

Devlet yardımı konusunda SPK'da yapılan ve Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde uyum kanunlarıyla 2003 ve 2004 mali yıllarında geçerliliğini koruyan bir dönem yaşanmıştır. 3 Kasım 2002'de yapılan MGS'de ise tek başına iktidar olan bir parti

bulunurken (AK Parti) diğer taraftan da ana muhalefet olarak CHP sandalye hakkı kazanabilmişti. Bu durum dışında %7'lik oy barajını aşan üç parti (DYP, MHP ve Genç Parti) de, devlet yardımıyla yararlanma hakkını elde etmiştir. Yukarıda belirtilen bu beş parti belirtilen mali dönemlerde devlet yardımı almaya hak kazanmıştır. 2820 sayılı Kanunun Ek 1. ve Geçici 16. maddesi uyarınca devlet yardımını hak eden başkaca parti bulunmamıştır.

29 Nisan 2005 yılında AK Parti ile CHP'nin T.B.M.M. çatısı altındaki ender işbirliklerinin sonucunda kabul edilen değişiklik ile Hazine yardımı alan partilere sınırlandırılma getirildi. İktidar ile ana muhalefeti birleştiren konu ise her iki partiden yaşanan çok sayıda istifa ile T.B.M.M.'de kurulan yeni parti gruplarıydı. Örneğin SHP (Sosyal Demokrat Halk Partisi) ile ANAVATAN Partisi 2820 sayılı kanun Geçici 16. Madde hükmünce yardım almayı hak etmişti. Siyaset açısından etik bir durum oluşmadığı düşüncesinde olan CHP ve AK Parti'nin ortaklaşa verdikleri bir kanun teklifi ile durumu önlenmek istemesi sonucunda 29.03.2005 tarihinde Meclis Başkanlığı'na başvuruda bulunmaları sonucunu doğurmuştur. 29.04.2005 tarih ve 5341 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik, SPK'nın Geçici 16. maddesi yürürlükten kaldırmıştır. Yapılan düzenlemeyle, "10'dan az 3'ten çok milletvekili bulunan partilerin kanunda öngörülen devletten en az yardım alan partinin 4'de biri oranında yardım alması" hükmünün kaldırılmak istenmesiydi.

Uzun bir dönem sonunda yapılan bu değişiklik ile siyasî partilere devlet yardımının kapsamı ilk kez daraltılmıştır (RG. 07.05.2005, S. 25808). Bu düzenlemeyle, siyasi partilerin devlet yardımını hak edebilme şartı sadece MGS'de %7 oy alabilme şartına bağlanmıştır.

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde devlet yardımının kanunlardaki gelişimi aşağıdaki gibi tablolandırılabilir.

Tablo : 32

Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımının Yasal Düzenleme Süreci

Yıl	Kanun / Anayasa	Yardımanın Kriterleri	Yardım Ölçüleri
1965	648 Sayılı SPK	<ul style="list-style-type: none"> Bir önceki MGS'de en az %5 oy alan Bir önceki MGS'ye katılmamış ve kanun yayım tarihinde Meclis'te grubu bulunan partilere bir kez olmak şartıyla 	<ul style="list-style-type: none"> Maktu ölçülerde
1968	1017 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Bir önceki MGS'de en az %5 oy alan Bir önceki MGS'ye katılmamış olmak, TBMM üye tam sayısının en az %5'ine sahip olmak ve İl merkezlerinin en az üçte birinde teşkilatlanmış olan 	<ul style="list-style-type: none"> Maktu ölçülerde
1970	1219 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Bir önceki MGS'de en az %5 oy alan 1969 yılı yardımı için, 1965 ve 69 MGS'den en az birine katılmış olup, en az %5 geçerli oy alan 	<ul style="list-style-type: none"> Oy oranları (MGS)
1974	1802 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Son MGS'de geçerli oyların en az %5 oy alan veya son MGS'de Meclis'te grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan 1973 yılı devlet yardımı için, 1699 sayılı Kanun'da Anayasa değişikliğine atfen yapılmıştır 	<ul style="list-style-type: none"> Oy oranları (MGS)
1984	3032 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> 25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler seçimine katılmış olup, İl Genel Meclisi Seçimlerinde (İGMS) sandalye kazanan 6.11.1983 tarihinde yapılan MGS'ye katılmış olup, TBMM'de grubu bulunan 	<ul style="list-style-type: none"> Oy oranları İGMS'de kazanılan sandalye sayısı
1987	3349 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> 25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler seçimine katılmış olup, İl Genel Meclisi Seçimlerinde (İGMS) sandalye kazanan 6.11.1983 tarihinde yapılan MGS'ye katılmış olup, TBMM'de grubu bulunan 6.11.1983 tarihinde yapılan MGS'ye katılmamış olsa dahi, Kanun'nun yürürlüğe girdiği tarihte Meclis'te grubu bulunan 	<ul style="list-style-type: none"> Oy oranları İGMS'de kazanılan sandalye sayısı Maktu Ölçülerde
1988	3470 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan (Genel Seçim Barajı %10) Bu seçişlerde mecliste grup kuracak sayıda vekil sayısına sahip olan Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan 	<ul style="list-style-type: none"> Meclis Sandalye Sayısı
1990	3673 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan Bu seçişlerde mecliste grup kuracak sayıda vekil sayısına sahip olan Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan 31.10.1990 tarihinde Meclis'te 10+ Vekil'e sahip olup devlet yardımından yararlanamayan 	<ul style="list-style-type: none"> Meclis Sandalye Sayısı Oy Oranı En Az Devlet Yardımı
1991	3765 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan Bu seçişlerde mecliste grup kuracak sayıda vekil sayısına sahip olan Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan 	<ul style="list-style-type: none"> Meclis Sandalye Sayısı Oy Oranı En Az Devlet Yardımı
1992	3789 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan Son MGS'de mecliste grup kuracak sayıda vekil sayısına sahip olan Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan Meclis'te 3+ vekile sahip olup devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek şekilde örgütlenen 	<ul style="list-style-type: none"> Oy Oranı
1999	4445 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan Son MGS'de mecliste grup kuracak sayıda vekil sayısına sahip olan Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan Meclis'te 3+ vekile sahip olup devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek şekilde örgütlenen 	<ul style="list-style-type: none"> Oy Oranı
2005	5431 Sayılı Kanun	<ul style="list-style-type: none"> Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan Son MGS'de mecliste grup kuracak sayıda vekil sayısına sahip olan Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan 	<ul style="list-style-type: none"> Oy Oranı

Kaynak: YÜKSEL, 2007b, s.10-11.

354. Günümüzde Siyasi Partilere Devlet Yardımı

1982 Anayasası'nın ilk haliyle yasal dayanak oluşturulmaksızın süregelen devlet yardımı ancak 4121 sayılı kanun ile anayasal kapsam içersine alınmış ve siyasi partilere devlet tarafından yardım yapılması esası 1982 Anayasası'nda benimsenmiştir. Anayasa'da, "Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir" (A.Y. md.68/son) denilmektedir. Konuyla ilgili olarak, anayasal hüküm doğrultusunda SPK'da ayrıntılı bir düzenlemeye yer verilmiştir.

SPK'nın Ek 1. maddesinde, "Yüksek Seçim Kurulu'nca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 33. maddesindeki genel barajı aşmış bulunan siyasî partilere her yıl hazineden ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri "(B) Cetveli" toplanmış beş binde ikisi oranında ödenek malî yıl için konur" denmektedir. 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 33. maddesindeki genel baraj ülke seçim barajı olan %10'luk barajdır.

SPK'nın Ek 1. Maddesi yapılacak devlet yardımının hangi esaslara göre paylaştırılacağı ve ne zamanda yardımın parti hesaplarına geçeceğini de açıklamaktadır. Buna göre ödenek, yukarıdaki belirtilen hüküm gereğince devlet yardımı yapılacak siyasî partiler arasında, bu partilerin genel seçim sonrasında Yüksek Seçim Kurulu'nca ilan edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüştürülmek suretiyle her yıl ödenir. Bu ödemelerin o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takiben on gün içinde tamamlanması zorunludur.

Yine aynı madde de yapılan devlet yardımının hangi amaçlar doğrultusunda kullanılacağını da açıklanmıştır. Fıkraya göre, bu yardım sadece parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanılır.

Diğer taraftan MGS'de toplam geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan siyasî partilere de kanun maddesi gereğince devlet destek sağlamaktadır. Bu yardım en az Devlet yardımı alan siyasî partinin ikinci fıkra gereğince almış olduğu yardım ve genel seçimlerde aldığı

toplam geçerli oy esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak yapılır. Ancak, bu yardım üç yüz elli milyon liradan az olamaz.

%7 ile %9 oy oranı arasında yardım alan partilerin hak ettiği devlet yardımı o yılki genel bütçe gelirleri "(B) Cetveli" toplanmış beş binde ikisi oranında ayrılan ödenekten sağlanmaz. Belirtilen oy oranına sahip partiler için, her yıl Maliye Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konulacağı kanun maddesinde açıkça belirtilmiştir.

Siyasi partiler için seçim dönemlerinde yapacakları kampanyaların karşılanması ve siyasi iradenin tam oluşturulması için katlı ödemeler öngörülmüştür. Yukarıdaki hükümlerde öngörülen yardım miktarları; bu yardımdan faydalanabilecek siyasî partilere, milletvekili genel seçiminin yapılacağı yıl üç katı, mahalli idareler genel seçim yılı için iki katı olarak ödenir. Her iki seçim aynı yıl içerisinde yapıldığında bu ödemenin miktarı üç katı geçemez. Bu fıkra gereğince yapılacak katlı ödemeler, Seçim Kurulu'nun seçim takvimine dair kararının ilanını izleyen 10 gün içinde yapılır.

Son olarak SPK'nın 76. maddesi hükmü dairesinde gelirleri Hazine'ye irad kaydedilen ve taşınmaz malları Hazine adına tapuya tescil edilen siyasî partilere, bu madde gereğince yapılacak Devlet yardımından, Hazine'ye irad kaydedilen gelirin Hazine adına tapuya tescil edilen taşınmazların toplam değerinin iki katı indirilir" denilmektedir.

Söz konusu düzenlemeye genel olarak bakıldığında, milletvekili genel seçimlerinde %10'luk ülke barajını geçen siyasi partilerin devlet yardımından yüksek oranda pay aldığı, milletvekili genel seçimlerinde %10'luk ülke barajını geçemeyen fakat geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan siyasi partilerin düşük oranda pay aldığı görülmektedir (Bkz. Tablo 6, s. 38). Öte yandan, siyasi partilere yapılan yardımın miktarı, yapılacak milletvekili ve mahalli idareler seçimlerine göre artırılmaktadır (SPK Ek md.1). Buna göre, milletvekili seçimlerinin yapılacağı yıl üç kat, mahalli idareler seçimlerinin yapılacağı yıl iki kat oranında hazine yardımı artırılmaktadır. Her iki seçimin aynı yıl içerisinde yapılması durumunda ise, yapılacak ödemenin miktarı üç katı geçemeyecektir. Söz konusu yardımın amacı, siyasi partilerin seçimlere hazırlanmasını kolaylaştırmak ve normal giderleri dışında yapacağı seçim giderlerini karşılamaktır.

355. Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımlarının Kullanılması

Siyasi partilere yapılan devlet yardımının en önemli amacı, siyasi partilerin faaliyetlerini bağımsız bir şekilde yapmalarını güvence altına almak yani siyasi iradenin tam yansıtılmasını sağlamaktır. Sonuçta siyasi partilere yapılan devlet yardımı halktan alınan vergi, resim, harç vb. kamu kaynaklarından sağlanması dolayısıyla, yardımı kullanacak olan siyasi partiler harcamalarını belirli ilkeler doğrultusunda gerçekleştirmek zorundadır. Aksi takdirde siyasi partilerce yapılacak düşüncesiz harcama, halkın siyasi partilere olan güveninin ortadan kaldırması yanında ülke kaynaklarının israfıyla birlikte diğer ekonomik bunalımlara yol açabilecektir.

Partilere yapılan devlet yardımının nerelerde ve nasıl kullanılacağı Anayasa’da düzenleme konusu olmamıştır. Bu durum 2820 sayılı Kanun içerisinde açıklığa kavuşturulmuştur. 2820 sayılı Kanun’un Ek 1. maddesinde siyasi partilere yapılacak devlet yardımının ancak ve ancak “parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında” kullanılacağı belirtilmiştir. Söz konusu kanun maddesi böyleyken bu maddeden çıkacak sonuç şu olacaktır. Partiler hazineden almış oldukları hazine yardımlarını başkaca amaçlarla kullanmaları söz konusu değildir. Parti ihtiyaçlarını ise iki gruba ayırabiliriz. Bunlar genel yönetim giderleri ve seçim kampanyası giderleridir.

Anayasa’da, siyasi partilerin malî denetiminin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılması öngörülmüştür (A.Y. md. 69/3, md. 148/4). Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan denetim ikinci bölümde ayrıntılı olarak anlatıldığı için bu bölümde geniş olarak yer verilmeyecektir. Ancak diğer ülkelerde benzer denetimler de siyasi partiler için öngörülmüştür. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde söz konusu denetim, “Federal Election Commission” adlı bir parlamento komisyonunca, İtalya’da parlamento ve senato başkanlarına bağlı olarak görev yapan “Uzman Saymanlar Kurulu” tarafından, Fransa’da “Ulusal Hesap Uzmanları Komitesi” tarafından, Belçika’da “Sayıştay” tarafından yapılmaktadır (AYDIN, 2005, s. 56; TACAR, 1997, s. 35).

Ülkemizde ise, Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay’dan yardım alabilir (AY., md. 69/2). Anayasa Mahkemesi’nin siyasi partilerin malî denetimi sonunda vereceği kararlar kesindir yani başka hiçbir mercii tarafından

denetlenemez. Söz konusu denetim, Anayasa Mahkemesi'nce, siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespitini kapsamaktadır (GENÇKAYA, 2002, s. 8).

Ülkemizde, Anayasa Mahkemesi'nin, 1983 yılından bu yana, siyasi partilerin malî denetimini düzenli bir şekilde yapmasına karşılık, 1980 öncesi döneme ilişkin siyasi partilere yapılmış hazine yardımları dışında, süreklilik gösteren ve çözülemeye uygun bilgiler ya yoktur ya da düzensizdir (GENÇKAYA, 2002, s. 8). Bu durum, siyasi partilerin konuya yeterince özen göstermediklerini ortaya koymaktadır. Öte yandan, siyasi partilerin masraf denetimi konusunda, çok sıkı bir denetimin, Türkiye'de de yapılamadığı görülmektedir (AYDIN, 2005, s. 257). Birçok Avrupa ülkesinde adayların denetimi de söz konusu iken ülkemizde böyle bir uygulama yoktur.

356. Siyasi Partilere Yapılan Yardımdan Yoksun Bırakma

Avrupa Birliği uyum sürecinde çıkarılan bir dizi kanun çerçevesinde demokrasi adımları şeklinde nitelenen ve Anayasamızda bir dizi değişikliği öngören yenilikler getirilmiştir. Bu yeniliklerden biride parti kapatma yerine devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakma cezasıdır. Bu düzenleme 1982 Anayasası'na 3.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanunla eklenmiştir. Buna göre, siyasi partilerin öngörülen bazı yasaklamalara aykırı davranılması halinde, temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre, devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebileceği Anayasa'da düzenlenmiştir (A.Y. md. 69/7). Bu konudaki düzenlemeler çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SİYASİ PARTİLERE UYGULANAN MALİ YAPTIRIMLAR VE DEVLET YARDIMINDAN YOKSUN BIRAKMA

40. Genel Bakış

Toplumların yerleşik bir yaşama geçmeleri giderek örgütlenmelerini gerektirmiş; örgütlü toplumlarda ise yönetime katılma istekleri, ortak paydalar çerçevesinde bir araya gelen siyasi yapılanmaları doğurmuştur.

Demokrasinin vazgeçilmezleri, olmazsa olmaz kurumları olarak nitelenen, özgürlük, siyasal katılım ve hukuksallığın ulusal araçları durumunda bulunan siyasi partilerin, devlet yönetimindeki etkinlikleri ve ulusal istencin gerçekleşmesindeki rolleri nedeniyle, anayasa koyucu, partileri öteki tüzel kişilerden farklı değerlendirerek, kurulmalarından başlayıp çalışmalarında uyacakları esasları ve kapatılmalarında izlenecek yöntem ve kuralları özel olarak belirlemiştir. Temel hak ve özgürlüklerin ve özellikle örgütlenme özgürlüğünün kullanılmasındaki kurumsal önem ve işlevleri çerçevesinde uluslararası sözleşmelerde de siyasi partiler hakkında düzenlemelere yer verilmiştir.

Siyasi partilerin, uyacakları esasların Anayasa'da yer alması, çalışmalarının anayasa ve yasalara uygunluğunun özel biçimde denetlenmesi, onların olağan bir dernek sayılmadıklarını, demokratik yaşamın vazgeçilmez ögesi olduklarını doğrulamaktadır.

Siyasi partilerin örgütü ve kamu hizmetleriyle yoğun ilişki içinde bulunmaları, onlara sınırsız bir faaliyet alanı ve özgürlük olanağı sunmaz. Siyasi partilerin baskı ve engellerden uzak kalmasını sağlamaya yönelik "kurulma ve çalışma özgürlüğü", Anayasa ve bu alanı düzenleyen kanunlarla sınırlıdır. Uluslararası sözleşmelere uygun yorumlanan bu düzenlemeler çerçevesinde, varlık nedeni demokrasi olan siyasi partilerin demokrasi düşüncesinden uzaklaşmaları ve demokrasiyi yok etmeye çalışmaları durumunda,

yaptırımlarla karşılaşmaları söz konusudur. Eylemlerinin yoğunluğu ve sosyal gereksinim yönünden başvurulacak son yöntem ise demokrasi düşüncesiyle bağdaşmayan eylemlerin odağı olan bir siyasi partinin kapatılmasıdır.

41. 2820 Sayılı Kanuna Göre Siyasi Partilerin Yaptırım Gerektiren Eylem Ve Uygulamaları

Ülkemizde siyasi partilerin için kapatılma nedeni olan eylem ve uygulamalar, onlara yüklenmiş görev ve sorumluluklardan uzaklaşmalarına bağlanmıştır. Genel olarak bakıldığında siyasi partilerin kapatılma nedenleri siyasi partilerin demokrasi düşüncesinden uzaklaşmaları ve demokrasiyi yok etmeye çalışmalarıdır. Ülkemizde ise bu durum SPK'da şu ana başlıklarla açıklanmaya çalışılmıştır.

- Amaçlar ve Faaliyetlerle İlgili Yasaklanmış Eylem ve Uygulamaların ihlali,
- Milli Devlet Niteliğinin Korunması İle İlgili Eylem ve Uygulamalar
- Atatürk İlke ve İnkılâplarının ve Laik Devlet Niteliğinin Korunması İle İlgili Eylem ve Uygulamalar
- Diğer Çeşitli Eylem ve Yükümlülükler (Partilerin çalışma usul ve esasları ile ilgili hükümler)

410. Bir Siyasi Partinin Yasak Eylemlere Odak Olması Hali

Anayasa koyucu, siyasi partilere çalışmalarında sınırsız bir özgürlük tanımamış ve onların ülke zararına olabilecek çalışmaların odağı haline gelme olasılığını (KUZU, 1987, s.172) öngörmüştür. Bir siyasi partinin yasak eylemlerin odağı haline gelmesi başta kapatılma olmak üzere bir takım yaptırımları beraberinde getirmektedir (ABDULHAKİMOĞULLARI, 2006, s.129) Siyasi partilerin Anayasa 68. madde de belirtilen yasak eylemlere odak olması halinde, partiler için kapama veya yardımdan yoksun bırakma cezası uygulanabilmektedir. Bir siyasi partinin Anayasanın 68. maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne aykırı eylemlerin odak halini oluşturulup oluşturmadığı hususu Anayasa Mahkemesince belirlenir.

Anayasa Mahkemesince belirlenecek yasak eylemlere odak olma hali o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiğinin göstergesi ise 2820 sayılı SPK'da şu şekilde açıklanmıştır. İlk olarak yasak eylemlere odak olma hali o partinin büyük kongre, merkez karar ve yönetim kurulu veya TBMM'deki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsenmesi gerekmektedir. Bunun dışında, bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlenmesi durumunda, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş olacaktır.

42. Siyasi Partileri Devlet Yardımından Yoksun Bırakma

420. Genel Bakış

Temelli kapatma yerine hazineden kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına hükmedileceği Anayasamızda düzenlenmiştir. Aslında bu düzenleme ilk haliyle 1982 Anayasasında bulunmamaktaydı. Anayasanın 69. maddesi 7. fıkrasında, “siyasi partilerin öngörülen bazı yasaklamalara aykırı davranması halinde, temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre, devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir” hükmüne yer verilmiştir.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasında temel alınan yasak faaliyetler ise, Anayasa'nın 68/4. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “Siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez”. Söz konusu kurala aykırılık halinde, siyasi partileri kapatma yerine diğer bir yaptırım şekli yani devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakma söz konusu olabilir.

421. Devlet Yardımından Yoksun Bırakma Eyleminin Dayanağı 4709 Sayılı Kanun

DSP-ANAP-MHP Koalisyon Hükümeti döneminde Koalisyon ortağı partilerin Genel Başkanları ile 288 Milletvekilinin imzasını taşıyan, ortaya çıkan ihtiyaçlar, kamuoyunun beklentileri ve yeni siyasi açılımlar doğrultusunda Anayasanın yenilenmesi gereğinin doğduğu, ayrıca Avrupa Birliği'ne tam üyelik süreci bakımından da değişiklik yapılması zaruretinin bulunduğu gerekçesiyle "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi"nin görüşülmesine 24.09.2001 günü başlanılmıştı.

03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (R.G.:17.10.2001-24556) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasına aşağıdaki cümle ile altıncı fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiş ve son fıkra aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir (4709 sayılı Kanun md. 25/1).

Bir siyasî parti, partinin kapatılmasını gerektirecek fiilleri o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılacağı (4709 sayılı Kanun md. 25/2) belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi, partinin kapatılmasına neden olacak fiillere göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebileceğine (4709 sayılı Kanun md. 25/3) hükmedilmiştir.

Yine 4709 sayılı Kanun 25. maddeye göre, siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri 25. madde 2 ve 3. fıkralar çerçevesinde kanunla düzenlenir (4709 sayılı Kanun md. 25/4) şeklinde hükmedilmiştir.

Diğer taraftan, Anayasa'nın 69. maddenin 8. fıkrasında, “temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz” ve 69. maddenin 10. fıkrasında, “Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasî partiler temelli olarak kapatılır” denilmekte ve bir yasaklama getirilmektedir. Buradaki hükümler, devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakmayı düzenleyen hükümden sonra gelmektedir. Bu durumda, siyasi partiler için yasaklanan, “temelli kapatılan bir siyasi partinin bir başka ad altında kurulamayacağına” ve “Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasî partilerin temelli kapatılacağına” yönelik hükümlere aykırı hareket edilmesi halinde, söz konusu siyasi partiye, devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakma yaptırımının uygulanıp uygulanamayacağı konusu tartışılabilir. Burada, maddelerin düzenlenişi de göz önüne alınarak, yasaklanan bir partinin yeniden başka bir isimle kurulması ya da siyasi partinin yabancılardan yardım alması halinde, Anayasa'nın 69/7. maddesinin uygulanmaması gerekir. Şayet, Anayasa koyucu bu tür bir düşüncede olsaydı, o zaman hükmü düzenlerken, bu durumu dikkate alırdı (AYDIN, 2005, s. 259).

422. 2820 Sayılı SPK' da Düzenleme

SPK'da 101. madde de, siyasi partilerin devlet yardımından yoksun bırakma durumu, Anayasa'nın 68/4. fıkrasında belirtilen nedenlerin gerçekleşmesi ve bir siyasi partinin Anayasa'nın 68/4. maddesine aykırı eylemlerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesi'nce tespiti ile sınırlandırılmıştır. Kanunda da (SPK md.101) siyasi partilerin kapatılması konusu ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm, 26.03.2002 tarih ve 4748 sayılı Kanun ile getirilmiştir. Madde, “Anayasa'daki yasaklara aykırılık halinde partilerin kapatılması” başlığını taşımakta ve maddenin (a), (b) ve (c) bentlerinde anayasal yasaklara yer verilmektedir.

Belirtilen yasakların ilki, siyasi partinin tüzük ve programının Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olması,

sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlaması, suç işlenmesini teşvik etmesi halidir.

İkincisi ise siyasi partinin, Anayasanın 68. maddesinin dördüncü fıkrasına aykırı eylemlerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi durumudur. Anayasa 68. maddesi parti kurma, partilere katılma ve ayrılma ile ilgili genel hükümleri düzenlemiştir. Diğer taraftan, siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım almazlar. Bu nedenlerden ötürü siyasi partiler hakkında kapatılma kararı verilmektedir.

Ayrıca SPK 101. madde son fıkrada, Anayasa Mahkemesi'nin, (a) ve (b) bentlerinde sayılan hallerde temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin almakta olduğu son yıllık devlet yardımı miktarının yarısından az olmamak kaydıyla, bu yardımdan kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına, yardımın tamamı ödenmişse, aynı miktarın Hazine'ye iadesine karar verebileceği düzenlenmektedir.

Öte yandan, devlet yardımından yoksun bırakma konusu, SPK'nın 104. maddesinde (Değişik birinci fıkra-12.08.1999-4445; değişik ikinci fıkra- 02.01.2003-4778) de düzenlenmiştir. Buna göre, bir siyasi partinin SPK'nın 101. maddesi dışında kalan emredici hükümleriyle, diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık halinde, o partiye önce bu aykırılığın giderilmesi için Anayasa Mahkemesi tarafından ihtar kararı verilecektir.

İhtar kararının tebliği tarihinden itibaren altı ay içinde aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığı o siyasi partinin devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için Anayasa Mahkemesi'ne re`sen dava açabilir. Bu hükümle, SPK ve diğer kanunlardaki siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerin bir yaptırıma bağlanması sağlanmış olmaktadır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığını Siyasi partilerin faaliyetlerinin izlenmesi amacıyla bu partilerden bazı bilgi ve belgeleri isteme hakkı bulunmaktadır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının istediği bilgi ve belgeleri bildirilen süre içinde vermeyen siyasi partiye Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ikinci bir yazı tebliğ olunur. Bu yazıda,

bildirilen süre içinde cevap verilmediği ve istek yerine getirilmediği takdirde o siyasi partinin devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için dava açılabileceği de belirtilir.

Son olarak, devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakma yaptırımının, devletten düzenli olarak yardım alan siyasi partiler açısından çok önemli olduğunu belirtmek gerekir. Buna karşılık, devlet yardımı almaya hak kazanamayan bir partiyi, devlet yardımından yoksun bırakmak, söz konusu parti için pek fazla bir anlam ifade etmeyecektir.

43. Hazine Yardımından Yoksun Bırakma Uygulamasına AK Parti Örneği

430. Genel Bakış

22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri sonucunda Mecliste %46,5 oranla AK Parti, %20,88 oranla CHP ve %14,2 oy alan MHP temsil hakkı kazanmıştır. 5541 sayılı kanun ile getirilen yeni düzenleme sonucunda siyasi partilere yapılacak devletçe yardımdan da bu üç parti yararlanabileceklerdir. 2008 yılı için Hazine, 22 Temmuz'da % 46,5 oy alan AK Parti 'ye 45,6 milyon YTL, yüzde 20,88 oy alan CHP'ye 21 milyon YTL, yüzde 14,2 oy alan MHP'ye 14,3 milyon YTL yardım kararı almıştı.

14.03. 2008 tarihinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının kamu yararına AK Parti'ye karşı laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği iddiasıyla Anayasanın 68/4, 69/6, Siyasi Partiler Kanununun 101/1-b ve 103/2. maddeleri uyarınca temelli kapatılmasına karar verilmesi, diğer yandan da bazı parti yöneticilerine ve partili milletvekillerinden oluşan 71 kişilik parlamenter grubu için de 5 yıl siyasi yasak istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştu.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı davalı Adalet ve Kalkınma Partisinin Genel Başkanı, kurucuları, milletvekilleri, yerel örgüt temsilcileri, partili belediye başkanları ve üyelerinin Anayasanın laiklik ilkesine aykırı eylem ve beyanlarını partiyi kapatma davasına dayanak olarak göstermişti.

28 Temmuz 2008 tarihinde davayı görüşen 11 üyeli Anayasa Mahkemesi, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 229. maddesi uyarınca Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Hazine yardımından 1/2 oranında yoksun bırakılması kararını verdi. Anayasa Mahkemesi Başkan dışındaki 10 üye, Ak Parti'nin "laiklik karşıtı eylemlerin odağı haline geldiği" yönünde görüş ortaya koydu. Üyelerden 6'sı "iddia edilen söz ve eylemlerin ağır olduğunu" ileri sürerek partinin "kapatılması"; 4'ü ise "Hazine yardımından kısmen yoksun bırakılması" yönünde irade ortaya koydu. Anayasa'da 2001 yılında yapılan değişiklikle kapatma kararı verilmesi için en az nitelikli çoğunluk olan 7 üyenin oyu aranıyor. 6 üyenin oyu "kapatma kararı" için yeterli olmadığından, bu oylar 4 üyenin oyuna eklenmiş sayıldı.

Anayasa Mahkemesi, Ak Parti'nin Hazine yardımından 1/2 oranında yoksun bırakılması yönünde verdiği kararı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "oyların toplanması" başlıklı 229. maddesindeki üçüncü fıkrayı dikkate aldı. Üçüncü fıkra, "Oylar dağılırsa sanığın (davalı parti) en çok aleyhine olan oy, çoğunluk meydana gelinceye kadar kendisine daha yakın olan oya eklenir" hükmünü içeriyor.

Hazine yardımından yoksun bırakma yaptırımını ilk defa AK Parti davasında uygulandı. 2001 yılında yapılan değişiklik öncesinde, Anayasanın 69. maddesine göre; hakkında kapatma davası açılan partinin partilerle ilgili odak olduğu tespiti yapıldığı zaman, sadece kapatma kararı verilebiliyordu. Ancak 2001 yılında yapılan değişiklikle hakkında kapatma davası açılan partiye, "parti kapatmanın ağır bir yaptırım olması nedeniyle", dava fiillerin ağırlığına göre devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasının önünü açıldı.

431. Açılan Davanın Hukuki Dayanağı

ES. 2008/1 KS. 2008/2 verilen kararda davacı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı davalı AK Parti'nin laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği iddiasıyla Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrası, 69. maddesinin altıncı fıkrası ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 101. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ve 103. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca temelli kapatılmasına karar verilmesi istemiştir.

432. Anayasa Mahkemesi Kararı

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın, AK Parti'nin temelli kapatılmasına karar verilmesi istemini içeren 14.3.2008 günlü, SP. Hz. 2008/01 sayılı İddianamesi ve ekleri, konuya ilişkin rapor, ilgili Anayasa ve yasa kurallarını değerlendirerek 30.7.2008 gününde kararını açıklamıştır. Alınan karar sonucu davalı AK Parti için şu kararlar verilmiştir.

AK Parti'nin kapatılma davasında yapılan oylamada, Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasındaki demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı eylemlerin odağı haline gelmesi nedeniyle Anayasa Mahkemesi üyelerinden altısı parti'nin kapatılmasını istemiştir. Diğer dört üye "Parti'nin kapatılması yerine devlet yardımından yarı oranında yoksun bırakılması yönünde oy kullanmışlardır. Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşim KILIÇ ise "davanın reddi" gerektiğini savunmuştur. Anayasa'nın 149. maddesinin birinci fıkrasında siyasi partilerin kapatılması için öngörülen nitelikli çoğunluğun sağlanamaması nedeniyle, 2949 sayılı Kanunun 33. Maddesine yapılan göndermeyle 5271 sayılı Kanunun 229. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince, en aleyhe olan oyların kendisine daha yakın olan oylara katılması esası dikkate alınmıştır. Anayasanın 69. maddesinin yedinci fıkrası ve 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 101. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2008 yılında aldığı (son yıllık) devlet yardımı miktarının yarısından yoksun bırakılmasına karar verilmiştir (A.M.K., E.S. 2008/1, K.S. 2008/2, 30.7.2008, RG: 24.10.2008 S. 27034). Diğer taraftan kararla ilgili gereğin yerine getirilmesi için karar örneğinin Başbakanlığa ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine karar verilmiştir.

2008 yılında verilen bu karar için SPK 101. madde ikinci fıkrada geçerli olan son yıllık hazine yardımı deyimini nedeniyle AK Parti'nin 2008 yılında hazineden almış olduğu devlet yardımının yarısı hazine adına irad olarak kaydedilecektir. AK Parti devlet yardımının yarısından yoksun bırakılması cezası sonrasında, ceza uygulamasının mahsup yöntemi sonucunda uygulanmasını istemiştir. Anayasa Mahkemesinin AK Parti ile ilgili gerekçeli kararın 24 Ekim 2008 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmasının ardından 22,8 milyon TL'lik hazine yardımının geri alınması sürecine başlandı. Bu kapsamda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, AK Parti 'ye 2008 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi'yle verilen

hazine yardımının yarısının geri alınması yönündeki kararın uygulanmasına ilişkin Maliye Bakanlığı'na bir yazı göndermiştir.

Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü de, "45 milyon 685 bin TL'lik Hazine yardımının yarısı olan 22 milyon 842,5 bin TL'nin tahsili" için Ankara Defterdarlığı'na iletmek üzere talimat yazısı hazırlatmıştır.

Ankara Defterdarlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün talimatı üzerine AK Parti Genel Merkezi'ne 22,8 milyon TL'nin hazineye ödenmesini içeren bir tebligat gönderdi. AK Parti de, buna karşılık "söz konusu tutarın 2009 yılı hazine yardımından kesilmesi" yönünde talepte bulundu. Ankara Defterdarlığı talep yazısını Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'ne iletmiştir.

Genel olarak uygulamanın ne şekilde yürütüleceği konusu da bu durumla birlikte açıklık kazanmıştır. İzlenecek yol şu şekildedir;

- Cumhuriyet Başsavcılığı cezanın infaz edilmesi için Maliye Bakanlığı'na yetki yazısı göndermekte,
- Maliye Bakanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü nezdinde Ankara Defterdarlığı'na tahsilât yetkisini vermektedir.

Yine AK Parti uygulamasında görüldüğü gibi var olabilecek mahsup ve diğer talepler Defterdarlık aracılığıyla Milli Emlak Genel Müdürlüğü be bünyesinde bulunduğu Maliye Bakanlığı'na geri bildirilmektedir.

Bu durum sonucunda partinin 2009 yılı için alacağı devlet yardımından mahsup yöntemiyle 22.8 Milyon TL'lik kısım mahsup edilmiştir. 2009 yılında mahalli idareler seçimi yapılmıştır. Bu nedenle devlet yardımı 2 kat artığından AK Parti adına 111.3 Milyon TL devlet yardımı hesaplanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SİYASİ PARTİLERDE MALİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

50. Genel Bakış

Kanuni düzenlemeler siyasi partilerin gelir elde etmesi, harcama yapabilmesi, kesin hesapların düzenlenmesi ve denetimleri gibi birçok mali konuya açıklık getirmiştir. Ancak koşullar her geçen gün değişebilmekte, hesapların tutulmasında birlik, şeffaflık gibi konularda daha ileri tekniklerin kullanılması ihtiyacı doğmaktadır.

Bu bölüm içerisinde araştırmalarımız sonucunda bazı sorunların örnekleriyle birlikte ortaya koyulması ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmıştır. Diğer taraftan devletçe yapılan yardımların ekonomi üzerine olan etkileri araştırılması gereken önemli bir konudur. Hazineden ödenen bu yardımlar yerine siyasi partiler için öngörülmüş başka bir gelir kaynağı olabilir mi? Ticari faaliyet yapma yasağı olan partiler için, siyasetin yozlaştırılmaması koşulları yaratılarak yasa değişiklikleriyle birlikte gelir elde etmeleri sağlanabilir mi? Elde edecekleri bu gelirler sonucunda partiler için bir vergi mükellefiyeti doğması öngörülebilir mi?

51. Denetim Sürecindeki Sorunlar ve Sorunlara Çözüm Önerileri

Siyasi partiler için yapılacak denetim görevinin Anayasa ve diğer kanunlarda Anayasa Mahkemesi tarafından yapılması öngörülmektedir. Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan denetim sonuçları Resmi Gazete’de yayınlanmaktadır. Ancak Anayasa Mahkemesi tarafından yayınlanan siyasi partilerin mali denetim kararları sistematikten uzak, özensiz, geç ve kamuoyunun bilgilendirilmesi yönünden yeterli olmamaktadır (GENÇKAYA, 2005a, s.70). Denetimi gerçekleştiren Anayasa Mahkemesi en üst yargı organı olmakla birlikte bünyesinde denetim ile ilgili uzman görüşüne sahip bir siyasi parti mali hesaplar denetim kurulu bulunmamaktadır.

Yapılan denetimler diğer kurum ve kuruşların personel ve bilgi birikimleri sayesinde yapılmaktadır. Partilerin mali işlemleri muhasebe standartlarına dayalı bir sistem içersinde geliştirilmeli ve bu sistem üzerinden denetim gerçekleştirilmelidir. Gerçekleştirilecek denetim içerse, Anayasa Mahkemesi bünyesinde daha uzmanlaşmış kadrolara ihtiyaç bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi bünyesinde sadece partilerin hesaplarını denetleyecek yan organ oluşturulmasına ve bu organ içersinde uzmanlaşmış mali denetçilere ihtiyaç bulunmaktadır. Aksi halde, doğrudan Sayıştay'ın da yardımını alınarak yapılacak denetim, denetim süreci hızlandırmaktan uzak kalacaktır.

Öncelikle Anayasa Mahkemesi denetim sürecindeki görevi; işi esastan görüşmenin dışıında, karar verme sürecinde onama mercii olarak görev yapmalı, eksikliklerin veya tutarsızlıkların bulunduğu hesaplar için yaptırım öngören bir organ olarak bu süreç içersindeki rolü devam etmelidir.

Yine Anayasa Mahkemesi'ne bağlı olmak koşuluyla Siyasi Parti Mali Hesaplar Denetim Kurulu adı altında bir yan kurumun oluşmasına zemin hazırlamalı ve bu kuruluş içersinde ilgili uzman kişiler istihdam edilmelidir. Bu sayede denetim süreci şekli bir denetim olmaktan çıkacak diğer taraftan ise; denetim, yıllar itibariyle sürecek bir süreci kapsamayacaktır.

Böyle bir yan kuruluşun kurulmaması durumunda ise söz konusu kayıtların, konusunda uzman muhasebeciler tarafından incelenip öndeniminin yapılması ve yılsonlarında ise daha detaylı denetimin Bağımsız Denetim Kuruluşları tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca şeffaflığın sağlanabilmesi için de hem denetim sonuçları ve parti hesapları hem de seçilenlerin mal varlıkları belirli dönemlerde kamuoyuna duyurulmalıdır (OKAN, 2007, s. 116).

Konuyla ilgili bir başka öneri ise; denetimin doğrudan Sayıştay'ın ya da Yüksek Seçim Kurulu ve bağlı birimlerinin de dâhil olacağı, yeni bir örgütlenme ile denetimin gerçekleştirilmesi bunun sonucunda da sürecin hızlandırılması sağlanacaktır (GENÇKAYA, 2005a, s. 70).

SPK denetim sonucunda hesaplarda oluşabilecek eksiklikler veya tutarsızlıklar için belirli yaptırımlar öngörmüştür. Bu yaptırımlardan biride eksikliklere veya tutarsızlıklara neden olan parti sorumluları için öngörülen para cezalarıdır. 1983 yılından bu yana yürürlükte olan 2820 sayılı SPK'da belirtilen ceza tutarları günümüz koşullarına göre caydırıcılık özelliğini kaybetmiştir. Böyle bir durum cezaların günümüz koşullarına göre uyarlanmasını gerektirmektedir. Bu eksiklik kanuna eklenecek bir ibareyle, kurulmasını önerdiğimiz Siyasi Parti Mali Hesaplar Denetim Kurulu tarafından her yıl yeniden değerlendirilerek belirlenmesi gerekmektedir. Belirlenecek ölçüt ise her yıl belirlenen yeniden değerlendirme oranı olabilir. Örneğin mali yükümlülüklere uygun davranmayan siyasi partilere, devlet yardımından da yararlanıyorsa, devlet yardımından belirli sürelerde yararlanamama gibi ağır yaptırımlarda uygulanabilir.

Bu konu ile ilgili diğer öneriler şu şekilde sıralanabilir.

- Denetimlerin etkinleştirilmesi otokontrol sisteminin kurularak siyasilere bu bilinci yerleştirecek yurttaşlık bilgisini de içeren destekler sağlanmalıdır.
- Denetim sürecindeki oto kontrol sistemine sivil toplum kuruluşlarının da katılımı sağlanmalıdır.
- Sivil toplum kuruluşları yanında gelişmekte olan Milletvekili İzleme Komiteleri (MYKOM) daha etkin, özerk, tarafsız ve yerinden denetim ağı oluşturabilirler. Böylece, siyasetin finansmanında çifte denetim sağlanmış olacaktır. Bu nedenle, MYKOM'lara yasal bir nitelik kazandırılmalıdır (GENÇKAYA, 2005a, s. 70).
- Parti hesaplarının yetkili iş alanında uzmanlaşmış kadrolarca usulüne uygun tutulması sağlanmalıdır.
- Parti hesaplarının ön kontrolünü yapacak, hesapları usulüne göre uygun tutabilecek personelin istihdamı devlet tarafından sağlanabilir. Dolaylı devlet yardımlarına örnek gösterilebilecek bu durum Hollanda örneğinde olduğu gibi uygulanabilecektir.
- Parti, kesin hesapları denetim sonrasında Resmi Gazete'de yayınlanması haricinde özel şirketlerin de uyguladığı gibi, çok satan birkaç ulusal gazete de ayrıntılı yıllık bilanço formatında yayınlaması sağlanmalıdır.

52. Kayıt Dışı Elde Edilen Gelirlerle Siyasetin Yozlaştırılması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Yozlaşma; genel anlamda devlet sistemindeki bozukluğun yani kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili menfaat sağlamalarını ve her türlü ayrıcalıklı işlem yapmalarını ve özellikle kamu görevlerine yapılan atamalardaki kayırmacılık, haksızlık ve yanlış uygulamaları ifade etmektedir. Ayrıca literatürde “Yozlaşma” kavramının karşılığı olarak bazı durumlarda “Yolsuzluk” ya da “Rüşvet ve Yolsuzluk” gibi kavramlar da kullanıldığı görülmektedir (ÇEVİKBAŞ, 2006, s.273). Ancak yozlaşma kavramının ifade ettiği anlam “Yolsuzluk” veya “Yolsuzluk ve Rüşvet” kavramlarının ifade ettiği anlamdan daha geniş olup onları da içine almaktadır. “Yolsuzluk” terimi; maddesel kazanç için (örneğin rüşvet), ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak (örneğin kayırma) kamusal yetkinin yasadışı kullanımını içeren davranış ve eylemleri kapsamaktadır (BERKMAN, 1983, s. 9). Kamusal alanda faaliyet gösteren siyasi partiler içinde yolsuzluk ve yozlaşma kavramlarının kullanılabilmesi bu açıklamaların en önemli göstergeleridir. Çünkü siyaset kamusal alanı kullanarak ülke faaliyetlerini düzenlemek istemektedir.

Ülkemiz ekonomisinin büyük gediklerinden biri olan kayıt dışı ekonomi diğer özel alanların tamamında geçerli olduğu gibi siyasi alanda da sorunların başında gelmektedir. Değişen seçim koşulları sonucunda ortaya çıkan seçim harcamalarının yoğunluğu devlet yardımı alamayan diğer partilerin kayıt dışı gelir elde etmelerine ve bunun sonucunda kayıt dışı harcama yapmalarına neden olabilmektedir.

2009’da yapılan yerel seçimlerde partilerin yapmış olduğu seçim harcamaları dikkate alındığında bu ticari alanın ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. 2009 Mart ayında gerçekleştirilen yerel seçimlerin siyasi partilere maliyeti yaklaşık 135.616.000 TL olmuştur. Partiler, seçimlerde en çok parayı 18.000.000 TL ile billboard reklâmlarına harcamıştır. AK Parti, CHP ve MHP’ye bayrak ve rozetler 19.700.000 TL, mitingler ise 8.100.000 TL’ye mâl olmuştur. Partilerin yaptığı harcamalar Tablo 32’dedir.

Tablo : 33
Partilerin 2009 Yerel Seçimleri İçin Yaptıkları Seçim Harcamaları

Parti Adı	2009 Yerel Seçimler İçin Partilerin Yaptığı Harcama
CHP	45.800.000 TL
AKP	41.000.000 TL
MHP	25.800.000 TL
DTP	10.500.000 TL
DSP	10.000.000 TL
DP	2.000.000 TL
BBP	250.000 TL
ÖDP	250.000 TL
TOPLAM	135.616.000 TL

Kaynak: <http://www.adanzyehaber.com/2009-secimleri-partilerin-secim-harcamaları/04/05/2009/>

Siyasi Partiler Kanunu uyarınca devlet yardımına hak kazanan AK Parti, CHP ve MHP'ye, 2009'un yerel seçim yılı olması nedeniyle 2 katı tutarında hazine yardımı yapılmıştır. Bu çerçevede AK Parti, CHP ve MHP bütçeden toplam 195.336.000 TL hazine yardımı almıştır. Bu paranın 111.331.000 TL'si AK Parti'ye, 49.898.000 TL'si CHP'ye ve 34.106.000 TL'si de MHP'ye ödenmiştir. Harcama ve devlet yardımları ilişkilendirildiğinde AK Parti, CHP ve MHP seçimi devlet yardımlarıyla rahatlıkla finanse ettiği söylenebilir.

Seçim harcamaları için önemli husus hazine yardımı alan veya alamayan partilerin başkan adayları, aday adaylarından sağlanan gelirlerinde göz önünde tutulması sonucunda yapılan seçim harcamalarının ne kadarının kayıt içinde kalacağı dikkate alınmalıdır. Başkan adaylarının, encümen ve il genel meclisi veya genel seçimlerde milletvekili adaylarının, aday adaylarının kendi malvarlıklarından parti ismini de kullanmak koşuluyla yaptıkları seçim harcamaları da kayıt dışı kalabilmektedir. Kamuoyunda seçmenlerce konuşulan konulardan biride partilere yakın isimler tarafından oluşturulan seçim fonlarının varlığıdır. Harcamaların boyutu seçim meydanlarından, kullanılan rozet filâma, bayrak vb. reklâm araçları yanında kiralanın seçim araçlarından da anlaşılabilir.

Bu durum parası olan veya devlet yardımından yararlanan partiler için seçimin finanse edilmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak geliri olmayan partileri için kayıt dışı gelir elde edilmesi durumunu ortaya çıkarabilir. Bu tip durumların giderilmesi için farklı bir siyasi

bilincin ortaya koyulması gerekmektedir. Seçimler için yapılacak harcamaların sınırlandırılması durumu söz konusu olmalıdır. Siyasi partilerin bilinçsizce yapmış olduğu bu harcamalar için belgeye dayalı olmayan gelir veya giderlerin tespiti halinde de ağır yaptırımlar uygun görülmesi sonucunda da siyasetin yozlaşmasına engel olunacaktır. Bu önlemler dışında seçim yılında yapılacak mali denetimin daha kapsamlı yapılması veya seçim için ayrı bir mali dönem belirlenerek seçimlerin finansmanı ve diğer mali durumlar ayrıca denetlenmelidir.

Bu bilinç içersinde siyasi partilerin mali tablolarında gerçek bilgilerin yansıtılması sonucuna ulaşılabilir. Siyasetin finansmanı açısından da bazı giderlere yapılacak sınırlamalar ile ülkemiz kaynaklarının daha etkin kullanılması sağlanabilir. Siyasi partilerce gerçekleştirilen ancak kayıt dışında kalan harcamaların Ülkemiz açısından vergi kaybına neden olunacağı durumu da söz konusu olabilir. Belgelendirilmek istenmeyen harcamalar sonucunda siyasi partilerin vergi sorumluluğu veya harcamaların katma değer miktarına yansımaması durumuna da engel olunabilir. Şöyle ki siyasi partileri vergi mükellefiyeti bulunmayan veya vergiden muaf olan esnaftan yapacağı mal veya hizmet teslimleri için hem KDV matrahı oluşturacağı hem de gelir elde eden kişiye bir gelir vergisi kesintisi yapacağı açıktır. Kayıt dışı yapılan işlemler sonucunda bu vergi kaynaklarının kurutulması gündeme gelecektir. Bu durum yukarıda belirttiğimiz önlemlerle engellenmesi sağlanabilir. Özetlemek gerekirse, kayıt dışı elde edilen gelirlerle siyasetin yozlaştırılması sorunu üç temel faktörle engellenebilir. Bunlar;

- Seçim giderlerinin sınırlandırılması
- Bağış kaynakları ve miktarları için getirilecek sınırlandırmalar
- Etkin bir denetim ve sonuçlarının kamuoyuna bildirilmesidir.

520. Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması

Dar anlamıyla seçim giderleri partilerin veya adayların seçim dönemlerinde yaptıkları giderlerden oluşmaktadır. Bu giderler; bayrak, rozet vb. eşyalarının yaptırılması veya tanıtım için broşür basılmasının yanında kitle iletişim araçlarının kullanılması sonucunda da ortaya çıkan giderlerden oluşabilmektedir. Belirtilen gider kalemleri seçim giderlerinden yalnız birkaç tanesidir.

Seçim giderleri partiler veya adaylar tarafından gerçekleştirilmektedir. Avustralya ve İrlanda gibi ülkelerde yapılan aday odaklı seçimlerde giderler adaylar tarafından karşılanırken, Belçika, İsrail, İspanya ve Kanada gibi ülkelerde uygulanan parti odaklı seçimlerde giderler partiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde ise seçimler parti odaklı gerçekleştirilirken partinin gerçekleştirdiği genel seçim gideri harcaması yanında adaylarında kendi mal varlıklarından yaptığı harcamalarda olabilmektedir.

Aday odaklı seçim kampanyaları için sınırlandırma, aday yetkisine bırakılabilir. Aday veya aday dışında bir başka kişi tarafından yapılacak harcamalar aday yetkisi dâhilinde olmalıdır. İngiltere ve Yeni Zelanda'da bu sistem uygulanarak seçim kampanyaları sınırlanmaktadır. Parti odaklı seçimler için sınırlamada bir üst limit belirlenmelidir. Örneğin bu sınır 1 ile 25 Milyon TL olabilir. Bir başka sınırlama ise seçmen başına belirlenecek bir limit olabilecektir. Diğer taraftan devlet desteği alan partiler için oy başına alacakları devlet yardımı seçim harcaması için ölçüt olabilecektir. Örnek verilen bu uygulamalar diğer ülkelerde kullanılan sistemlerden yalnızca birkaç tanesidir.

Parti giderlerine getirilecek sınırlamalar ve yakın denetim, demokrasinin de gelişmesine katkıda bulunacaktır. Bu nedenle gelir kaynaklarını ve miktarlarını sınırlamak yerine, İngiltere'de olduğu gibi, giderlere bir üst sınır getirip sıkı denetim yapılması, adiliyet ve eşitlik ilkelerine daha fazla katkıda bulunabilir (GENÇKAYA, 2005a, s.67).

Yukarıda da ifade edildiği üzere ülkemizde parti odaklı seçimler gerçekleştirilmekte bununla birlikte adaylarında seçim gideri yapabilme durumları olabilmektedir. Ancak hem parti hem de adaylar için bir seçim gideri sınırlama durumu bulunmamaktadır. Yani SPK'ya göre giderler denetlenirken, siyasi partilerin amaçları içersinde gider yapabilmeleri serbest bırakılmıştır. Böyle bir durum partileri hem kayıt dışılığa hem de haksız rekabet içersinde yarışa itebilmektedir. Gelirler kadar giderlerinde sınırlandırılması Türkiye için önemli bir sorun oluşturmaktadır (GENÇKAYA, 2005a, s. 67). Bu duruma örnek olarak, ülkemizde siyasi partiler ve parti önderlerinin de, bedelini ödemedikleri araç-gereçleri gerek normal zamanlarda, gerekse seçim dönemlerinde dostluk, hemşerilik ya da sempaticanlık yaklaşımıyla kabul etmeleri ve kullanmaları verilebilir (YILDIRIM, 1995, s.111). Yine, 1998 Temmuz ayında T.B.M.M.'de yapılan TESEV -Parti Örgütü Araştırmasında, ister dayanışma, ister dostluk, isterse patron-yanaşma ilişkileri

çerçevesinde olsun; milletvekillerinin, özellikle seçim dönemlerinde bedeli nakit olarak ödenmeyen, aynı birçok olanaktan yararlandıklarını ve bunların beyan edil(e)mediğinin rapor edilmesidir (GENÇKAYA, 2005a, s.28).

Seçim giderlerini sınırlandırılmasının en önemli iki nedeninden biri partilerin ekonomide oluşturdukları kayıt dışılığı engellemek ve partiler arası haksız rekabetin ortadan kaldırılmasıdır. Seçim giderlerine ilişkin sınırların geçerliliğini koruyabilmesi içinse belirli durumlar öngörülmelidir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir.

- Belirlenen seçim gideri sınırını aşan parti veya adaylar için etkili yaptırımların kanunlara koyulması
- Belirlenen seçim gideri sınırını aşan parti veya adaylar için öngörülen etkili yaptırımların güçlü bir şekilde uygulanması
- Parti veya aday hesaplarının yetkililerce etkin bir şekilde tutulması
- Partilere veya adaylara bildirim şartı getirilmesi
- Parti veya aday hesaplarının etkin denetimi.

Diğer taraftan seçim giderleriyle ilgili sınır her seçim dönemi için yeniden değerlendirilerek günün ekonomik koşullarına uygun hale getirilmesi gerekecektir.

Son 25 yıldır seçimden seçime koşan bir Türkiye’de sınırlanacak seçim giderlerinin neler olacağı önemli bir sorundur. Seçim giderleri toplam giderler üzerinden mi sınırlandırılmalıdır? Yoksa belirli giderler mi yasaklanmalıdır? Bu sorun için öncelikle adayların seçim gideri yapabilme hakkı sınırlandırılmalı veya parti odaklı seçimi benimseyen ülkemizde seçim gideri partiler tarafından gerçekleştirilmelidir. Seçim süreci için belirli bir zaman aralığı belirlenmelidir. Örneğin bu süre 3 hafta ile 3 ay gibi bir zaman olabilir. Yine seçim giderleri için 1 ile 25 milyon TL gibi bir rakam belirlenebilir.

Diğer taraftan ise seçim giderlerine ilişkin kayıtları mali departmanlarca etkin bir şekilde kayıt altına alınmalıdır. Yasanın belirlediği sınırlamalara uymayan parti veya adaylar için güçlü yaptırımlar öngörülmeli ve uygulanmalıdır. Bu durumla ilgili son olarak denetim mekanizmasının çalışması ve sonuçların kamuoyu ile paylaşımı kısa sürede

tamamlanmalıdır. Bu konuyla ilgili GENÇKAYA (2005a, s.69)'nın öne sürdüğü dört öneri dikkate değer önerilerdir. Bu öneriler sırasıyla şu şekildedir.

Öneri 1: Milletvekili genel ve ara seçimlerine katılan adaylarla, yerel yönetimler genel ve ara seçimlerinde başkanlık için mücadele eden adaylar -seçimleri kaybeden adaylar da dâhil olmak üzere- seçimlerin yapılmasını izleyen 30 gün içerisinde, kesin seçim giderleri hesabını -sağlanan bağışlar ve şahsi kaynakları ile yapılan giderler ve belgeleri- usulüne uygun olarak ilçe seçim kuruluna bildirmeleri sağlanmalıdır. Bu bildirimler incelendikten sonra, seçimlerin yapılmasını izleyen 60 gün içerisinde usulüne uygun olarak Resmi Gazete'de yayınlanarak kamuoyunun bilgisine sunulmalıdır. Adayların kesin gider bildirimlerine karşı her türlü itiraz, bu bildirimlerin Resmi Gazete'de yayınlanmasını izleyen 30 gün içerisinde ilçe seçim kurulları aracılığıyla Yüksek Seçim Kurulu'na yapılır. Yüksek Seçim Kurulu yapılan itirazları en çok 90 gün içerisinde sonuçlandırır. Yapılan denetim ve itirazları inceleme sonucunda, yasa dışı gelir ve giderleri bulunanlar adaylar hakkında SPK'nun 116. maddesine uygun olarak Cumhuriyet Savcılığı'nca adli kovuşturma başlatılır. Kanuna aykırı hareket ettikleri yargı organlarıncâ hükmedilenler, kanunlardaki uygun para cezasına çarptırılırlar. Ayrıca, bu kişiler bir sonraki milletvekili ile yerel yönetimler genel ve ara seçimlerinde aday olamazlar. Yaptırımını biraz daha artırarak, bu konuda yargı kararı kesinleşmiş hükümlülerin milletvekilliğinin kendiliğinden düşmesi de önerilebilir”.

Öneri 2: Milletvekili Genel ve ara seçimlerinde katılan adaylar ile yerel yönetimler genel ve ara seçimlerinde başkanlık adayları için kampanyalarda toplayacakları bağışlar ve yapacakları giderleri için bir üst sınır getirilmelidir. Bu üst sınır, seçim çevresindeki kayıtlı seçmen başına ortalama bir miktar belirlenerek, ya da partilere devlet tarafından yapılan yardım miktarı esas alınarak hesaplanabilir”.

Öneri 3: Seçim dönemlerinde partilerin ve adayların mülkiyetinde olmayan her türlü taşınır ve taşınmazın geçici ve bedelsiz olarak seçim kampanyalarında kullanılması yasaklanmalıdır. Partiler ve adaylar gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetlerindeki taşınır ve taşınmaz malları seçim kampanyalarında kullanmak üzere kiralayabilir, ya da satın alabilirler. Bu durum banka makbuzuyla birlikte ilgili kampanyanın yapıldığı ilçe seçim

kuruluna önceden bildirilir. Bu hükme uymayanlar hakkında SPK'nun 116. maddesinde öngörülen cezalar uygulanır”.

Öneri 4: Seçim dönemlerinde iktidar partilerinin kampanyalarında devlet olanaklarından yararlanmaları engellenmelidir. Bu amaçla, seçim dönemlerinde iktidar partilerinin kamusal olanakları hangi koşullarda kullanılacağı uygun bir biçimde düzenlenmelidir”.

521. Bağış Kaynakları ve Miktarları İçin Getirilen Sınırlandırmalar

Siyasi parti gelir kaynaklarından biride bağışlardır. Bağış kaynaklarına ve miktarlarına getirilecek sınırlamanın amacı siyasi partilerin baskı grupları tarafında etkilenmesinin önlenmesi yani siyasi iradenin tam olarak yansıtılmasının sağlanmasıdır. Siyasi partilere bağış yapabilecek kurum ve kuruluşlar ülkeden ülkeye yasalarında belirtilmekte ve bağış yapabilecek kişi, kurum veya kuruluşlar değişebilmektedir. Ülkemizde siyasi partilere bağış yapacaklar ve yapamayacak kişi, kurum ve kuruluşlar SPK'nın 69. maddesinde sıralanmıştır. Yapılacak bağışlara getirilen sınırlamalarda ülkemiz siyasi partileri için öngörülmüştür. Ülkemiz siyasi partileri için 2009 yılında geçerli olacak bağış sınırı 23.473 TL'dir. Bu sınır yeniden değerlendirme oranına bağlı olarak her yıl değerlendirilmektedir. Bağış üst sınırlarının, her yıl yeniden belirlenecek olmasına karşın, ilk miktarının düşük tutulması, bağışlar konusunda kaçakların süreceğinin göstergesidir (GENÇKAYA, 2000, s. 26). Karşılaştırma yapılacak olursa Amerika'da bu rakam 2.000-75.000 \$ arasında iken, Fransa'da bu rakam 100.000 €'dır. Ülkemiz için benzer sınırlar yeniden belirlenerek bağış sınırının yükseltilmesi mümkün kılınarak kayıt dışı bağış veya başkaca sair adlar altında partilerin gelir elde etmeleri engellenebilir. Bağışlar konusunda ki diğer sorunlar ise şu şekilde sıralanabilir.

- Siyasi partilere verilen bağışlar gerçek miktarlarının parti hesaplarına doğru olarak işlenip işlenmediği,
- Siyasi partilere verilen bağışların ne şekilde ve hangi amaçlar doğrultusunda gerçekleştiği,
- Bağış yapan kişi, kurum ve kuruluşların kimliklerinin evrensel ölçütlerde kamuoyuna açıklanıp açıklanmadığıdır.

Bu sorunlar için getirilecek başlıca çözüm önerileri ise, belirlenecek sınır üzerinde bağış yapanların kimlikleri açıklanmasıyla sağlanabilir. Vergi kolaylıkları şeklinde bağış yapan kişi, kurum ve kuruluşların varlığı durumunda bağış yapanların kimlikleri daha net bilgilerle edinilirken partilerin kanun dışı gelir elde etmeleri engellenebilir. Diğer taraftan ise, bağışların belgelendirilmesi sağlanacaktır. Böyle bir durum partilere yapılacak bağışların gerçek miktarlarının ortaya çıkmasını da sağlayacaktır.

522.Etkin Bir Denetim ve Sonuçlarının Kamuoyuna Bildirilmesi

Özellikle günümüzde, saydamlığın sağlanması ve kamuya hesap verebilme ölçütlerine uygun olarak, siyasi partilerin ve adayların giderlerini kamuoyuna açıklama sorumlulukları bulunmaktadır. Bu, demokratik hukuk devletinin de en önemli ilkelerindendir. Siyasi bağışlara getirilen etkili bir sınırlama sisteminin uygulanabilmesi, yaygın ve güvenilir bildirim ve denetim mekanizmasıyla olanaklı olabilir. Böylece, bir yanda partilerin ve adayların meşru ve makbul olmayan kaynaklardan yardım sağlamamaları teşvik edilirken, öte yandan seçmenlerin de partilerin ve adayların hangi çıkar çevreleri tarafından desteklendiğini bilmelerine yardımcı olunmaktadır (KATZ, 1997, s.274). Birçok ülkede yapılan denetim devlet veya özel denetim kuruluşlarınca yerine getirilmektedir. Başlıca denetim mekanizmaları ise; seçim dönemlerine özel öngörülen denetimler, seçim kampanyalarına bağış yapanların açıklanması, seçim giderlerinin resmi gazetede yayınlanması, seçim giderlerinin günlük gazetede yayınlanması, seçim kampanyalarına bağış yapanların isimlerinin resmi gazetede yayınlanması vb şekilleridir.

Mali denetim ve yaptırımlar konusundaki yasal düzenlemeler konusunda Türkiye öteki ülkelerle karşılaştırdığında kendine özgü bir sisteme sahiptir. Diğer birçok ülke ile karşılaştırıldığında denetimin Anayasa Mahkemesi eliyle yapıldığı tek ülke Türkiye'dir. Buna karşılık parti hesaplarının ayrıntılarını kamuoyuna açıklanmadığı ender ülkelerden bir tanesi de yine Türkiye'dir (GENÇKAYA, 2005a, s.65). Denetim Mekanizmasının etkin çalışabilmesi için getirilecek öneriler çalışmamızın bu bölümünün birinci başlığında ayrıntılı olarak incelendiğinden ayrıca bir öneri getirilmeyecektir.

53. Genel Olarak Muhasebe Sorunları ve Sorunlara Çözüm Önerileri

530. Tek Düzen Hesap Planının Uygun Koşullarda Kullanılmaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Gelir elde eden ve elde ettiği geliri harcama ihtiyacı doğan siyasi partiler açısından bir muhasebe sisteminin var olması doğal olacaktır. Bununla birlikte gerçekleştirdikleri mali işlemler nedeniyle kayıt nizamı oluşturmaları da gerekmektedir. Bu durum nedeniyle siyasi partilerin faaliyet sınırlarını belirleyen 2820 sayılı SPK, hem partilerin tutması gereken defterleri hem de ne şekilde hesap birliğinin sağlanması gerektiğini de belirlemiştir.

SPK 60. madde de tutulacak defterler bölümünde gelir-gider defterinin tutulmasını emretmektedir. Anayasa Mahkemesi kararları sonucunda kayıtların yapılacağı bu defter, bilanço veya kesin hesap cetvelinin çıkarılmasına esas alınan herhangi bir defter de olabilir. Siyasi partilerin gelir-gider defteri, bilanço esasına göre tutulacak defterler, işletme hesabı defteri veya Amerikan tipi gelir-gider defterlerinden bir tanesini kullanması mümkün olabilir. Böyle bir durumda tutulacak mali defterler açısından birlik olmadığı söylenebilir. Bu sorunlar yanında, ticari faaliyette bulunan ve kâr amacı güden işletmeler için öngörülen tek düzen hesap planının kullanılması, partiler için çok fazla uygulama alanı bulamamaktadır. Kâr amacı gütmeyen siyasi partiler için tek düzen hesap planının kullanılması ancak ve ancak hesap adları altında bazı giderlerinin kayıt altına almasını sağlamaktadır. Siyasi partilerin gelir kalemleri veya gider kalemleri açısından tek düzen hesap planına göre hesap kaydı yapmak mümkün değildir. Bu nedenle de siyasi partiler farklı gelir-gider cetvelleri, denetim açısından ise farklı kesin hesap cetvelleri kullanabilmektedir. Bazı partiler ise tek düzen hesap planındaki gibi dönem sonu mizanlarını da bu cetveller yerine kullanabilmektedir. Şu an bazı partilerce kullanılan ve kullanılması önerilen kesin hesap cetvelleri ikinci bölümde siyasi partiler maliyesi başlığı altında incelenmiştir. Tespit edilen sorunlar için alınması gereken önlemler ise şu şekilde sıralayabiliriz.

- Siyasi partiler için mali kayıtlarını yapabilecekleri muhasebe standartlarına uygun bir defter ortaya koyulabilir. Bu defter bugün kullanılan işletme defterlerinden herhangi biri olabilir. Yine bu sorunun çözümü faaliyet gösteren partilerde mali

işlerde görevli, alanında uzman genel muhاسبlerle sağlanabilir. Uygulama alanı açısından belirlenen defterinde yine kayıt birliği sağlanması açısından güvence altına alınması gerekebilir.

- Tek düzen hesap planının uygulanabilir bir plan olması için gerekli uzman bir ekip oluşturularak siyasi parti gelir-gider kalemlerine yer vermesi sağlanabilir. Oluşturulacak bu yeni plan sadece partilere özgü bir plan olması gerekmektedir. Çözüm arayışları siyasi partilerin mali departmanlarında çalışan alanında uzman genel muhاسبlerle sağlanabilir.

531. Kullanılan Gelir-Gider Cetveli Farklılıkları

Gelir-gider cetvelleri açısından ise partiler kendi hazırladıkları cetvelleri kullanmaktadır. Bu cetveller aşağıda tablolar halinde örneklenmiştir. Tablolardan da anlaşılacağı üzere siyasi partilerin kullandıkları gelir-gider cetvellerinde birlik bulunmamaktadır. Hatta gelir-gider cetvel yerine dönem sonu mizanı çıkaran partilerde bulunmaktadır. İşçi Partisi mali kayıtlarını bu düzene göre gerçekleştirmektedir. Gelir-gider cetvelleri yıl içersinde güncelleyen AK Parti ve DP yıl içi faaliyetlerini siyasette şeffaflığın sağlanması amacıyla resmi web sayfalarında yayınlamaktadırlar. Bu iki parti dışındaki partiler bu amaçla gelir-gider cetvellerini kamuoyu ile paylaşmamaktadırlar. Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenen partilerin hesaplarını tutarlı ve belgeye dayandırarak tutmaları ve resmi web sayfalarında yayınlamaları, devlet tarafından kendilerine yapılan yardımın nerelerde ve ne şekilde harcandığının açıklanması amacını taşıyacaktır. Bu amaç siyasetin yozlaşmasını engelleyecektir. Unutulmaması gereken durum, yapılan devlet yardımlarının halkın ödediği vergi vb. kamu gelirlerinden sağlanmaktadır. Özetle soruların en önemlileri; kullanılan gelir-gider cetvellerindeki farklılıklar ve gelir-gider cetvellerinin kamuoyuna açıklanmamasıdır.

Öncelikle, gelir-gider göstergelerinin aylık veya üç aylık olarak kamuoyuna duyurulması sağlanmalıdır. Bu durum kanun ile hükmedildiği takdirde partilerin hesaplarının belgeye dayalı ve tutarlı olması yani gerçek değerler üzerinden gelir veya gider yapılmasını sağlayacaktır. Anayasa Mahkemesi denetim aşamasında da aylık veya üç aylık göstergelerin dikkate alınması gerekmektedir. Aşağıda ülkemizdeki bazı partilerin kullandığı gelir-gider cetvelleri ve önerilen gelir gider cetveli tabloları sunulmuştur.

Tablo : 34

AK Parti Tarafından Kullanılan Gelir-Gider Cetveli

..... PARTİSİ GENEL MERKEZİNİN .../... /...-.../.../... TARİHLERİ ARASI GELİR GİDER CETVELİ (TL)		
ÖNCEKİ YILDAN DEVREDEN BORÇLAR		ÖNCEKİ YILDAN DEVREDEN NAKİTLER
Verilen Çekler		Kasa
Satıcılara Borçlar		Alınan Çekler
Ödenecek Vergiler		Bankalar
Ödenecek Sosyal Güv.Kesintileri		Verilen Depozito ve Teminatlar
Alınan Teminatlar		Verilen Avanslar
Diğer Çeşitli Borçlar		Teşkilatlardan Alacaklar
Toplam		Toplam
GİDERLER		GELİRLER
01-Personel Giderleri		01-Üye Giriş Aidatı
02-Kira Giderleri		02-Üye Yıllık Aidatı
03-Haberleşme Giderleri		03-Milletvekili Aidatları
04-Basılı Kağıt Kırtas. ve Diğ.		04-Aday Adaylığı Özel Aidat.
05-Isıtma, Aydınlatma, Temzlik		05-Satış Gelirleri
06-Temsil ve Ağırılama Gid.		06-Faaliyet Gelirleri
07-Teşkilata Yardımlar		07-Genel Merkez Yardımları
08-Sair Bağış ve Yardımlar		08-Parti Mal Varlığı Gelirleri
09-Seyahat Gid.		09-Devletçe Yapılan Yardımlar
10-Taşıma Vasıta Giderleri		10-Yayın Gelirleri
11-Basın Yayın ve Tanıtım Gid.		11-Sair Gelirler
12-Vergi, Noter, Sig. ve Mahk.		12-Bağış ve Yardımlar
13-Malzeme Giderleri		
14-Seçim Giderleri		
15-Sair Giderler		
Genel Mrkz. İnşaat Gid.		
Demirbaşlar		
Haklar		
Taşıt Alım Giderleri		
Araştırma ve geliştirme		
Yemekhane Giderleri		
Güvenlik Hizmet Gid.		
Bilgi İşlem Giderleri		
Diğer Çeşitli Giderler		
Giderler Toplamı		Gelirler Toplamı
SONRAKİ DÖNEME DEVREDEN NAKİTLER		SONRAKİ DÖNEME DEVREDEN BORÇLAR
Kasa		Verilen Çekler
Alınan Çekler		Satıcılara Borçlar
Bankalar		Ödenecek Vergiler
Verilen Depozito ve Teminatlar		Ödenecek Sosyal Güv.Kesintileri
Verilen Avanslar		Alınan Teminatlar
Teşkilatlardan Alacaklar		Diğer Çeşitli Borçlar
Toplam		Toplam
GENEL TOPLAM		GENEL TOPLAM

Kaynak: AKP Mali ve İdari İşler Başkanlığı, 2009

Tablo : 35

MHP Tarafından Kullanılan Gelir-Gider Cetveli

GELİRLER		GİDERLER	
HESAP ADLARI	TOPLAM	HESAP ADLARI	TOPLAM
Aidat Gelirleri		Duran Varlık Yatırımları (Demirbaş Alımları)	
Satış Gelirleri		Araştırma Geliştirme Eğitim Giderleri	
Eğlence Şölen Gelirleri		Genel Giderler	
MDV (Demirbaş) Satış Gelirleri		Personel Giderleri	
Bağış Gelirleri (Hazine Yardımı)		Seyahat Giderleri	
Banka Gelirleri		Bayrak, Rozet, Afiş, Yayın vb. Giderler	
Diğer Gelirler		Şölen Eğlence Giderleri	
		Seçim Giderleri	
		Bir önceki yıl Gider Fazlası (BORÇ)	
GELİRLER TOPLAMI		GİDERLER TOPLAMI	
GEÇEN YILDAN DEVREDEN KASA		GELİR GİDER FARKI (BORÇLAR)	
		KASA MEVCUDU	
GENEL TOPLAM		GENEL TOPLAM	

Kaynak : MHP Mali ve İdari İşler Başkanlığı, 2009

Tablo : 36**Saadet Partisi Tarafından Kullanılan Gelir-Gider Cetveli**

GELİRLER			GİDERLER		
D. GELİR			D. GİDER		
	YTL	TL		YTL	TL
			Geçen Yıldan Devreden Gider Farkı		
Giriş aidatı ve üyelik aidatı gelirleri			Büro Genel Giderleri		
Milletvekili aidat gelirleri			Personel Giderleri		
M.vekil ve Beld. Bşk. Adayı öz. Aidat Gelirleri			Seyahat Giderleri		
Bayrak, Flama, Rozet vb. Satış Gelirleri			Bayrak, Flama, Rozet vb. Giderler		
Yayın Satış Gelirleri			Seçim ve Propaganda Giderleri		
Defter, Makbuz, Kimlik Kartları satış Gelirleri			Konferans, Sergi vb. Faaliyet Giderleri		
Parti Mal Varlığı gelirleri			Basın Yayın Giderleri		
Bağış ve Yardımlar			Demirbaş Eşya Alış Giderleri		
Konferans, Sergi, Konser vb. Faaliyet Gelirleri			Sair Giderler		
Sair Gelir			Teşkilata Verilen Nakit		
Teşkilattan Alınan Nakit			Genel Merkeze Verilen Nakit		
Genel Merkezden Alınan Nakit					
GELİRLER TOPLAMI			GİDERLER TOPLAMI		
GİDER FARKI			GELİR FARKI		
GENEL TOPLAM			GENEL TOPLAM		

Kaynak : SP Mali ve İdari İşler Başkanlığı, 2009

Tablo : 37**CHP Tarafından Kullanılan Gelir-Gider Cetveli**

GİDERLER			GELİRLER		
		TUTAR		TUTAR	
01	DÖNEM BAŞI BORÇLAR		01	DÖNEM BAŞI ALACAKLAR	
02	DÖNEM BAŞI ALACAKLAR		02	DÖNEM SONU BORÇLAR	
03	PERSONEL GİDERLERİ		03	ÖNCEKİ YILDAN DEVEREDEN KASA+BANKA	
04	YÖNETİM GİDERLERİ		04	ÜYELERDEN ALINAN AİDATLAR	
05	KURULTAY. KON. GİD.		05	BAĞIŞLAR	
06	SEÇİM-TANITIM PROPAGANDA GİDERLERİ		06	DEFTER-MAKBUZ SATIŞ GELİRLERİ	
07	DEMİRBAŞ ALIMLARI		07	BALO-EĞLENCE KONSER DELİRLERİ	
08	YAPILAN YARDIMLAR		08	MAL VARLIĞI GELİRLERİ	
09	SONRAKİ YILA DEVREDEN KASA+BANKA		09	BANKA MEVDUAT GELİRLERİ	
10	ÇEŞİTLİ GİDERLER		10	GENEL MERKEZ YARDIMI	
11			11	M.V. ADAY ADAYLIĞI AİDATI	
12			12	M.V. ADİDATI	
13			13	HAZİNE YARDIMI	
14			14	KİRA GELİRLERİ	
15			15	ÇEŞİTLİ GELİRLER	
	TOPLAM			TOPLAM	

Kaynak : CHP Mali ve İdari İşler Başkanlığı, 2009

532.Taşra Teşkilatındaki Muhasebe Sorunları ve Sorunlara Çözüm Önerileri

Ülkemizde siyasi partilerin teşkilatlanması merkezi örgütler dışında, il, ilçe ve belde teşkilatlanmalarından oluşmaktadır. Doğal olarak merkezi örgütlerin mali yapılanması yani gelir-gider ihtiyacı içerisinde bu gelirlerin elde edilmesi, harcamaların yapılması için; mali kayıt düzenini sağlayacak birimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Her bir teşkilatlanma içerisinde örgütler yönetim, denetim ve disiplin kurulu vb. kurullardan oluşmaktadır. Merkezi teşkilatlanmalarda olduğu gibi taşra teşkilatlanmalarında da mali konularda yetkili olacak genel muhasepler bulunmaktadır. Bu kişiler yönetim kurullarında görev alan kişiler olurlar ve sorumludurlar.

İl, ilçe ve belde örgütlerinde oluşturulan yapılar içerisinde görev alacak ve mali konularda sorumlu olacak kişiler her zaman konusunda uzman olan kişilerden seçilemeyebilir. Bu nedenlerden dolayı örgütlerde başta kayıt düzeni olmaması sorunlarının yanında kayıt dışı yapılan birçok işlemin varlığından söz edilebilir. Muhasebe açısından belirtilen sorunlara ek olarak bütçe tahminleri, tutulması gereken defterlerin onaylanmaması vb. sorunlarda taşra teşkilatlarında yaşanabilir. İlçe ve belde teşkilatlarının il teşkilatları, il teşkilatlarının ise merkez teşkilatları arasında oluşan kopuk sistemin; mali işlemler ve bu işlemlerin kayıt altında tutulamaması sorunlarına neden olduğu söylenebilir. Partilerin bu sorunları yaşama nedenlerinden biri de örgütlenmenin birimlerde sadece şekli olarak var olmasından da kaynaklanabilir.

Bu sorunların çözümünde öncelikle, denetim sorunları kısmında belirttiğimiz aylık veya üç aylık raporlama işlemlerin merkezi örgüt tarafından kontrol altına alınmasıyla sağlanabilir. Yani taşra teşkilatları yaptıkları mali işlemlerden dolayı belirtilen bu süreler içerisinde merkezi örgüte beyanda bulunması gerekecektir. Diğer taraftan mali hesaplar konusunda bilgi aldığımız partilerden AK Parti bu sorunun çözümünü on-line bir sistem içerisinde çözmeye çalışmış taşra teşkilatlarını elektronik ortamda gelir-giderlerini kontrol altına almıştır. Taşra teşkilatları yapmış olduğu mali işlemleri günü gününe sisteme aktararak merkezi bir oto kontrol sistemi yaratmıştır. AK Parti bu sayede günlük mali raporlar çıkarabilmekte taşra teşkilatlarının mali durumlarını anında görebilmektedir.

Bu öneriler dışında taşra teşkilatlarının mali olarak il teşkilatına bağlılığı yanında teşkilatların mali durumlarını yönetecek birimleri istihdam etmesi sağlanabilir. Yani merkezde bulunan genel muhasebe birimleri taşra teşkilatlarında da uzman kişilerden oluşturulabilir.

533. Gelir ve Gider Kalemlerinin Sair Gelirler Adı Altında Kaydedilmesi Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Siyasi partilerin gelir-gider cetvellerine bakıldığında sair gelirler veya sair giderler adı altında bir takım hesap hareketlerini bu başlık altında muhasebeleştirdikleri görülmektedir. Aslında bu durumun varlığı siyasi partilerin özelliklerinden ötürü yaptıkları faaliyetler için öngöremedikleri veya muhasebe bilimi açısından adlandıramadıkları bir takım gelirlerden oluşmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu gelirler yanında partilerin bankada bulunan paraları için işleyen faiz gelirleri, kur farkları ve bilet iade gibi kalemlerinde bu ad altında aktifleştirildiği bilinmektedir. İncelenen parti gelir-gider cetvellerinden sadece birinde sair giderler adı altında yapılan giderler alt başlık altında belirtilmiş sair gelirler için herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Yapılan bu tip harcamaların yanında elde edilen sair gelirlerinde alt başlıklar altında açıklanması hesapların şeffaflığını daha sağlam temellere oturtacağı açıktır. Bu nedenle partiler gelir-gider cetvellerinde yer alan buna benzer hesap hareketlerini de ayrıntılı bir şekilde açıklaması veya bu hesap hareketleri için oluşturulacak hesap planı içerisinde ayrı bir başlık altında belirtmesi mümkün olabilecek şekilde hesaplarını muhasebeleştirmeleri gerekir.

54. Siyasi Partilerin Vergilendirilmesi Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Kamuoyunda genel olarak yerleşmiş olgu olan siyasi partilerin vergi ödemediği görüşü açıklığa kavuşturulması önemli konulardan biridir. Hatta tez araştırmaları sırasında görüşmelerde bulunduğumuz bazı siyasi parti saymanlık departmanlarında görevli bulunan yetkili kişilerce de birçok konuya açıklık getirilmemesi düşündürücü bir sorundur. Siyasi partiler vergilendirme işlemlerinde şeffaflık yerine kapalı bir kutu görünümü vermeleri ülkemiz demokrasi anlayışı açısından da düşündürücü bir durumu ortaya koymaktadır. Siyasi partilerin vergiyle ilgili ödevleri ilgili siyasi parti mali departmanlarınca içtenlikle

benimsenmesi ve siyasi parti mali departmanlarının sağlıklı bir konuma ulaştırılması için gerekli seminer ve bilgilendirme çalışmalarının yapılması ise önemli bir husustur.

Ticari faaliyet yasağı bulunan siyasi partilerin finansmanını sağlayan büyük miktarda hazine yardımı, özellikle seçim dönemlerinde yapılan yardım, ülkemiz ekonomisine verdiği olumsuz etki aşikârdır. Bu nedendir ki, hazine yardımlarına birçok kesim tarafından tepki gösterilmektedir. Bu durum siyasi partilerin kuracakları iktisadi işletmelerle (dernek ve vakıflara benzer kurumların sahibi bulunduğu iktisadi işletmelerle) giderilebilir. Siyasi partilere tanınacak ticari faaliyette bulunma hakkı ülkemiz ekonomisini hazine yardımının etkilerinden kurtaracağı gibi kurulacak iktisadi işletmelerin oluşturacağı vergi matrahı da ülkemiz için ayrı bir ekonomik değer olabilir.

Bu durumun sakıncalarının olması olasıdır. Devlet yardımının en önemli amaçlarından biri olan siyasi iradenin olumsuz etkilenmesi durumu ortaya çıkabilir. Siyasi Partiler Kanun'da yapılacak özel düzenlemeler ile siyasi partilerin baskı grupları tarafından etkilenmesi de engellenebilir.

55. Mali Yaptırımlar Açısından Para Cezalarının Günümüz Koşullarına Uygun Olmaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Siyasi partilerin mali hareketlerinin SPK'na uygun olup olmadığını denetleyen Anayasa Mahkemesi diğer taraftan da partilerin Kanun dışı faaliyet de bulunmaları nedeniyle Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılan kapama davalarını karara bağlamaktadır. Karara bağlanan her dosya için parti sorumluları hakkında hapisle tazyik yanında para cezalarına da hükmedilmektedir. Bu yaptırımlar SPK'nun ilgili maddelerinde belirtilmiştir. Önemli olan belirtilen para cezalarının günümüz ekonomik koşullarında geçerliliğini yitirmiş olmasıdır. Geçerliliğini yitirmiş olan bu cezalar günümüzde genel hukuk kaideleri açısından Mahkeme'ce telafi edilebilse de para cezaları için caydırıcılık özelliği kazandırılmamaktadır. Böyle bir durum yeniden belirlenecek miktarların Kanun içersinde yer almasının sağlanması sonucu giderilebilir. Ayrıca ekonomik koşulların her geçen gün değiştiği ekonomilerde bu cezaların artmasını sağlayacak bir hüküm de Kanun'da ayrıca belirtilmelidir. Belirlenecek artış oranı birçok vergi kanununda ki tutarları güncel tutmak için kullanılan yeniden değerlendirme oranı olabilir.

56. Edinilen Taşınır Malların Bildirim Sınırının Günümüz Koşullarına Uymaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Kanun gereği edinilen taşınmazlar hangi örgüt tarafından edinilirse edinilsin kesin hesap bildirimini sırasında Anayasa Mahkemesine bildirilmek zorundadır. Bu durum 2820 sayılı kanunda 1999 yılında 4445 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle birlikte 74. madde yeniden düzenlenmiştir. Maddenin ikinci fıkrasına göre kesin hesapların takip eden yıl haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine verilmesi ve bu hesaplarla birlikte yıl içinde edinilen taşınmazlar ve değeri 100 TL'yi aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihleri ve edinim şekilleri bildirilmeleri emredilmiştir. Partiler taşınmazlara ait bir bildirim formu kullanmaktadır. Bu form genel merkez için parti genel başkanlıklarınca; iller için il başkanlıklarınca doldurulur. İl başkanlıkları ise ilçelerden gelen aynı nitelikteki formlarla kendi ilindeki taşınmazı bu forma aktararak birer adedini merkeze gönderecektir. Belirtilen bu formlar çalışmanın ikinci bölümünde tablo halinde belirtilmiştir.

Konu ile ilgili asıl durum bildirimini gereken taşınır mallardaki sınırın, kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki değeri olan 100 TL'nin halen aynı değerini korumasıdır. Bu durum sonucunda partiler satın aldıkları birçok demirbaşın bildirimini de yapmak zorunda kalmaktadırlar. Yani alınan ve değeri 100 TL'yi geçen ofis telefonları, fax cihazları, diğer ofis ihtiyaçları ve diğer benzeri alımlar bildirilmektedir. Kanımızca belirlenen 100 TL'lik sınır yeniden değerlendirilmeli ve her yıl yeniden değerlendirme oranlarında artırılması gerekmektedir.

57. Üye Aidatlarının Toplanamaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Siyasi partilerin gelirlerinden biri de üye aidat gelirleridir. Partilere üye olan kişiler parti tüzük veya iç yönetmeliklerinde belirlenen oranlarda aidat ödemeleri istenmektedir. Uygulamaya bakıldığında üye aidatları partilerin toplam gelirlerinin çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bunun nedeni üye aidatlarının yeterli derecede verimli olmaması ve verimli olmayan aidatların üyeler tarafından ödenmek istenmemesidir. Üyeler ancak seçim dönemlerinde veya partilerin iktidar oldukları dönemlerde aidat ödeme istekleri ortaya çıkabilmektedir. Diğer taraftan aidat ödemeyen üyeler için yaptırım öngörülmemesi bu tip

gelirin toplanmamasının nedenlerinden biridir. Diğer neden ise aidat ödemeyen üyelerin kongrelerdeki oy hakkının elinden alınamamasıdır. Bir başka neden ise iktidar olan partilerde ki üye sayısının bu durum sonucunda artması ve mükerrer üye kayıtlarının gerçekleşmesidir. İktidar partilerinden beklentileri olan bazı bireylerin dönem dönem değişik partilere üye oldukları görülmektedir.

Ülkemizde ki siyasi partilere bakıldığında en fazla üyeye sahip olan AK Parti'nin üyelerden aidat toplamak üzere elde ettiği herhangi bir geliri bulunmamaktadır. Görüşülen AK Parti Mali Departman yetkilileri yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı aidat toplanmadığını belirtmişlerdir. Saadet Partisi ve MHP'de üye aidatı toplayamayan partiler arasında yer almaktadır. Bu partilerden Saadet Partisi gelirlerinin tamamı bağış ve yardımlara dayandırırken, MHP devlet desteği ve bununla birlikte Demirbaş satış gelirleri, bankalardan alınan mevduat faizi ile milletvekili aidat gelirleri gibi birkaç gelir kalemi ile faaliyetlerini finanse etmektedir. Diğer partilere bakıldığında ise; CHP 2006 yılı içinde 1.500.000 TL üye aidat geliri elde etmiştir.

Çözüm olarak öncelikle mükerrer üye kayıtları engellenmesi gerekmektedir. Bu durum siyasi partilere üye olan kişilerin, TC Kimlik Numaralarına göre on-line bir sistem içerisinde kayıtlarının gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilir. Yüksek seçim kurulunca kurulacak on-line sistemde üye kayıtların düzenlenmesi gerçekleştirilebilir.

Diğer taraftan iktidar olmak isteyen partiler ve onların ideolojileriyle devlet yönetimini elinde tutmak isteyen vatandaşlar için kanun uyarınca üye aidat ödeme zorunluluğu getirilebilir. Üye aidatı ödemeyen bireyler için yaptırımlar öngörülebilir. Bu yaptırımlar partiden ihraç vb. siyasetten uzaklaştırma gibi yaptırımlar olması partilerce istenen bir durum olmadığı için uygulanacak yaptırımın vergi vb. yollardan elde edilen kamu gelirleri gibi sayılıp partililer üzerine bir kamu borcu gibi yansıtılması olabilir.

Partiler ve bu partilerin düşünceleriyle ülke yönetiminin gerçekleştirilmesini isteyen vatandaşlar; kamusal kaynaklardan birincil derecede destek almak isterler. Bu durumun gerçekleşmesi onların düşüncelerini savunan partililerin faaliyetlerine devam edebilmelerini sağlamalarıyla orantılıdır. Devlet desteği dışında gelirleri olmayan partilerin

bu faaliyetleri yürütebilmeleri üyelerinin yapacağı bağışlara ve partilerin diğer gelir kaynaklarına bağlıdır.

58. Devlet Yardımı Alacak Partiler İçin Fırsat Eşitliği Olmaması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Siyasi parti gelirlerinden biri, kamu kesimince karşılanan devlet yardımlarıdır. Günümüzde demokrasi işleyişinin tam sağlanması, partilerin siyasi iradeyi tam yansıtması gibi birçok nedenlerden dolayı partiler bu şekilde desteklenmektedir. Ülkemizde ise mecliste grup olabilen ve %7 oy barajını aşan partilere belirli ölçütlere göre devletçe destek verilmektedir. Bu devlet desteğinden aslan payını alanlar ise genel seçim barajını (%10 oy barajını) geçerek mecliste yer alan partilerdir. Ancak diğer taraftan seçimlere katılıp belirlenen ölçütleri yerine getiremeyen partiler devlet tarafından desteklenmemektedir.

SPK'nın konuyla ilgili düzenlemeleri siyasi yaklaşımlar ve manipülasyonlarla karmaşık bir hal almıştır. Evrensel düzenlemelerde ilke, seçmenden alınan her oy ve halkın yasama meclisinde temsili iken; bizde bu ilke derme-çatma da olsa, halkın örgüt olarak oy vermediği -resmen seçimlere katılmamış- bazı partilere de, nasıl yardım yapılabilir düşüncesiyle yozlaştırılmıştır. 2820 sayılı SPK'da son yapılan değişiklikle bu karmaşa kısmen de olsa azaltılmıştır (GENÇKAYA, 2005a, s. 66). SPK Ek 1. madde hükümlerine göre paylaştırılan devlet yardımı kanımca diğer ülke uygulamaları da göz önünde tutularak yeni bir düzenlemeye tabi tutulabilir ve diğer küçük partilerinde günlük faaliyetlerini karşılayabilecek gelire sahip olmaları sağlanabilir.

Konuyla ilgili önerilerin başında T.B.M.M.'de grup oluşturacak yeni partilere destek verilecekse bu partilerin parlamenterlerinin seçim harcamaları dikkatle incelenmelidir. Diğer taraftan yardım alacak siyasi partileri belirleyen seçim barajının (ki bu baraj %7), %5 olarak yeniden tespit edilmesi gereklidir. Diğer ülkeler açısından bakıldığında İsrail'de belirtilen baraj %1, Almanya'da %5 ve en yüksek baraja sahip olan ülke ise %15'le Arjantin'dir. Genel olarak bakıldığında ise ülkeler devlet yardımı barajını %1-5 arasında uygulamaktadır. Ülkemizde genel seçimlerde, % 5 oy desteği elde etmiş tüm partilere,

günlük etkinliklerini yerine getirmeleri amacıyla eşit miktarda toplam bir yardımın yapılması gerekmektedir.

Diğer taraftan Seçimlerde genel oy barajını aşır, T.B.M.M.'de sandalye kazanarak devlet yardımı almaya hak kazanan partilere ayrıca, her sandalye için ek bir yardım verilmelidir (GENÇKAYA, 2005a, s. 66). Bu durum kazanılan milletvekili başına yardım olarak isimlendirilebilir. Devlet yardımının tüm partileri kapsamı istenecek olursa, Seçimlere katılmamış, ancak T.B.M.M.'de en az bir veya birden çok sandalyeyle temsil edilen ve örgütlenme kıstasını yerine getirmiş her partiye de, sandalye sayısına göre yani milletvekili başına verilecek yardım miktarı kadar bir yardım sağlanması daha uygun olacaktır. Böyle bir uygulama devlet yardımlarına meşruluk kazandırırken, eşitlikçi ve hakça yardım yapılması esası da gerçekleştirilmiş olunur.

Bu konuyla ilgili son öneri ise şöyle özetlenebilir. Devletçe seçim dönemleri dışında yapılacak yardımlar sınırlı da olsa, 1/4 ya da 1/5 gibi bir bölümü T.B.M.M.'de temsil edilmeyen partilere örgütsel etkinliklerini yürütmeleri için verilmelidir. Ayrıca bu tür yardımların belli bir yüzdesinin, partilerin merkez giderlerinden çok, parti yan kuruluşlarının geliştirilmesinde ve araştırma/yayın işlerinde kullanılması zorunluluk haline getirilmeli ve denetlenmelidir. Böylece demokrasinin finansmanı da sağlanabilir (GENÇKAYA, 2005a, s. 66).

59.Kamusal ve Özel Kitle İletişim Araçlarından Yararlanılması Sorunu ve Soruna Çözüm Önerileri

Kamusal kitle iletişim araçları kullanılarak propaganda yapılması siyasi partiler için, edindikleri dolaylı yardımların en önemlisidir. Ülkemizde ve diğer ülkelerde bu yardım kaynağı partilere kullanılmaktadır. Bu yardım devletin görsel yayın araçlarının kullanılması, ücretsiz posta vb. uygulamaları içermektedir. Ülkemizde ise devlete ait olan Türkiye Radyo ve Televizyonu Kurumu'nun (TRT) halka ulaştığı ekranlardan belirli zaman ve sürelerde partilerin tanıtım yapma ve halka seslenme yolları ile dolaylı devlet yardımları sunulmaktadır.

Ülkemizde partilere sunulan bu yardımın esasları 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 52. maddesinde düzenlenmiştir. 298 sayılı Kanun 52. madde birinci fıkraya göre, "seçimlere katılan siyasi partiler, oy verme gününden yedi gün önce başlayıp, oy verme gününden önceki gün saat 18:00'e kadar radyo ve televizyondan propaganda yapabilecekleri" düzenlenmiştir (298 Sayılı Kanun, md. 52/1; R.G., T.13,6,1983, S. 18076). Siyasi partilerin devlet televizyonunu kullanma süreleri ise 298 sayılı kanun 52. maddesi ikinci fıkrasında açıklanmıştır. Fıkraya göre; "Seçime katılan;

- a. Siyasi partilere ilk gün 10, son gün 10 dakikayı geçmemek üzere, programlarını ve yapacakları işleri anlatan iki konuşma,
- b. Mecliste grubu bulunan siyasi partilerin her birine ilaveten 10'ar dakikalık propaganda,
- c. İktidar partisine veya iktidar partilerinden büyük olanına 20 dakikalık, iktidar partilerinden diğerlerine 15'er dakikalık ilave propaganda,
- d. Ana muhalefet partisine ilaveten 10 dakikalık propaganda, hakkı verilir.

Bu propaganda sürelerinin yarısını aşmamak üzere siyasi partiler bu propagandalarını görüntülü olarak da verebilirler. Görüntülü propagandalar TRT dışında hazırlatılır. Görüntülü propagandalarda siyasi partiler yaptıkları ve yapacakları icraatı anlatırlar. Bu propagandalarda suç teşkil edecek görüntülere yer verilemez. Siyasi partilerin bu propagandaları bir defada iki dakikadan az olmayacağı gibi bir günde toplam süresi on dakikayı geçemez. Siyasi partiler propaganda haklarını TRT'nin birden fazla kanalına dağıtabilirler. Yüksek Seçim Kurulu (YSK), TRT imkânlarına göre bu görüntülerin hangi süre içinde TRT'ye teslim edileceğini ve TRT'deki gösterilme zamanlarını tanzim eder. Bu görüntülerde suç teşkil eden bir husus bulunduğu takdirde YSK bunların yayımına izin vermez. Kanununun 52. maddesinin de sıralanan diğer durumlar ise şu şekildedir.

- Siyasi partiler radyo ve televizyonda ilk konuşmalarında seçim beyannamelerini izah ederler (298 sayılı Kanun md. 52/3).
- Radyo ve televizyon konuşmaları Türkiye'deki bütün radyo ve televizyon postaları ile aynı zamanda yayınlanır (298 sayılı Kanun md. 52/4).

- Radyo ve televizyonda, yayınlanacak propaganda konuşmalarının her gün hangi saatte, hangi parti adına yapılacağı, Türkiye Radyo ve Televizyonları tarafından haber yayınları sırasında önceden duyurulur (298 sayılı Kanun md. 52/5).
- Radyo ve televizyonda yapılacak propaganda yayınlarının, tam bir tarafsızlık ve eşitlik içinde yapılması, Yüksek Seçim Kurulu ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından sağlanır (298 sayılı Kanun md. 52/6).
- Televizyonda seçime katılan siyasi partiler adına, Yukarıdaki fıkralar gereğince yayınlanacak propaganda konuşmalarında Türk Bayrağı ile Yüksek Seçim Kurulunun tespit edeceği yere asılacak olan bu Kurulun belirlediği büyüklükteki parti bayrağı ve konuşmayı yapan kişi dışında hiçbir görüntüye yer verilmez. Konuşmacılar, ceket giyme ve kravat takmak zorundadırlar; bayanlar tayyör giyerler (298 sayılı Kanun md. 52/7).
- Özel radyo ve televizyonlarda siyasi partilerin propaganda konuşmaları TRT’de uygulanan usul ve esaslara göre yapılır. Bu yayınlar ulusal nitelikte olanlarda Yüksek Seçim Kurulunca, yerel nitelikte olanlarda İl Seçim Kurullarınca tanzim ve denetlenir. Bu hüküm dışında propandaya ilişkin yayın yapılamaz. Bu hükme aykırı davrananlar hakkında 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununun 151/2 hükmü uygulanır (298 sayılı Kanun md. 52/8).

298 sayılı kanun 55 ve 55/A maddeleri de TRT ekranlarından yapılacak yayınlar için YSK’na bazı görevler yüklemektedir. 55. madde; “Siyasi partiler adına radyo ve televizyon ile yapılacak konuşmalar, YSK’nun görevlendireceği bir kurul üyesi huzurunda adına konuşma yapılacak siyasi partinin isteğine uygun olarak yayından önce veya yayın sırasında ses ve görüntü alma cihazı ile tespit edilir. Konuşmanın hangi parti adına ve kimin tarafından yapıldığına dair görevli kurul üyesiyle radyo ve televizyon idaresinde görevli en az iki kişi tarafından tutanak düzenlenir. Konuşmaları tespit eden bant ve sair tespit araçları YSK tarafından saklanır (298 sayılı Kanun md. 55/1). Konuşmalar bir dava konusu yapıldığı ve istenildiği takdirde merciine verilir (298 sayılı Kanun md. 55/2). Suç teşkil eden konuşmaları yapanlar hakkında kanunen belli olan cezalar bir mislinden iki misline kadar artırılarak hükmolünür (298 sayılı Kanun md. 55/3)”.

Kanunun 55/A maddesi özel radyo ve televizyonlardan yapılacak siyasi yayınların ilkelerini ve yapıma şekillerini düzenlemektedir. 55/A maddesine göre;

“Seçimlerin başlangıç tarihinden oy verme gününün bitimine kadar özel radyo ve televizyon kuruluşları, yapacakları yayınlarda 2954 sayılı TRT Kanunu’nun 5, 20, 22 ve 23. maddeleri ile 31. maddesinin ikinci fıkrası hükümlerine tabidir.

Yukarıdaki fıkra hükümlerine göre özel radyo ve televizyonların yayın ilkelerinin belirlenmesinde, YSK görevli ve yetkilidir. Yapılacak yayınların yukarıdaki esaslara uygunluğunun gözetim, denetim ve değerlendirilmesinde ülke çapında yayın yapan özel radyo ve televizyonlar için YSK; bunun dışında yayın yapan özel radyo ve televizyonlar için yayının yapıldığı yer ilçe seçim kurulları görevli ve yetkilidir. İlçe seçim kurullarının verdiği kararlara karşı, yirmi dört saat içinde il seçim kurullarına itiraz edilebilir. İl seçim kurulu kararları kesindir.

Ülke çapında yayın yapan özel radyo ve televizyonların hangileri olduğunu belirlemeye YSK yetkilidir. YSK’nun buna ilişkin kararı Resmi Gazete’de yayımlanır” şeklinde düzenlenmiştir.

Siyasi partilerin devlet radyo ve televizyonlarını kullanabilmeleri ilgili bir diğer kanun 2954 sayılı TRT Kanunu’dur. Siyasi partilerin milletvekili genel ve ara seçimlerinde devlet televizyonundan yararlanmaları 2954 sayılı TRT kanununun 22. maddesine bağlı kalınarak yerine getirileceği de 298 sayılı Kanunda belirtilmiştir (2954 sayılı Kanun, K.T. 11.11.1983 tarih, R.G., T. 14.11.1983, S. 18221). TRT Kanunu 20. madde ise TBMM’de grubu bulunan partilerin açıklama ve etkinliklerinin yayınlanması düzenlenmiştir. Diğer taraftan kanunun 5 ve 23. maddeleri ile 31. Maddesi ikinci fıkrası da yayın ilkeleriyle ilgilidir.

Hükümet ve siyasi parti açıklamalarının ve faaliyetlerinin yayınlanması ile ilgili 20. madde şu şekildedir.

“Bu Kanunda belirtilen yayın esaslarına uymak ve diğer siyasi partilere cevap hakkı doğuracak bir unsur taşımamak kaydıyla; Hükümetin ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde

grubu bulunan siyasi partilerin açıklama ve faaliyetlerinin yayınlanması, bunların haber değeri ve niteliği taşıması şartına bağlıdır.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Hükümet veya bir siyasi parti açıklama ve faaliyetlerini yayınladıktan sonra bunu dengelemek maksadıyla hemen ardından veya aynı bülten içerisinde karşı görüşleri almak için çaba harcamak ve yayınlamak zorunda değildir.”

Seçimlerde siyasi partilerin yayınlarını düzenleyen 22. madde ise şu şekildedir.

“Siyasi partilerin milletvekili genel ve ara seçimleri ile mahalli idarelerin genel seçimleri sırasında radyo ve televizyonlardan faydalanmaları, seçim propagandası yapmaları ve yükümlülükleri ile bu faydalanmanın esas, şekil ve şartları 26.4.1961 tarihli ve 298 sayılı, 10.6.1983 tarihli ve 2839 sayılı ve 18.1.1984 tarih ve 2972 sayılı kanunlarda yer alan hükümlere tabidir.”

Son olarak seçim propaganda uygulamalarını düzenleyen bir başka kanun ise 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçim Kanunudur. Kanununun 35. maddesi yerel seçimlerde yapılacak propagandanın esaslarını belirlerken uygulamaları 298 sayılı kanuna atıf yaparak düzenleme yoluna gitmiştir. 35. madde şu şekildedir.

“Mahalli idareler seçimlerinde propaganda 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun dairesinde serbesttir. Ancak 298 sayılı Kanun'un 52 ile 55'inci maddeleri ile düzenlenen radyo ve televizyonda propagandaya ilişkin hükümleri, 52'nci maddenin son bendi hariç, bu seçimlerde uygulanmaz. Ancak 298 sayılı Kanun'un 52 ile 55'inci maddeleri ile düzenlenen radyo ve televizyonda propagandaya ilişkin hükümleri mahalli idareler ara seçimlerinde resmi ve özel radyo ve televizyon kuruluşları bakımından uygulanmaz.”

TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu) uzun yıllar yayıncılık tekeli elinde bulundurmıştır (CANORUÇ, 2009, s.1). Türkiye’de radyo - televizyon yayıncılığı alanında 1990 yılına kadar fiilen, 1993 yılına kadar hukuki olarak tek/yayın tekeli elinde

bulunduran Türkiye Radyo ve Televizyon Kuruluşu'nun "özerkliği" hep tartışma konusu olmuştur (CANORUÇ, 2009, s. 1). Zaman içerisinde hükümete tanınan "Ulusa Sesleniş", "Gelişen Türkiye" ve "İcraatın İçinden" programları iktidar partisinin propaganda malzemesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. "Ulusa Sesleniş" adı altında gizli siyasi tanıtım amacı taşıyan programlar günümüzde de devam etmektedir. 1990 sonrasında özel radyo ve televizyonların ülkemizde faaliyet göstermeleri sonucunda yayın tekeli TRT elinden alınmıştır. Artık böyle bir durumdan sonrada özel televizyonların yapacakları siyasi yayınlarının da denetlenmesi durumu ortaya çıkmıştır. Bu görev Radyo Televizyon Üst Kuruluna (RTÜK) bırakılmıştır.

TRT Kanunu 20. Maddesine göre Mecliste grubu bulunan siyasi partilerin açıklama ve etkinliklerinin yayınlanması hükmü de siyasi yaşam sürecinde iktidar partileri tarafından suiistimal edilebilme durumları olmuştur.

Özel radyo ve televizyonlarının yayın hayatına girmesiyle birlikte siyasi tanıtımın eşitliği daha da karmaşık bir hal almış durumdadır. 1998'li yıllarda yayın organlarını denetleyen Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Diyarbakır illerinde bu faaliyetini icra edebilmekteydi. O dönemde ülkemizde 5000'i aşan yayın kuruluşunu denetlemesi zor olmaktadır. Bu durum eşitsizliği getirmektedir. Örneğin 1999 yerel seçimlerinde yayın kuruluşları yaptıkları yayınlarda taraflılık ve yönlendiricilik eğiliminde oldukları gözlenmişti.

Genel olarak bakıldığında sorunlar sıralanacak olursa; yayın sürelerinde eşitlik, devlet kurumu olan TRT'nin siyasi malzeme olarak kullanılması ve yayın denetimini elinde bulunduran RTÜK'nun etkin çalıştırılması durumları göz önünde dikkatle bulundurulmalıdır.

Yukarda açıklanan bir dizi sorun için başta getirilecek öneri, 3984 sayılı RTÜK kanuna fiilen etkin bir biçimde uygulama alanı yaratılmasına bağlıdır. Radyo yayınlarının frekans dağılımına hızla devam edilmelidir. Bu bağlamda siyaset-medya ilişkileri yeniden tanımlanmalıdır. RTÜK'un seçim yayın ilkeleri tarafsızlığı özendirilmeli ve kurum özerk bir yapıda çalışması sağlanmalıdır. Bunu sağlamak içinse RTÜK üyelerinin seçimi konusu dikkatle ele alınmalıdır. RTÜK üyeleri yargı organları, basın, radyo televizyon, sahipleri

ile ilgili meslek ve toplumsal örgütlerden yine T.B.M.M.'nce seçilmelidir (GENÇKAYA, 2005a, s. 71). Bu kapsam içersine TRT'de alınarak tarafsızlığı ve özerkliği yeniden gözden geçirilmelidir. Bir Ulusal Radyo-Televizyon Konseyi oluşturulmalı, yayın kuruluşları hazırlanacak Radyo Televizyon Yayınları Etik İlkeleri Sözleşmesini imzalayarak, bu ilkelere uygun yayın yapmalıdırlar (GENÇKAYA, 2005a, s. 71). Ayrıca, sivil toplum kuruluşları, yerel düzeyde radyo ve televizyonda yayınlarını gayri resmi olarak izleyip, ihlalleri düzenli olarak kamuoyuna açıklayarak hem kamuoyunun bilinçlenmesine, hem de daha etkin bir kamuoyu tepkisinin oluşmasına katkıda bulunabilirler (GENÇKAYA, 2005a, s. 71).

510. Devlet Yardımının Ülkemiz Ekonomisine Etkileri

Ülkemizde siyasi partilere yapılan devlet yardımları düzenlendikleri her dönemde birçok kesim tarafından eleştirilmiştir. Bir yandan ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik durum nedeniyle yapılan yardımların ekonominin sarsılmasına neden olması diğer yandan yapılan yardımların yardımı alamayan diğer partiler tarafından demokrasinin işlemesine engel olduğu eleştirileri güncel olanlar arasında yer almaktadır. Özellikle 29/04/2005 tarih ve 5341 sayılı Kanun ile 2820 sayılı kanunun Geçici 16. maddesi'nin kaldırılması ile son dönemde yapılacak devlet yardımının mecliste olan üç parti tarafından paylaşılması en güncel eleştirilere konu olmuştur.

1984'ten bu yana siyasi partilere yapılan devlet yardımı ödenekleri, genel bütçenin büyüklüğüne paralel olarak Türk lirası üzerinden yaklaşık 13 bin kat kadar bir artış göstermiştir (GENÇKAYA, 2005a, s.65). 1999'da genel ve yerel seçimlerin birlikte yapılması nedeniyle, 15 yıldır partilere dağıtılan toplam yardım kadar bir miktar (yaklaşık 22 trilyon Türk lirası), bir seferde ödenmiştir. Bu yardımdan şu anda Türk siyasal sisteminde etkinlikte bulunan partilerin sadece üçte biri ile en büyük ve yerleşik olanları yararlanmıştır. Bir başka deyişle, 1961 dönemiyle karşılaştırıldığında son on beş yılda devlet yardımının siyasette “adalet” ve “eşitlik” sağlamaktan daha da uzaklaştığı görülmektedir.

Ülke ekonomisi açısından bakıldığında, 2008 yılında yapılmış olan yaklaşık 1 milyar \$ civarındaki devlet yardımının üç parti arasında paylaşılması olayın önemini ortaya

koymaktadır. 2009 yılı bütçesinden siyasi partiler için ayrılan miktar toplamı ise 195.336.000 TL yapılan bu yardım 1 Milyar 300 Milyon \$'a isabet etmektedir. Her ne kadar Almanya, Fransa, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerde de siyasi partilere hazine yardımı yapılıyor olsa da bunun koşulları ve miktarı Türkiye'deki şartlardan çok uzaktır.

Türkiye'de hazine yardımının kanunlarımızda bütçenin 5 binde 2'si oranında yapılacağı sabit olması, Türk ekonomisinin küresel ekonomiye entegre olması ve büyümesi ve bütün bu faktörlere bağlı olarak Gayrisafi Mili Hâsıla'nın da artması nedeniyle siyasi partilere devlet yardımının 2010–2012 yasama dönemi için 1 Milyar-2 Milyar \$ seviyesine geleceği öngörülmektedir. Bu uzun vadeli öngörü döviz kuru ve diğer makro-ekonomik değişkenlere göre az da olsa değişebilir.

Ülke ekonomisinin IMF'ye bel bağladığı bu dönemlerde partilere yapılan devlet yardımlarını eleştiren kesimlerden biride IMF olmuştur. IMF tarafından yapılan uyarılarda özellikle seçim dönemlerinde devlet yardımının 2-3 kat arttırılmasının artık önlenmesi gerektiği iletilmiştir.

2009 finansal kriz nedeniyle ülkelerin var olan bunalım düşünüldüğünde ülkemizde gerçekleşen devlet yardımlarının çokça savurgan bir uygulama olduğu bir gerçektir. 2008 yılında 80.1 Milyon TL'lik ve 2009 yılında yapılmış olan 195.3 Milyon TL'lik yardımın boyutlarını daha iyi anlaşılabilmesi için temel ekonomik göstergelerle karşılaştırılması gerekir. Aşağıda tablo halinde verilmiş olan temel ekonomik göstergelerin bazıları şunlardır.

1. 2008 yılında dış ticaret dengesi 70.000 Milyon TL İthalat lehine gerçekleşmiştir.
2. 2008 bütçe açığı 17.069 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir.
3. İç ve dış borç toplamı 380.000 Milyon TL düzeyinde oluşmuştur.
4. 2008 yılı yatırımları toplamı 30.524 Milyon TL.

Tablo :38
Ülkemiz Son Beş Yılındaki Temel Ekonomik Göstergeler

	2005	2006	2007	2008	2009 (Tahmin)
ÖDEMELER DENGESİ (MİLYON \$)					
İHRACAT (FOB) (Bavul Ticareti Hariç)	73.476	85.535	107.272	131.975	149.000
İTHALAT (CİF)	116.774	139.576	170.063	201.960	232.500
BÜTÇE (MİLYON TL)					
1. BÜTÇE GİDERİ	159.687	178.126	204.068	225.967	259.156
2. BÜTÇE GELİRİ	152.784	173.483	190.360	208.898	248.758
3. BÜTÇE AÇIĞI	8.117	4.643	13.708	17.069	10.398
4. FAİZ DIŞI DENGE	38.777	41.320	35.045	33.592	47.102
MERKEZİ YÖNETİM İÇ VE DIŞ BORÇ					
1. İÇ BORÇLAR (MİLYON TL)	244.782	251.470	255.310	274.827	
2. İÇ BORÇLAR (MİLYON \$)	182.428	178.906	219.207	181.728	
3. DIŞ BORÇLAR (MİLYON TL)	86.738	93.580	78.175	105.479	
3. DIŞ BORÇLAR (MİLYON \$)	64.643	66.576	67.120	69.748	

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr>.

Bir başka ekonomik değerlendirme ise; 2007–2012 yasama döneminde 3 siyasi partiye yapılacak hazine yardımının boyutlarını anlatmak için bazı karşılaştırmalı veriler ortaya koymak yararlı olacaktır.

- 2000 yılında Türkiye'ye giren yabancı sermaye 982 Milyon \$'dır. Doğrudan yabancı sermayenin dönüştürücü etkisi, bütçeden hazine yardımı altından siyasi partilere yardım yapılacağına sosyal projelere aktarılabilir.
- Her biri 100.000 TL' ye mal olacak şekilde 8000'den fazla ilköğretim okulu yaptırılabilir.
- 200 yataklı ve tam donanımlı 35 devlet hastanesi yaptırılabilir.
- 600.000 öğrenciye aylık 100 TL'den bir yıl karşılıksız burs sağlanabilir.
- Türkiye'nin enerji ihtiyacının önemli bölümünü karşılayan Atatürk Barajı, Keban Barajı gibi dev yatırımlar yapılabilir.
- Türkiye'de bilgiye erişimi kısıtlı olanlara, ihtiyaç sahibi insanlara, okullara, eğitim kurumlarına bir milyon'dan fazla bilgisayar alınabilir.
- 70.000 konut inşa edilebilir.
- Borsa değerine göre Türk Hava Yolları, boyutunda bir şirket kurulabilir
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören piyasa değeri 19 milyon dolarla 1,3 milyon dolar arasında değişen tam 84 şirket satın alınabilir.

Siyasi partilere 6denen bu nispetteki paralar evrensel demokratik normların geçerli olduğu hiçbir 6lkede genel b6teden bu 6l6de siyasi partilere dağıtılmamaktadır. 6stelik T6rkiye’de siyaseti finanse eden, belediyeler, bağışlar ve sair katkılar bu rakamların içinde yer almamaktadır.

Ticari faaliyet yasağı bulunan siyasi partilerin finansmanını sağlayan b6y6k miktarda hazine yardımı yerine bu partilere başkaca gelir kaynakları yaratılabilir. Bu durum siyasi partilerin kuracakları iktisadi işletmelerle (dernek ve vakıflara benzer kurumların sahibi bulunduğu iktisadi işletmelerle) giderilebilecektir. Siyasi partilere tanınacak ticari faaliyette bulunma hakkı 6lkemiz ekonomisini hazine yardımından kurtaracağı gibi kurulacak iktisadi işletmelerin oluşturacağı vergi matrahı da 6lkemiz için ayrı bir ekonomik değer olacaktır.

6. SONUÇ

Siyasi partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsuru ve milli iradeyi yansıtmak için örgütlenmiş siyasal birlikler olarak tanımlanabilir. Tüzel kişiliğe sahip siyasi partiler, üye yeterliliğine sahip en az otuz kişi tarafından, genel merkezi Ankara'da olmak koşuluyla kurulabilirler. Partilerin kuruluş süreci 2820 sayılı SPK'da belirtilen bildiri ve belgelerin İç İşleri Bakanlığı'na verilmesiyle tamamlanır. Kurulan siyasi partiler merkezde ve taşrada örgütlenmelerini tamamlamaktadırlar. Merkez Teşkilatı; büyük kongre, genel başkan, karar, yönetim ve icra kurullarından oluşmaktayken, taşra teşkilatı ise il ve ilçe teşkilatlarından oluşmaktadır.

Siyasi Partiler ülkemizde faaliyet gösteren diğer kurum veya kuruluşlar gibi mali işlemleri ile ilgili yerine getirmek zorunda oldukları sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumlulukları; bütçe süreci, harcama süreci ve denetim süreci gibi bölümlere ayrılarak incelenebilir.

Siyasi partiler bütçelerini hazırlarken hiyerarşik örgüt sırasına göre işlemlerini tamamlayarak, yaptıkları gelir-gider tahminlerini üst organın onayına sunmaktadırlar. Son olarak genel merkezde toplanan bütçe tahminleri aralık ayı sonuna kadar merkez karar ve yönetim kurullarınca onaylanarak uygulamaya koyulmaktadır.

Bütçe sürecini tamamlayan siyasi partiler yıl içinde öngördükleri gelirleri ve giderleri gerçekleştirebilir. Gelirleri SPK'da hükmedilen siyasi partiler, yine kanuni gerekçelerle faaliyetleri doğrultusunda gerçekleştirirler.

Gelir elde etme açısından bakıldığında bazı siyasi partilerin hak ettiği devlet yardımları onların önemli gelir kaynağı olmaktadır. Diğer gelir kalemleri açısından ise, en çok üyeye sahip AK Parti ile MHP gibi partilerin üye aidatı elde etmediği göze çarpmıştır. Yine önemli bir husus MHP'sinin bağışlar yoluyla gelir kabul etmediği ve Saadet Partisi'nin ise gelirlerinin tamamının bağışlar yoluyla sağlandığıdır.

Gelir elde eden siyasi partiler seçim ve propaganda gideri ile genel yönetim gideri gibi birçok harcamayı faaliyetleri doğrultusunda gerçekleştirebilmektedir. Siyasi partiler bu gibi mali hareketlilikleri kanunlarca öngörülen gelir-gider defterlerine, belgeye dayandırılmak şartıyla, kayıt ederler.

Belgeye dayanmayan giderler ise denetim sürecinde yetkili mahkeme tarafından kabul edilemez ve bazı yaptırımların uygulanmasına karar verebilir. Siyasi partiler bu tip mali kayıtlar yanında dönemseller olarak finansal durumlarını takip edebilmek amacıyla gelir-gider cetvellerini hazırlarlar. Bu cetveller AK Parti ve Demokrat Parti'nin resmi web sayfalarında görülebilir.

Bütçeleme ve harcama sürecini tamamlayan siyasi partiler, ilgili yılın mali işlem kesin uygulama sonuçlarını gösteren ve bir nevi hesap özeti olan kesin hesaplarını hazırlarlar. Hiyerarşik teşkilatlanma sırasına göre hazırlanıp bir üst örgütçe onaylanmış kesin hesapların hazırlık süreci şubat ayında başlamaktadır. En son genel merkez ve il ile ilçe teşkilatlarının birleşik kesin hesabı merkez karar ve yönetim kurulunca onaylandıktan sonra, partinin en yetkili ismi genel başkan veya onun yerine vekalet edecek kişi tarafından haziran ayı içerisinde Anayasa Mahkemesi'ne ve bilgi amaçlı Cumhuriyet Başsavcılığı'na teslim edilmektedir.

Siyasi partilerin mali hesap denetiminin Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirildiği istisna tek ülkemiz. Bu denetim Anayasa Mahkemesi tarafından üç aşamada gerçekleştirilmektedir. Bu süreç; ilk (şekli) inceleme, esasın inceleme (denetim) ve karar verme süreçleridir. İlk inceleme mahkeme raportörleri tarafından gerçekleştirilerek, partiler tarafından verilen kesin hesap cetvelleri üzerinde varsa eksikliklerin tespiti ve bunların giderilmesi için partilere üç aylık sürenin bildirilmesiyle sonuçlanmaktadır. Eksikliklerin giderilmesiyle denetim süreci başlamaktadır. Denetim, mahkeme raportörleri yanında, Danıştay, Yargıtay, Sayıştay ve Üniversitelerden gelecek uzman kişiler yardımıyla da gerçekleştirilebilir.

Denetim sürecinde siyasi partilerin mali hesapları belgeye dayalı ve yasal olması gibi kriterler göz önünde bulunarak tek tek tespit edilmeye çalışılır. Denetim sonucunda yasal

gerçekleşen mali hesapların uygunluğuna karar verilebilirken, yasal olmayan gelirler veya giderler için; hazineye irat kaydetme, paraya çevirme, hazine adına el koyma ve hazine adına tapuya tescil gibi kararlarda verilebilir. Denetim sürecinde mahkemece verilen görevleri yerine getirmeyen sorumlular için hürriyet kısıtlayıcı cezalarda öngörülebilir. Son olarak mahkeme uygun bulduğu hesaplarla ilgili, siyasi partilere öneride bulunabilir. Mahkemece yapılacak öneri, parti mali hesaplarıyla ilgili hangi yolların izlenmesi gerektiğiyle ilgili olabilir.

Demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin gelir tablolarına bakıldığında en fazla payı alan gelir kaleminin devlet yardımları olduğu görülebilir. Devlet yardımları siyasi partilerin kamu yararını korumaları ve baskı gruplarından etkilenerek milli iradenin olumsuz etkilenmemesi gibi birçok amaçla sunulmaktadır. Doğrudan ve dolaylı olarak iki gruba ayırabildiğimiz devlet yardımları siyasi partilerin kolayca teşkilatlanmalarını, siyasi etkinliklerini yerine getirebilmeleriyle milli iradeyi nasıl gerçekleştirecekleriyle ilgili durumların daha rahat oluşabilmesine katkı sağlayabilir.

Ülkemizde de siyasi partilere devlet yardımı uygulaması Anayasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Düzenli olarak verilen yıllık yardımlar, seçim dönemlerinde verilen seçim kampanya destekleri ülkemizde partilere sunulan doğrudan devlet yardımlarını kapsamaktadır. Kamusal Kitle iletişim araçlarının kullanılması, vergi harcamaları gibi yardımlar dolaylı devlet yardımlarına örnek olmakla birlikte, ülkemizde partilere kamuca verilen desteklerdendir.

Yıllık verilen devlet yardımları ilk kez 1965 yılında yani 1961 Anayasası döneminde gerçekleşmiştir. 1924 Anayasası döneminde öngörülmemiş doğrudan devlet yardımlarından diğeri olan seçim kampanyalarının desteklenmesi ise ilk kez 1988 yılında yapılan kanun değişikliği ile mümkün kılınmıştır. Devlet yardımları günümüze değin birçok değişikliğe uğrayarak devam etmektedir. Günümüzde devlet yardımı; %10 genel seçim barajını aşan partilere verilmekte bununla birlikte mecliste grup oluşturacak sayıda milletvekiline sahip olanlarla, %7- 9,99 arasında oy alan partilere de bu hak tanınmaktadır. Partilere yapılacak devlet yardımı MGS yapılacağı yıl 3 kat, yerel seçimlerin yapılacağı yıl 2 kat şeklinde öngörülmektedir. Genel ve yerel seçimlerin bir arada yapıldığı yıllarda ise yardım miktarı üç katı geçemez. % 10 ve daha fazla oy alan partiler bütçe gelir tahmininin

beşbinde ikisi oranındaki yardımı aralarında oy oranı esasına dayalı olarak paylaşırken diğer devlet yardımını hak eden partiler en az oy alan siyasi partinin aldığı devlet yardımı ile oy oranlarının karşılaştırılması sonucunda hesaplanan devlet yardımlarını Maliye Bakanlığı Bütçesi'ne koyulacak yeterli bütçeden sağlayabilmektedirler.

Siyasi partilere tanınan yardım hakkı önemli olmakla birlikte partilerin kapatılma süreçlerinde onlara uygulanacak bir mali yaptırımın da temelini oluşturabilmektedir. Siyasi partiler demokrasi hedeflerinden sapmaları kısacası kanunlarda öngörülmemiş durumların odak halini oluşturmaları durumunda kapatılmalarıyla sonuçlanan bir dava süreci geçirebilmektedirler.

Avrupa Birliği uyum sürecinde ele alınmış ve demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi adına siyasi partilere verilecek kapama cezaları İHAS hükümlerine dayalı ve İHAM'sinin verdiği kararlarla ilişkili bir durumun yaratılması için ülkemizde yasalaştırılmış bir kanunla partilerin daha hafif bir cezayla muhatap olmaları sağlanmak istenmiştir. Uygulanacak bu ceza ise partiler için önemli olan devlet yardımlarından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasıdır. Son dönemlerde ülkemizde faaliyet gösteren AK Parti'nin açılan dava sonucunda 2008 yılında verilmiş devlet yardımının yarısından mahrum bırakılmasıyla sonuçlanmıştır. Cezanın tatbiki ise ilgili partinin mahsup sistemini talep etmesi sonucunda şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Cumhuriyet Başsavcılığı cezanın infaz edilmesi için Maliye Bakanlığı'na yetki yazısı göndermektedir,
- Maliye Bakanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü nezdinde Ankara Defterdarlığı'na tahsilât yetkisini vermektedir.

Bu işlemler sonucunda AK Parti'nin 2009 yılı alacağı devlet yardımından (111.3 Milyon TL) 2008 yılı alacağı devlet yardımının yarısı olan 22.8 Milyon TL Ankara Defterdarlığınca mahsup edilmiştir.

Genel olarak mali işlemleri bu şekilde olan siyasi partilerin uygulama da bir çok sorunla karşı karşıya kaldığı görülebilir. Sırasıyla bu sorunlar şu şekildedir:

- Anayasa Mahkemesi tarafından yayınlanan siyasi partilerin mali denetim kararları sistematikten uzak, özensiz, geç ve kamuoyunun bilgilenmesi yönünden yeterli olmaması (GENÇKAYA, 2005a, s.70),
- Anayasa Mahkemesi denetimi yardımcı kuruluşların desteği ile tamamlanması,
- Denetim sonucunda ilgili durumlar için öngörülecek para cezaları günümüz koşullarından bir hayli uzakta kalması,
- Devlet yardımı alamayan siyasi partilerin kayıt dışı gelir elde etme yoluyla seçim kampanyalarını karşılamaları (kayıt dışı seçim fonu oluşturmaları),
- Siyasi partilerin mali olayları Tek Düzen Hesap Planına uygun olarak kayıt altına almalarında karşılaştıkları zorluklar,
- Tutulması gereken mali defterlerde birlik bulunmaması,
- Parti gelir-giderlerinin dönemler itibariyle kamuoyuna ilan edilmemesi,
- İl ve ilçelerde mali olayları takip edecek uzman yöneticilerin her zaman olamaması,
- Partilerin bazı mali hareketlilikleri sair gelir yada sair gider adı altında kayıt altına alabilmeleri,
- Vergilendirme işlemlerinin yetkili partililerce yeterince idrak edememeleri ile siyasi partilerin ülkemiz açısından vergi potansiyeli kapsamına alınması,
- Edinilen taşınır malların bildirim sınırının günümüz koşullarına uymaması,
- Üye aidatlarının toplanamaması,
- Devlet yardımı hak edecek partiler için fırsat eşitliği olmaması,
- Kamusal ve özel kitle iletişim araçlarından yararlanılmasında eşitlik ve adiliyetin sağlanabilmesi,
- Ülkemiz ekonomisini sarsan boyutlara ulaşan devlet yardımlarının iktisadi etkileridir.

Topluca belirtilen bu sorunlar için getirilen öneriler ise şu şekildedir:

- Denetim sürecini sistematik hale getirecek, usul ve esasları belirleyecek, daha hızlı sonlandıracak bir yan kuruluşun örgütlenmesi sağlanabilir. Bu birim Siyasi Parti Mali Hesapları Denetim Kurulu adı altında örgütlenebilir. Bu durum

gerçekleşmemesi durumunda siyasi parti hesaplarının Anayasa Mahkemesi vesayeti altında bağımsız denetim kuruluşlarınca denetimi sağlanabilir.

- Ayrıca şeffaflığın sağlanabilmesi için de hem denetim sonuçları ve parti hesapları hem de seçilenlerin mal varlıkları belirli dönemlerde kamuoyuna açıklanabilir (OKAN, 2007, s. 116). Ayrıca bu sonuçlar çok okunan ulusal gazetelerde de yayınlanabilir.
- Para cezalarının günümüz koşullarına uyarlanması kanunda yapılacak değişikliklerle sağlanabilir. Uygulanacak cezaların niteliğini koruması her yıl yeniden değerlendirilme oranında artırılmasıyla güncellenebilir.
- Seçimler için yapılacak kampanyalar ve harcamalar sınırlandırılabilir. Bu sınırlama belirli maktu tutarlarda olabileceği (1-25 Milyon TL) gibi, seçmen başına yapılacak belirli bir miktar (25, 50, 75 veya 100 TL) gibi bir değer olabilir.
- Seçim yılında yapılacak mali denetim daha da sıkılaştırılabilir.
- Seçim dönemlerinde yapılan bağış kaynakları ve miktarları için sınırlamalar getirilebilir.
- Uzman bir ekip veya Siyasi Parti Mali İşler Başkanlıkları'nda çalışan kişilerden oluşturulacak komisyonlarla Tek Düzen Hesap Planının siyasi partilere uyarlanması ve siyasi partilerin farklı faaliyetlerinin kayıt altına alınmasını sağlayacak yeni bir plan oluşturulabilir. Oluşturulacak hesap planı sayesinde siyasi partilerin bazı gelir ve giderlerinin sair adı altında kaydedilmesi de önlenir.
- Kayıtlara esas alınacak mali defterlerde birlik sağlanabilmesi için bir defterin tespit edilmesi ve kayıt birliğinin sağlanması için bu defterin kanuni yollarla güvence altına alınması sağlanabilir.
- Gelir-Gider cetvelleri hazırlayan siyasi partilerin dönemler itibarıyla bu mali verileri kamuoyuna duyurmaları, görsel veya işitsel yayın aracı yollarıyla olması kanunlarda düzenlenebilir.
- İl ve ilçelerde mali olayları takip edecek, kayıt altına alacak personel istihdamının sağlanması; dolaylı olarak devlet yardımlarıyla (devlet personelinin partilerde istihdamı), mali müşavirlere yeni bir iş alanı yaratılmasıyla veya parti tüzüklerinde yapılabilecek değişiklik ile il ve ilçe örgüt yönetimlerinde en az bir mali uzmanın seçiminin öngörülmesiyle sağlanabilir.
- Vergilendirme işlemleri ile ilgili bilgi amaçlı seminerlerin yapılması ve partilerde görev alan muhasebe elemanlarının sertifikalandırılmaları devletçe sağlanabilir.

Diğer taraftan seçim kampanyası sürecinde partilerin sorumlu sıfatıyla her türlü vergiyi doğuran olayı belgelendirmeleri ağır yaptırımlarla yasalaştırılabilir. Bu sayede seçim kampanyalarının gerçek verilerine de ulaşmak mümkün olabilecektir. Diğer taraftan dernek ve vakıflara tanınan iktisadi işletme kurma ve ticaret yapabilme hakkının, milli iradeyi olumsuz etkileyecek unsurların oluşmasını engelleyecek şekilde partilere ticaret yapabilme hakkının tanınması sağlanabilir. Bu durum ülkemiz ekonomisi açısından yük olan devlet yardımlarının azalmasını sağlayabileceği gibi partilere vergi mükellefiyeti tesisi ile vergi potansiyeli oluşturmaları sağlanabilir.

- Partilerin edindikleri taşınır malların bildirim sınırı 1983 yılında öngörülen miktar 100 TL'den daha üst bir rakama çıkartılması kanunda yapılacak bir değişiklikle sağlanabilir. Bu sınır muhasebe bilimi açısından kabul edilmiş direkt gider yazılabilen amortisman değeri olabilir ve her yıl yeniden değerlendirme oranında arttırılması sağlanabilir.
- Partiler için gelir kalemlerinden biri olan üye aidatlarının toplanabilmesi öncelikli olarak mükerrer üye kayıtlarının engellenmesi ile sağlanabilir. YSK'na verilebilecek bir görevle üye kayıtları TC Kimlik Numarasına göre on-line sistem altında yapılması sağlanabilir. Üyeler üye giriş aidatı ile partilerce tüzüklerinde belirlenen aylık veya yıllık üye aidatlarının ödenmesi için belirli yaptırımlarla karşı karşıya bırakılabilir. Ayrıca üyelerin ödeyecekleri aidatlar için bir vergi indirimi durumu üyelere sağlanabilir.
- Devlet yardımı hak eden siyasi partiler için uygulanan %10'luk seçim barajı uygulaması diğer ülke uygulamaları da göz önünde tutularak daha makul seviyelere indirilmesi düşünülebilir. İsrail'de %1 ve bir çok Avrupa ülkesinde %5 olan bu yardım kriterinin ülkemizde de %3-5 arasında belirlenecek bir oranla partiler arasında fırsat eşitliğinin yaratılması sağlanabilir. Başka bir uygulama ise geçerli oy başına partilere verilecek devlet yardımı uygulaması olabilir.
- Kamusal ve özel kitle iletişim araçlarından yararlanan siyasi partiler için propaganda yapılması belirli süreler dâhilinde gerçekleşmesi sağlanabilir, tüm partiler için belirlenecek eşit süreler (özellikle özel kitle iletişim araçları açısından), fırsat eşitliğinin doğmasına neden olabilir. İktidarın devlet politika ve faaliyetlerini halka anlatacağı, kamuya ait iletişim araçları yoluyla anlatacağı, programların iktidar partisinin propaganda aracı olmaması için, yasal önlemler alınabilir, bu

hükmü ihlal eden iktidar partilerinin Anayasa Mahkemesi yoluyla yaptırımlarla karşılaşabilmesi sağlanabilir.

- 2010-2012 dönemimde yaklaşık olarak 2 milyar dolara ulaşacağı düşünülen siyasi parti devlet yardımları için makul seviyeler öngörülebilir. IMF'nin de karşı çıktığı bu denli devlet yardımının diğer Avrupa ülkelerine göre en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir. Bu nedenle uygulanacak yardımın ekonomi üzerinden bir yük olma halinin engellenmesi için; beşbinde iki oranında yapılan yardımın beşbinde biri veya on binde biri gibi makul seviyelere indirilmesiyle sağlanabilir. Diğer taraftan siyasi partilerin diğer gelir kaynaklarından gelir elde etmeleri için yönlendirilmesi daha önce verilen önerilerle sağlanabilir.

KAYNAKÇA

a. Kitaplar

- BERBEROĞLU, Güney N. : Siyasi Parti Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1997.
- BERKMAN, A. Ümit : Az gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet, Todaye Yayınları, Ankara, 1983.
- GENÇKAYA, Ömer F. : Devletleşen Partiler, Türkiye’de Siyasî Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları, Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı, Ankara 2002.
- _____ : Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışla ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Öneriler, 2005a.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref : Anayasa Hukuku, 6. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 1997.
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki : Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası, Seçkin, Ankara, 2000.
- KOCAHANOĞLU, O. Selim : Gerekçeli Siyasi Partiler ve Seçim Mevzuatı, Temel Yayınları, İstanbul 1994, s.516.
- KOÇAK, Mustafa : Siyasal Partiler ve Türkiye’de Parti Yasakları, Turhan Kitabevi, Ankara 2002.

- KOTİL, Ahmet : Dünyada ve Türkiye’de Siyasal Partiler, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (CDTA), Cilt VII, (1983) ss.2002-2004.
- MEHTER, Hamdi : Siyasi Partilerin Mali işlemleri ve Denetimleri, TÜRMOB Yayınları-344, Ankara, 2008.
- OKAN, Pınar : Siyasetin Finansmanı ve Siyasal Partilerde Raporlama, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üni. SBE, Ankara, 2007.
- PULAT, Tacar : Siyasetin Finansmanı, Doruk Yayıncılık, Ankara,1997.
- PERİNÇEK, Doğu : Anayasa ve Partiler Rejimi, 3. Baskı, İstanbul, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1985.
- SABUNCU, Yavuz : Anayasa’ya Giriş, 7. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001.
- SAĞLAM, Fazıl : Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları, Beta Yayınları, İstanbul 1999.
- _____ : Siyasal Parti Özgürlüğü, 1. Baskı, İnsan Hakları, YKY Yayınları, İstanbul, 2000.
- SARIBAY, Ali Yaşar : Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler, Alfa Yayınları, 2001.
- SUNAY, Cengiz : Türk Siyasetinden İzdüşümler, Okutan Yayıncılık, 1. Baskı, İzmit 2007.
- TANÖR, Bülent : Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu, BDS Yayınları, İstanbul 1990.

- _____ : Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, 9. Baskı, YKY Yayınları, İstanbul 2002.
- TEZİÇ, Erdoğan : Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 1996.
- _____ : 100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler), Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.
- TUNAYA, Tarık Zafer : Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, 5. Bası, Ekin Yayınları, İstanbul 1982.
- VENICE COMMISSION : Report on the Financing of Political Parties, 1998. (II.Guiding principles, paragraf, A), 1998, ET. Haziran 2009.
- _____ : Report on the Financing of Political Parties Prepared by Mr Jacques ROBERT, 4 October 2000, [http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDLPP\(2000\)001rev-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDLPP(2000)001rev-e.asp), (Generaobservations paragraf, A), E.T. Haziran 2009.
- PARS, Verda : Türkiye’de Siyasal Partileşme, Örgütlenme ve İdeolojiler (1950-1960)Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 2005.
- YANIK, Murat
ÖZCAN, Hüseyin : Siyasi Partiler Hukuku, İstanbul, Der Yayınları, İstanbul, 2007.
- YILDIRIM, Erdoğan : Türkiye’de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması-SHP Örneği, Ark Yayınevi, Ankara 2005.

YILDIZ, Ahmet : Siyasi Partilerin Finansmanı (Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa ve ABD Örnekleri), Araştırma Raporu, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi, Ankara, 1996.

YÜKSEL, Nahit : Siyasetin Kamusal Finansmanı, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları Ankara 2007, (2007a).

b. Makaleler

ABADAN, Nermin : “Siyasi Bilimler ve Anayasa Hukuku Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili”, **AÜSBF Dergisi**, Sayı 20, (1966), ss. 114-134.

ABADAN, Yavuz : “Türk Siyasi Partiler Kanunu”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt XXI, Sayı 3, (1963), ss. 171-218.

ABDULHAKİMOĞULLARI E. : “Anayasa’nın 69. Maddesi’nin 6. Fıkrası’nda 2001 Yılında Yapılan Değişiklik ve Yasak Eylemlere Odak Olma Hali”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, (2006), ss. 129-140.

ACİNÖROĞLU, Serkan : “Siyasi Partiler Vergi Ödüyor mu?”, **E-Yaklaşım**, Sayı 74, (Eylül 2009), ss.717-728.

AKÜZÜM Ural : “Türkiye’de Siyasetin Finansmanı Sorunu Farklılaşmıştır”, www.ari.org.tr, E. T. Ağustos 2008

Anayasa Mahk. Kararlar Dergisi : “Siyasi Partiler Kanunu Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu”, **Danışma Meclisi Tutanak Dergisi**, Cilt 14, Sayı 333, (1976), ss. 32-33.

- AYDIN, Mesut : “Türkiye’de Siyasal Partilere Devlet Yardımı”, **AÜHF Dergisi**, Cilt 54 , (2005), ss. 44-63.
- BEATTIE, Jason : “Scotland’s National Newspaper”, 17.04.2002, (<http://thescotsman.scotsman.com/index.cfm?id=409102002>, E.T. 30.04.2009).
- BURNELL, Peter
ALAN, Ware : “Funding Democratization, Manchester and New York”, **Manchester University Press**, Manchester, (1998), ss. 4-19.
- CANORUÇ, M. Şenay : “Anayasal Kurum Olan TRT’nin Özerkliği”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, www.esosder.org., Cilt 8, Sayı 27 (Kış 2009) ss. 293-322,
- ÇAPOĞLU, Gökhan : “Türkiye’de Siyasi Parti Yapılanması”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 13, (Mayıs 1997), ss. 96-109.
- ÇEVİKBAŞ, Rafet : “Yönetimde Etik ve Yozlaşma”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, (Nisan 2006), ss. 265-289.
- ERKAN, Arslan : “Siyasi Partiler ve Hazine Yardımları”, **Bütçe Dünyası**, Cilt 3, Sayı 28, (Kış 2008), ss.52-61.
- GENÇKAYA, Ömer F. : “Siyasetin Finansmanında Kaçak Alanlar; Şeffaflık ve Denetim”,(<http://www.bilkent.edu.tr/~genckaya/GORUS.pdf>; E.T. 20/12/2008).
- _____ : “Siyasetin Finansmanı, Sınırlamalar ve Denetim: Karşılaştırmalı Uygulamalar”, **Panorama Dergisi**, Sayı 11, (Nisan 2005), ss. 6-24.

-
- “Siyasi Sorumluluk Mekanizmaları Türkiye Örneği”
: www.yolsuzluklamucadele.org/sunumlar/TEPAV.ppt,
E.T. Haziran 2009.
- HESSE, Konrad : “30 Jahre Parteiengesetz: Zum Stand der
Parteienrechtswissenschaft in Deutschland”,
**Mitteilungen des Instituts für Deutsches und
Europaeisches Parteienrecht**, Sayı 1, 7 Jahrgang Heft 7,
(Hagen 1997), ss. 422-464
- KUZU, Burhan : "1961 ve 1982 Anayasalarında ve Bunlara İlişkin Siyasi
Partiler Kanunlarında Siyasi Parti Kavramı, Kuruluşu ve
Kapatma Rejimi (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)", **İÜHF**,
Cilt LII, Sayı 1-4 (Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER’e
Armağan), (1987), ss. 145-185
- MEHTER, Hamdi : “Siyasi Partilerin Mali Denetimi” **Hata! Köprü
başvurusu geçerli değil..pdf**, (Mayıs 2009), ss. 441-468.
- MINTZEL, Alf : “Parteien in der Bundesrepublik Deutschland”,
HEINRICH, Oberreuter **Leske+Budrich**, Opladon, 1992, ss. 564-567.
- ÖZKAN, Azzem : “Ülkemiz Siyasi Partilerinde Muhasebe Kayıt Düzeni ve
Denetimi”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Yıl 2, Sayı 7,
(2002), ss. 61-72.
- PAYASLIOĞLU, Arif : “Siyasi Partiler”, **AÜSBF Dergisi**, (1952), ss. 3-13.
- PERİNÇEK, Doğu : “Federal Almanya Siyasi Partiler Kanunu”, **AÜHF
Dergisi**, (1967), ss. 32-50.
- RICHARD, S. Katz : “Democracy and Elections”, **New York and Oxford:
Oxford University Press**, (1997), ss. 315-333.

- SEROZAN, Rona : “Alman Federal Anayasa Mahkemesi Kararları”, **MHA Dergisi**, Yıl 4, Sayı 6, (1970), ss. 231-255.
- SCHEFOLD, Dian : “Rechtsvergleichende Ausblicke”, **TSATOS/ SCHEFOLD/SCHNEIDER (Hrsg) Parteienrecht im Europæischen Vergleich**, Baden Baden 1990, (Die Finanzen der politischen Parteien).
- TEMPEL, Karl : “Die Parteien in der Bundesrepublik Deutschland”, **Lesket BudrichOpladon**, 1987, p. 52-65.
- WILTSE, Dave L.
EVREN, Erdem : “Amerika'da Kampanya Finansmanı: Reformlar, Mitler ve Gerçekler”,[http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=181&dyid=3049&yaz= Amerikada %20 Kampanya%20Finansman%C4%B1:%20Reformlar, %20 Mitler %20ve%0Ger%C3%A7ekler](http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=181&dyid=3049&yaz=Amerikada%20Kampanya%20Finansman%C4%B1:%20Reformlar,%20Mitler%20ve%0Ger%C3%A7ekler), E.T. Ağustos 2009.
- YILDIZ, Mustafa : “Federal Almanya’da Siyasal Partiler”, **MÜHFY Hukuk Araştırmaları**, Cilt 2, Sayı 1, (1987), ss. 13-29.
- YÜCE, Müge : “Siyasetin Finansman Sorunu”, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/siyasetinfinansmanisorunuvecozumonerileri.pdf>, E.T. 12.05.2009
- YÜCEKÖK, Ahmet N. : “Siyasî Partilerin Masraf Denetimi”, **AÜSBF Dergisi**, 1972, Cilt 27, Sayı 2, ss. 58-75.
- YÜKSEL, Nahit : “Siyasetin Can Simidi: Devlet Yardımları”, **ASO-Medya**, (Şubat 2007), ss. 14-21, (2007b).

c. Bildiri :

MARŞAP, Beyhan

AKBULUT, Yıldız

: “Türkiye’de Siyasi Partilerce Uygulanan Muhasebe Sisteminin Değerlendirilmesi ve Kamuoyu Aydınlatma İlkesi Açısında Siyasi Partilerde Uygulanacak Muhasebe Sistemi ve Denetimi Önerisi”, **XXI Muhasebe Eğitim Sempozyumu**, (Ocak 2003), ss. 179-202.

d. Kanun, Yönetmelik, İÇtüzük, Tüzük ve Diğerleri

- Anayasa Mahkemesi İÇtüzüğü.
- Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı 333, ss. 38-44
- Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı 26, ss. 23-29
- Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı 7, ss. 248-249.
- TC 1982 Anayasa, K.T. 18.10.1982, RG. 09.11.1982.
- 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, K.T. 13.07.1965, RG. 16.07.1965.
- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, K.T. 31.12.1960, RG. 06.01.1961.
- 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, 18.02.1963, RG. 23.02.1963.
- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, K.T. 04.01.1961, RG. 10.01.1961.
- 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununun, K.T. 26.04.1961, RG. 02.05.1961.

- 492 sayılı Harçlar Kanunu, K.T. 02.07.1964, RG.17.07.1964.
- 1017 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 74 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun, K.T. 22.02.1968, RG. 29.02.1968.
- 1219 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 74 üncü Maddesinin Yeniden Düzenlenmesine ve Bu Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun, K.T. 02.02.1970, RG. 16.02.1970.
- 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu, K.T. 29.07.1970, RG. 11.08.1970.
- 1421 sayılı 9.7.1961 Tarihli ve 334 Sayılı T.C. Anayasasının 56. ve 82. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, K.T. 30.06.1971.
- 1699 sayılı T.C. Anayasasının 30, 57, 136, 138 ve 148. Maddelerinin Bazı Fıkralarının Değiştirilmesi ve 2 Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun, K.T. 15.03.1973.
- 1802 sayılı 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanununa Bir Madde ve Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun, K.T. 30.04.1974, RG. 09.05.1974.
- 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, K.T. 22.04.1983, RG. 24.04.1983.
- 2954 sayılı TRT Kanunu, K.T. 11.11.1983, RG. 14.11.1983.
- 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçim Kanunudur, K.T. 18.01.1994, RG. 18.01.1994.
- 3032 sayılı 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 61 inci Maddesine Bir Bent ve Aynı Kanuna Bir Ek Madde ile Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun, K.T. 27.06.1984, RG. 03.07.1984.
- 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, K.T. 25.10.1984, 02.11.1984.

- 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, K.T. 13.04.1994, RG. 20.04.1994
- 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, K.T. 06.06.2002, RG. 12.06.2002.

d. İnternet

- www.electrolcommission.gov.uk, E.T. Ağustos 2009.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Germany, E.T. Ağustos 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_the_United_States, E.T. Ağustos 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Austria, E.T. Ağustos 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_the_Czech_Republic, E.T. Ağustos 2008.
- <http://www.vaalit.fi/15482.htm>, E.T. Aralık 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_France, E.T. Ağustos 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Spain, E.T. Ağustos 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Italy, E.T. Ağustos 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Japan, E.T. Ağustos 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Poland, E.T. Ağustos 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Portugal, E.T. Ağustos 2008.

- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_parties_in_Greece, E.T. Ağustos 2008.
- www.fec.gov, E.T. Temmuz 2009.
- [http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDL-PP\(2000\)006-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDL-PP(2000)006-e.asp) , E.T. Ağustos

ÖZGEÇMİŞ

16.03.1980 tarihinde Trabzon ilinin Merkez ilçesinde doğdu. Sırasıyla ilköğretimini 24 Şubat İlkokulu ve Cumhuriyet Ortaokulun da tamamladı. Lise eğitimini Trabzon Lisesi'nde tamamladıktan sonra 1999'da KTÜ Ordu MYO İnşaat Programından mezun oldu. 2001 yılında yerleştirildiği KTÜ İİBF Maliye Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2007 yılında Rize Üniversitesi Fındıklı MYO'na öğretim elemanı olarak atandı. Vergi Hukuku başta olmak üzere Kamu Maliyesi, Genel Hukuk Bilgisi, İngilizce ve Muhasebe Denetimi derslerini okutmaktadır. Öğrenimi sürecinde yüzme sporuyla uğraşmış bu alanda milli takımlarda çalıştırıcı olarak birçok kez görev almıştır. Halen Yüzme Federasyonu Bilim ve Eğitim Kurulu üyeliği, Bedensel Engelliler Federasyonu ve Görme Engelliler Federasyonu Teknik Kurul üyeliklerini yürütmektedir. İyi derecede İngilizce konuşmaktadır.